

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ PRAWA, PRAWA KANONICZNEGO I ADMINISTRACJI

Instytut Prawa Kanonicznego

Prawo Kanoniczne, studia stacjonarne doktoranckie

Ks. mgr lic. Jakub Polívka

Nr albumu 131615

**Ochrana nenarozeneho života jako element dobra potomstva v katolíckém
manželském právu**

**Ochrona życia nienarodzonych jako element dobra potomstwa w katolickim
prawie małżeńskim**

Praca napisana pod kierunkiem:
dr hab. Anny Słowikowskiej

Lublin 2022

Obsah

Seznam zkratk	8
Úvod	9
1. Lékařský pohled na nenarozený život	13
1.1. <i>Pohlavní styk</i>	14
1.2. <i>Početí</i>	14
1.3. <i>Neplodnost a její léčba</i>	20
1.3.1. Metody léčby neplodnosti	21
1.3.1.1. Konzervativní metoda léčby neplodnosti	21
1.3.1.2. Princip metod asistované reprodukce	21
1.3.2. Klady a zápory léčby neplodnosti a asistované reprodukce	22
1.4. <i>Těhotenství</i>	24
1.4.1. Průběh těhotenství	25
1.4.1.1. Zdravé prožívání těhotenství	28
1.4.1.2. Životospráva	29
1.4.1.3. Sexuální aktivita v těhotenství	29
1.4.1.4. Léky	30
1.4.1.5. Drogy	32
1.4.1.6. Alkohol	33
1.4.1.7. Kouření v těhotenství	34
1.4.1.8. Infekce	35
1.4.2. Konec těhotenství	35
1.4.2.1. Samovolný potrat	36
1.4.2.2. Umělé ukončení těhotenství	37
1.4.2.3. Porod	38
1.4.2.3.1. Obnova a podpora životních funkcí novorozence po porodu	39

1.4.2.3.2. Nedonošenost	41
1.4.2.3.3. Klasifikace novorozenců	41
1.4.2.3.4. Viabilita	42
1.4.2.3.5. Předčasný porod	43
1.4.2.3.6. Vývojová péče	44
1.5. <i>Perinatální paliativní péče</i>	45
1.5.1. Úmrtí v perinatálním období	45
1.5.2. Porod dítěte s život limitujícím onemocněním nebo vadou	46
1.5.3. Dítě s život limitujícím onemocněním	47
1.5.4. Rodina a závažná diagnóza prenatálního dítěte a novorozence	48
1.5.5. Podpora rodiny	50
<i>Shrnutí</i>	51
2.	Pohled lidské psychiky
	53
2.1. <i>Přirozená touha po potomstvu</i>	53
2.2. <i>Psychické problémy pramenící z neplodnosti</i>	56
2.3. <i>Duševní potíže z asistované reprodukce</i>	59
2.4. <i>Psychické potíže plynoucí ze samovolného potratu</i>	61
2.5. <i>Psychické stavy v těhotenství</i>	62
2.6. <i>Prenatální psychologie</i>	65
2.7. <i>Psychické obtíže spojené s rizikovým těhotenstvím</i>	67
2.8. <i>Trauma matky po předčasném porodu</i>	68
2.9. <i>Duševní hnutí po úmrtí na porodním sále</i>	69
2.10. <i>Situace rodičů dítěte, o kterém ví, že se narodí postižené</i>	70
2.11. <i>Duševní hnutí vedoucí k potratu z vůle ženy</i>	71
2.12. <i>Postabortivní syndrom</i>	74
<i>Shrnutí</i>	77
3.	Právo
	78
3.1. <i>Státní právo</i>	79

3.1.1.	Mezinárodní deklarace a úmluvy ratifikované v České republice	79
3.1.2.	Práva a povinnosti dané zákonem v České Republice	80
3.1.2.1.	Legalita asistované reprodukce	81
3.1.2.1.1.	Předimplantační období	82
3.1.2.1.2.	Období implantace a po ní	83
3.1.2.1.3.	Náhradní mateřství	85
3.1.2.2.	Právní pohled na umělé ukončení těhotenství	87
3.1.2.3.	Práva nenarozených dětí	91
3.1.2.4.	Těhotenství a pracovní právo	92
3.1.3.	Exkurz	94
3.1.3.1.	Současná situace v USA	94
3.1.3.2.	Současná snaha o novelizaci Zákona o zdravotnej starostlivosti na Slovensku	95
3.1.3.3.	Situace v Ruské federaci	97
3.2.	<i>Církevní právo</i>	99
3.2.1.	Pojetí dobra potomstva	100
3.2.1.1.	Dobra manželství v nauce svatého Augustina	102
3.2.1.2.	Dobro potomstva v nauce období scholastiky	104
3.2.1.3.	Dobro potomstva v období před první kodifikací	106
3.2.1.4.	Dobro potomstva v Kodexu kanonického práva z roku 1917	107
3.2.1.5.	Bonum prolis v Kodexu kanonického práva z roku 1983	111
3.2.1.6.	Vyloučení bonum prolis	114
3.2.1.7.	Vyloučení práva na manželské spojení (ius ad coniugalem actum).	115
3.2.1.8.	Vyloučení početí potomstva (ius ad prolem).	117
3.2.1.9.	Dočasné vyloučení potomstva	122
3.2.1.10.	Podmínečné vyloučení potomstva	124
3.2.1.11.	Vyloučení narození potomstva	125
3.2.1.12.	Vyloučení výchovy potomstva (ius ad educationem)	126
3.2.2.	Zdroje církevních postojů a práva	128
3.2.3.	Práva a povinnosti v kanonickém právu	133
3.2.3.1.	Předpis o umělých metodách oplodnění	133
3.2.3.2.	Legitimnost genetických vyšetření a prenatální diagnostiky	134

3.2.3.3.	Specifické případy očkování	135
3.2.3.4.	Ukončení těhotenství a právo	137
3.2.3.5.	Práva nenarozených dětí	139
3.2.3.6.	Řešení situací praeter legem	140
3.2.4.	Exkurz – nejnovější úprava partikulárního práva v Německu	143
3.3.	<i>Exkurz</i>	145
3.3.1.	Pohled Ruské pravoslavné církve	145
3.3.2.	Pohled judaismu	147
3.3.3.	Pohled protestantských církví	148
3.3.4.	Nenarozený život a islám	149
	<i>Shrnutí</i>	149
4.	Právní praxe	151
4.1.	<i>Státní právo České Republiky</i>	151
4.1.1.	Nálezy Ústavního soudu	151
4.1.2.	Rozsudky ostatních soudů	153
4.2.	<i>Kasuistika v církevním právu</i>	157
4.2.1.	Kauzy z České církevní provincie	158
4.2.2.	Kauzy Římské roty	164
4.2.2.1.	Význam Římské roty	165
4.2.2.2.	Vývoj jurisprudence v oblasti bonum prolis ve 20. století	166
4.2.2.3.	Jurisprudence Římské roty v období před II. vatikánský koncil	167
4.2.2.4.	Jurisprudence Římské roty v období po II. vatikánském koncilu	169
4.2.2.5.	Hlavní zásady jurisprudence Římské roty týkající se dobra potomstva	169
4.2.2.6.	Vybrané kauzy Římské roty týkající se dobra potomstva	170
4.2.3.	Rozsudek coram Funghini, 15.4. 1997	171
4.2.4.	Rozsudek coram Sciacca, 27.5. 2007	178
4.2.5.	Rozsudek coram Sable, 10.7. 2008	181
4.2.6.	Rozsudek coram Monier, 13.5. 2011	182
4.2.7.	4.4.5. Dec. coram Cedilo, 20.3. 2013	185

4.2.8.	Rozsudek coram Monier, 6.3. 2015	192
4.2.9.	Dekret coram Serrano, 21.6. 1985	196
	<i>Shrnutí</i>	200
	Závěr	201
	Abstrakt	203
	Abstract	204
	Streszczenie	205
	Bibliografie:	207
1.		Prameny:
		207
1.1.	<i>Prameny práva</i>	207
1.2.	<i>Dokumenty koncilů</i>	207
1.3.	<i>Motu proprio</i>	208
1.4.	<i>Encykliky a konstituce:</i>	208
1.5.	<i>Adhortace:</i>	208
1.6.	<i>Ostatní papežské texty</i>	208
1.7.	<i>Dokumenty Římské kurie:</i>	209
1.8.	<i>Konečné rozsudky Římské rotý:</i>	210
1.9.	<i>Texty křesťanských spisovatelů:</i>	211
1.10.	<i>Partikulární právo:</i>	212
1.11.	<i>Státní zákony a vyhlášky České republiky:</i>	212
1.12.	<i>Předpisy Evropské Unie:</i>	213
1.13.	<i>Ministerstvo zdravotnictví ČR:</i>	214
	II. Literatura:	214
	<i>Internetové odkazy:</i>	221

Seznam zkratek

- Can. - Kánon
- CCEO – *Codex canorum ecclesiarum orientalium auctoritatae Ioannis Pauli PP. II. promulgatus*, 28.10.1990, A.A.S., vol. LXXXII (1990), n. 11, pp. 1260-1353, slovenský text: *Kódex kánonov východných cirkví*, Prešov 2012.
- CCNE - *Comité Consultatif National d'Ethique* (Francouzská národní etická komise)
- CIC - *Codex Iuris Canonici auctoritatae Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25 I 1983, AAS 75 (1983) pars II, 1-317, český text: *Kodex kanonického práva*, Praha 1994.
- ČR - *Česká republika*
- DP - *diplomová práce*
- Еп. - *biskup (v pravoslavné církvi)*
- EU - *Evropská unie*
- IM - *Ius matrimoniale*, czasopisma Uniwersitetu kardinala S. Wyszyńskiego w Warszawie
- Kan - kánon
- Kol - *kolektiv autorů*
- MZE - *Ministerstvo zemědělství*
- PK - *Prawo Kanoniczne, kwartalnik prawno-historyczny*
- Por. - *porovnej*
- PL - *patrologia latina*
- PVŠPS - *Pražská vysoká škola psychosociálních studií*
- RRDec - *Decisiones Romanae rotae*
- Sb - *Sbírka zákonů České republiky*
- SPN - *Státní pedagogické nakladatelství*
- UPT - *umělé přerušení těhotenství (potrat)*
- UZIS - *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR*
- Viz - *podívej se (polsky Zobac, zkratka zob.)*

Úvod

Dnes jsme svědky mnoha pokroků ve všech oborech lidské činnosti. Za posledních 100 let lidstvo udělalo veliký technologický skok. Jenže už vynikající český spisovatel Josef Čapek před II. světovou válkou tvrdil, že *Není v lidském dosahu myšlenky nebo věci, kterou by člověk nedokázal zneužít*.¹ Je třeba na to reagovat tvorbou nových právních norem, protože právo vždy následuje faktický stav. Nejprve je skutek a potom vzniká právní norma. Jak uvidíme, není to jen historická skutečnost, ale i záležitost současného státního práva České republiky (stav v roce 2016 - 2020).

Pokrok tedy přináší věci dobré, které jsou vykoupeny nějakou obětí nebo ústupem nějaké věci či hodnoty. Je tedy třeba citlivě zvažovat, co ve svých důsledcích je opravdu pokrok a přínos a co vede ke škodě či degradaci lidské osoby. To pak není pokrok, ale úpadek. Například Alfred Nobel a jeho vynález dynamitu. Nobel byl zdrcen těžkým prostředím v dolech, tak jej chtěl ulehčit. A ulehčil. Ale jeho vynález byl zneužit k ničení lidí ve válkách. Zcela v souladu s výše uvedeným citátem Josefa Čapka.

Do této situace je potřeba, aby neustále zazníval hlas magisteria církve, který bude mít na zřeteli člověka, celé lidstvo a jeho prospěch po všech stránkách – tělesné, duševní i duchovní. Tento hlas je potřeba, aby člověk nepodlehł svodům majetku nebo sobectví a nepropadl ve své důstojnosti.

Jednou z oblastí, kde se projevují jak pozitivní tak negativní hodnoty pokroku, je dobro potomstva. Je to zásadní problém, protože bez potomstva není budoucnost. Péče o hmotné, duševní i duchovní blaho potomstva je tedy prvořadou povinností lidstva. Každá rozumná společnost se péčí o potomstvo věnuje, protože ví, že jen tak má zajištěné delší trvání. Ano, byly různé experimenty typu „Lebensborn“ v nacistickém Německu či omezení počtu dětí na jedno na jednu rodinu v Číně v minulých letech. Dnes je mnoho humanitárních programů pro rozvojové země podmíněno přijetím „té správné“ potratové politiky. I z tohoto je třeba se poučit, abychom viděli, kde je pravý význam daru života a jeho ochrany pro dobro potomstva. Bez potomstva není budoucnost.

Právě ochraně nenarozeného života jako dobru potomstva se bude tato práce věnovat. Dobro potomstva je podstatný prvek manželství. Tvoří jej plození a výchova dětí. Dnes jsme

---

¹ Čapek J., *Psáno do mraků*, Československý spisovatel, Vimperk 1970, s. 306.

totiž konfrontování s mnohými dovednostmi medicíny i jiných oborů lidského génia, které se dobra potomstva dotýkají dost podstatně jak v negativním tak v pozitivním smyslu. Ochrana nenarozeného života je tedy předmět bádání.

Zvolil jsem toto téma, protože je nesmírně aktuální. Lidé se ptají svých kněží na možnosti řešení svých problémů. A vzdělanost kněží v tomto oboru je České republice velice nízká. Ani pastorační centra diecézí nedisponují kvalitními materiály pro fundovanou odpověď lidem i kněžím. Osobně jsem se setkal se situací, kdy kněz doporučoval řešení jako dobré, byť bylo v přímém rozporu s učením církve. Jenže on to neznal. Druhá věc, která mě přivedla k tomuto tématu, je to, že v českém jazyce jsou pojednání na toto téma pouze v etické rovině, ale komplexní práce, která dávala poučení z pohledu práva, a to včetně práva církevního, v České republice prozatím není. Jedná se o práci s ryze praktickým výstupem.

Teze práce jsou dané takto: Spása duší je nejvyšším zákonem. Každý člověk má nezcizitelné právo na život. Život každé lidské bytosti má právo na ochranu od počátku do konce.

Vědecký problém je v tom, že tomuto tématu se nikdo doposud pořádně nevěnoval z pohledu církevního práva, takže není o co se opřít. Tedy bude třeba sbírat vědomosti z jiných oborů, protože zvolené téma je téma interdisciplinární. Proto musí být i tato práce napsána z pohledu interdisciplinárního. Jinak není možné, aby podala ucelený pohled na ochranu nenarozeného života. Závěry a novinky práce hodlá přinášet pouze v oboru církevního práva. Práce je určena všem věřícím křesťanům bez ohledu na příslušnost k obřadu a církvi *sui iuris*. Proto při každé příležitosti se budeme koukat nejen do Kodexu kanonického práva z roku 1983, ale také do Kodexu kánonů východních církví. Samozřejmě s ohledem na partikulární předpisy jednotlivých církví *sui iuris*, které zůstávají nedotčené. I když z některých se můžeme dokonce inspirovat.

Cílem práce je podat ucelený pohled na ochranu nenarozeného života jako dobra potomstva, aby každý mohl najít správnou orientaci v tomto zásadním životním problému. Cílem kanonického práva je spása člověka. Tedy všechny normy mají směřovat k tomu, aby člověku pomáhaly tohoto cíle dosáhnout. Na kněze se obracejí lidé, kteří se setkali ve svých životech s novými prostředky a metodami ovlivnění plodnosti. Ti se pak právem ptají po morálním a právním aspektu takovýchto metod. Aby je mohli využít bez škody na své spase – bez hříchu. Věřící se například ptají: Je možné z pohledu kanonického práva podstoupit léčbu neplodnosti? Je možné z téhož pohledu využít asistovanou reprodukci včetně třeba náhradní matky? Co se zamrazenými embryi, které si pár nechal zamrazit ve své nevědomosti, nebo

(nedej, Bože) na radu nevzdělaných kněží? Mohu dát embrya na výzkum?

Těmto lidem je třeba poskytnout fundovanou odpověď, dospět k vyřešení jejich morálního problému, a tím uklidnit jejich svědomí. Církev musí respektovat meze současné vědy. Proto je třeba znát pohledy jiných oborů, aby bylo možné dát odpověď opravdu kvalitní.

Za tímto účelem bude mít práce tuto strukturu:

Rozebrání ochrany nenarozeného života jako dobra potomstva z pohledu:

- 1) lékařského (embryologie, gynekologie, genetika...)
- 2) psychologického a psychiatrického
- 3) práva státního platného v ČR (případně platného v EU) a kanonického jak CIC tak CCEO
- 4) kasuistika státního i církevního práva (rozsudky Metropolitního církevního soudu Praha, popřípadě Římské Roty).

Tedy práce se skládá ze seznamu zkratk, úvodu, čtyř hlavních částí, závěru a bibliografie. Každá z hlavních částí je opatřena stručným informativním úvodem. Tyto krátké úvody mají za úkol

čtenáře seznámit s tématy, která budou dále rozpracována v kapitolách dané části. Každá z hlavních částí bude zakončena krátkým shrnutím nejdůležitějších myšlenek.

Těmto problémům se budu věnovat exegetickou metodou, případně je budu analyzovat. V pojednáních, které se bude týkat historie, bude použita metoda historicko-právní, tak aby problém byl vyjasněn komplexně a mohl být bez problémů pochopen.

Tímto výčtem chci dát lidem do ruky pevný bod v orientaci v těchto nových přístupech k životu, jeho ochraně, a tím k celému dobru potomstva. Lidská bytost nemůže být degradována na úroveň pokusného materiálu či zeleniny v mrazáku. Na druhé straně nemůže být neúměrně vyvyšována nad její řádné postavení ve světě a v řádu stvoření. Přesně tak, jak to žádá svatý papež Jan Pavel II. ve své adhortaci *Familiaris consortio*, kdy žádá církev, aby nabízela pomocnou ruku v problémech lidí.² Proto i tato práce si klade za cíl praktické výstupy do života lidí. Aby věda byla praktickou pomůckou pro život a neutápěla se sama v sobě. K čemu je věda bez praktických výstupů? Práce si neklade za cíl práci a odpovědi v rovině etické. Z tohoto pohledu se k věci samé vyjadřuje kde kdo. Cíle práce jsou vysloveně právní. A to i s vědomím,

---

² Joannes Paulus PP. II., Adhortatio apostolica de Familia christiana muneribus in mundo huius temporis *Familiaris consortio*, 22.11.1981, AAS 74 (1982) 81-191, český text: *Familiaris consortio*, Zvon, Praha 1991, s. 42.

že každý zločin je hřích, ale ne každý hřích je zločin.

V úvodu je třeba vytýčit některé předpoklady. První premisou nám bude ontologická pravda – *adequatio rei cum idea sua*, tedy shoda věci se svou ideou, aneb jak mají ve zvyku říkat německy mluvící národy: *jedem das sein*, tedy každému své. Na tom je založena i spravedlnost, což je ctnost, která dává každému to, co mu náleží. Kde je ontologická pravda a ctnost spravedlnosti, tam nemá místo relativistický postoj ke světu.

Dalším předpokladem bude úsilí o vlastní ctnosti. Bez toho je právo jako pomocný nástroj k ničemu. Právo a spravedlnost nelze nastolit zákonem bez toho, aniž by lidé chtěli tyto normy dodržovat.

Závěry této práce mají dočasný charakter. Dočasný do té doby, než autorita církve rozhodne v situacích, které doposud řádně upraveny nejsou, a tudíž jsou *praeter legem*. Právě v odpovědích na otázky *praeter legem*, byť se jedná o odpovědi dočasné, spatřuji veliký přínos této práce pro věřící všech obřadů na území České republiky. I když se jedná o odpovědi dočasné, pustil jsem se do této práce, protože rychlost, s jakou církevní zákonodárce vydává své normy, je velmi pomalá.

Jak již bylo řečeno, uceleně se tomuto tématu v České republice nikdo doposud nevěnoval. Takže literatura na toto téma není. Je dostatek literatur na hledisko medicínské, na hledisko psychologické a psychiatrické. Ale i z hlediska práva státního se již projevuje nedostatek literatury není. Z hlediska církevně právního není literatura v českých zemích na toto téma žádná. Proto je třeba hledat v pramenech Apoštolského stolce a v literatuře zahraniční. Použitá literatura bude uvedena v bibliografii. Rozdělíme ji na prameny práva, dokumenty koncilů, apoštolské konstituce, encykliky, apoštolské adhortace, apoštolské listy, promluvy papežů, dokumenty kongregací, dokumenty papežských komisí, dokumenty biskupských konferencí, liturgické knihy a ostatní literaturu.

Pojďme se tedy podívat, co nám k ochraně nenarozeného života jakožto dobru potomstva řeknou lékaři, odborníci na duševní zdraví a právníci.

1. Lékařský pohled na nenarozený život

Pokrok v medicíně znamená (krom dalšího), že mezi lékaři vznikla diskuse o přípustnosti, legitimnosti a etice mnohých moderních lékařských postupů v oblasti embryologie, manipulace s lidským zárodkem (prenatálním dítětem) ve všech jeho fázích vývoje. Díky tomu vznikly v rámci lékařské vědy obory jako lékařská etika a bioetika. Tyto obory se snaží dát uspokojivou odpověď lékařům a ostatnímu personálu ve zdravotnictví na základní etické otázky jejich práce tak, aby nebyl narušen základní etický lékařský zákon *nunquam nocere*, tedy nikdy nepoškodit pacienta.

Proto právem klademe otázky typu: Je embryo (zygota) lidskou osobou? Smějí rodiče rozhodovat o genetické kvalitě svých dětí? Do jaké míry lze s embryi manipulovat? Jak má lékař zacházet se zmrazenými embryi, o která rodiče neměli zájem? Mají tato embrya nárok na lidskou důstojnost jako každý jiný člověk, nebo je to jen výzkumný materiál a laboratorní odpad? Spoustu podobných otázek přináší pokrok v lékařské vědě. S úctou k lidskému genu musí jak lékařská etika tak i bioetika definovat na takovéto problémy jasné názory. Nejde o to, abychom se vyhnuli žalobám, ale abychom ochránili svůj vlastní lidský rod před degradací na úroveň pokusných laboratorních zvířat. Mnohde ve světě se protestuje proti pokusům na laboratorních myších, krysách a králících. Ale pak mladí rodiče v rámci prenatální diagnostiky se rozhodnou podle jejich výsledků dítě zabít v rámci potratu, protože vykazovalo ne zcela dobré genetické předpoklady. A proti tomuto žádné masové demonstrace neuvidíme. Vzniká tu tedy paradox, že laboratorní myš je cennější než lidský zárodek, tedy člověk.

Stále totiž platí zákon genetiky, že z lidské matky a lidského otce může vzniknout pouze lidský potomek a žádný jiný živočišný druh. Proto musí přijít bioetika jako vědecká disciplína, aby formulovala a zkoumala morální regule, které se vztahují k člověku a výzkumu na něm všemi dostupnými vědeckými prostředky. Jde o to, aby nakonec byly dány do souladu oba pomocné nástroje – právo a morálka. Dodnes jsou mnohdy v rozporu. Když vezmeme v zahraničí rozšířený čtyřbodový přístup: 1) dobro pacienta, 2) snaha vyhnout se poškození pacienta, 3) spravedlnost, 4) sebeurčení,³ tak nám vyjde otázka, zda může být člověk sám sobě stvořitelem. A tím se dostáváme do konfliktu se základní premisou této práce: *adequatio rei cum idea sua*. Jasně nám tedy vyplývá nutnost hlasu magisteria i do medicíny a bioetiky, aby tak mladý vědní obor, jakým bioetika je, byl v konečném důsledku přínosný a pomáhající vlastní medicíně, a tím

---

³ M.Vácha, *Základy moderní lékařské etiky*, Portál, Praha 2012, s. 55.

naplnil to, k čemu vznikl, čímž se opět vracíme ke konstitutivní větě celého vesmíru: *adequatio rei cum idea sua*.

Z lékařského pohledu můžeme rozdělit tento problém na pohlavní styk, početí, neplodnost a její léčba, potraty, těhotenství.

1.1. Pohlavní styk

Meióza,⁴ tedy buněčné dělení umožňující sexuální reprodukci, je základním, hlavním a neoddělitelným způsobem lidského rozmnožování.

Pohlavním stykem za účelem rozmnožování lidského rodu se rozumí penetrace mužského penisu do ženské pochvy bez aspektů bránící vzniku nového jedince. Jen tehdy přirozenou cestou mohou proniknout mužské spermie k ženskému vajíčku. Spojením spermie a vajíčka dochází k oplodnění (odhlédnuto od všech fází tohoto procesu) a vzniku nového člověka.

Ostatní druhy sexuálních aktivit nemají s plozením potomstva nic společného.

1.2. Početí

Ke vzniku života může dojít několika způsoby. Nejčastější a přirozené je početí. Početí je událost, obvykle zahrnující splynutí pohlavních buněk, což spočívá ve změně vnitřní přirozenosti buněk. Tato změna uděluje vnitřní potenciál k vývoji (pokud jsou přítomny všechny nutné vnější faktory) do stádia dospělé lidské bytosti⁵.

Proces oplození má mnoho fází⁶. Základním principem je ale setkání se a spojení mužské spermie s ženským vajíčkem. Leda by k početí došlo partenogenezí. To se ovšem u člověka stalo pouze jednou, což byl Ježíš Kristus narozený z Panny Marie. Pohlavní buňky (vzniklé meiotickým dělením) obsahují poloviční počet chromozomů, takže jejich spojením vzniká opět celý lidský genom s plným počtem chromozomů. Proto hlavní význam oplození spočívá v obnovení diploidní sady chromozomů a v určení pohlaví nového jedince, jehož vývoj

---

⁴ E. Čech a kolektiv, *Porodnictví*, Grada publishing, Praha 2006, s. 35.

⁵ D. Černý, *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*, Cevro institut, Praha 2011, s. 63.

⁶ G. Carbone, *Lémbione umano: qualcosa o qualcuno?* Bologna 2005, český text: *Lidské embryo: někdo nebo něco?*, in: *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*, D. Černý (ed.), Cevro institut, Praha 2011, s. 17 nn.

oplozením začíná⁷. Okamžikem oplození je geneticky určeno pohlaví.

První fáze oplození se sestává z chemicky a mechanicky řízeného přibližování pohlavních buněk. Následuje kapacitace spermií, kdy spermie zvyšuje příjem kyslíku a pohybuje se rychleji. V další fázi dochází k fúzi proteinů, čímž začíná proces penetrace spermie do vajíčka. Ve čtvrté fázi probíhá fúze buněčné a zevní membrány spermie, vypuštěný obsah enzymů umožní pak hlavičce spermie proniknout do bezprostřední blízkosti plazmatické membrány vajíčka. V páté fázi dochází k fúzi plazmatické membrány vajíčka a vnitřní membrány spermie a v šesté fázi splyne cytoplazma (s jádrem a dalšími částmi) spermie s cytoplazmou vajíčka. V sedmé etapě dochází k rozpadům obalů mužského a ženského prvojádra, promíchání chromozomů a k jedinečné kombinaci genetického materiálu. Žádný z chromozomů není „tím stejným, jako byl“. Nese informace, které kódují sled biologických dějů, růstovou, vývojovou a funkční zdatnost nového organismu, ale kombinace genů je originální, neopakovatelná. Vzniká jedna jediná buňka, který má opět plný počet chromozomů, ale odlišný od geonomu matky, v jejímž těle se toto všechno odehrává. Toto je rozhodující fáze. Od této chvíle hovoříme o existenci nového jedinečného organismu lidského druhu. Dále již následuje řádné buněčné dělení podle pravidel mitózy. Vzniká tedy jedna buňka se schopností být potencionálně vším. Proto se tato vlastnost nazývá *totipotentnost* a pro mnohé je důkazem, že toto ještě není člověk.

Vzhledem k tomu, že tato buňka má jiný genom, než zbytek organismu, ve kterém sídlí, není to už buňka ženského těla, ale je to jiná buňka v ženském těle. Je to jednobuněčný zárodek – embryo, kterému se jinak říká zygota. Zde vzniká spor o to, zda je zygota někdo nebo něco. Zda je to jen obyčejná buňka, nebo zda již má důstojnost lidské osoby. Protože ačkoliv je embryo mechanicky oddělené od organismu matky a geneticky samostatné, na matce závisí metabolicky – přijímá od ní kyslík i výživu a odvádí do její krve zplodiny svých metabolických procesů. Na matce závisí komplexně – bez ochrany těla matky a bez vzájemné interakce s tělem matky je vývoj možný jen do určitého bodu. Organismus matky a formující prostředí dělohy nelze nahradit.

Je to zcela zásadní problém jak pro léčbu neplodnosti, tak pro problematiku potratů. Bioetika a lékařská věda na to musí dát odpověď, aby bylo možné stanovit právní rámec jak pro výše zmíněné problémy, tak například pro pokusy na embryích, klonování a podobné situace.

Zygota a mnohobuněčné embryo je věc nebo člověk?

---

⁷ Z. Vacek, *Embryologie pro pediatrii*, Praha 1992, s. 31.

Podle embryologie je zygota synonymum pro jednobuněčné embryo, zárodek. Zygota je entitou v ženském těle, kterou lze izolovat, protože je fyzicky odlišena⁸. Od splynutí obou pohlavních buněk existuje sama o sobě, což je znamením biologického jedince.⁹ Vznik nového geomu je fatální zlom. Ale od tohoto bodu se zygota a následně mnohobuněčné embryo vyvíjí kontinuálně. Jaký genom má zygota, takový má novorozenec i starý člověk před smrtí.

Ze striktně biologického pohledu přichází lidská bytost k existenci při početí. Tak to učí současná embryologie. Různí autoři se různí v tom, kdy při početí, protože početí je proces a nikoliv okamžik. Citujme dva nejběžnější názory: 1) nový organismus vzniká ve chvíli, kdy se rozpadají obaly ženského a mužského prvojádra a promísí se jejich chromozomy¹⁰. Druhý názor říká, že rozhodující je chvíle, jakmile spermie vnikne do vajíčka a splyne s ním. Jakmile se tak stane, tak spermie a oocyt prochází tak výraznými změnami, že nelze říci, že by nadále samostatně existovaly¹¹.

Současná embryologie ukazuje jasně, že nejpозději se vnikem zygoty existuje nový lidský organismus, který má všechno potřebné k tomu, aby prošel všemi fázemi vývoje až k porodu: *Prenatální vývoj člověka začíná spojením mužské a ženské pohlavní buňky neboli oplozením a končí porodem plodu*¹².

Veškerý následující vývoj je pouze proces, ve kterém lidský organismus uskutečňuje postupnými kroky sobě vlastní potenciál. Proto musíme zygotu (embryo) považovat za člověka ve vývoji. Každá živá bytost začíná existenci jednou buňkou. Lidský život začíná jedinou oplozenou buňkou¹³. Proto zde není žádný důvod ke stanovení mezníku, kdy bychom měli právo tento život zastavit. Proto tedy z ontologického hlediska není nic zásadního přidáno k zygotě, protože po oplození je to organismus s plnou strukturou těla – duše¹⁴.

Zygota je zdrojem samotné aktivity. Genetická výbava v sobě obsahuje rozvrh vývoje od zygoty k morfologicky a funkčně plně rozvinutému člověku. A to včetně informací a řádu naplnění. Byť v tuto chvíli se její aktivita rozvíjí na chemickém základě v komunikaci s tělem matky.

Velmi zajímavé jsou z pohledu embryologie charakteristiky zygoty a embrya:

---

⁸ P. Ide, *Le zygote est – il une personne humaine?*, Paris 2004, český text: *Je zygota lidskou osobou?*, Praha 2012, s. 72.

⁹ P. Caspar, *La saisie du zygote humain par l'esprit*, Namur, Paris 1987, s. 430.

¹⁰ W. Larsen, *Human Embryology*, Sixth edition, Philadelphia 2001, s. 3.

¹¹ Tento názor zastává například G. Carbone.

¹² Z. Vacek, *Embryologie pro pediatrii*, Karolinum, Praha 1992, s. 9.

¹³ P. Ide, *Le zygote est – il une personne humaine?*, Paris 2004, český text: *Je zygota lidskou osobou?*, Triton, Praha 2012, s. 73.

¹⁴ J.M. Gac, *L'homme, un embryon permanent*, ABC, Aarberger 1995, s. 57.

- Embryo je od samého počátku (od zygoty) odlišné od libovolné buňky mateřského i otcovského organismu.
- Embryo spadá do lidského druhu, je to tedy lidský zárodek.
- Embryo představuje úplnou, aktuální, i když velmi nezralou lidskou bytost.

Moderní embryologie tedy jasně definuje, že jednobuněčné embryo je nový člověk.

Přes všechny tyto vědecké a doložitelné argumenty existuje mnoho námitek proti označování zygoty a raného embrya jako člověka, jako lidské bytosti. Uvedeme si některé námítky opět z vědeckého pohledu. Jedno ale mají tyto argumenty společné. A to je cíl, ke kterému směřují. Všechny tyto námítky mají ospravedlnit likvidaci embryí, mají dát prostor pro potraty, pro genetickou manipulaci, pro vytváření života za účelem jeho zničení po použití v laboratoři a podobně. Vždyť to vlastně neprovádíme na člověku, tak proč se vzrušovat. Je to způsob, jak obejít Listinu základních lidských práv a svobod, která definuje, že *Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením*¹⁵. V bodě 2 a 3 stejného článku se píše, že *nikdo nemůže být zbaven života. Trest smrti se nepřipouští*.

Proto „je nutné“ napadnout závěry embryologie, aby bylo možné dělat to, co je buď na hraně, nebo za hranicí ochrany nenarozeného života.

Jednou z nejhorších námitek je konsensuální teorie. Podle té je embryo přijato jako lidská osoba až tehdy, kdy se na tom ostatní shodnou. Tato shoda je prý ovlivněna kulturním, sociálním a náboženským prostředím¹⁶. Tato teorie dovedená do důsledku tedy znamená, že v jednom státu je embryo člověkem od početí a v jiném státu až od mozkové činnosti. Vzhledem k tomu, že v obou státech se embryo vyvíjí stejně, musí být i stejně přijímáno, protože vývoj embrya není záležitostí právní, ale biologickou. Jasně zde vysvítá nedostatek této teorie – relativismus. Nejhorší formou tohoto relativistického postoje je projekce rodičů. Francouzská škola učí: „Embryo, příslib očekávaného dítěte, získává status lidské osoby tím, že jej uznají jeho rodiče.“ Francouzská etická komise hovoří o embryu jako o potencionálním člověku, který nemá žádná práva. Etické komise jiných států ale hovoří jinak a svoje závěry již zakotvily v zákonech. Tak například Kypr zákonem stanovuje nový lidský život od stádia zygoty. Přitom jak na Kypru, tak ve Francii žijí lidé, příslušníci druhu homo sapiens.

Nedostatečnost konsensuální teorie je tedy zjevná.

¹⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. listina základních práv a svobod.

¹⁶ J. Dostál, *Etické aspekty asistované reprodukce*, Univerzita Palackého, Olomouc 2007, s. 95.

Další teorií s fatálními následky je podle francouzské školy parazitismus.¹⁷ Podle této teorie je embryo organismus, který žije a prodělává svůj vývoj ve stádiu parazitismu. Proto není samostatným jedincem, dokud není schopno samostatného přežití třeba i za pomoci inkubátoru. Akceptujme na chvíli tento přístup. Současná věda umí udržet plod při životě od určité doby. Je to jistě skvělé a přínosné. Od té chvíle tedy počítáme embryo za člověka. Ale co pokrok lékařské vědy? Takže změníme pak hranici přijetí za člověka, když se posune hranice přežití plodu v inkubátoru? To je první zjevný nedostatek parazitické teorie.

Z přírody známe druhy parazitické, které ke svému přežití využívají jedince jiného druhu, od nichž berou potřebnou výživu, a druhy poloparazitické, které od svého hostitele získávají jen potřebné látky pro vlastní fotosyntézu, kterou již provádějí ale samy. Nikdo z nás si snad nemyslí, že jmelí využívané především k vánoční dekoraci je vlastně jedle, na které žije, a ze které bere látky pro fotosyntézu. Rozdíl mezi jmelím a jedlí nebo borovicí je jasný každému trochu pozornému absolventu přírodopisu základní školy. A přitom jmelí je typický poloparazit. Rozdíl mezi tasemnicí a prasetem je snad ještě větší. O tasemnici nikdo nepochybuje, že není normální součástí prasete nebo člověka. Že tasemnice a prase jsou dva rozdílné organismy je zřejmé snad i lehce retardovanému člověku. Jak jmelí, tak tasemnice jsou organismy odlišné od hostitele. Proč tedy embryo upíráme příslušnost k lidskému rodu a označujeme jej pouze názvem „organismus“? To degradujeme embryo ještě pod úroveň jmelí a tasemnice. Navíc jsme to my, kdo určujeme, v jaké situaci to už není bezdruhový „organismus“, ale již člověk. Tedy opět je zde závan konsensuální teorie, kterou ovšem tato hypotéza dovedla do extrému tím, že k ní přidala brutalitu označením embrya za „parazita“. Vždyť každý soudný jedinec se snaží parazita zbavit. V přírodě známe ovšem situace, kdy jeden organismus není schopen přežít bez druhého, ale jedná se o symbiózu a ne parazitismus. Jestli ovšem je embryo jako parazit ženskému tělu škodlivé, pak je na místě potrat. Do důsledku aplikovaná tato hypotéza musí zákonitě vyústit ve zvýšené míře umělých potratů jakožto zbavení pacienta parazita.

Nedostatečnost této parazitické teorie je tedy zjevná.

Další častou námitkou proti zygotě a ranému embryu jakožto lidské bytosti je totipotentnost buněk¹⁸. Tedy embryo v raném stádiu obsahuje buňky, které mají schopnost vyvinout se v jakýkoli orgán (totus – celý, všechen, potens – schopný). Námitka tedy říká, že se

---

¹⁷ P. Ide, *Le zygote est – il une personne humaine?*, Paris 2004, český text: *Je zygota lidskou osobou?*, Triton, Praha 2012, s. 31.

¹⁸ P. Ide, *Le zygote est – il une personne humaine?*, Paris 2004, český text: *Je zygota lidskou osobou?*, Triton, Praha

nejedná o plně diferencovanou lidskou bytost, a tím spíše ne o osobu.¹⁹

Tato vlastnost je ale nutná k řádnému vývoji, tedy není nedokonalost, ale žádoucí vlastnost. Proto totipotentnost není chybou, která by se měla vývojem odstranit, ale řádné, z podstaty nutné stádium vývoje.

Námitkou, která pronikla i do právních řádů některých „vyspělých“ zemí je možnost jednovaječných dvojčat. Jestliže je zygota lidskou osobou, tak se přeci nemůže rozdělit. Proto je lidskou osobou až od 14. dne, kdy tato vlastnost – možnost vzniku jednovaječných dvojčat – mizí.

Vznik jednovaječných dvojčat je výjimkou. Statistika uvádí, že jednovaječných dvojčat je 0,4 – 1 % ze všech dvojčat. Co je přirozené, je časté. Proto je zygota sama o sobě určena k samostatnému vývoji jako jedinečné lidské individuum.

Individuum ale znamená nerozdělený, nikoliv nerozdělitelný. Embryo je tedy jedním v činnosti, ale dvěma v možnosti.

Rozdíl mezi původní zygotou a zygotou jednovaječného dvojčete nespočívá ve struktuře, ale ve způsobu vzniku. Obě zygoty jsou stejné co do morfologie i co do chování. Ale jedna vznikla spojením pohlavních buněk (se všemi fázemi tohoto procesu) a druhá vznikla oddělením od původní. Původní zygota přebývá po rozdělení v jednom ze dvou dvojčat. Na začátku je jen jedna lidská bytost. Nejen, že je časový rozdíl ve vzniku jednovaječného dvojčete, ale je i v původu. Vzniká po prvním jedinci a vzniká z něho.

Schopnost vzniku jednovaječných dvojčat je tedy jedna z vlastností embrya, která se ztrácí plynutím času. Je to vlastnost vývojově vázaná. Stejně tak i dospělý člověk ztrácí některé vlastnosti (například plazení dětí) stejným způsobem – plynutím času.

Množství spontánních potratů se také jeví jako námitka proti zygotě jako lidské osobě. Výzkumy prokázaly²⁰, že většina spontánních potratů je vázána na neživotaschopné anomálie. Toto ovšem nedává právo napodobovat toto spontánní chování organismu uměle a v prenatálním stádiu selektovat embrya. Životaschopné embryo má právo se narodit. Neživotaschopné nechť se vyloučí samo přirozenou cestou bez zásahů člověka.

2012, s. 24 a 116.

¹⁹ D. Černý, *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*, Cevro institut, Praha 2011, s. 30.

²⁰ A. McLaren, *Genetics of the Embryo*, in: Bertazoni V., Fasela P., Vilepsch A. (ed.), *Human Embryos and*

Tyto a podobné námitky²¹ vycházejí ze zavádějících výkladů embryologie ovlivněných konsensuální teorií pravdy – pravda je to, na čem se shodneme. Pak existují ještě námitky vycházející z antropologie, filosofie a sociologie. Jeden příklad pro lepší pochopení:²²

Embryo je příslib očekávaného dítěte a získává status lidské osoby tím, že jej uznají jeho rodiče. Opět toto vychází z francouzské školy, která tvrdí: *Skutečnost lidství má tedy své sídlo nejen v nitru živého jedince, ale též mimo něj, v obrovském anorganickém komplexu tvořeném objekty, vztahy a znamením. To vše stojí v pozadí naší civilizace a lidské mládež, spontánně nesoucí rysy našeho druhu, se musí v tomto světě natolik adaptovat, aby se samo mohlo stát svébytným členem lidského rodu. Jinak bude totiž pouze malým divochem. Vezmeme-li zvlášť rodové a druhové jméno, které tvoří dohromady pojmenování lidského druhu Homo sapiens, lze konstatovat, že přirozený vývoj dal vznik tvorů nazývanému Homo a jeho historie jej učinila (a jeho konkrétní život jej stále znovu a znovu činí) Sapiens.*²³

Jestli ovšem je bytost přijímána za člověka až uznáním druhých, což si má svým chováním zasloužit, tak tím je ospravedlněna genocida Židů za II. světové války i Generalplan Ost zpracovaný nacisty na likvidaci Slovanů v III. říši. Je velmi smutné, že francouzská etická komise se nepoučila z II. světové války a dál svými závěry ospravedlňuje likvidaci bytostí, které jsme jako lidi nepřijali.

1.3. Neplodnost a její léčba

Déle trvající nemožnost zplodit potomka²⁴ je zátěž pro manžele. Neplodnost je přes veškeré proměny společnosti chápána jako osobní a sociální stigma. Neplodnost je mnohvrstevná bolest ženy i partnerského páru. Proto se samozřejmě manželé rozhlíží a hledají možnosti, jak počít dítě. Obor, který se tímto zabývá, se nazývá reprodukční medicína.²⁵ Při neplodnosti se z lékařského hlediska nabízí takzvaná léčba neplodnosti v jednom ze

---

Research, Campus, Verlag 1990, str. 42 – 53, s. 43.

²¹ Zde byl podán pouze demonstrativní výčet.

²² P. Ide, *Le zygote est – il une personne humaine?*, Paris 2004, český text: *Je zygota lidskou osobou?*, Triton, Praha 2012, s. 35.

²³ Por. CCNE, *Recherche biomédicale et respect de la personne humaine*, zpravodaj Séve L., Paris 1988

²⁴ Současné standardy za neplodnost považují případ, kdy nedojde k otěhotnění po jednom roce pravidelného nechráněného pohlavního styku.

²⁵ Definována jako obor, který pracuje mimo tělo člověka se spermiemi, vajíčky a embryi, a to s cílem otěhotnění ženy.

specializovaných center. Pod názvem *léčba neplodnosti* se skrývá soubor metod vedoucí k početí nového života. Ne všechny metody jsou ale opravdovou léčbou podle etymologie.

1.3.1. Metody léčby neplodnosti

Způsoby početí v rámci reprodukční medicíny rozdělujeme na 2 skupiny: konzervativní a metody asistované reprodukce. Stejně tak se ptáme, jestli je neplodnost na straně ženy, muže, nebo obou potencionálních rodičů. Neplodnost je tedy párová diagnóza.²⁶

1.3.1.1. Konzervativní metoda léčby neplodnosti

Zde se jedná o léčbu neplodnosti i v etymologickém významu. Fakticky jde o změnu životního stylu, stravy, návyků, podporu fyzioterapie, psychoterapie apod. za účelem srovnání biochemických procesů v těle tak, aby mohlo dojít k početí přirozenou cestou. Je to metoda nejšetrnější k organismu rodičů. Léčí poruchy obou partnerů. Bohužel nelze ji uplatnit všude.

Ano, toto je léčba v pravém smyslu slova, protože po jejím zdárném absolvování může dojít k postupnému početí více dětí tak, jak je to v lidském rodu přirozené. Tedy tato metoda obnovuje přirozený řád věcí.

1.3.1.2. Princip metod asistované reprodukce

Toto jsou způsoby, kdy početí vyžaduje lékařský zásah uvnitř organismu. Z těchto metod vyniká jako léčba v pravém smyslu slova chirurgické zprůchodnění cest pohlavních buněk. K oplození pak dochází přirozenou cestou a tato metoda vrací vše do původního stavu, takže je to léčba ve vlastním smyslu slova. Bohužel příčin neplodnosti je víc, a tak ji nelze aplikovat na každý případ.

Dalšími metodami jsou lékařsky asistované početí včetně transferu embryí do dělohy matky (nebo náhradní nosičky). Těchto metod je mnoho a není třeba je vypisovat, protože mají

jedno společné – nekoitální spojení gamet²⁷. Výběr metody se řídí aktuální patologickou situací daného páru. Od řízené ovulace přes inseminaci až po mimotělní oplodnění s následným transferem embryí.

Z těchto metod vzniká nový život (s ohledem na procento úspěšnosti). Není to ale léčba neplodnosti ve vlastním smyslu slova, protože neobnovuje možnost početí pohlavním stykem. Pro další dítě je nutné absolvovat celý cyklus znovu, pokud rodiče nevyužili možnost kryokonzervace,²⁸ tedy uchování embryí (nebo gamet) z prvního cyklu. Pak se opakuje pouze transfer embryí.

1.3.2. Klady a zápory léčby neplodnosti a asistované reprodukce

Vše na světě má své výhody i nevýhody. Je potřeba to poskládat tak, aby klady převyšovaly a v součtu vyvážily možné riziko a ostatní negativa.

Klady léčby neplodnosti:

- vzniká nový život
- díky konzervativním metodám, kterými se obvykle začíná, dítě přichází do prostředí, které je nastaveno na zdravý životní styl, zdravou výživu a podobně
- mnohdy je lékařsky asistované početí jedinou cestou pro daný pár
- díky prenatální diagnostice se může směřovat porod tam, kde dítě dostane adekvátní péči
- technologie nitroděložní chirurgie je v současné době v začátcích, ale již existuje
- stav dítěte lze nitroděložně ovlivnit například transfuzí
- léčba neplodnosti nezpůsobuje pracovní neschopnost, protože všechny výkony jsou klasifikovány jako ambulantní²⁹

Zápory asistované reprodukce:

- otázkou je, zda existuje „právo mít dítě“

---

²⁶ K. Řežábek, *Asistovaná reprodukce*, Maxdorf, Praha 2014, s. 22.

²⁷ Ibidem, s. 123.

²⁸ J. Dostál, *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Univerzita Palackého, Olomouc 2007, s. 61.

- v případě metod asistované reprodukce se nejedná se o léčbu neplodnosti v pravém slova smyslu, ale spíše o obcházení neplodnosti
- marketing a logistika asistované reprodukce přispívají k představě, že dítě je komodita, se kterou se obchoduje
- možnost přenášení poruch plodnosti do následujících generací
- díky stimulaci hormonů se jedná o velkou zátěž pro organismus ženy
- díky kryokonzervaci klesá životaschopnost embrya, a tedy možnost otěhotnění s pomocí jednoho embrya na pravděpodobnost 25 – 30 %.³⁰
- malé procento úspěšnosti asistované reprodukce závisí na vnějších okolnostech, zejména na věku, komplexním zdraví ženy
- metody asistované reprodukce jsou extrémně instrumentalizované, zrání oocytů, jejich odběr i vlastní proces oplození probíhají v nepřirozených podmínkách, jsou spojeny se značnými biologickými riziky a etickými otazníky
- možné následné komplikace (mnohočetné těhotenství a tím větší míra rizika předčasného porodu se všemi negativními dopady na celkový vývoj a zdravotní stav dětí)
- zneužitelnost prenatální diagnostiky pro selekci a ne k léčbě, protože lékaři jsou vedeni k odpovědnosti v případě narození postiženého dítěte³¹
- vysoká finanční nákladnost v závislosti na použité metodě (ne všechny výkony jsou hrazeny zdravotní pojišťovnou ať již plně nebo částečně)
- statisticky výrazně vyšší počet předčasných porodů, tedy nedonošených dětí
- přibližně u 10% párů není možné objevit příčinu neplodnosti³²
- délka „uskladnění“ a ochrana zamrazených embryí a etické otazníky spojené s možností dalšího „použití“ či „likvidací nepotřebných“ embryí
- redukce mnohočetných těhotenství (dnes již stále méně praktikovaná kvůli implantaci pouze jednoho embrya)
- degradace důstojnosti lidského embrya a úroveň biologického materiálu

---

²⁹ K. Řežábek, *Asistovaná reprodukce*, Maxdorf, Praha 2014, s. 35.

³⁰ Ibidem, s. 112.

³¹ J. Dostál, *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Univerzita Palackého, Olomouc 2007, s. 76.

³² K. Řežábek, *Asistovaná reprodukce*, Maxdorf, Praha 2014, s. 26.

1.4. Těhotenství

Těhotenství a porod patří mezi základní životní pochody zajišťující pokračování lidského rodu. Jde o fyziologické děje, které jsou vývojově vázané. Partnerský vztah, početí těhotenství a rodičovství jsou z podstaty součástí životního příběhu člověka. (Ideálně pokud nezasáhne tělesná nebo psychosociální patologie).

Lidský život začíná početím, pokračuje prenatálním vývojem a samostatný život začíná zrozením. První buňka – vajíčko, které přijalo spermii, má obrovskou potenci vývoje a obsahuje plán, v němž je skrytá celá budoucnost přicházejícího člověka. Celý plán vývoje v děloze i mimo ni je tímto plánem řízen. Každý jedinec má svou vlastní „mozaiku“ z možných variant genů, která vzniká při vývoji pohlavních buněk a při jejich spojení při oplození.³³ Program vývoje je založen již při početí.

Těhotenství je obdobím vývoje plodu od početí zpravidla do porodu. V praxi se délka těhotenství počítá od prvního dne poslední menstruace. Délka trvání se udává v ukončených týdnech a dnech. Datace porodu může být někdy problémem. Zpravidla se za obvyklou délku těhotenství považuje 40 ukončených týdnů a rozděluje se na 3 období – trimestry. První do 12. týdne, druhý do 28. týdne, třetí do porodu. Děti narozené před ukončeným 38. týdnem se považují za nedonošené.

Těhotenství může končit z důvodu nemoci plodu, matky či jako důsledek abnormálního plánu vývoje. Jde o patologický proces a těhotenství končí úmrtím plodu – „přirozeným“ spontánním potratem.

Těhotenství může končit také potratem "z vůle ženy".

Těhotenství může končit mimo řádný termín v rámci zdravotních obtíží plodu či matky. To se děje relativně často potratem v prvním trimestru. Nezřídka (cca 8 %) těhotenství končí, přes veškerou snahu medicíny, předčasně. Pokud se dítě rodí extrémně nezralé, není schopno přežít (i s intenzivní podporou) mimo tělo matky. Hranice životaschopnosti (viability – viz níže) plodu jsou dány možnostmi medicíny a dohodou odborných společností té které země. V ČR je hranice viability dána 24 týdnem (24+0 dní) běhu těhotenství. Pokud se dítě rodí velmi nevyzrálé, přežívá za velmi intenzivní podpory medicíny s tím, že zdraví a vývoj dítěte mohou být celoživotně poznamenány. Čím je dítě gestační (během těhotenství starší), tím šance na přežití a dobré přežití rostou. Vždy jsou však dány okolnostmi těhotenství, místem a způsobem porodu, mírou intenzivní péče, která zasahuje do různě vyzrálého organismu. Nejde o prostý

součet genetické vybavenosti dítěte a okolností, ale o individuální situaci jedinečného dítěte v určité rodině.

1.4.1. Průběh těhotenství

Vývoji plodu se říká cesta prenatálního dítěte. Genetický základ (kombinace rodičovských genů) je prvotní plán, který podmiňuje anatomii, růst a vývoj dítěte. Genetický plán ovlivňují vlivy informace těla matky i události okolí – to je vliv epigenetický. Jde o děje, které ovlivní původní (genetikou daný) plán vývoje a tím dopadají na růst a zrání dítěte. Pokud okolí podporuje uplatnění „dobrých“ (výhodné vlastnosti kódujících) genů, tak lze ovlivnit zdraví dítěte v dobrém a naopak. Vliv epigenetiky (epigenom) má velmi pravděpodobně třípětinový vliv na utváření zdraví, funkčnosti těla a psychiky dítěte v nejranějších obdobích (nejen nitroděložně).

„Mateřská péče včetně výživy nitroděložně i postnatálně (mateřské mléko) představuje komplexní zásah vějíře epigenetických vlivů na genové exprese vyvíjejícího se organismu. Tyto epigenetické vlivy jsou vlastně podmínkou adekvátního vývoje jedince. Navíc matka prostřednictvím své mateřské péče předává právě tuto „komoditu“ potomkům ženského pohlaví. Tím fortifikuje podmínky pro optimální vývoj dalších generací. Některé změny způsobené epigeneticky se mohou přenášet do dalších generací.“³⁴

Komunikace mezi organismem matky a plodem se rozbíhá v řádu hodin po početí a trvá celou dobu těhotenství. Rýhující se vajíčko se vydá na cestu vejcovodem a tělo (mozek) matky dostane informaci o tom, že nový život existuje. Vajíčko se mezi 6 - 8. dnem usadí na připravené sliznici dělohy a zanoří se do ní. V neustálém kontaktu s matkou zraje nový lidský život v překotném vývoji k porodu.

Vývoj plodu je proces, který řídí genetická výbava (regulační geny). Vývoj probíhá plynule,³⁵ a v ideálním případě bez rušivých podnětů z okolí i nitra těla matky. Matka a plod se vzájemně „informují“ prostřednictvím procesů v placentě, signály hormonů o jednotlivých úkolech těhotenství. Průběžně se nastavují základní regulace organismu a připravuje se cesta jedinečné

---

³³ P. Hach, *Počátek života z hlediska přírodovědce*, dostup dne: 5.12.2016, <https://www.i17-11.cz/petr-hach,>.

³⁴ J. Mourek, *Epigenom*, Neonatologické listy, Praha 20/2014, číslo 1, s. 8.

³⁵ E. Čech, *Porodnictví*, Grada, Praha 2006, str. 39.

osobnosti člověka. Během vývoje v děloze se týden po týdnu spouští přírodou programovaný sled dějů, které vedou k narození zdravého dítěte. I v děloze však může zasáhnout nemoc, chemické, fyzikální vlivy okolí nebo nedostatek výživy.

Fáze růstu a vývoje plodu mají pouze popisný význam. Každý den a týden vývoje v děloze má své zákonitosti a dítě postupně dozrává k zralosti, která umožní opuštění matčina těla.

Schematicky (didakticky) lze těhotenství rozdělit na období blastogeneze, embryogeneze a fetogeneze.

1) Blastogeneze je vývoj oplodněného vajíčka a zygoty po dobu prvních 3 týdnů.

2) Embryogeneze znamená rychlé, dle plánu probíhající zakládání a formace orgánů a orgánových systémů. V průběhu 3. týdne se začínají vytvářet základy srdce a mozku. Po 4 týdnech již stahy srdce pohání krevní oběh. Stahy srdce jsou viditelné jako tep života na ultrazvuku. Tento pohled bývá pro nastávající rodiče pohledem plným úžasu. Na konci druhého měsíce (7 - 8. týden) má již plod vyvinuté končetiny i s prsty. Paleček ruky se od 8. týdne zpočátku náhodou a pak plánovitě dostává do úst a dítě tak postupně začne zaměstnávat ústa sáním. Plod se začíná pohybovat. Ultrazvukem jsou pozorovatelné globální pohyby, únikové reakce od místa podráždění a případné bolesti. Nos, ústa a oční víčka jsou zřetelná. Velmi prudce zraje nervový systém plodu. Mozek zraje tak prudce, že ohýbá hlavičku s formujícím se obličejem k hrudi. Začínají se rýsovat vnější pohlavní znaky plodu.

Embryogeneze končí na konci 10. týdne po oplodnění. Plod obvykle měří v tuto chvíli 9 cm.³⁶

3) Fetogeneze je období růstu, další diferenciaci a funkčního zrání dítěte. Dítě je v neustálé komunikaci s tělem matky, postupně zapojuje smysly a reaguje velmi aktivně na podněty nitra i vnějšku těla matky. Začínají primární formy učení.

První polykací pohyby bývají zachyceny u dětí v 11. týdnu nitroděložního vývoje. Polykáním plodové vody a živin v ní přítomných se plod „učí“ trávit živiny lidského těla. S blížícím se termínem porodu polyká dítě plodovou vodu vždy, když bdí. Dítě v děloze postupně zapojuje všechny smysly. Od 13. týdne funguje orgán rovnováhy. Po 16. týdnu dítě nitroděložně slyší a zvuky, na něž se ladí nitroděložně, pak budou známými zvuky po porodu. Dítě uklidněním reaguje na známý hlas matky, na tep jejího srdce nebo na známé tóny hudby. (Tam tedy nemusí jít vždy jen o pozitivní vjemy). Novorozenec rozezná hlas své matky mezi hlasy jiných žen, pozná rytmus hlasu, vnímá matčin klid či strach. Dítě postupně zapojuje další

---

³⁶ Ibidem, s. 39 nn.

smysly a vjemy si ukládá do hloubi paměti. Velmi dobře vnímá, jak chutná a voní plodová voda (stejně po porodu chutná a voní prs matky) a je velmi citlivé na doteky.

Během nitroděložního vývoje dítě vyžívá týden po týdnu v oblasti hybnosti a schopnosti přežít. Přežití plodu podmiňuje stupeň zralosti životně důležitých orgánů – plic, krevního oběhu, regulace látkové výměny a reflexů, které jsou důležité při kontaktu a sání mléka (sací a hledací reflex).

Pro přežití je zásadní zajištění výměny O_2 a CO_2 v plicích. Nutná je součinnost plicní tkáně a kapilár, které zajistí rozvod kyslíku. Tato fáze zrání plic nastupuje až po 22. týdnu. Plicní tkáň, plicní oběh a srdečně cévní systém musí vyvíjet ve vzájemném souladu proto, aby adaptace dítěte po porodu proběhla bezproblémově. Od konce prvního trimestru provádí plod dýchací pohyby. Samotné dýchací pohyby nestačí, pokud plíce jako celek nejsou funkčně zralé. Funkčnost plic, dobrou dynamiku a efektivitu dýchání zajišťuje i látka, která udrží plicní sklípky v žádoucím rozpětí. Je to surfaktant. Množství této (pro dýchání zásadní) látky se stabilizuje v plicích plodu až kolem 36. týdne. Děti, které se rodí velmi nezralé, mají surfaktantu málo a musí se jim do plic dodat.

Pro přežití je neméně důležitá zralost střeva, ta nastupuje ve schopnosti zpracovávat živiny a vstřebávat je po 25. týdnu. Důležité pro vyvíjení trávicích funkcí a pohyb střev je polykání plodové vody. Pokud se dítě rodí jako velmi nezralé, je důležité velmi časně zahájení krmení dítěte, pokud možno matčíným mlékem.

Plod nitroděložně zapojuje i vylučovací systém. Tvorba moči a viditelné naplnění močového měchýře nitroděložně informuje lékaře při vyšetření těhotné o tom, že ledviny velmi pravděpodobně fungují správně. Vývoj ledvin je ale pomalý a trvá až do 36. týdne.

Od poslední třetiny těhotenství se relativně pravidelně střídá období spánku a bdělosti v děloze. Plod prospí asi 90% dne. Polovinu tohoto spánku stráví ve snech. Snové období spánku je moc důležité a napomáhá správnému vyvíjení mozku. Během bdělosti si dumlá prstíky i pěst, a tím naplňuje důležitou potřebu uspokojení a uklidnění skrze ústa. Dítě v děloze nacvičuje dýchací pohyby a polyká plodovou vodu.

Dítě v děloze prožívá s matkou všechny události, prožívá bolest, obavy i pohodu. Většina emocí je totiž doprovázena změnami v hormonech a regulacích těla. Strach a stres matky je doprovázen výlevem hormonů stresu (kortikoidy). Ty volně přecházejí do těla dítěte a ovlivňují je také. Dítě prožívá stresovou reakci spolu s matkou. Dospělá žena ví (většinou) co její stres a strach vyvolalo a může se bránit, nebo situaci řešit. Prenatální dítě to neví a situaci řešit

nemůže. Jeho velmi citlivý, zrající nervový systém je pod vlivem stresových hormonů a vývoj některých částí jeho mozku může být zasažen.

Prvorodičky obvykle zaznamenají první pohyby dítěte kolem 20. týdne, vícerodičky vnímají pohyby dítěte o týden či dva dříve – okolo 18. týdne. Záleží ovšem na konstituci ženy. Pohyb plodu je velmi důležitý, protože odráží vývoj a zrání centrálního nervového systému. Pohyb je jedním z hlavních projevů správné funkce nervového systému a funkce nervového systému také zpětně moduluje. Překotný vývoj zobrazovacích metod posledních dvou desetiletí umožnil sledování projevů plodu do velkých detailů. Skládá se obraz anatomický, funkční i obraz projevů zrajícího dítěte. Psychologie proto doporučuje užívat termín „prenatální dítě“. Celý proces vývoje je kontinuum, kde jedna fáze ovlivňuje další a ty pak dávají základ pro kvalitativně vyšší vývoj funkcí organismu. Zákonitosti vývoje dynamickými a vzájemně provázanými procesy popisuje synaktivní teorie vývoje.³⁷

Z tohoto pohledu pak lze lépe pochopit, jak zásadní vliv má na vývoj plodu i dítěte postnatálně (zdravý) mateřský organismus, adekvátní výživa, kvalitní mateřská péče a bezpečná, pevná vazba. Stejně tak může celoživotně ovlivnit zdraví nemoci matky, kouření, obezita, alkohol i některé léky či infekce.

1.4.1.1. *Zdravé prožívání těhotenství*

Životní styl matky, skladba stravy, obezita, závislosti i celkové zdraví či nemocnost mohou mít vliv na možnost početí a mají nepochybný vliv na úspěšnost těhotenství. Je popisováno, že okolnosti těhotenství se pak přelévají do dalšího nastavení mateřské péče a kojení.

Energetický objem stravy v prvním trimestru vcelku odpovídá potřebám ženy před těhotenstvím. Začátky těhotenství může komplikovat nevěle a nechutenství střídané někdy extrémními chutěmi „na něco“. Přejídání i hladovění může narušit zdravý vývoj těhotenství. Skladba stravy musí být vyvážená s dostatkem bílkovin (i živočišných), vhodné jsou mořské ryby a mléčné výrobky, dostatek zeleniny a ovoce. Jakékoli výživové extrémy (veganství)

---

³⁷ M. Chvilová Weberová, *Synaktivní teorie vývoje, The 28th Annual Gravens Conference on the physical and developmental environment of the high risk infant Tampa, Florida*, in: Neonatologické listy, Praha 21/2015, číslo 2, s. 46.

mohou zasáhnout do vývoje plodu. Sladkosti a výrazně tučná jídla vhodná nejsou – mohou vést k výraznému růstu hmotnosti těhotné ženy. Zdrojem vitamínů a stopových prvků by měla být spíše vyvážená strava. Pestrá strava našeho zeměpisného pásma má vždy přednost před multivitaminovými preparáty a tabletami se směsí stopových prvků.

1.4.1.2. *Životospráva*

Ke správné životosprávě patří přiměřený pohyb. Zcela nevhodné jsou pohybové aktivity, kde hrozí pády (judo) nebo údery na břicho (míčové hry). Z pohybových aktivit je vhodné plavání, denní procházky, cvičení pro těhotné ženy pod vedením zkušeného instruktora.

Spánek by měl být pravidelný, 8 - 9 hodin denně v dobře větrané místnosti s teplotou do 18°C. Spánek zvláště v pozdějších fázích těhotenství narušuje časté močení. To je způsobeno omezením kapacity močového měchýře růstem dělohy. V kontextu toho může být vyšší výskyt infekcí močových cest. Infekce v této oblasti může ohrozit těhotenství, může dojít k nastartování předčasného porodu. Příznaky infekce nelze podceňovat. Na druhou stranu je nutná uvážlivá léčba, neboť zbytečné podávání antibiotik může narušit rovnováhu v bakteriálním osídlení těla ženy (mikrobiom) a může vést k přerůstání potenciálně nebezpečných bakterií.

1.4.1.3. *Sexuální aktivita v těhotenství*

Intimní kontakt (pohlavního styk) ve zdravém těhotenství je možný. Lze ho praktikovat bez poškození matky i plodu v celé délce těhotenství se dvěma předpoklady:

1) akt by měl být uskutečněn z vůle ženy, tedy bez nátlaku muže. Jinak může být pro těhotnou zdrojem stresu a výčitek, zvláště pokud by se v průběhu těhotenství cokoliv komplikovalo.

2) polohy v rámci manželského styku by měly respektovat stupeň těhotenství, pocity ženy a v polohách, které minimalizují nalehnutí na matku ležící na zádech

V rizikovém těhotenství je sex nevhodný. Manželé však mohou vyjádřit svou blízkost

laskavou něhou, která dá ženě prožít jistotu a bezpečí v náručí partnera.

1.4.1.4. Léky

Léky jsou specifická oblast pro graviditu.³⁸ Součástí příbalových informací je vždy informace o tom, zda je daný lék vhodný, nevhodný nebo přímo zakázaný pro těhotné a kojící ženy. Stejnou informaci by měl ženě podat lékař, který léky předepisuje, nebo lékárník. V době těhotenství lze léky rozdělit obecně do několika kategorií (viz níže).

V těhotenství stejně jako při kojení je potřeba závažnou nemoc léčit po zralé úvaze s ohledem na křehkost zrajícího dítěte. Lék může zasáhnout do vývoje, záleží ale na mnoha okolnostech a týdnu těhotenství. Léčba během těhotenství musí zohlednit jiné charakteristiky organismu ženy. Léky mají trochu změněnou dynamiku v organismu s tím, jak jsou regulace a funkce v graviditě nastavené. Je nutné zvažovat vzájemné působení léků na sebe a možné ovlivnění dostupnosti léku při nevhodných kombinacích. Některé léky přecházejí přes placentu dobře, některé velmi ochotně a některé jsou pro plod dostupné méně. Obdobná situace pak nastává v době kojení. Preskripce musí být pečlivě zvažována.

Obecně lze rozdělit působení léku na matku a dítě takto:

- orgánová malformace (teratogenita) znamená poruchu organogeneze plodu
- perinatální syndrom (neonatální toxicita) znamená přímé působení farmaka na plod. To může znamenat komplikace v době porodu. S časem nežádoucí účinky odezní, tak jak klesá hladina farmaka v organismu novorozence
- behaviorální toxicita znamená dlouhodobé poruchy nebo změny chování a prožívání u osob, které byly v době nitroděložního vývoje vystaveny působení farmak.

Americké prostředí (FDA – Food and Drug Administration) rozděluje léky na 5 skupin. České literární zdroje přejímají většinou toto dělení FDA:³⁹

A) kontrolované studie na těhotných ženách neprokázaly jakékoli teratogenní riziko

B) teratogenní studie proběhly v pořádku na zvířatech, ale odpovídající studie na lidech provedeny nebyly.

C) kontrolované studie na zvířatech prokázaly teratogenní účinky, ale na lidech provedeny

---

³⁸ E. Čech a kolektiv, *Porodnictví*, Grada publishing, Praha 2006, str. 78 nn.

nebyly

D) vědecké studie potvrdily teratogenitu léků; tyto léky lze použít pro těhotné ženy jen v život ohrožujících případech.

E) těhotenství je absolutní kontraindikací k podání tohoto léku.

Nejčastěji předepisované léky v těhotenství:⁴⁰

antiastmatika - léčba dlouhodobých i akutních dechových obtíží, astma

antibiotika - protiinfekční léčba

léky proti bolesti a teplotě - nesteroidní antirevmatika

léky k ovlivnění úzkosti, obav, nálady či depresivního prožívání – anxiolytika

a antidepressiva

kontraceptiva.

Léky k ovlivnění dechových (astmatických) obtíží jsou bezpečné. Nicméně i zde je potřeba zvažovat stáří a rizika plodu a dávku či typ léku. Vždy je nutné volit co nejméně zatěžující medikaci.

Běžné léky proti bolesti (analgetika-antipyretika a nesteroidní antiflogistika) jsou v těhotenství bezpečné. Použití opiátů musí předcházet pečlivá rozvaha ošetřujícího lékaře. Jednorázové použití je možné. Zcela bezpečným je užívání paracetamolu (paralen) až již v těhotenství nebo v době kojení.

Psychofarmaka jsou v těhotenství veliký problém, protože většina z nich je v kategorii „C“, některá dokonce v „D“. V zásadě jejich užívání možné je. Léky této kategorie nelze naráz vysadit. Možnost užívání psychofarmak po porodu při kojení je nutné konzultovat s farmaceutem a neonatologem.

Použití léku v těhotenství je někdy dilema pro matku i lékaře. V zásadě je potřeba zvažovat gestační stáří plodu a míru obtíží matky (riziko plodu/benefit matky). Lékař a farmaceut musí zvažovat stav plodu, aplikační způsob, prostup léku placentou, dávku a kombinace léků.

---

³⁹ J. Vachek, V. Tesař, *Farmakoterapie v těhotenství a při kojení*, Maxdorf, Praha, 2013, s. 25 n.

⁴⁰ R. Gerychová, *Farmakoterapie v graviditě a její rizika*, dostupné dne: 1. 12. 2019, https://www.fnbrno.cz/data/files/NK/2010/Gerychova_farmakoterapie%20v%20graviditě.pdf, s 7.

Očkování těhotných žen je možné za těchto případů:

- 1) riziko nákazy je vysoké
- 2) nákaza představuje pro matku nebo plod nebo oba neúměrné riziko
- 3) vakcína nemůže stav zhoršit.

Matka má někdy přehnanou obavu z užívání léků, a to i v případě, že lék pro obnovu zdraví nutný je. Rodiče by ale měli vnímat, že nepodat lék může znamenat ohrožení zdraví ženy a tím i zdraví prenatálního dítěte.

1.4.1.5. Drogy

Problém drog u těhotných je problémem staronovým, ale v poslední době je problémem narůstajícím.

Situaci kolem drog bez ohledu na jejich legálnost či nelegálnost monitoruje v současnosti Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky. Je to problematika relativně nová, protože do roku 1989 se užívání drog v ČR v širším měřítku téměř nevyskytovalo.

Návykové látky se dají rozdělit na legální v naší republice a nelegální. Legálními drogami jsou alkohol, tabák a těkavé látky (ředidla, rozpouštěče). Ostatní látky jsou v České republice nelegální.

Co se těhotných žen týče, tak mnohé studie popisují drogově závislé gravidní ženy jako mladší, bez partnera, z nižších socioekonomických tříd, s nižším vzděláním.⁴¹ Drogová závislost se ale nevyhýbá ani ženám z vyšších socioekonomických skupin.

Každá droga má v těhotenství nechtěné účinky. Záleží hodně na tom, zda se jedná o experiment, nepravidelné užívání nebo závislost. Občasné uživatelky, které si uvědomují důsledky užívání drog, obvykle v těhotenství abstinují. Vysoké procento žen v těhotenství přestává kouřit a pít alkohol velmi rychle po prokázání těhotenství. To je ta lepší situace. U drogově závislých žen je i v těhotenství vše podrobeno získání drogy. Zde nepomůže ani vlídné ani tvrdé slovo, zde musí nastoupit co nejrychleji profesionální péče o matku, protože je třeba zajistit co nejvhodnější podmínky pro rozvoj plodu, na který narkotika působí komplexně

---

⁴¹ Ibidem, s. 29.

negativně.⁴²

Dítě drogově závislé matky se rodí jako dítě s výraznými riziky. Může mít prodlouženou adaptaci po porodu. Závažné dechové obtíže, kolísání teploty, problémy s krmením, neurologické obtíže až křeče. Tyto děti, pokud se o problému se závislostí matky ví, musí být bedlivě sledovány a léčeny. Důvodem je i rozvoj abstinenčních příznaků u novorozence. Dítě trpí, jen to neumí povědět. Pokud se o abusu drog u matky neví, jsou obtíže novorozence zdrojem diagnostických rozpaků. Dítě je opakovaně vyšetřováno, podstupuje bolestivé odběry krve a někdy je nesprávně léčeno.

Drogová závislost matky vždy znamená první krok k možné drogové závislosti dítěte.

1.4.1.6. *Alkohol*

Velkým problémem je alkohol v těhotenství. Užívání alkoholu mezi ženami není tak zřejmé jako u mužů. Ženy pijí o samotě, ve skrytu. Je to problém žen, které se mohou cítit izolované. Okolí nemusí ani vědět o alkoholové závislosti žen, potažmo matek. Tím o ní neví ani lékaři.

Alkohol je teratogen. Neexistuje bezpečná míra alkoholu. V těhotenství může uškodit i jedna bujará oslava s jednorázovou opilostí. Problematických je hlavně několik prvních týdnů těhotenství, kdy žena o své graviditě často ani neví. První týdny období organogeneze plodu jsou velmi citlivé a alkohol může způsobit nevratné změny.

Působení alkoholu na plod je zásadní během celého těhotenství. Soubor příznaků, které bývají popisovány na dětech žen, které pily během těhotenství, se nazývá fetální alkoholový syndrom. Je to specifická klinická jednotka s vlastním číslem diagnózy. Je to problém pro novorozence do celého vývoje a celoživotního zdraví. Fetální alkoholový syndrom je charakterizován řadou projevů, k nejvýznamnějším z nich patří:

- růstová retardace plodu (novorozenci jsou většinou velmi drobní - hypotrofičtí, poruchy růstu často přetrvávají i v dětství, postižené děti celkově neprospívají)
- typická kraniofaciální dysmorfie znamená různou míru změn utváření obličeje (různý stupeň mikrocefalie, nesprávně vyvinutá spodní čelist, plochá střední část obličeje)

---

⁴² Ibidem, s. 33.

- poškození mozku znamenají do života různý stupeň mentální retardace, kognitivní poruchy, poruchy chování
- časté jsou další přidružené abnormality, různé orgánové vrozené vady a vady srdce.

Konzumace alkoholických nápojů v těhotenství může vyvolat i izolované poškození mozku nebo srdce, bez klasických dysmorfických projevů. Alkoholismus matky může způsobit rozvoj alkoholové závislosti u plodu.⁴³

1.4.1.7. Kouření v těhotenství

Negativní vliv kouření na plodnost žen a také na průběh jejich těhotenství byl prokázán mnoha studiemi. U žen, které v těhotenství kouří, se častěji objevují kardiovaskulární, respirační a gastrointestinální onemocnění, komplikace v těhotenství, potraty nebo předčasné porody.

Cigaretový kouř obsahuje tisíce škodlivých látek včetně karcinogenů a mutagenů, které nejen negativně ovlivňují plodnost, ale během těhotenství se přenášejí z matky na plod. Již velmi malé množství takových látek může v plodu způsobit nenávratné změny. U dětí kuřáček dochází častěji k chronické hypoxii a k nedostatečné výživě plodu. To prokazatelně zpomaluje tělesný růst a negativně ovlivňuje vývoj mozku, plic i ostatních orgánů. V dětství i v dospělosti je popisováno zvýšené riziko kardiovaskulárních, metabolických, nádorových a psychických onemocnění. Častější jsou poruchy chování a učení.⁴⁴ U dětí matek kuřáček je častější výskyt syndromu náhlého úmrtí kojence.

Novorozenci kouřících matek trpí abstinenčními příznaky, mají narušený rytmus spánku a bdění a mají horší příjem stravy. Kouření zasahuje i do procesu zahájení a dlouhodobého udržení kojení.

⁴³ A. Šípek, *Vrozené vývojové vady - Fetální alkoholový syndrom*, dostupné dne: syndrom 1. 12. 2019, <http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/index.php?co=fetalni_alkoholovy_

⁴⁴ K. Adamcová, *Kouření v těhotenství – vliv na matku a dítě, možnosti léčby závislosti na tabáku*, in: Časopis české lékařské společnosti 159, Praha 2017, s. 9 nn.

1.4.1.8. Infekce

V souvislosti s užíváním drog se objevuje problém infekcí. Mezi narkomankami je více žen HIV pozitivních.

HIV pozitivní pacientky se odesílají na speciální infekční oddělení Fakultní nemocnice Bulovka v Praze. Zde je dostatek kvalitních specialistů na tuto problematiku, jejichž cílem je zamezit nebo minimalizovat šanci přenosu infekce na plod. Zatím – a to je velmi dobře – nebylo prokázáno, že by antiretrovirotika způsobovala vrozené vývojové vady plodu.

Mezi těhotnými narkomankami je vyšší míra hepatitidy C i B.

Těhotné jsou vyšetřované v rámci screeningových vyšetření na HBsAg pozitivitu (znamená infekci virem hepatitidy B). Toto vyšetření je důležité s ohledem na ošetřující personál, možnost nákazy krví těhotné nebo rodící ženy. Po porodu se vždy odebírá pupečnicková krev dítěte a hodnotí se míra protilátek proti viru hepatitidy B. Dítě po porodu dostává protilátky proti hepatitidě B a musí se očkovat ve speciálním režimu tak, aby bylo chráněné.⁴⁵ Matka i dítě jsou i nadále sledované minimálně rok po porodu a opakovaně je zjišťována míra HBsAg protilátek u dítěte. Sama léčba je nemožná. Pozitivita na hepatitidu typu C se diagnostikuje obtížně, pokud se na ní z anamnézy ženy nemyslí. Pozitivita se zjišťuje při odběrech krve. Znalost positivity je důležitá z důvodu ochrany zdravotnických pracovníků při porodu a při manipulaci s krví. Virus hepatitidy C nezpůsobuje vývojové vady u plodu. Léčit se ale nedá.

1.4.2. Konec těhotenství

Těhotenství může končit několika způsoby:

- 1) samovolným potratem
- 2) potratem „z vůle ženy“
- 3) porodem

---

⁴⁵ Česká neonatologická společnost České lékařské společnosti J. E. Purkyně, *Doporučené postupy v neonatologii, Postup péče o novorozence HBsAg pozitivních a anti-HCV pozitivních matek*, dostupné dne: syndrom 1. 12. 2019, <https://www.infekce.cz/Standardy/NovorVHBDP.pdf>

1.4.2.1. Samovolný potrat

„Plodem po potratu se rozumí plod, který po úplném vypuzení nebo vynětí z těla matčina neprojevuje ani jednu ze známek života a současně je jeho porodní hmotnost nižší než 500 g, a pokud ji nelze zjistit, jestliže je těhotenství kratší než 22 týdnů.“⁴⁶

V současnosti končí 10 – 15% všech těhotenství samovolným potratem. Procento pravděpodobnosti se zvyšuje s rostoucím věkem rodičky.

Pokud bylo těhotenství žádané a s láskou očekávané, je potrat zraněním a vzpomínkou, kterou si matka nese celým životem. Pro ženu je s láskou očekávané prenatální dítě „Ty“, ke kterému se v myšlenkách vztahuje. Velmi často jej již při kontrolách ultrazvukem viděla, má fotografie konkrétního plodu (prenatálního dítěte). Potratem ztrácí žena společnou budoucnost s dítětem, na něž se těšila. Bolest matky, která potrací své dítě, zvláště je-li to hluboko pod hranicí viability, bývá většinou přehlížena a žena s touto situací zůstává sama uprostřed nepochopení okolí. Péče o ženy po ztrátě prenatálního dítěte, zvláště ve vyšším stupni těhotenství, by měla být chápající, profesionální a hlavně dostupná (viz dále perinatální hospicová péče).

Nejčastější příčinou spontánního potratu jsou:

- 1) defektní plodové vajíčko
- 2) mateřské příčiny

Spontánní potraty můžeme rozlišit na časné a zamlklé. K **časnému potratu** neboli potratu v prvním trimestru dochází nejčastěji do 12. týdne těhotenství a většinou bývá doprovázen silnými bolestmi břicha a krvácením. O **zamlklý potrat** se jedná v případě, že samovolný potrat probíhá bez příznaků nebo pouze s malými příznaky, např. odtokem malého množství hnědavého výtoku z pochvy. Tento typ potratu je obvykle zjištěn ultrazvukem. Uvnitř dělohy může být zjištěn prázdný váček, což znamená, že plod se nikdy nevytvořil. V tomto případě se provádí ještě kontrolní vyšetření s odstupem sedmi až deseti dní. Lékař zkontroluje, zda se dítě ve vaku nevyvíjí.⁴⁷

Samovolný potrat může mít mnoho příčin. V prvních týdnech těhotenství tělo často odmítne poškozený plod, který by se nikdy nemohl zdravě vyvinout. Občas je potrat vyvolán zdravotním problémem, který se objeví v průběhu těhotenství, nebo z důvodu předchozího

⁴⁶ Zákon 372/2011 Sb. o zdravotnických službách ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ A. Deansová, *Kniha knih o mateřství*. Fortuna print, Praha 2004. s. 278.

onemocnění.

Rámcově se tyto příčiny dají rozdělit na:

- fyzikální – např. rentgenové záření
- chemické – působení některých cizorodých látek - látky shodné s karcinogeny, které jsou obsaženy např. ve výfukových plynech či v cigaretovém kouři
- biologické – působení virů, bakterií
- genetické – nahodilé mutace genů, poruchy chromozomů při vývoji spermií, vajíček i při dělení již vzniklého zárodku, dědičný přenos některých onemocnění
- mechanické – např. trauma
- hormonální – nedostatek hormonů či některé hormonální poruchy, např. štítné žlázy
- imunologické – tvorba protilátek proti strukturám embrya, spermiím atd.
- hematologické – např. vrozené poruchy srážlivosti – Leidenská mutace atd.
- nutriční – nedostatek základních živin a vitaminů (v našich podmínkách nepravděpodobné).

Všechny příčiny se však mohou vzájemně kombinovat.⁴⁸

Dnes je již možno mnoho důvodů samovolného potratu léčit, takže existuje oprávněná naděje, že příští těhotenství končí porodem.

1.4.2.2. *Umělé ukončení těhotenství*

Potrat rozdělujeme⁴⁹ na:

- 1) samovolný - viz výše
- 2) mimoděložní těhotenství - umělé ukončení těhotenství, kdy oplodněné vajíčko nedošlo do dělohy, ale uhnízdlilo se většinou ve vejcovodu, vaječníku či břišní dutině
- 3) umělé přerušení těhotenství - tak zvaný "potrat z vůle ženy", kdy je zákrok proveden na základě žádosti ženy podané přes svého gynekologa. Rozdělujeme je na a) miniinterupce, tedy zákroky u prvorodiček do 7. týdne těhotenství, b) interrupce, zákroky prováděné do 12. týdne z vůle ženy a do 24. týdne z lékařské diagnózy, kdy je ohrožen život matky, kromě mimoděložního těhotenství; může se jednat jak o poruchy plodu, tak o poruchy na straně matky

---

⁴⁸ M. Behinová, K. Kaiserová, *Velká kniha o mateřství*. Mladá fronta, Praha 2006. s. 94 n.

4) ostatní potraty - tedy ukončení těhotenství, které si žena přivodí sama, nebo iniciovaný či provedený jinou osobou; většinou se jedná o kriminální potraty.

Podmínkou umělého ukončení těhotenství je limit alespoň 6 měsíců od posledního indukovaného potratu. Výjimkou je, když žena již alespoň 2x porodila, nebo je starší víc jak 35 let, nebo je podezření, že otěhotněla v důsledku trestného činu, který byl na ní spáchán. Kontraindikací k indukovanému potratu je neuplynutí lhůty 6 měsíců od posledního potratu, nebo takový zdravotní stav ženy, který podstatně zvyšuje riziko výkonu – zánětlivá onemocnění rodidel, právě probíhající akutní přenosná choroba.⁵⁰ O potrat do 12. týdne žádá žena u svého gynekologa na základě svého zákonného práva.

Podle statistik UZIS bylo v České republice v roce 2016 na 100 narozených dětí 31,8 potratů.⁵¹

Potrat (i umělý) dítěte z důvodu závažné diagnózy není ošetřen. Rodiče jsou v situaci, kdy je jim potrat nemocného plodu nabízen jako jediné východisko dané situace. Po potratu nemají podporu. Okolí reaguje slovy i neverbálně: „Vždyt’ „to“ chtěli, vždyt’ „to“ bylo nemocné“. Jakoby nemocný prenatalní člověk nebyl člověkem, dítětem, na něž se rodina těšila a pak v žalu nechala potratit.

Nemocnice by si postupně měly vytvářet postupy ošetření prvotního i následného traumatu rodin, které postihla perinatální ztráta. Zdravotníci, kteří potkávají ženu při porodu mrtvého plodu nebo při potratu, by měli mít základní znalosti komunikace, měli by vnímat bezpodmínečnou důstojnost lidského života jakkoliv „velkého“ (viz níže kapitola paliativní péče).

1.4.2.3. *Porod*

Porod je každé ukončení těhotenství, kdy se narodí živé dítě o hmotnosti minimálně 500 gramů, nebo jestliže přežije jedinec s menší hmotností alespoň 24 hodin. Aby se jednalo o porod mrtvého plodu, musí mít hmotnost taktéž minimálně 500 gramů. Ukončení těhotenství s plodem menším než 500 gramů se považuje za potrat.

---

⁴⁹ UZIS, Potraty 2016, Praha 2018, str. 6.

⁵⁰ E. Čech, porodnictví, Grada, Praha 2006, str. 187

⁵¹ UZIS, Potraty 2016, Praha 2018, str. 25

Mrtvě narozené dítě je plod, který neprojevuje ani jednu známku života, má porodní hmotnost 500 gramů a více. Je to plod narozený po 22. dokončeném týdnu a nelze-li délku plodu určit, nejméně 25 cm od temene k patě.⁵² Mrtvorozenost se pohybuje kolem 3,6/1000 živě narozených dětí.

Známky života novorozence:⁵³

- 1) dech
- 2) srdeční akce
- 3) pulzace pupečníku
- 4) aktivní pohyb svalstva před přerušením pupečníku.

Porod do ukončeného 37. týdne se považuje za předčasný, mezi 38. a 42. týdnem za porod v termínu. Přenášení znamená porod po 42. týdnu.

1.4.2.3.1. Obnova a podpora životních funkcí novorozence po porodu

Pokud má novorozenec zásadní, život ohrožující adaptační obtíže, je nutná podpora životních funkcí, případně resuscitace. Z celkového počtu narozených dětí vyžaduje 5 – 10 % zvláštní péči včetně resuscitace. V neonatologii – těsně po porodu a právě jenom tam – se rozlišují dvě kategorie podpory životních funkcí: resuscitace (obnova) vitálních funkcí organismu a stabilizace novorozence.

Dítě, které se rodí se zásadním problémem v adaptaci, s život ohrožující nepřítomností životních funkcí, nebo bez známek života, musí být resuscitováno. Resuscitace je obnova životních funkcí. Resuscitační postupy u novorozenců (i v dalších věkových kategoriích), mají daná doporučení v rámci medicíny založené na důkazech. Pokud se podaří obnovit životně důležité funkce novorozence, následuje obvykle různě intenzivní péče. Ta má stabilizovat křehkou rovnováhu organismu dítěte.

Stabilizace dítěte znamená podporu vitálních funkcí novorozence. Zahajuje se, pokud

---

⁵² Vyhláška 364/2015 Sb., Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého), a vyhláška č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci, ve znění vyhlášky č. 236/2013 Sb.

⁵³ Vyhláška 364/2015 Sb., o Listu o prohlídce zemřelého, a vyhláška č. 236/2013 Sb., o zdravotnické dokumentaci
⁵³ Vyhláška č. 297/2012 Sb. o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky – Pokyny ke způsobu vyplnění Listu o prohlídce zemřelého.

nedojde k nástupu efektivní dechové aktivity a pravidelnému dýchání nebo pokud je srdeční frekvence nižší než 100 tepů za minutu. U většiny novorozenců je dostatečné zprůchodnění dýchacích cest a provzdušnění plic. Bez adekvátního provedení těchto intervencí je jakýkoli další resuscitační postup neúčinný.⁵⁴

Doporučení pro ukončení resuscitace vycházejí z národních nebo lokálních pravidel. Pokud však po porodu novorozence nelze detekovat akci srdeční a stav se po dobu následujících 10 minut nemění, je vhodné uvažovat o ukončení resuscitace. Resuscitace končí ve chvíli, kdy se 10 minut nepodařilo resuscitací obnovit srdeční akci.

Resuscitace se nezahajuje u novorozenců těchto skupin (dle mezinárodní klasifikace):⁵⁵

1. novorozenci s prenatálně nebo postnatálně diagnostikovaným stavem, který není slučitelný s delším přežíváním (závažné vrozené vývojové vady strukturální či chromozomální, např. anencefalie, oboustranná ageneze ledvin)
2. novorozenci s prenatálně nebo postnatálně diagnostikovaným stavem spojeným s vysokou pravděpodobností závažného postižení či smrti (např. závažné vrozené vývojové vady ledvin s renální insuficiencí, závažné vrozené vývojové vady srdce)
3. extrémně nezralí novorozenci na hranici viability (děti mezi 22+0 a 24+6 týdnem těhotenství – tedy tzv. šedá zóna)
4. novorozenci, kteří jsou postižení perinatálně a postnatálně vzniklým stavem s vysokým rizikem trvalého a závažného postižení i přes poskytnutí maximální resuscitační podpory (např. novorozenci s těžkou hypoxicko-ischemickou encefalopatií)
5. novorozenci, u kterých vznikla velmi závažná komplikace vedoucí k neúnosnému utrpení dítěte, kde paliativní péče je v jeho nejlepším zájmu (např. rozsáhlý závažný stupeň nekrotizující enterokolitidy – odumření střeva či krvácení do mozku).

Péče o rodinu, kde se narodilo dítě mrtvě, nebo zemřelo krátce po porodu, musí být komplexní a dlouhodobá – poskytuje ji perinatální paliativní péče.

---

⁵⁴ *Doporučené postupy pro resuscitaci ERC 2015*, dostupné dne: 2. 12. 2019, https://cprguidelines.eu/sites/files/doporuc_ene__postupy_pro_resuscitaci-RC2015_Souhrn_Doporuc_Eni__CZE.pdf

⁵⁵ M. Mojžišová, *Stav dětské paliativní péče v české republice v roce 2017*, dostupné dne: 2. 12. 2019, <https://detska.paliativnimedicina.cz/wp-content/uploads/2018/11/zprava-o-stavu-dpp-2017.pdf>

1.4.2.3.2. *Nedonošenost*

V ČR se ročně rodí okolo 8,3 % dětí nízké porodní hmotnosti (pod 2500g), ročně se jedná přibližně o 10 000 dětí. K dítěti patří rodina, minimálně dvě blízké dospělé osoby. A tak lze předpokládat, že nízká porodní hmotnost a tím riziko pro další vývoj dítěte se týká v ČR cca 30 -40 tisíc lidí ročně.

Nemoc, nebo příliš předčasné narození je doprovázené slzami strachu, pocity selhání a viny a mnoha otazníky v mysli rodičů.

Péče o nedonošené děti se liší podle zralosti, respektuje vyzrálost a zvláštnosti funkce jejich těla. Na novorozené děti můžeme pohlížet z různých hledisek. Nejobvyklejší je klasifikace na základě hmotnosti v kombinaci s délkou těhotenství.

1.4.2.3.3. *Klasifikace novorozenců*⁵⁶

Nejzákladnější klasifikace je podle:

- délky těhotenství (nedonošené = do 37. týdne, donošené, přenášené = více než 42 týdnů)
- hmotnosti (děti nízké, velmi nízké a extrémně nízké porodní hmotnosti)
- poměru hmotnosti / délce těhotenství (hypotrofie, eutrofie nebo hypertrofie).

Klasifikace podle porodní hmotnosti s ohledem na mezinárodně sledované ukazatele:

- nízká porodní hmotnost $\leq 2500\text{g}$ = zralý i nezralý novorozenec
  - nedonošené děti ≤ 37 týdnů těhotenství
  - hypotrofické děti - hmotnost je $\leq 2500\text{g}$ a mohou být i donošené
- velmi nízká porodní hmotnost $\leq 1500\text{g}$ – nezralé, jen zřídka donošené hypotrofické dítě
- extrémně nízká porodní hmotnost $\leq 1000\text{g}$ - obvykle extrémně nezralé dítě.

Klasifikace podle délky těhotenství:

- hranice životaschopnosti (viabilita) je v ČR nyní 24 + 0 týdnů těhotenství;

---

⁵⁶ Por.: O. Hrodek, J. Vavřinec, *Pediatric*, Galén, Praha 2002, s .67.

- v tomto případě je 100% jistota vážných dechových a oběhových problémů dítěte a tyto děti ve 100 % potřebují invazivní podporu vitálních (životně důležitých) funkcí
- extrémně nezralé jsou děti, které se narodí mezi 24. a 28. týdnem těhotenství; tzv. „šedá zóna 22+0 až 24+6 týdnů gestačního věku“ znamená, že děti narozené mezi 22. a 25. týdnem jsou velmi, velmi nevyzrálé a zranitelné (immaturita); možnost závažných zdravotních a pak i vývojových problémů je vysoká; lékaři se proto při život ohrožujících komplikacích rodičů ptají, zda si přejí (či nepřejí) poskytovat intenzivní péči za cenu velké bolesti a velmi nejisté předpovědi dítěte; od 25. týdne se podpora životních funkcí dítěte a resuscitace zahajují vždy.⁵⁷
  - děti narozené po 25. týdnu mohou mít asi v 30 % různé vývojové (i celoživotní) obtíže
  - mezi 28. a 32. týdnem přežívá 90 % dětí a možné vývojové obtíže může mít asi 15 % z nich; po 32. týdnu už má problémy jenom 5 % dětí.

Snahou lékařů je porod co nejvíce oddálit a tak dát dítěti čas, aby mohlo v děloze dozrát.

Prognóza dítěte záleží spíše na gestačním věku než na hmotnosti (ta ale s gestačním věkem většinou souvisí).

1.4.2.3.4. Viabilita

Viabilita, životaschopnost či schopnost přežít mimo dělohu, není pouze biologickou vlastností. Kromě stupně zralosti plodu a jeho zdravotního stavu závisí na vývoji medicínské technologie, která je schopna podpořit anatomické a fyziologické funkce novorozence.⁵⁸

Určení prahu viability plodu je výchozím bodem pro zvažování léčebného postupu při hrozícím předčasném porodu a po narození extrémně nezralého novorozence. Stanovení viability není jednoznačné. Jiné důsledky pro rozhodování bude mít chápání viability jako možnosti narodit se živě a jiné jako pravděpodobnosti přežití nebo přežití bez postižení. Z pojetí fenoménu viability vychází sociální souhlas s poskytováním aktivní péče, který odráží biologické limity, vyspělost medicíny i kulturní a sociální faktory.⁵⁹

Pokud se podaří stabilizace stavu extrémně nezralého, nebo těžce nemocného

⁵⁷ L. Kantor, *Etika a neonatologie*. In: J. Fendrychová, I. Borek, *Intenzivní péče o novorozence*. Národní centrum ošetrovatelství, Brno 2007, s. 187 nn.

⁵⁸ F.A. Chervenak, L.B. McCullough, *Ethical Considerations in Newer Reproductive Technologies*. Semin Perinatol. 27, 2003, 427 nn.

⁵⁹ B. Zlatohlávková B., *Viabilita plodu a novorozence*, in: Aktuální gynekologie a porodnictví 3, Praha 2011, s. 47.

novorozence, zůstává otazníkem míra dalších omezení nebo handicapů v životě. Péče o děti v šedé zóně má množství etických otazníků. Neonatologie v kategorii extrémní nezralosti je medicínou na hranici možného a neonatolog musí během několika desítek minut přemýšlet a rozhodovat o další léčbě jedinečného dítěte v kontextu znalostí o dopadech morbidit dětí z pásma „šedé zóny“. Jde o zvažování péče v nejistotě. Tato objektivní nejistota vychází z nepředpověditelnosti dalšího vývoje u extrémně nezralého daného dítěte.⁶⁰

1.4.2.3.5. Předčasný porod

Velký pokrok techniky a medicínských a ošetrovatelských postupů umožní přežít dětem, které byly před několika lety odsouzeny k úmrtí. Technický pokrok, léčba a vývoj respektující postupy umožní přežití a otevrou možnost vyvíjet se dál.⁶¹

Předčasné narození není jen nízká porodní váha, ale je to i situace, na niž dítě není připravené. Připravené není ani tělo a mysl maminky. Poslední třetina těhotenství je doba intenzivního funkčního zrání. Dítě by mělo být v měkkém ohraničení dělohy. Mělo by být ve zcela jiných podmínkách, než je prostředí na jednotce neonatologické intenzivní péče nemocnice.⁶²

Dítě by mělo všemi smysly dostávat informace jiné intenzity než je tomu v inkubátoru. Součástí péče je aplikace spektra léků, nutná bolest při odběrech krve a léčebných postupech a dyskomfort v rámci přístrojové podpory životních funkcí. Jiný je způsob výživy, jiné působení gravitace, jiná poloha a jiné doteky. Dítě nemá k dispozici bezpečné ohraničení matčina těla, ani její rytmus. V křehkém období funkčního zrání orgánových systémů v poslední třetině těhotenství doléhají úplně jiné podněty z okolí, než by tomu bylo v děloze.

Pokud je dítě těžce nezralé, či těžce nemocné (viz kategorie výše), tak se matky někdy podvědomě brání citovému spojení s dítětem, které by mohlo i zemřít, nebo pravděpodobně zemře.

---

⁶⁰ K, Kipnis, *Harms and Uncertainty in Newborn Intensive Care*. Theor. Med. and Bioethics 5, Haarlem, 2007, s. 15.

⁶¹ D. Marková, a kol., *Péče o předčasně narozené dítě: Kdy začíná a kdy končí?*, in: Československá pediatrie 69, Praha 2014; s.53-62.

⁶² M. Chvilová Weberová, *Synaktivní teorie vývoje, The 28th Annual Gravens Conference on the physical and developmental environment of the high risk infant Tampa, Florida*, in Neonatologické listy 21, Praha 2015, s. 47.

1.4.2.3.6. *Vývojová péče*

Pokud dovolí stav dítěte, je zásadně (vývojově) důležité zajistit co nejčastější a nejintimnější kontakt matky a dítěte. V náruči maminky dítě prožívá základní a zásadní pocit jistoty, bezpečí a pohody. Na těle matky si dítě po stabilizaci stavu lépe udrží tělesnou teplotu. Dítě má na těle matky vyrovnanější akci srdeční i tlak a méně často "zapomíná" dýchat. V náruči rodičů si dítě získává zpět potřebný pocit ohraničení a jistoty. Pro nezralé i nemocné dítě jsou jemné, něžné doteky vývojovou nutností. Taktilní (vnímání dotyků) systém a limbický systém (sídlo emocí) jsou těsně propojené. Prostřednictvím dotyků, sáním, intenzivním tělesným kontaktem a prostřednictvím pohybů se dítě prvně seznamuje s okolím. Záleží na tom, jaké vjemy, vlídné nebo bolavé, příjemné nebo nepříjemné pocity dítě má - takové potom mohou být první emoční vztahy k okolí.

Komplexu péče, která respektuje ošetrovatelskou péči medicíny založené na důkazech a zároveň respektuje individuální potřeby matky a novorozence a „šije na míru“ čas a intenzitu léčebných zásahů, říkáme vývojová péče.⁶³

Vývojová péče je přístup, nejenom prostředí novorozenecké jednotky intenzivní péče, který by měl minimalizovat neadekvátní smyslovou stimulaci dítěte, přizpůsobovat péči poskytovanou na základě behaviorálního stavu dítěte a posilovat zapojení rodičů do péče. Tento přístup vrací matce do náruče dítěte co nejdříve a co nejčastěji. Snahou je, aby dítě bylo živeno mlékem vlastní matky a ne umělou formulí a aby matka byla ten hlavní pečující na JIPu. Věda (na těchto důkazech principy vývojové péče stojí) jednoznačně prokázala dopad odborné „laskavé a respektující péče“ do vývojové zdatnosti dítěte.

Přítomnost matky, kojení, smyslové vjemy dítěte v náruči matky tvoří tzv. mateřské stimulační pole. V náruči matky prožívá dítě teplo, ochranu, jistotu a dostává adekvátní potravu. Shrnutí poznámkou neurofyziology (prof. MUDr. J. Mourek): „Můžeme tedy interpretovat uvedená fakta v tom smyslu, že mateřská péče včetně výživy, tj. mateřského mléka, představuje u savců, a tedy i u člověka, komplexní zásah vějíře epigenetických vlivů na genové exprese vyvíjejícího se organismu. Tyto epigenetické vlivy jsou vlastně podmínkou adekvátního vývoje jedince. Navíc matka prostřednictvím své mateřské péče předává právě tuto „komoditu“ potomkům ženského pohlaví. Tím fortifikuje podmínky pro optimální vývoj dalších

---

⁶³ L. Bejstová, J. Dort a kol., *Význam kontinuity v péči o nedonošené a rizikové novorozence*, in: *Pediatrická praxe* 16, Praha 2015, s. 160 nn.

generací.“⁶⁴

1.5. Perinatální paliativní péče

Perinatální ztráta je situace spontánního potratu, umělého přerušení těhotenství, porodu mrtvého plodu, perinatální úmrtí novorozence. Do této skupiny lze zařadit situaci, kdy je ženě po porodu provedena hysterektomie (odstranění dělohy). Zahrnuje tyto situace:

- ukončení těhotenství (pod hranicí viability)
- pokračování těhotenství v situaci nejisté diagnózy a prognózy
- míry postnatální aktivní léčby
- paliativní péče, pokud se vada (diagnóza) ukáže jako s životem neslučitelná.⁶⁵

Perinatální paliativní péče se prolíná obory gynekologie, porodnictví, neonatologie a pediatrie.

Perinatální úmrtí je z pohledu statistiky poměrně vzácnou situací, ale pokud k ní dojde, znamená obrovskou tragédii. Jde o porušení „řádu života“. Prenatální dítě je součástí života matky a jejích plánů.⁶⁶

Těhotné ženy vykazují ke svým nenarozeným dětem vysoký stupeň senzitivity. Matka oplakává dítě, které cítila, nosila, oplakává společnou budoucnost, očekávání a ztrátu svých představ života s dítětem. Ztrácí se anticipovaná mateřská role. Z důvodu nevědomosti, možná pro traumatizující myšlenku a snahu vyhnout se vlastní bolesti, bývá medicínsky, společensky i lidsky přehlížen aspekt role matky před porodem.

1.5.1. Úmrtí v perinatálním období

To znamená úmrtí prenatálního dítěte na a za hranicí viability. Pokud zemře dítě v době porodu, jde o situaci velmi emočně vypjatou. Síla emocí, frustrace a lítosti zasahuje nejen rodiče, ale i zdravotníky. Pokud umírá novorozenec, jde o porušení „řádu života“. Pokud k této situaci dojde, znamená to obrovskou tragédii. V dané situaci jde o událost neuchopitelnou a

---

⁶⁴ J. Mourek, *Epigenom*, Neonatologické listy, 20/2014, číslo 1, s. 10.

⁶⁵ K. Ratislavová, *Perinatální paliativní péče*, Grada, Praha 2016, s. 17.

⁶⁶ I. Špaňhelová, *Rodina po ztrátě dítěte*, Dlouhá cesta, Praha, 2012, s. 5.

nepochopitelnou. Perinatální ztráta dítěte má dopad na ženu i celou rodinu. Bezprostředně ochromí ženy a jejich rodiny šokem, žalem, psychickou bolestí. Trauma ztráty je potřebné ošetřit na porodním sále a v porodnici dobře vedenou krizovou intervencí a následnou podporou ženy a rodiny.

Bolest ze ztráty miminka je jiná než bolest ze ztráty partnera, rodičů, sourozenců, staršího dítěte nebo jiného milovaného člověka. Je to ztráta, s níž umírá budoucnost rodičů. I když mají další děti, je ztráta každého dítěte ztrátou neopakovatelnou a nenahraditelnou.

Role zdravotníků spočívá v tom, že dokáže pro rodiče, kteří ztrácejí své dítě, vytvořit prostředí vlídné, empatické a bezpečné. Komunikace s rodiči, kteří přicházejí k porodu mrtvého dítěte je emočně i lidsky velmi náročná.⁶⁷ Důležité je odborné, citlivé, tiché a „normálně lidské“ doprovázení rodičů. Důležité jsou prvky krizové intervence. Samozřejmostí má být nerušené rozloučení s dítětem po porodu, vzpomínka na zemřelé dítě a nabídka další pomoci. (To zatím na většině porodnic samozřejmostí není.)

Z pozice dalších doprovázejících je zásadní pochopení hloubky perinatální ztráty, respekt ke způsobu a délce prožívání bolesti a truchlení rodičů. Průběh vyrovnání se se ztrátou má totiž odlišný průběh, než při úmrtí staršího dítěte. Úmrtí novorozence (nebo prenatálního dítěte) rodina nečeká. Připravuje se na život. Pokud není trauma ošetřeno, může se přelít v truchlení dlouhodobé a komplikované. V případě perinatální ztráty je situace matky o to komplikovanější, že její okolí dlouhodobé bolesti nerozumí. Dlouhodobě u žen přetrvávají pocity nenaplnění mateřské role („špatná matka“) a pocity viny („kdybych udělala to a to, tak by se moje miminko narodilo“).

Matka musí truchlit za dítětem, které chtěla provázet životem, milovat a nikdy jej nepoznala.

1.5.2. Porod dítěte s život limitujícím onemocněním nebo vadou

Rodiče jsou většinou během prenatální péče – pravidelná vyšetření gynekologem a ultrazvuková screeningová vyšetření – upozorněni na možnost závažného onemocnění plodu (jejich očekávaného dítěte).

Po vyslovení podezření na závažné až s životem neslučitelné onemocnění nebo vadu,

---

⁶⁷ *Praktická doporučení pro organizaci paliativní péče na novorozeneckých odděleních*, dostupné dne: 2.12.2019,

podstupuje matka (pokud souhlasí) expertní vyšetření v perinatologických centrech. Výsledkem by měla být velmi pravděpodobná, až jistá diagnostika. Rodiče pak stojí před dramatickou volbou.

Matce je obvykle razantně nabízen potrat z genetické (lékařské) indikace. Rodiče si ale někdy přejí dítě donosit a rozloučit se s ním v rámci několika poporodních okamžiků. Někdy si přejí jít kousek cesty životem s dítětem, které bude mít vadu (či nemoc), která mu život zkrátí.

V rámci uvažování o možných cestách pokračování, či ukončení těhotenství, by měli mít rodiče komplexní podporu. Podpora by měla být empatická, erudovaná a měla by reflektovat etická dilemata porodnictví a neonatologie.

Diagnózy úzce chápané perinatální paliativní péče lze shrnout do těchto skupin:

- vrozené vývojové vady - 3 – 5 dětí ze sta má chromozomální aberace, ty tvoří asi 25 % diagnostikovaných vrozených vývojových vad u plodů
- těžká peripartální tíseň, těžký nedostatek kyslíku (těžká asfyxie) při porodu
- porod pod hranicí a na hranici viability
- rychle progredující onemocnění (např. metabolické vady, neurologická onemocnění).

Dobře vedená péče o rodiče, kteří se rozhodují o „osudu“ jejich nenarozeného dítěte, by měla reflektovat tyto základní otázky a zahrnovat plán péče:

- plán pro porod dítěte (i pod hranicí viability), žádost o možnost vzpomínky na dítě
- plán pro poporodní péči, plán pro daný čas s dítětem a možnosti co největšího kontaktu s rodinou
- léčba symptomů různé fáze nemoci novorozence a léčba bolesti, život rodiny s novorozencem v paliativní péči – doprovázení
- vzpomínka na dítě, forma rozloučení, následné doprovázení truchlící rodiny.

1.5.3. Dítě s život limitujícím onemocněním

Pokud se narodí dítě se závažnou, přežití limitující vadou nebo onemocněním, je na

prvním místě zásadní ujištění rodičů v tom, že hlavní pečující jsou oni. Důležitá je podpora rodičů v časném kontaktu jak v péči o dítě, tak v možnosti přijetí dítěte s omezením.

Při propuštění dítěte s život limitujícím onemocněním nebo vadou z nemocnice je důležité nastavit podporu rodiny komplexně, včetně kvalitní ošetrovatelské a symptomové léčby, pokud je potřeba. Rodiny s handicapovaným dítětem mají sklon uzavírat se do sebe. Proto je důležité vedle rodiny poskytnout odbornou i praktickou pomoc, empatii a respekt k jejich příběhu. Zásadní je úcta k životu, který se rodí příliš malý nebo nemocný. Jen tak je možno čas, který je rodině dán, naplnit láskou, která v dalším čase života rodiny může (snad) přerůst v konstruktivní sílu.

Pokud má dítě výhled na delší život s onemocněním, je nutné rodinu podporovat komplexně.⁶⁸

1.5.4. Rodina a závažná diagnóza prenatálního dítěte a novorozence

Lékař, který rodičům musí sdělit diagnózu závažného nebo život limitujícího onemocnění, je v situaci profesionálně, lidsky i emočně velmi náročné. Cítí se často bezmocný, tuší jak bolestné a těžké bude pro rodiče zprávu přijmout, tuší závažnost diagnózy a může pociťovat strach a nejistotu. Situace se může pro lékaře stát složitější v případě, že má děti podobného věku jako rodiče, s kterými bude hovořit. Lékař je vychován a vzdělán v tom, že medicína u dětí má být medicína vítězná. Smrt a těžké postižení dítěte je i pro lékaře situace mimo řád života. Přijmout konečnost boje o zdraví svěřeného dítěte může být pro lékaře pocitem profesního selhání.

Elizabeth Kübler-Ross,⁶⁹ která jako první komplexně popsala proces vyrovnávání se s traumatizující zprávou, uvádí 5 fází, které přicházejí, pokud jsou lidé konfrontováni s tragickými zprávami. Fáze obvyklých psychických reakcí jsou:⁷⁰

Reakce rodičů na sdělení závažné diagnózy či úmrtí dítěte.

1. Fáze šoku. Nepřijetí zprávy, derealizace. Rodiče zažívají iracionální pocity a myšlenky, mohou reagovat zcela nepřiměřeně, nejsou schopni vnímat a zpracovat informace. Mnohé ze

---

⁶⁸ M. Chvilová Weberová, *Od narození s problémy*, přednáška pro nemocniční kaplany, dostupné dne: 5.12.2019, www.kaplan-nemocnice.cz/wp-content/uploads/2014/03/Od-narozeni-s-problemy.pdf

⁶⁹ Por. E. Kübler-Ross, *Odpovědi na otázky o smrti a umírání*. Arica, Praha 1995.

sdělovaných informací si nepamatují. Jedná se o normální reakce v nenormální situaci. Rodiče jsou vyděšeni, protože je ohrožen (nebo ztracen) život jejich dítěte.

2. Fáze popření znamená rychlý rozvoj obranných mechanismů. Převažují pocity neuvěřitelnosti „není to pravda“ a vytěsnění „nic mi neřekli“. Popírání reality, v tomto případě nemoci či postižení, představuje pomyslný nárazník, který zmírňuje účinky neočekávané a závažné zprávy. Dává rodičům čas, aby se vzchopili a mobilizovali v sobě síly. Nepřijetí informace o diagnóze je obranou před ztrátou psychické rovnováhy rodičů. Velmi častá je nevíra a nedůvěra k lékařům, jejich schopnostem a pravdivosti diagnózy. Rodiče chtějí stále nové konzultace a vyšetření, chtějí mít naději, že se jedná o omyl, že další sdělení bude optimistické. Rodiče potřebují maximální sympatie a podporu.

3. Fáze reaktivní nastupuje v době, kdy popírání již není možné. Objevují se agrese nebo deprese, které jsou reakcí na prožité trauma. Tato fáze znamená směsici prožitků a pocitů. Mísí se hluboký smutek, zoufalství, zlost, úzkost, sebelítost, pocity provinění a hledání viníka. Často jsou pocity směřovány na životního partnera nebo na zdravotnický personál, nejčastěji přímo proti lékaři, který diagnózu sdělil. V mysli rodičů vyvstává otázka: „Proč zrovna já/my?“. Lidé se obracejí ke svému okolí, nedokáží si vysvětlit, proč se tohle děje právě jim.

4. Fáze adaptační znamená postupné sžívání se s realitou nemoci nebo úmrtí. Rodiče postupně opouštějí marné snahy o obrat situace. Mohou se postupně uzavírat do sebe. Musí si odžít smutek ze ztráty života dítěte, nebo ze ztráty jeho zdraví. V čase se postupně objevuje realistický pohled na situaci. Pokud jde o postižení nebo omezující nemoc, narůstá postupně snaha starat se o dítě a snaha žít s dítětem s handicapem realisticky dál. Pokud dítě zemře, učí se rodiče velmi pozvolna, přes nekonečnou bolest, žít s dítětem ve svém srdci dál.

Pokud se rodiče mohou sdílet, plakat a najdou dobrou oporu, dospějí ke smíření snadněji. Rizikem neodžitého traumatu a smutku ze ztráty dítěte je dlouhodobé truchlení tzv. komplikované truchlení.

5. Fáze reorientace znamená, že situace ztráty nebo handicapu a nemoci dítěte je rodiči přijímána. Nalézají vyrovnání a snaží se najít další životní směřování a smysl.

Rodiče potřebují ČAS a pomoc okolí, tak aby mohli fázemi přijetí diagnózy projít pokud možno stabilně. Cílem je, aby rodiče nebrali handicap dítěte jako osobní nezdár a selhání, ale jako ÚKOL. Základnu pro další léčebnou a nápravnou práci je třeba budovat od prvopočátku ve

---

⁷⁰ Z. Matějček, *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*, H+H, Jinočany 2001, s. 67.

vědomí rodičů. Od stanovení diagnózy (což může být ještě prenatálně) je potřeba rodiče pravdivě, realisticky ale velmi empaticky informovat a podporovat na cestě přijetí dítěte s „problémem“. Tato podpora musí pokračovat i na porodnici nebo specializovaném oddělení, kde je dítě ošetřováno a po propuštění má následovat forma komplexní péče.

1.5.5. Podpora rodiny

Pokud odchází dítě s omezenou dobou života nebo závažným handicapem domů, je nutné vedle rodiny stát s odbornou i praktickou pomocí, empatií a respektem k jejich příběhu.

Rodičovské postoje nevznikají náhle. Pokud se rodí dítě nemocné, jsou procesy vazby a tvorby vztahu ve své podstatě narušené.⁷¹ Nemoc a postižení znamenají otřes v postojích a představách rodičů, vzniká pocit selhání a zklamání. Je nutné přebudovat systém hodnot rodiny. V dlouhodobé nejistotě a přetížení z péče mohou narůstat zdravotní a psychosociální patologie a narušuje se stabilita rodiny.

Při propuštění dítěte s život limitujícím onemocněním nebo vadou z nemocnice je důležité nastavit podporu rodiny komplexně. Rodiny s handicapovaným dítětem mají sklon uzavírat se do sebe. V rodinách s handicapovaným dítětem je nižší míra poskytované praktické a citové pomoci pro rodiče. Trvalá nerovnováha mezi dáváním a přijímáním ohrožuje vztahovou rovnováhu, což může narušit partnerský vztah. Rodinám mizí staré kontakty a je obtížné navazovat nové. Rodinám se ztrácí možnost kritické konfrontace a ztěžuje se možnost účinné sociální pomoci.

V našich podmínkách je v době psaní této práce (rok 2019) podpora rodin s dítětem, které má závažné progredující a život limitující onemocnění, ve většině regionů nesystematická. Pokud je dostupná raná péče, přebírá dlouhodobou podporu rodiny tato sociální služba.⁷² Pokud je dostupná rodičovská organizace, přebírá dlouhodobou podporu o dítě s danou diagnózou podpůrná organizace. Velmi často se stává, že dítě, které odroste pediatrickému věku a přechází do péče praktických lékařů, ztrácí podporu i orientaci v problému. Rodina se cítí osaměle, vydána napospas obavám z toho „co bude“. Většina dětí s progredujícím onemocněním,

---

⁷¹ M. Chvilová Weberová, *Od narození s problémy*, přednáška pro nemocniční kaplany, dostupné dne: 5.12.2019, www.kaplan-nemocnice.cz/wp-content/uploads/2014/03/Od-narozeni-s-problemy.pdf

⁷² Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách ve znění pozdějších předpisů.

metabolické vady, neurologické diagnózy, genetické syndromy, přežije do dospělého věku, ale život má výrazně limitován.

Problematika perinatální ztráty, předčasného porodu, dopad péče o dítě s život limitujícím nebo život zkracujícím nemocněním, je komplexní. Komplexní je také dopad na celou rodinu, a to na dlouhá léta. Podpora těchto rodin by měla být úkolem dobře správně vedené medicínské péče, adekvátní sociální péče a empatického doprovázení v komunitě, třeba i v církevní farnosti.

Shrnutí

Často slýcháme přirovnání, že embryo není člověk, jako jikra není ryba. Věřím a doufám, že již nyní víme, že ani lidí ani ryb nebude, pokud nebudou lidská embrya a rybí jikry. Medicína opravdu udělala v posledních letech veliký skok a možnosti, které dnes má, jsou úžasné. Ale jako není práva bez povinnosti, tak není moci bez odpovědnosti. Jsou to vždy dvě strany téže mince. A tak moc, kterou dnes medicína má, je třeba aplikovat uvážlivě a s rozumem, nikoli pouze z fascinace možnostmi. Nový lidský život je třeba proto přijímat s úctou, ať již vznikl jakoukoli cestou. V žádném případě se nemůžeme dívat na počaté dítě jako na můj nárok nebo na právo. Jako v přírodě jsou doby a roky plodné (například v lesnické terminologii označované jako *semenné*), tak i u lidí přes všechnu snahu nemusí přijít plod. Plod a nikoliv produkt. Protože je dítě vždy plod, proto nám nikdo nemůže zaručit „úrodu“. Ano, zvykli jsme si chodit pro plody země do obchodů, kde je mají vždy na skladě a neúrodu vnímáme jen jako zdražování té či oné věci, která se neurodila. Ale žádné finanční prostředky nepomohu tam, kde plod neuzraje přes všechnu moderní snahu. A to je rozdíl mezi plodem, který zraje vývojem, a produktem, který se dá vyrobit v dílně nebo laboratoři. Proto jsem napsal tuto kapitulu, abych ukázal, že člověk zraje vývojem od jedné počáteční buňky až po nově narozené dítě a dál pak do dospělosti a stáří. Od počátku až do konce je to jeden člověk. Na to již v řeckých bájích poukazovala Sfinga, která dávala lidem hádanku: *Co je to za tvora, který ráno chodí po čtyřech, v poledne po dvou a večer po třech?* Jediný Oidipus přežil, když správně odpověděl, že to je člověk, který nejprve jako dítě leze po čtyřech, jako dospělý chodí vzpřímeně po dvou nohách a na konci života jako stařec chodí o holi. Jeden a tentýž člověk v různých stádiích vývoje.

Člověk musí proto s pokorou přistupovat k možnostem vědy, protože člověk není Bůh, aby

mohl rozhodovat o tom, kdo se narodí a kdo zemře, komu dopřejeme žít a komu odepřeme právo na život. Takové jsou možnosti vědy. Věda to umí, ale věřím, že po přečtení kapitoly o paliativní medicíně již víme, že přes všechny možnosti lékařské vědy jsou stále situace, kdy se ukazuje, že i ten nejlepší lékař je bezmocný. Takový políček občas potřebujeme, abychom si uvědomili, že doby, kdy se poroučelo větru a dešti, jsou minulostí, a že Bůh je jenom jeden. Nehrajme si proto na Boha, ale zcela v souladu s úvodní premisou práce budme tím, čím jsme a máme být – *homo sapiens*, tedy člověk rozumný. Právo určovat, kdo bude, nebo nebude žít, prostě nemáme. To je výsada Boží.

2. Pohled lidské psychiky

Zorný úhel tělesné medicíny je velmi důležitý. Ale stejně důležitý, ne-li důležitější je aspekt lidské psychiky, případně psychosomatické jevy, protože to hraje v ochraně nenarozeného života a v dobru potomstva vůbec velmi důležitou roli. Základní psychické hnutí je přirozená touha po potomstvu, a jako patologický jev absence této touhy. Dál sem patří psychické problémy způsobené neschopností přivést na svět potomstvo přirozenou cestou včetně psychického zranění způsobeného samovolným potratem a potíže spojené s asistovanou reprodukcí. Veliký nátlak na psychiku rodičů je vědomí, že se narodí postižené dítě. Nakonec pak duševní hnutí vedoucí k ukončení těhotenství a následným syndromům.

Je třeba ptát se odborníků na duševní zdraví, protože odpovídají mnohdy na situace, které somatická medicína nereflektuje. Příklad: Lékaři (ať již praktičtí, nebo internisté či kardiologové) dokáží velmi dobře korigovat vysoký tlak krve. Ale psychologie a psychiatrie se ptá po původu vysokého tlaku a v případě, že je příčinou stres nebo jiná psychická příčina, dokáží velmi efektivně odstranit jeho příčinu, na kterou se interna a kardiologie neptá. Proto je třeba reflektovat také závěry odborníků na duševní zdraví, aby právní normy ohledně ochrany nenarozeného života a dobra potomstva vůbec byly ku prospěchu věci, přinášely lidem do života pokoj, jasný směr a cíl a ne zmatek a zbytečná břemena.

2.1. Přirozená touha po potomstvu

Pudy jsou vrozené tendence k určitému jednání, které je zaměřeno na uspokojení některé ze základních potřeb. I tyto potřeby mohou být ale změněny nebo narušeny.⁷³

Touha po dětech – rodičovství je primární potřeba založená v člověku instinktivně a hlouběji než touha přetvářet hmotný svět ke své potřebě nebo potěšení.⁷⁴ Rodičovství je tedy něco zcela přirozeného. Je to vlastní všemu živému na naší planetě. Absence potomstva je tedy něčím nepřirozeným. Z hlediska vývojové psychologie se považuje rodičovství za zcela přirozené, ne-li samozřejmé vyústění manželství.⁷⁵ Z manželství se stává rodina narozením prvního dítěte. Zde manželé přibírají ke svým životním rolím manželů ještě nové úkoly

---

⁷³ M. Vágnerová, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Grada, Praha: 2004, s. 69.

⁷⁴ Z. Matějček, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, SPN, Praha 1992, s. 47.

plynoucí z rolí otce a matky. Rodičovství rodičům přináší uspokojení další základní životní potřeby, která se v tomto období manifestuje: potřeby mít někoho, o koho mohu pečovat, kdo je na mně závislý a kdo mě potřebuje. Dítě budí v rodičích jakýsi dosud nepoznaný ochranný postoj, který dává jejich životu nový smysl, poskytuje také mnoho radostí z každodenního soužití, z rychlých vývojových změn a projevů přichylnosti dítěte.⁷⁶

Souhrnně řečeno, psychologickým aspektem rodičovství je vztah dospělých osob k dětem. Jádrem vztahu je rodičovská láska, která se dělí na lásku mateřskou a lásku otcovskou.

Absence potomstva může být dána dvěma způsoby: a) z vyšší moci, b) z patologické situace.

Z vyšší moci se potomstva vzdávají duchovní těch církví, kde je vyžadován celibát, a dále všichni řeholníci a řeholnice. Ti všichni se vzdávají svého manželství a potomstva pro službu Bohu. Je to tedy součástí jejich nadpřirozené víry.

Z patologické situace - poruchy pudů: porucha rodičovského pudu, projevuje se nezájmem o potomstvo, zanedbáváním nebo týráním dítěte.⁷⁷ V podstatě bychom mohli rozdělit tuto anomálii ve světovém názoru na dvě možnosti (v oblasti početí dětí a jejich prenatalního vývoje)⁷⁸:

- 1) ženy neodpuzuje mít děti, ale mají fobii z porodu,
- 2) lidé, kteří odmítají děti přijmout do života z různých příčin

Fobie z porodu, tedy patologický strach, který zapříčiní vyhýbání se těhotenství navzdory touze po dítěti, se nazývá tokofobie.⁷⁹ Ta nevznikne sama od sebe, ale je vyvolaná nějakým prožitkem. Podle původu rozdělujeme tuto fobii na:

1) primární tokofobie: vyvíjí se v raném dospívání. Na jejím vzniku se mohou podílet traumatizující zážitky ze sexuálního zneužití v době dětství nebo dospívání, nebo převzetí vzorců chování od matky, která sama prožila traumatizující porod.

2) sekundární tokofobie: vzniká z traumatické zkušenosti v předcházejícím těhotenství jako je spontánní potrat ve vysokém stádiu těhotenství, porození mrtvého plodu nebo akutní císařský řez. Rozhodující je, jestli žena vnímá porodní zkušenost jako trauma.

3) terciární tokofobie: je jedním z příznaků a současně jednou z příčin depresivního

---

⁷⁵ M. Vágnerová, *Vývojová psychologie*, Portál, Praha 2000, s. 344.

⁷⁶ J.Langmeier, *Vývojová psychologie 2*, Grada, Praha 2006, s. 368.

⁷⁷ M. Vágnerová, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Grada, Praha: 2004, str. 69.

⁷⁸ Ostatní aspekty nejsou předmětem této práce.

⁷⁹ K. Vlčková, *Strach z porodu – příčiny a strategie zvládnání*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2014, s.

onemocnění ženy.

Ženy trpící tokofobií se vyznačují velmi pečlivým používáním antikoncepčních prostředků, nezřídka kombinují více metod bránících početí. Tato fobie se v České republice vyskytuje poměrně řídce.

Odmítání dětí z jiných příčin je mnohdy obtížné pochopit pro člověka žijícího ve střední Evropě, ale i sem již tyto tendence přichází. Proto o nich musíme vědět. Demonstrujme si to na jednom příkladu. A tím je Hnutí NoKidding. Toto hnutí bylo založeno v Kanadě a má po celém světě své kluby. I v České republice má svůj klub.⁸⁰ Je to Klub dobrovolně bezdětných. Členství v klubu je profilováno takto:

NoKidding klub je pro ženy i muže, patřící do jedné z těchto skupin:

- 1) Dobrovolně bezdětní – lidé, kteří děti nemají a ani je do budoucna nechtějí.
- 2) Smíření bezdětní – lidé, kteří původně děti plánovali nebo nevylučovali, ale vlivem vnějších okolností se rodiči nestali, a teď jsou s bezdětností smíření a nehodlají na ní nic měnit.
- 3) Fence sitters – lidé, kteří tíhnou k dobrovolné bezdětnosti, ale ještě nejsou zcela rozhodnutí.
- 4) Názorově spříznění – lidé, kteří sami nejsou dobrovolně bezdětní, ale sympatizují s naším klubem.

Pro lepší představu a pochopení, ale nikoliv pro odsuzování či jenom posuzování něčího svobodného vyjádření, uveďme si jako demonstraci životní filosofie klubu jeden příspěvek z klubové diskuse. Ale neodpírejte autorovi právo na svobodu projevu, i když s ním můžete nebo nemusíte souhlasit. Právo na svobodu projevu máte vy i on:

kult dítěte

vychovávat ho nesmíte – protože hned máte „za krkem“ sociálku,
dokonce si i děti mohou přímo stěžovat na rodiče,
musíte mu kupovat, na co si vzpomene – jinak si bude stěžovat, bude žít v „depresích”,
musíte být u každé „prkotiny“ s ním – aby chudinka nemělo „trauma”,

---

18.

⁸⁰ oficiální webová strana klubu v ČR, dostupné dne 4.9.2019, 4. 9. 2019, <http://www.nokiddingcz.com/>

musíte uživit rodinu, dům, partnera/ku a ještě po návratu domů pokračovat v opečovávání potomka, protože by mohl být diskriminován, obzvláště když jich máte doma několik, to aby pozornost byla rovnoměrně rozdělena,

dítě je král – vše se mu musí podřídit,

žádný sex (nejen během oněch 9 měsíců), žádná dovolená, zábava, zapomeňte

a je toho mnohem více,

a pak ve 20 letech se dítě sebere (v lepším případě) a oznámí vám, že je dospělé a odchází žít samostatně - nebo horší varianta - udělá si z vás MAMA hotel a očekává vaši brzkou smrt, aby získalo vaše peníze, dům atp., za dobu pobytu “doma” očekává neustálou finanční podporu, protože je to přece vaše dítě.

Shrnuto – dítě je ta nejhorší investice na světě.

Dalším důvodem – a to velmi moderním – pro odmítání potomstva je ekologie. Prý děti neúměrně zatěžují ekosystém, proto děti nechceme, abychom ulevili přírodě.

Protože tato práce je určena po obhájení k použití mimo akademické kruhy (například v pastorační ve farnostech), rád bych upozornil čtenáře na fakt, že Ten, který požehnal člověku slovy: *Plodte a množte se, naplňte zemi*,⁸¹ také člověku přikázal: *Nesudte a nebudete souzeni*.⁸²

2.2. Psychické problémy pramenící z neplodnosti

Nenaplněná touha po dítěti je pramenem frustrace a chronického stresu.⁸³ A stres sám o sobě je zásadním činitelem ovlivňujícím schopnost počít a také donosit zdravé dítě. Stres vyvolává v těle ženy i muže somatické změny.

Pro ženu je důležitá také biologická role vlastního těla. Pokud si žena přeje otěhotnět a dlouhodobě se jí tak nedaří, vnímá své tělo jako něco, co selhává. Cítí se méněcenně, jelikož podvědomě nepodává „normální výkon“. Nesplňuje nároky, které klade sama na sebe. Délka snahy o početí dítěte se prodlužuje se zvyšujícím se věkem. Nad 35 let věku ženy se šance na

---

⁸¹ Gen. 1, 28.

⁸² Lk. 6, 37.

⁸³ I. Sobotková, *Psychologie rodiny*, Portál, Praha 2001, s. 173.

otěhotnění rapidně zhoršují a touto skutečností je tlačena k rozhodnutí: „bud' teď, nebo již nikdy“ Tvůrčí schopnost nechat v sobě vyrůst život, porodit dítě a v prvních chvílích jeho života umět mu poskytnout vše nepostradatelné, nejen individuálním, ale i ryze společenským výkonem, přísluší jediné ženě.⁸⁴

Proto neplodnost přináší psychické reakce všeho druhu.

Emoční reakce na neplodnost:

Nemoci představují určitou ztrátu, která nás zasáhne. Naopak možnost léčby dává v prvním okamžiku naději, která je v případě neplodnosti střídána frustrací po každém neúspěšném cyklu.

Charakteristickými průvodními emocionálními jevy při prožívání počátku i průběhu léčby neplodnosti jsou beznaděj, hněv, panika, pocit viny, závist, izolovanost, zoufalství, deprese a další.⁸⁵ Tyto emocionální projevy páru pramení z hluboce zakořeněného strachu, že se nedočkají svého dítěte.

Jako při zpracovávání informace o vlastním těžkém onemocnění, tak i při neplodnosti prochází pár fázemi reakcí na diagnózu neplodnosti:

- 1) Překvapení, panika, odmítání skutečnosti
- 2) Hněv, vzpoura
- 3) Pocit viny
- 4) Závist
- 5) Smutek, deprese
- 6) Přijetí, smíření

Překvapení, panika, odmítání skutečnosti: Překvapení je povrchní a krátkodobý jev vyvolaný nečekanou zprávou o diagnóze. Následuje panika a odmítání typu *to je omyl, to přece nemůže být náš případ* a podobně. Důležité je, aby pár včas uznal realitu a neodkládal pomoc, aby nedošlo ke zhoršení stavu a následné zvýšené náročnosti léčby. Proto je na místě vhodné vysvětlení ze strany lékaře a podání informací o možnostech, ať již léčby nebo adopce. Tento dostatek kvalitních informací může zabránit panice a vlít páru konkrétní naději.⁸⁶

Hněv, vzpoura: Pár se zlobí na svět, osud, na lékaře. Typický postoj je „Co jsme udělali špatně, že to postihlo zrovna nás“, nebo „Proč zrovna my?“ Páry se mohou zlobit na sebe, nebo

---

⁸⁴ M. Bergerová, *Psychické prožívání neplodnosti páry a její vliv na kvalitu partnerského vztahu*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2014, s. 39 n.

⁸⁵ Ibidem, s. 41.

svou agresi může jeden z páru otáčet proti druhému. Zpravidla vyčítají, že nešli k lékaři dřív, že odkládali založení rodiny nebo začátek léčby. Je lépe tyto emoce projevit, protože nevyjádřená zloba vede k depresi, kterou prohlubují potlačené pocity.⁸⁷

Pocit viny: Časem lidé začnou hledat někoho, kdo za to může. Většina lidí postupem času dojde k tomu, že to nebude náhoda a pátrají po příčině. Vzhledem k předchozímu životu se u mnohých párů rozvíjí pocit viny až již kvůli dlouhodobému užívání hormonální antikoncepce, nebo si myslí, že neplodnost je následkem předchozího potratu. S pocitem viny může úspěšně pomoci vhodná psychoterapie.

Závist: jejím spouštěčem bývá pohled na ženu, která otěhotní lehce, či pozvánka na křtiny mezi kamarády a podobně. Vyvolává smutek a nevhodné reakce. Bohužel provází mnoho párů po celou dobu léčby neplodnosti.

Smutek, deprese: Smutek je v naší kultuře stavem truchlení, který nastává, jestliže u jedince nastala ztráta někoho nebo něčeho, co pro truchlíciho představuje vysokou hodnotu.⁸⁸ Zde je tato hodnota zatím nedosažená, takže partneři truchlí po něčem, co ještě neměli – po každém neúspěšném cyklu umělého oplodnění. Dále trpí smutkem nad obtížně naplnitelnou touhou po vlastním dítěti a ve finále ztrácí sociální vazby ve společnosti, kde je rodičovství normou. Toto truchlení je ale potřebné k tomu, aby se člověk se ztrátou lépe vyrovnal. Rozhodně se nedoporučuje tento žal tlumit léky nebo alkoholem.

Přijetí, smíření: znamená to smířit se s realitou bez negativních emocí. Časem partneři dozrají k racionálnímu rozhodnutí, zda budou pokračovat v léčbě neplodnosti dál i s rizikem dalšího neúspěchu a znovu padnutí do smutku a deprese, nebo se začnou zajímat o adopci. V krajním případě se rozhodnou objevovat krásy života bez dětí.⁸⁹

Tyto jednotlivé fáze se mohou opakovat po každém neúspěšném cyklu, nebo přicházet v různém pořadí v závislosti na situaci páru.

Diagnóza neplodnosti vede i ke změně identity manželů. Ztrácí životní jistotu, když nejsou schopni plánovat založení vlastní rodiny. Lidé se pak ptají, jestli jsou správným mužem či ženou, když nedokáží počít vlastní dítě. Nakonec získávají identitu novou, a to sice podle rozhodnutí, které udělali – nevlastní rodiče nebo bezdětní manželé.⁹⁰ Neplodnost má vliv i na životní styl partnerů díky aktivnímu zapojení se do léčby. Vybírají si to, co může vést ke zvýšení

---

⁸⁶ J. Kelnarová, *Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty*, Grada, Praha 2009, s. 136.

⁸⁷ V. Kastová, *Krize a tvořivý přístup k ní*, Portál, Praha 2000, s. 167.

⁸⁸ J. Vymětal, *Lékařská psychologie*, Portál, Praha 2003, s. 245.

⁸⁹ J. Kelnarová, *Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty*, Grada, Praha 2009, s. 136 n.

⁹⁰ M. Bergerová, *Psychické prožívání neplodnosti páry a její vliv na kvalitu partnerského vztahu*, DP, Univerzita

procenta pravděpodobnosti u otěhotnění, a vyhýbají se všemu, co by možnost gravidity snižovalo. Zvláště pak ženy přináší do vztahu různé „osvědčené“ recepty, jak otěhotnět a více naslouchají řeči svého těla.

Neplodnost přináší pak i důsledky sociální – určité vydělení od přátel, protože ostatní již podřizují svůj čas dítěti, těžko se hledá čas na společná setkání jako za svobodna nebo v době, než se narodilo první dítě. Tolik volna již prostě není. Proto se některé páry oddělují, aby nemuseli o své diagnóze mluvit a nemuseli odpovídat na otázky přátel o plánování rodiny.⁹¹

V práci musí žena komunikovat častěji o neplodnosti, protože musí vysvětlovat časté návštěvy u lékaře. Dlouhotrvající snaha o umělé oplodnění přináší opět pocit frustrace, který se pak podepisuje na pracovním výkonu. Do toho přichází i jiná kritéria při volbě zaměstnání – blízkost školky pro děti, benefity v práci ve formě týdne dovolené navíc, pružná pracovní doba a podobně. Prostě pracovní výkon už není v centru zájmu.

Specifickou oblastí, kde diagnóza neplodnosti působí, je kvalita partnerského vztahu. Vzhledem k odlišnostem v přístupu muže a ženy k problému tohoto druhu je možné, že se vztah ochladí, nebo naopak upevní. Aby se upevnil, je třeba mít:

- 1) oddanost společnému cíli
- 2) nezdolnost manželského páru
- 3) balancování mezi kontrolou a fatalismem
- 4) posun k dosažitelným cílům
- 5) otevřenost v komunikaci a dostatek informací

Velmi důležitým aspektem léčby neplodnosti je tedy psychoterapie neplodného páru. Velmi velký pokrok vpřed znamená to, že centra reprodukční medicíny začala nabízet tuto pomocnou ruku, protože pak nabízí komplexní služby všech potřebných odborníků.

2.3. Duševní potíže z asistované reprodukce

I vlastní období léčby neplodnosti je psychicky velmi náročné. A to pro oba partnery, i když pro každého možná trochu jinak. Oba mají emoční stres, ale každý se s ním vyrovnává po svém. Asistovaná reprodukce přináší spoustu etických otázek, které si musí páry zodpovědět a

---

Palackého, Olomouc 2014, s. 50 n.

⁹¹ K. Ratislavová, *Psychosomatický doprovod při léčbě sterility v centrech asistované reprodukce*, in: Zdravotnické štúdie, Ružomberok 2009, roč. 2, č. 2, s. 73-77, s 74.

reagovat na ně. Zejména při redukci počtu embryí nebo při kryokonzervaci. Tato situace vytváří těžké dilema. Bolest z neplodnosti a touha po dítěti jsou kolikrát silnější, než otázky etiky.⁹² Tento rozpor přináší vnitřní utrpení, deprese a pocit viny, například když dá člověk souhlas s redukcí embryí. Je to pocit viny z toho, že zmařili lidský život. Proto se to odborníci snaží obcházet tvrzením, že embrya nejsou lidskou bytostí, jak bylo pojednáno v první kapitole.

Žena si v procesu léčby prochází velkými emocionálními změnami, střídají se jí nálady, je často podrážděná, někdy to může zajít až do stavu deprese. Tyto stavy jsou důsledkem hormonální léčby, psychického rozpoložení ženy při čekání na úspěšnost oplození. Uvádí se, že ženy považují za nejvíce stresující metodu IVF, období čekání na zprávu, zdali došlo k úspěšnému otěhotnění po zavedení embrya. Toto období trvá až dva týdny.⁹³ Další spouštěč depresí vychází u žen z pocitu selhání, z nemožnosti být matkou. Žena prožívá větší úzkost a depresi, než obvykle muž.

U muže je neplodnost také příčinou stresu, i když prožívá svou neplodnost odlišně. Muži svůj stav skrývají před svými blízkými, nedávají najevo své emoce, trpí uvnitř sebe. Nejvíce citlivý okamžik je pro muže odběr spermatu z důvodu vyšetření. Muž zde pocítuje strach z výsledku vyšetření, z možné neplodnosti z jeho strany. Ochota muže podrobit se tomuto vyšetření pro ženu znamená, že její muž chce spolupracovat a podílet se společně s ní při léčbě neplodnosti. Muži se za svou neplodnost stydí, což je dáno postojem společnosti. Sebevědomí muže bývá narušeno, vznikají komunikační bariéry i mezi partnery. Výzkumy uvádí, že muž si přeje být ženě oporou, chránit ji, ale neví, jak jí pomoci, jak tento problém řešit. V léčbě neplodnosti je muž ženě velkou oporou, je ochoten jí pomáhat s aplikací hormonálních injekcí, pomáhá s domácností. V partnerském vztahu mohou vyvstat problémy ve chvíli, kdy si muž neví rady s plačtivostí své ženy, se změnami nálad, s její podrážděností. Je to pro něj bolestné, uzavírá se do sebe, přestává komunikovat, mohou se u něj objevit i potíže psychosomatické. Výzkumy dokazují, že nejtěžší při léčbě neplodnosti bývá pro muže konfrontace s emočními projevy své ženy.⁹⁴

Výběr nejvhodnější strategie při zvládání stresu v průběhu léčby neplodnosti se u žen a mužů odlišuje. Ženy oporu vyhledávají u přátel, kamarádek, vstupují do diskusí na internetu, kde sdílí své prožívání s ostatními ženami. Se svými pocity se muži nesvěřují ostatním,

---

⁹² H, Konečná, *Na cestě za dítětem*, Galén, Praha 2009. s. 71.

⁹³ K. Ratislavová, *Psychosomatický doprovod při léčbě sterility v centrech asistované reprodukce*, in *Zdravotnické štúdie II* str. 73-77, Ružomberok 2009, s. 73-77, s.75.

⁹⁴ L. Vinterová, *Psychické prožívání neplodnosti a asistované reprodukce z pohledu neplodného jedince*, DP, Univerzita Karlova, Praha 2015, s. 31.

aktivněji se zapojí do svého koníčku, nebo zůstávají déle v práci.

V případě neúspěchu léčby žena prožívá pocity, jako zdravá žena při potratu. V tomto období žena potřebuje podporu od svého partnera, rodiny, truchlí, v danou chvíli pro ni naděje na dítě skončily. Emocionálními průvodními jevy jsou pocity beznaděje, zoufalství, pocit viny a smutku. Bylo zjištěno, že v případě neúspěšného zakončení IVF trpělo po roce a půl přes 60% žen a přes 44% mužů depresí.⁹⁵ O co větší naděje, o to horší je zklamání.

Poslední tvrdou zkouškou pro psychiku páru je ukončení léčby. Léčbu ukončuje lékař nebo rozhodnutí páru. Nikdo další nemá právo léčbu ukončit. Je to stresová situace, protože neplodný pár stojí tváří v tvář pravdě, že nikdy nebude mít své dítě. Mnohému páru se může zhroutit svět. Jiní se smířují s faktem, že buď zůstanou bezdětní, nebo dítě adoptují. Je to emocionálně velmi vypjatá situace, kde pomoc odborníka je naprosto na místě.

Jestliže dojde k úspěšnému oplodnění, žena pocítuje velmi silnou vazbu k budoucímu dítěti, plánuje, začíná snít, těší se na porod svého vysněného dítěte. Při úspěchu léčby dochází u žen ke snížení úzkostlivých stavů. Zcela absurdní výjimkou je žena, které léčba a následné úzkostné deprese tak rozložily psychiku, že po asistované reprodukci požádá o umělé ukončení těhotenství. Pro tyto velmi vzácné případy je velmi dobré nepodceňovat psychickou náročnost léčby a nepřeceňovat svoji psychickou odolnost.

2.4. Psychické potíže plynoucí ze samovolného potratu

Spontánní potrat je veliký zásah do života, protože přichází proti vůli rodičů, kteří se na dítě těší a připravují se na jeho příchod na svět. Je to naprosto opačná situace, než potrat „z vůle ženy“. Zde si to ta žena nepřeje, protože dítě chce.

Pro ženu je nesmírně těžké přijmout potrat jako v podstatě přirozený způsob, jakým se její tělo vyrovnává s poruchami embrya v časně fázi jeho vývoje. Žena se nesmí cítit provinile ani si připouštět pocit, že je za to nějak zodpovědná. Většinou je to přirozený proces a ne situace, kterou způsobila.⁹⁶

Ještě v nedávné minulosti se v ČR k potracenému plodu přistupovalo jako k biologickému materiálu a nebyl umožněn oficiální postup, jako při úmrtí dítěte. Tím je možnost odtruchlení takového úmrtí zkomplikována, rodiče, kteří respektují společenské normy, byli

---

⁹⁵ Ibidem, s. 32.

nucení přijmout fakt, že jejich nenarozené dítě bylo nezralým plodem a tím pádem se nevydali cestou „oficiálního“ truchlení se vším, co k němu patří, jako je pohřeb, smutek po tak dlouhou dobu, jak je třeba a další s tím spojené úlevy. To mohlo být jedním ze závažných důvodů psychické újmy nejen ženy, ale i obou rodičů.⁹⁷ Kromě smutku, který provází vždy takovouto situaci, prožívá žena obvykle:

- 1) období hrozícího potratu, kdy žena cítí úzkost, obavy o těhotenství a nejistotu,
- 2) období probíhajícího potratu, kdy převládá pocit bezmoci, osamění, selhání a hledání viníka a
- 3) období po potratu, kdy převládá pocit sebeobviňování, smutku, lítosti, pocit prázdnoty, zklamání, zlosti, nespravedlnosti a pochybností o budoucnosti.

V horším případě se s těmito pocity objevuje pocit nenávisti k těhotným ženám či šťastným maminkám. Dny, ale i měsíce následující po potratu, mohou být pro ženu i jejího partnera velmi obtížné. Ještě obtížnější reakce bývá patrná u žen po dlouhodobém snažení se o dítě, u žen, které prodělaly potrat opakovaně a u žen, které v minulosti prodělaly potrat umělý (záměrný).

Stejně jako po umělém ukončení těhotenství „z vůle ženy“ i zde je velká možnost rozvinutí postabortivního syndromu (popsán níže ve vlastním odstavci) jako specifické odnože posttraumatické stresové poruchy, protože samovolný potrat je trauma pro oba rodiče.

V současné době s nástupem prenatální paliativní péče se přestává mluvit o plodu ze samovolného potratu jako o biologickém materiálu a více se vnímá jako člověk. Proto se již hojně diskutuje o možnosti takový plod pohřbít, což by výrazně ulehčilo psychickou zátěž rodičů. V současné době je třeba využít dostupných prostředků, jakými jsou: individuální psychoterapie, psychologické poradenství, rituály odtruchlení, sdílení na internetu nebo ve svépomocných skupinách, či jakákoli jiná forma terapie. A to včetně podpůrných spolků a klubů, které se specializují na pomoc rodinám v takovýchto situacích.

2.5. Psychické stavy v těhotenství

Těhotenství je pro ženu více než pouhá fyziologická záležitost. Dochází zde ke změnám

---

⁹⁶ A. Deansová, *Kniha knih o mateřství*. Fortuna print, Praha 2004. s. 279.

⁹⁷ Por. I. Haasová, *Prožívání a vnímání spontánního potratu v prvním trimestru těhotenství*, DP, PVŠPS, Praha 2014.

v sociálních rolích u obou manželů. Z manželů se stávají rodiče. Komunikace dítěte s tělem matky nastává velmi záhy, ještě dříve než si žena uvědomí, že je těhotná. Od té doby je to vztah, který nejprve ovlivňuje psychiku rodičů a zejména ženy, ale následně i prenatálního dítěte. I ono od počátků funkcí mozku projevuje psychické reakce a vnímání.

V zahraniční literatuře se běžně rozlišují 4 úkoly pro ženu v těhotenství:

- 1) Snaží se o bezpečný průběh těhotenství jak pro sebe tak pro plod.
- 2) Vžívá se do zcela nové role matky, kdy se ptá, jak životní partner přijímá dítě, řeší spolu pohlaví, zdraví prenatálního dítěte a většinou vymýšlí varianty pro situaci, kdy se narodí chlapec nebo děvče.
- 3) Učí se postarat se o sebe, učí se přijímat pozornost od druhých (například uvolnění sedadla v prostředcích hromadné dopravy) a přestává být bezstarostnou dívkou.
- 4) Rozvíjí svůj vztah k dítěti. Ať již se jedná o jeho ochranu nebo výživu.⁹⁸

Těhotenství je specifická situace ženy. Stejně jako menstruace a klimakterium. Jenže těhotenství jako jediné z této trojice je zjevné, a tedy veřejné. Ostatní 2 situace také způsobují psychické změny, ale jako takové to jsou situace skryté, neveřejné. O těhotenství se proto mluví jako o období výrazných změn v životě ženy, kdy se prvorodička nachází mezi tím, co byla, a tím, co bude.⁹⁹ Tedy je třeba, aby žena opustila některé vžité vzorce chování (například bujaré večírky a podobně) a jiné změnila (například rytmus spánku). To může způsobit až psychickou nevyrovnanost a následné pocity ztracenosti, kdy padly jistoty, o které se žena doposud opírala, dále pocity úzkosti (jestli budu dobrá matka), zmatku a u nechtěných těhotenství i nostalgie po stylu života, který již nepřichází v úvahu. Velmi limitující pro některé ženy je změna tělesné konstituce. V těhotenství se tělo mění a mnohé ženy to přijímají negativně, protože ve svých očích ztrácí svou předchozí krásu. Všechny tyto psychické změny jsou přirozené a je zbytečné si klást nějakou vinu. Psychické změny prostě přijdou na každou ženu, ať již těhotenství a dítě chtěla, nebo nechtěla.

Od počátku těhotenství dochází v organismu ženy somatickým i psychickým změnám. Ty jsou ovlivněny jednak fyzickou stránkou věci, ale také i sociálními a ekonomickými faktory. Tyto změny se dostaví u všech těhotných včetně těch, které těhotenství chtěly a toužily po

---

⁹⁸ R. Rubin, *Maternal identity and the maternal experience*. Springer Pub Co., New York 1984, s. 242.

⁹⁹ A. Roztočil, *Porodnictví*, Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, Brno 2001, s. 333.

něm.¹⁰⁰ Postup změn v psychice ženy a jejich intenzita jsou jak v době těhotenství tak při porodu podmíněny osobností rodičky, jejím věkem, vyzrálostí, postojem k těhotenství, u prvorodiček připraveností na životní roli matky, dále pak je to závislé na sociálním a ekonomickém zázemí a podobně.¹⁰¹

Do prožívání těhotenství zasahuje dynamika (nebo i patologie) psychických vazeb matka – dítě – otec, případně sourozenec v průběhu nové gravidity.

I když se všichni (obvykle) na dítě těší a vítají ho, může se běh těhotenství komplikovat nejrůznějšími obtížemi.

Rizika pro plod a těhotnou v rovině tělesného fungování a nemoci obvykle v rámci gynekologické péče dobře ošetří lékař nebo porodní asistentka. To co nebývá uvažováno je nejrůznější psychopatologie. Doba těhotenství je doba křehká. Období porodu je zásadní kvalitativní přerod v mysl i prožívání ženy. I když je obě nedílnou součástí životního příběhu, stejně může znamenat nejistotu, ambivalenci a zdroj napětí a obav.

Žena jako matka (i otec) jsou formováni svou primární rodinou a úsekem života, který již prošli. Rodiče formuje výchova v primární rodině, postoj k vlastním rodičům povaha, osobnostní rysy, zdravotní stav. Osobnostní charakteristiky, životní cíle a priority, hodnotový systém.

Prožívání těhotenství je dáno velmi zásadně vzájemným vztahem partnerů.

Matka má během těhotenství, tak jak postupuje, velká radostná očekávání, ale i může mít i ambivalentní pocity, nebo i strach. Matka se těší i na konec gravidity, může ale být nejistá z představy o porodu. Ale kromě radostného očekávání se objevuje i strach z bolesti, z porodu, strach, zda se narodí dítě zdravé. Může mít i obavy, zda se dokáže o dítě opravdu dobře postarat, může mít i vážné obavy z ekonomických a sociálních problémů, může mít strach a úzkost ze ztráty lásky partnera, obavy o přijetí dítěte partnerem.

Všechny tyto negativní matčiny pocity a prožitky, i mnohé další nezpracované konflikty, které se mohou v období gravidity vynořit (nezpracovaná identita s ženskou rolí, nebo s blízcí se rolí mateřskou) mohou být překážkou pro zdraví dítěte v prenatalní fázi vývoje i při jeho zrození a pro zdraví matky jak v průběhu gravidity tak při porodu. Pro časový úsek. Mohou blokovat i průběh porodu a zkomplikovat zrození dítěte. Proto je nezbytné, aby i v období prenatalního života dítěte a v čase gravidity matky je proto velmi potřebné, aby, kromě kvalitní a dobře zabezpečené péče lékařské o jejich biologické zdraví, byla zabezpečena i kvalitní péče

---

¹⁰⁰ Ibidem, s. 333.

¹⁰¹ K. Ratislavová, *Aplikovaná psychologie porodnictví*, Area, Praha 2008, s. 106.

psychologická.

Porodem dítě odchází k životu v jiné kvalitě, ale stále je bytostně potřebné těsné připoutání k matce.

Pokud porod nastává předčasně, nejsou v těle (mozku, prsech) rodičky dozrálé procesy, které zajišťují další etapu rodičovství. Tou je mateřská, tělesná i psychická péče o dítě a s tím související kojení.

Specifickou oblastí psychických změn v těhotenství je psychika muže. Je to velmi často podceňovaná nebo přehlížená oblast, protože vše se soustředí na těhotnou ženu. Ale ztráta pozornosti obvykle muže netrápí. Je to dáno tím, že se změnila jeho sociální role – z manžela se stal otec, na což obvykle muž bývá hrdý. Dále je psychická změna u muže dána také tím, jak se v jeho očích změnila manželka. Je z ní nejen manželka, ale i matka. I na muže v tomto období doléhá stres, který se často projevuje bolestí zubů. Velmi častou reakcí na tuto dramatickou životní změnu je změna jídelníčku. A to jak nadbytek stravy, tak i nedostatek. Někteří muži prostě přestávají mít chuť k jídlu. Muž v těhotenství neprožívá fyziologické změny. To je výsadou ženy. Ale zde se jedná o psychickou vazbu mezi rodiči, která se pak projevuje u muže psychosomaticky.

Stejně tak prochází psychickými změnami děti, pokud již jsou, protože už nejsou jediní, už se péče rodičů rozděluje mezi více dětí a jim nezbyvá než se smířit s rolí staršího sourozence.

Stejně tak i prarodiče. Zejména u prvorodiček je to dramatická změna, protože už přestávají být rodiče, ale začínají být dědeček a babička. A to je velká změna. Těhotenství je prostě psychická práce pro celou rodinu, protože se přetváří sociální role.¹⁰²

Bohužel jako novinka dnešní doby se uvádí, že na příchod dítěte a následně pak dalšího dítěte máme připravit i svého psa, aby se nestresoval, že nedostává tolik péče. Toto je sice moderní, ale s lidskou důstojností to nemá mnoho společného.

2.6. Prenatální psychologie

Bylo prokázáno, že psychický vývoj člověka začíná již v období intrauterinního života.

---

¹⁰² A. Roztočil, *Moderní porodnictví*, Grada, Praha 2008, s. 408.

Jak bylo řečeno v první kapitole, od 16. týdne těhotenství dítě slyší, rozeznává hudbu, kterou pozná i po porodu. Postupně dítě zapojuje další smysly, skrze něž poznává a poznané ukládá do paměti. Zde je veliké riziko, že si bude pamatovat stres matky jako trauma. Matka jako rozumný tvor se stresu bránila, ale dítě dostalo dávku stresových hormonů a neví, co to způsobilo a jak se bránit. Z tohoto důvodu je stres matky v těhotenství rizikovým faktorem pro vývoj psychiky plodu. Dítě se v děloze matky umí stresovat, ale umí se i uklidnit po laskavém doteku matky nebo po jejím vlídném slově.

Proto v současnosti se rozvíjí obor prenatální psychologie, aby si nový člověk přinesl do života co nejméně zranění, které by ho limitovaly v jeho schopnosti navazovat kvalitní vztahy a milovat.

Rozvoj prenatální psychologie umožnila moderní technika, která nám dává možnost pozorovat aktivitu plodu a jeho reakce na vnější podněty. Je jisté, že dobrý stav a psychická pohoda matky jsou pro budoucí vývoj dítěte podstatné. Psychický stav matky se odráží ve fyziologických procesech v těle, což má vliv na plod, protože díky důvěrnému spojení těla matky s tělem plodu dítě vše prožívá spolu s matkou. Prenatální stádia tedy představují jedinečnou příležitost primární prevence psychických, emočních i tělesných problémů v pozdějším životě.

Těhotenství je vlastně jakýsi aktivní dialog mezi matkou a dítětem.¹⁰³ Matky o svém nenarozeném dítěti nikdy obvykle nehovoří jako o embryu nebo plodu. V naprosté většině ho nazývají dítětem nebo již jménem. Dítě bývá v tomto vztahu velmi aktivním partnerem. Proto vzájemná vazba mezi matkou a dítětem má charakter biologický, psychologický a sociální. Z prací prenatálních psychologů víme, že prenatální dítě je vybaveno schopnostmi přijímat a zpracovávat smyslové informace, ukládá je do paměti. Matka dítě stimuluje svými pohyby a hlasem. Bylo prokázáno, že novorozené dítě pozná hlas své matky a umí jej odlišit od hlasů jiných lidí.¹⁰⁴ Dalšími pokusy byl prokázán přenos emocí matky na dítě. Zde je tedy úkolem matky přenášet na dítě co možná nejvíce emocí kladných. Proto odborníci na prenatální psychologii se snaží apelovat na to, aby celá společnost přijala odpovědnost za rodičovství již dlouho před početím právě vzhledem k jeho vztahu k dalšímu novému životu. Je nanejvýš důležité, aby tento nový život byl hluboce respektován od samého začátku. Dále musí být považován za rovnocenného partnera při vzájemném dialogu. Tento dialog začíná v okamžiku

---

¹⁰³ R. Miková, *Psychologické aspekty rizikového těhotenství*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2012, s.21 nn.

¹⁰⁴ Z. Matějček, J. Langmeier, *Počátky našeho duševního života*, Panorama, Praha 1986, s. 368.

početí a pokračuje v dalších prenatalních, perinatálních a postnatálních stádiích života. Ovlivňuje kvalitu porodu a způsob vývoje člověka v dětství, dospívání a dospělosti.¹⁰⁵

2.7. Psychické obtíže spojené s rizikovým těhotenstvím

Jak bylo pospáno výše, psychika ženy má veliký vliv na průběh těhotenství. O to více to platí při těhotenství rizikovém.¹⁰⁶ Zdravotní komplikace jsou spolehlivým spouštěčem stresu, který může velmi negativně ovlivnit průběh těhotenství i vývoj dítěte.

Proto je velmi důležité netrápit se faktem, že se jedná o těhotenství rizikové. Důležité je znát míru rizika a důvody, pro které bylo těhotenství takto klasifikováno. Nejhorší je čekání, kdy člověk toho moc dělat nemůže. Několik měsíců nejistoty a obav dokáže pošramotit psychiku obou rodičů. Takto těhotná žena se musí stále hlídat, jestli tou činností, kterou provozuje, nemůže uškodit sobě nebo plodu. Správné užívání léků a dodržování životní disciplíny je podmínkou *sine qua non*. Každá návštěva v prenatalní poradně je zátěž pro psychiku obou manželů. Pokud rizikové těhotenství trvá v rádech měsíců, mohou být následky pro vztah rodičů někdy i fatální. Je to takový zásah do psychiky, že buď to manžele upevní, nebo se objeví manželská krize.

Žena se může odcizit dítěti, aby si udělala jakousi psychickou obranu pro případ špatného konce těhotenství. Pak se ovšem může obtížněji navazovat vztah k dítěti po porodu.

Další častou komplikací je deprese a pocit neschopnosti, když manželé a zejména matka vidí ostatní matky, jak se těší na miminko, zatímco ona prožívá každodenní strach z toho, že o dítě přijde.

Pocit viny nemusí být jen z možného zapříčinění rizikového těhotenství, ale i z problémů v rodině. A to zejména tehdy, jestliže musí žena mnoho týdnů ležet ať již doma nebo v nemocnici a její sociální úlohu v rodině musí převzít někdo jiný. Pokud žena chodila do práce, tak se velmi snadno může rodina dostat i do finančních potíží. A tak si žena občas vylije svou zlost na manžela nebo rodinu. To je velmi zatěžující pro psychiku muže. Mnohá žena má psychické potíže z toho, že musí často žádat druhé o pomoc, nebo je na nich a jejich péči zcela závislá.

---

¹⁰⁵ V. Marek, *Nová doba porodní; život před životem*, Eminent, Praha 2002, s. 260.

¹⁰⁶ R. Miková, *Psychologické aspekty rizikového těhotenství*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2012, s. 35 nn.

V takových případech je lepší psychoterapie než léky na úzkost, protože léky mohou ovlivnit průběh rizikového těhotenství (viz kapitola 1. – léky v těhotenství). Psychoterapie pomůže výrazně snížit míru úzkosti, strachu a stresu. Nejdůležitější ovšem je, aby v žádném případě na tyto problémy nezůstala žena sama. Psychiku v rizikovém těhotenství je třeba řešit včas, než se plně projeví zmíněné symptomy. Co se vyhledání psychologické pomoci týče, je lepší obrátit se na gynekologa, který doporučí někoho, kdo má s tímto velmi specifickým obdobím života zkušenosti.

2.8. Trauma matky po předčasném porodu

Pro matku je předčasný porod velké trauma. Na toto prvotní trauma nasedají další drobná i větší traumata intenzivní péče. Matka s dítětem soucítí, vnímá jeho bolesti a cítí se bezmocná, nemůže mu v té situaci pomoci.

Postupně, tak jak se upravuje stav dítěte, se také matka zklidňuje. Objevují se láskyplné pocity. Ale bývají současně spojené s velikým strachem, z abnormálního vývoje dítěte a možnosti handicapu. Tato ambivalence vstupuje do procesu formování vazby mezi matkou a dítětem.

K nejistotě matky přispívá dlouhodobá separace od dítěte na intenzivní péči. Matka je nastavením celého organismu pužena k tomu, aby dítě chránila, ale dítě je mimo její intimní kontakt. Je v inkubátoru a má zavedeno mnoho invazivních vstupů a bývá spojené s hadičkami přístrojů (místo aby bylo propojené s ní).¹⁰⁷ Separace dítěte od matky je pro dítě veliký stres. Míra stresu (i bolestí a dyskomfortu z léčby) někdy dosahuje takové intenzity stresu, který může zhoršovat funkčnost organismu a v důsledku narušovat trajektorii vývoje.¹⁰⁸

U člověka našťastí v případech odloučení od dítěte působí u matky i vůle „chci mít rád.“ Dítěti je daná velká lidská schopnost kompenzace. Znamená to, že jakmile bude dítě s námi, „dožene“ za určitých podmínek chybění dřívějšího kontaktu s matkou. Matka však musí mít oporu a podporu proto, aby byla schopná zpracovat prvotní trauma předčasného porodu i traumata, která nasedají na tuto velkou bolest.

---

¹⁰⁷ M. Chvilová Weberová, *Nedonošenost, péče o matku a dítě*, přednáška na husitské teologické fakultě, Praha 2015, dostupné dne: 12.12. 2019, https://htf.cuni.cz/HTF-524-version1-chvilova___weberova_htf_praha2.pdf

¹⁰⁸ M. Chvilová Weberová, *Synaktivní teorie vývoje*, *The 28th Annual Gravens Conference on the physical and*

2.9. Duševní hnutí po úmrtí na porodním sále

Specifickým případem na porodním sále je úmrtí novorozeného dítěte nebo narození mrtvého dítěte. Pokud matka nedostane kvalitní podporu (nejlépe krizovou intervencí na porodním sále a jednotce intenzivní péče) může se rozvinout dlouhodobá posttraumatická stresová porucha.¹⁰⁹

. Smrt dítěte je označována za nepřirozenou, nenormální a předčasnou. Přežít své vlastní dítě je situace, na kterou není ani jeden z rodičů připraven. Truchlení zde trvá mnohem delší dobu a je velmi těžce obehnáno výčitkami „proč mé dítě a ne já“.

Podle různých studií mezi typické reakce na zármutek, jak postupně přicházejí, patří:

- odmítání uvěřit dané skutečnosti – šok z toho, co se stalo, má různou intenzitu
- touha, aby se zemřelé dítě vrátilo, člověk truchlí, nedovede se soustředit na nic jiného
- popření, kdy se člověk chová tak, jako by se nic nestalo.
- hněv a pocit nespravedlnosti, vztek mnohdy i na své okolí, pocit, že nikdo nerozumí, protože si nikdo neprožil to samé
- pocity viny – matka se vrací ke smrti dítěte a stále dokola probírá a zjišťujete, co udělala špatně, co mohla udělat jinak
- přijetí ztráty, stesk a lítost. Matka bere tuto situaci jako fakt, často s tím vědomím, že daná situace se stává zkušeností v životě. Začíná se objevovat jiný pohled na svět, na starosti, na události, které se dějí, mohou se měnit hodnoty a priority života.

Naprosto normální je tyto pocity prožívat přibližně jeden až dva roky. Trvání zármutku je individuální (týdny až měsíce, někdy i roky).¹¹⁰ Smutek nepřestává, mívá už menší intenzitu a bývá v méně častých intervalech. Někdy si lze postupně uvědomit, co pozitivního dítě za svůj i když krátký, ale určitě ne zbytečný život přineslo.¹¹¹

Smrt dítěte se ale může negativně odrazit v psychickém stavu obou rodičů a pak se může výrazně se podepsat na partnerském soužití a stabilitě stavu.¹¹²

---

developmental environment of the high risk infant Tampa, Florida, in *Neonatologické listy*, 21/2015, číslo 2, s. 47.

¹⁰⁹ M. Chvilová Weberová M, *Od narození s problémy*, přednáška pro nemocniční kaplany, dostupné dne: 12.12.2019, www.kaplan-nemocnice.cz/wp-content/uploads/2014/03/Od-narozeni-s-problemy.pdf.

¹¹⁰ Höschl C, *Tabuizované téma smrti*. Dostupné dne: 2.12.2019, http://www.hoschl.cz/files/421_cz_Tabuizovane%20tema%20smrti.pdf

¹¹¹ I. Špaňhelová, *Rodina po ztrátě dítěte*, Dlouhá cesta, Praha, 2012, s. 5.

¹¹² K. Ratislavová, *Perinatální paliativní péče*, Grada, Praha 2016, s. 106.

2.10. Situace rodičů dítěte, o kterém ví, že se narodí postižené

Toto je v dnešní době velmi dynamicky se rozvíjející oblast specifické péče o rodiče a dítě. Je to velmi dobře, protože tím naplňujeme práva dítěte, která jsou vyjmenovaná v úmluvách Organizace spojených národů a ratifikovaných v České republice, jak si ukážeme ve třetí kapitole.

Otázkou zde je, zda postižené dítě je nebo není životaschopné. Dítě s diagnostikovaným (v rámci prenatální diagnostiky) Downovým syndromem může žít „normálně“. Tedy v mezích možností. Žít může až do tak vysoké míry, že může vstoupit do kláštera jako řeholník, řeholnice, jelikož už jsou specializované kláštery pro řeholníky s tímto syndromem. Větší otázkou ale zůstává, a také klade větší náročnost na psychiku situace, kdy je dítě života neschopné zcela, nebo je schopno žít jen velmi omezeně. V takovýchto situacích lékaři s klidným svědomím doporučují potrat. Rodiče již dnes mohou rozhodovat spolu s lékaři, jestli se pokusí žena donosit takovéto dítě až do porodu nebo ne.

V souvislosti s nimi se nejčastěji mluví o poskytování perinatální paliativní péče, která začíná již před narozením dítěte. Rodiče mají možnost rozhodnout se po stanovení diagnózy o život limitující vadě u dítěte pro ukončení těhotenství nebo paliativní péči a postnatální léčbu. Ženy, které preferují pokračování těhotenství, se dostávají na neznámou cestu s neznámým výsledkem. Tato cesta může mít řadu podob, které nemusí být vždy předpověditelné. Rodiče si připravují plán pro porod dítěte a pro to, jakým způsobem chtějí trávit čas se svým dítětem, ale nikdo předem neví, zda bude dítě po porodu žít a jak dlouho. Některé děti s vadou limitující život mohou žít minuty, hodiny, jiné měsíce, nebo ve výjimečných případech i roky. Vyrovnat se s nejistotou, truchlit a pečovat o umírající miminko je velmi náročné a tito rodiče potřebují velkou podporu zkušených zdravotníků.¹¹³ Stejně jako v případě samovolného potratu i zde pomáhá vyrovnat se s takovouto ztrátou možnost dítě důstojně pohřbít. Pohřební služby a obřadní síně ale v tomto ještě hodně tápou. Náskok nemocnic byl zapříčiněn právě rozvojem perinatální paliativní péče jako vlastního oboru, který vyrostl do takové míry, že už máme i perinatální hospic.¹¹⁴ V této době (léto 2019) rozšířil tento hospic svou činnost z Královéhradeckého kraje i do jižních Čech a na severní Moravu. *Naším cílem je pomoci co největšímu počtu rodin, které se dostanou do nelehké situace, kdy mají rozhodovat o ukončení či pokračování ve svém těhotenství.*

¹¹³ K. Ratislavová, *Perinatální paliativní péče*, Grada, Praha: 2016, s. 15.

¹¹⁴ oficiální webové stránky perinatálního hospice, dostupné dne: 4. 9. 2019, <http://www.ditevsrdci.cz/onas/>

Klademe důraz na neutralitu, dostatek informací o diagnóze dítěte, možných prognózách a na svéprávnost každé rodiny učinit vlastní rozhodnutí na základě všech dostupných informací. Nikoho nesoudíme. Pomáháme ženám po potratech a indukovaných porodech.

Primární činností našeho spolku je však doprovázení rodin při pokračování v těhotenství a poskytování perinatální paliativní péče.

Spolupracujeme s gynekologicko-porodnickými odděleními v nemocnicích. Poskytujeme pomoc rodinám i personálu při nečekaném porodu mrtvého miminka.

O rodinu pečujeme ještě dlouho po ztrátě jejich miminka. Nabízíme tak kontinuitu péče, která nemůže být zdravotnickým zařízením poskytnuta. Takto charakterizuje svou činnost sám hospic na svých webových stránkách.

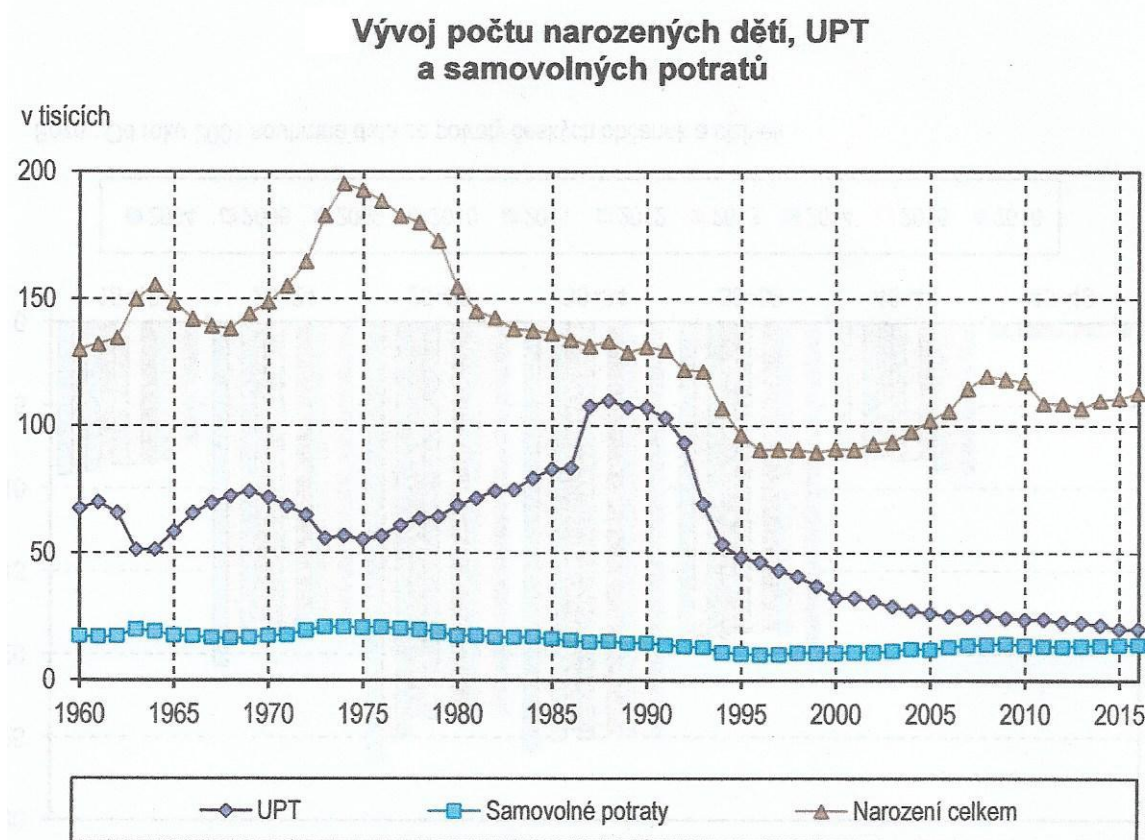
Perinatální paliativní péče je nový obor, proto k němu zatím není ani mnoho literatury. Je to ale činnost nesmírně prospěšná, protože reflektuje člověka jako celek, jak bylo popsáno v první kapitole. Tedy se zde prolínají neonatologie, pediatrie, psychologie a další obory. Je to pokrok k zachování lidské důstojnosti i ve vypjatých chvílích. I mrtvě narozené dítě je člověk s lidskou důstojností a nikoliv biologický odpad.

Matka (oba rodiče) těžce nedonošeného nebo nemocného novorozence, nebo dítěte se závažnou vývojovou poruchou tedy potřebuje komplexní podporu a péči i dál, během nelehké výchovy dítěte.

2.11. Duševní hnutí vedoucí k potratu z vůle ženy

I když se v České republice již řadu let projevuje klesající tendence umělých ukončení těhotenství, přesto se to stále děje a pokusíme se říci, proč. Klesající tendence je jasná. Od roku 1988, kdy byl jeden potrat na zhruba 1,2 porodu až po rok 2012, kdy to spadlo na poměr přibližně 1:3.¹¹⁵ Vzhledem k výzkumům veřejného mínění, kdy ve stejném období naopak narostla otevřenost společnosti vůči potratům, se tento klesající trend nedá vysvětlit změnou hodnot společnosti, ale zvýšením účinnosti antikoncepce. I v současné době má podle závěrů UZISu tato křivka sestupnou tendenci. Naopak roste počet spontánních potratů. Z grafu je jasně patrný účinek nové právní úpravy umělého ukončení těhotenství v letech 1988 a 89 i následný

pokles jak porodnosti obecně, tak i potratovosti.¹¹⁶ Dále můžeme z grafu vyčíst, jaký výsledek na porodnost měla opatření na podporu rodin v 70. letech 20. století, kdy stát aktivně podporoval rodiče a poskytoval jim slevy z novomanželských půjček a podobné výhody, což se odrazilo v populačně silných ročnicích, které se dodnes nazývají podle tehdejšího prezidenta Československé socialistické republiky Gustáva Husáka *husákovy děti*.

Nejvíce potratů je evidováno u žen bezdětných (35,2 % v roce 2016), následují je ženy s jedním dítětem (29,0 %) a ženy se dvěma dětmi (25,2 %). U samovolných potratů je rozložení žen z hlediska počtu živě narozených dětí před potratem stejné. Nejvíce těchto žen je bezdětných (43,1 %), následují ženy s jedním dítětem (33,1 %) a ženy se dvěma dětmi (16,4 %). Nejčastějšími žadatelkami o umělé přerušování těhotenství jsou ženy se dvěma dětmi (32,0 % v roce 2016), dále pak ženy bezdětné (29,0 %) a ženy s jedním dítětem (25,8 %). Všechny tyto ukazatele se meziročně příliš nemění.¹¹⁷

¹¹⁵ E. Janská, *Postabortivní syndrom*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2016, s. 14.

¹¹⁶ ÚZIS, *Potraty 2016*, Praha 2018, s. 14.

¹¹⁷ Ibidem, s. 8.

Důvody k ukončení těhotenství mnozí autoři rozdělují do několika skupin:¹¹⁸

- 1) vycházející z ženy,
- 2) vycházející z jiných,
- 3) materiální příčiny,
- 4) komplexní důvody.

Důvody vycházející z ženy: nejčastější příčiny jsou

- a) špatné načasování, například plody mileneckých vztahů nebo budování kariéry,
- b) nepřipravenost k mateřství (ať již subjektivní nebo objektivní),
- c) neochota přerušit školu, práci nebo životní plány,
- d) pocity nezralosti, necítí se být dobrou matkou
- e) duševního i fyzického zdraví,
- f) úplnost rodiny, kdy už žena nechtěla další dítě,
- g) dobrovolná bezdětnost.

Příčiny vycházející z jiných:

- a) postižené dítě; nejčastějším důvodem pro potrat byla diagnóza Downova syndromu a vážné srdeční nedostatky plodu,
- b) vady partnera; například nevyzrálost, nepřítomnost, nezodpovědnost a další,
- c) nátlak společnosti nebo rodiny; sem spadají potraty žen do přibližně 19. roku věku, protože v takzvaně vyspělých zemích převládá nesouhlas s těhotenstvím takto mladých žen.¹¹⁹
- d) starší dítě; žena nechce omezit starší dítě dalším dítětem, zejména postiženým.

Materiální důvody:

- a) nedostatek financí
- b) problémy s bydlením ohrožující matku nebo plod.

Komplexní příčiny:

Kombinace uvedených důvodů nelze přesně vypsát, protože životní „koktejly“ nelze vměstnat na několik řádek. Ve velké míře jsou důvody k ukončení těhotenství právě komplexní, tedy není to z jednoho důvodu, ale z více příčin souběžně. Například nedostatek financí může

---

¹¹⁸ K.S. Chibber, M.A. Biggs, S.M. Roberts & D.G. Foster, *The role of intimate partners in women's reasons for seeking abortion*. *Women's Health Issues*, University of Glasgow, s. 136.

¹¹⁹ M. Kirkman, H. Rowe, A. Hardiman, S. Mallett & Rosenthal, D., *Reasons women give for abortion: A review of the literature*. *Archives of Women's Mental Health*, dostupné dne 4.9.2019, <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs00737-009-0084-3>

být spojen s absencí partnera, a podobně.

Velmi specifickou oblastí je nechtěnost. Z psychologického hlediska se nedoporučuje nechtěností a jejími následky argumentovat v žádosti o umělé ukončení těhotenství, aby se nezvyšoval pocit viny u matky a v případě narození nechtěného dítěte, aby tím nevysvětlovala jeho špatný vývoj.¹²⁰ Jistě, byly a jsou matky, které svůj vztah k dítěti změnily po narození dítěte. Tehdy ho přijaly a měly rády. Ale také byly a jsou matky, které svůj postoj nechtěnosti opustily až později nebo také vůbec ne.

Všem těmto hnutím, důvodům a příčinám je třeba předcházet nebo se je snažit pak řešit s pomocí odborníků v psychologii a sociální sféře. A není to jen morální apel, jak uvidíme v další kapitole.

2.12. Postabortivní syndrom

Zkráceně je označován jako PAS. Je to specifická varianta posttraumatické stresové poruchy díky vazbě na umělé ukončení těhotenství. Na toto téma je řada studií. A jsou rozdělené na dva tábory, přesně podle zastánců umělého ukončení těhotenství a odpůrců. Studie zastánců současného liberálního přístupu k potratům dochází k závěru, že PAS je neopodstatněný a že největší trauma žena prodělává při rozhodování o tom, zda na výkon jít, nebo ne. Studie doktora Čepického publikovaná v roce 1993 (v době velmi vysokého počtu potratů oproti porodům) říká, že nejvyšší míra úzkosti, deprese a pocitů viny se u žen projevuje v době před provedením interrupce, tj. v období rozhodování, a po zákroku tyto pocity většinou poměrně rychle odezní. V dlouhodobé perspektivě převládají pozitivní reakce a dominuje pocit úlevy. Také doktor Takács došel k podobnému závěru: Psychiatrické komplikace jsou vzácné, a pokud se vyskytnou psychologické potíže, trvají zpravidla krátce. Depresí trpěly po umělém ukončení těhotenství především ženy s depresí v anamnéze.¹²¹

Oproti nim stojí jednak studie s opačným závěrem a – praktická zkušenost z ambulancí psychologů a psychiatrů. Rizikovými skupinami pro vznik PAS jsou adolescenti, ženy s dětmi, ženy náboženské orientace a ženy s utajovaným potratem. Dále jsou to ženy s potratem v druhém trimestru, ženy emočně labilní a ženy s nízkým sebevědomím. Faktorů pro

---

¹²⁰ K. Thorová, *Vývojová psychologie*, Portál, Praha 2015, s. 99 n.

vznik PAS je jinak poměrně mnoho. Například: špatná sociální situace (typicky absence partnera, který by ženu v kritické chvíli podržel), předchozí psychiatrická zkušenost matky, ideologické a náboženské důvody, kouření cigaret a pití alkoholu, věk ženy (adolescentky) a další.¹²² Toto je pouze demonstrativní výčet faktorů.

Při PAS se uplatňují zejména tyto vzájemně propojené symptomy:

- a) deprese a vědomí viny,
- b) agrese: proti vlastní osobě, proti otci dítěte a proti celému světu,
- c) trvalé změny osobnosti a z toho plynoucí vztahové problémy
- d) podrážděnost, výbušnost,
- e) pocity selhání a zbytečnosti,
- f) úzkosti,
- g) noční můry, poruchy spánku,
- h) obsedantní poruchy.

Z toho všeho mohou vzniknout (a často i vznikají) psychosomatické jevy typu žaludeční vředy a podobně.

Postižení se také často izolují a uzavírají se do sebe, neboť prožitá traumatická zkušenost je vyděluje z běžného života. Vzpomínky se snaží potlačovat a skrývat před okolím, což prohlubuje izolaci a pocit odcizení. Potlačování vzpomínek bývá nedostačující, a tak postižený často znovuprožívá traumatickou událost. Nepříjemné vzpomínky se také vracejí formou nočních můr, které v člověku zesilují úzkost.

Některé ženy po potratu spáchaly vlivem hluboké deprese a pocitů vlastní viny a s ní spojené ztráty sebeúcty sebevraždu. Deprese může ženu postihnout i po porodu (a po porodu je dokonce deprese častěji diagnostikována než po potratu, poporodní deprese většinou rychleji odezní), ale existence dítěte ji obvykle před sebevraždou uchrání. Pocit zodpovědnosti za dítě matce dává smysl a potřebu zachovat vlastní život, zatímco neexistence dítěte depresi prohlubuje. Citlivé ženy, které si zvolí interrupci, často pro toto své rozhodnutí po léta trpí.¹²³

Fenomény, které PAS charakterizují, jsou:

1) vytěsnění – ženy se snaží myšlenku na potrat potlačit a popírají psychické problémy. To je vyhybání se realitě, což může vést k určité izolaci a bránit koncentraci na běžné činnosti.

---

¹²¹ L. Takács, *Psychologie v perinatální péči*, Grada, Praha: 2015, s. 58.

¹²² Casey, P. R., *Abortion among young women and subsequent life outcomes*, in: *Best Practice & Research Clinical Obstetrics and Gynaecology* 24, 491–502, s. 500., dostupné dne: 4.9.2019
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1521693410000222>

Zvláště pokud si člověk vezme jako pomocníka k vytěsnění alkohol nebo léky.

2) projekce – ženy přesouvají vinu za ukončení těhotenství na druhé lidi, zejména na manžela či lékaře. Jen nesmíme zapomínat, že se jedná o potrat „z vůle ženy“. Vůle muže je indiferentní. Leda by byla k potratu žena donucena takovým strachem, násilím nebo nátlakem, že jediný způsob, jak se nátlaku zbavit by bylo jít na výkon. Pak by ta projekce byla správná.

3) konfrontace - tato skupina žen se stále vědomě k potratu vrací a snaží se s ním různými způsoby vyrovnat a tak získat duševní rovnováhu. Některé se snaží adoptovat dítě, jiné usilují o nové těhotenství, starají se o děti z dětského domova, velmi vzácně se oddávají různým smutečním rituálům.¹²⁴

Podobný syndrom může postihnout lékaře a ostatní zdravotní pracovníky, kteří umělá ukončení těhotenství provádějí, nebo na nich spolupracují.

Velikým problémem bývá PAS u mužů, jejichž manželky a partnerky prodělaly potrat.¹²⁵ Problém to bývá proto, že muž na příznaky většinou dlouho nereflektuje, a proto vyhledá pomoc až ve chvíli velké krize. Muž obvykle (v případě, že ukončení těhotenství nechtěl) cítí:

- 1) bezmoc, protože na jeho vůli nebere obvykle nikdo zřetel,
- 2) frustraci, protože nemůže naplnit svou roli otce
- 3) smutek a zbytečnost, protože mu byla role otce vzata,
- 4) ztráta sebeúcty, protože nedokázal ochránit svoje dítě.

Toto vede u mužů ke stresu, který mívá obvykle 2 vyústění:

- 1) rozvod,
- 2) upevnění vztahu.

Jak vidíme, jsou to varianty absolutně protichůdné. Tak radikální je působení potratu na psychiku muže. Obvykle jediným východiskem je pomoc odborníků. Mnohdy celou situaci může zhoršit i fakt, že muž o potratu nevěděl a dozvěděl se o něm, až když byl vykonán. Toto obehnutí muže – otce dítěte, vede mnohdy k fatálním závěrům. Záleží na osobnosti a psychické odolnosti jednotlivce. Je to záležitost silně individuální, protože mnohdy to muži prohloubí PAS do fatálních rozměrů, ale u psychicky silných mužů to může vést k rychlejšímu vytěsnění z vědomí.

---

¹²³ D. Pohunková, *Úcta k životu*, Zvon, Praha 1991, s. 39 n.

¹²⁴ Ibidem, s. 43.

¹²⁵ V. Kulhanová, *Interrupce a její dopad na psychiku muže*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2016, s. 18.

Symptomy PAS trvají měsíce až roky. Někdy mohou odeznít samy, ale to je ta lepší a méně častá situace. Ve většině případů je třeba vyhledat pomoc odborníka.¹²⁶

Shrnutí

Jak vidíme, problematika duševního zdraví je stejně závažná jako zdraví tělesné. Navíc v případě psychosomatických jevů mohou odborníci na duševní zdraví (psychiatři, psychologové, psychoterapeuti) výrazně ulehčit práci svým kolegům nejen v interních oborech. V případě reprodukční medicíny se ukazuje jako limitující faktor stres, který zase spadá do působnosti odborníků na duševní zdraví. Lze proto jenom pochválit centra asistované reprodukce za začlenění psychologické pomoci do snah o početí dětí. Je to pokrok k větší úspěšnosti konzervativních a tedy opravdových metod léčení neplodnosti, kdy odbouráním stresu se zvyšuje šance na otěhotnění přirozenou cestou.

Musíme tedy brát psychiatrii a psychologii vážně a rovnocenně s ostatními obory, což dlouhé roky nebylo samozřejmé a dodnes jsou tyto obory stíženy určitou stigmatizací zejména za to, že byly hojně využívány k likvidaci lidí nepohodlných komunistické straně v době její totalitní vlády. I po tak dlouhých letech se tato stigmatizace stále udržuje při životě. Je to škoda, protože dobrý odborník na duševní zdraví může člověku v životě opravdu velmi ulevit.

---

¹²⁶ J. Praško, J. Vyskočilová, *Vnucují se vám vzpomínky na děsivou událost? Jak překonat posttraumatickou stresovou poruchu - Příručka pro klienty a blízké*, Maxdorf, Praha 2012, s. 38.

3. Právo

Slovo „právo“ můžeme interpretovat několika různými způsoby:¹²⁷

- 1) možnost – mohu něco udělat
- 2) nárok – mám nárok něco obdržet
- 3) soubor právních norem (právní řád)
- 4) pedagogická disciplína
- 5) vědní disciplína

My se budeme věnovat právním normám a tomu, jaká nám dávají subjektivní práva a povinnosti, čímž regulují naše. Právní normy regulují náš život, co se vnějšího veřejného pořádku týká (v případě práva státního), ale také i ze zřetele posledního cíle našeho života (v případě práva církevního), protože právo je výsečí morálky. Z pohledu státního práva je zachování veřejného pořádku jednoduché: Co není zakázáno, je dovoleno. Církevní právo nás učí, že každý zločin je hřích, ale ne každý hřích je zločin.

V případě státního práva České republiky, které se řadí k takzvanému kontinentálnímu systému práva, je pramenem práva ústava a ústavní zákony, mezinárodní smlouvy a pravidla mezinárodního práva, zákony, právní předpisy vlády, ministerstev a ostatních správních úřadů, obecně závazné vyhlášky orgánů územní samosprávy a v jistém smyslu také nálezy Ústavního soudu ČR.

Vyhlášky a různé jiné podzákonné normy mají zákony provádět, ale nestanovovat jiné požadavky než uvedené v zákoně. Jedině právní norma v hodnosti zákona má právo ukládat člověku povinnost.¹²⁸

V případě církevního práva jsou pramenem práva normativní právní akt, normativní mezinárodní smlouvy – ony známé konkordáty, právní obyčej a konečné rozsudky římské Roty.

V ideálním stavu právo přispívá ke zlepšení morálky, protože již od dob římského práva až dodnes má právo úkol vychovávat k dobrým mravům. Problém nastává v situaci, kdy je právo v konfliktu s morálkou. To by sice nemělo být, ale zrovna v případě nenarozeného života se to děje každý den.

Tato práce si klade za cíl seznámit se současnou platnou úpravou ve státním právu ČR, ale

---

¹²⁷ A. Hrdina, M. Szabo, *Teorie kanonického práva*, Karolinum, Praha 2018, s.25.

¹²⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., článek 4.

vlastní přínos nových doposud nevyřešených poznatků chce přinést v oblasti kanonického práva. A to do situací, které jsou stále *praeter legem*, protože nejprve je faktický stav a až následně vzniká právní norma, která jej upraví.

3.1. Státní právo

Při vzniku republiky v roce 1918 bylo takzvaným recepčním zákonem převzato právo rakouské monarchie pro Čechy, Moravu a Slezsko, uherské právo pro Slovensko, německé pro Hlučínsko. Status Podkarpatské Rusi nebyl tehdy ještě řešen.

Po období prozatímní ústavy v letech 1918 – 1920 byla 29. 2. 1920 schválena řádná ústava. Ta vytvořila dvoukomorový parlament a parlamentní republiku v čele s prezidentem jako hlavou státu. V této ústavě byla zakotvena dělba moci, která se dělila na moc zákonodárnou, moc vládní a výkonnou a moc soudcovskou. Ústava přispěla k demokratickému rozvoji první československé republiky jako silného, uznávaného a vyspělého mnohonárodnostního státu.

Současná ústava, která nahradila ústavu Československé socialistické republiky z roku 1960, je účinná od 1. 1. 1993, tedy její účinnost se kryje se vznikem samostatné České republiky.

3.1.1. Mezinárodní deklarace a úmluvy ratifikované v České republice

Pramenem pro normativní právní akty v oblasti ochrany dětí jsou zde mezinárodní deklarace a úmluvy ratifikované v ČR, které byly přijaty na půdě Společnosti národů v roce 1924 – Ženevská deklarace práv dítěte a na půdě Organizace spojených národů v roce 1959 – Deklarace práv dítěte a poslední aktuální byla na půdě OSN ratifikována 20. 11. 1989 pod názvem Úmluva o právech dítěte. Tato úmluva byla ratifikována parlamentem tehdejší Československé federativní republiky jako sdělení 104/1991 Sb. Zmiňovaná aktuální úmluva již ve své preambuli uvádí, že *dítě pro svou fyzickou a duševní nezralost potřebuje právní ochranu jak před narozením, tak po něm*. Platnost ratifikace této úmluvy přešla s rozdělením Československa na oba nástupnické státy, takže je součástí právního řádu jak České republiky,

tak Slovenska. V současnosti tuto úmluvu neratifikovaly jen 2 státy: Somálsko a Spojené státy americké.

3.1.2. *Práva a povinnosti dané zákonem v České Republice*

Každý má právo na život. Tak zní Listina základních práv a svobod v článku 6, bodu 1 v jeho první větě. Jestli má právo na život každý, tak s odvoláním na mezinárodní Úmluvu o právech dítěte má právo na život a právní ochranu každé embryo počaté jakýmkoliv způsobem. Tedy jak cestou přirozenou tak cestou asistované reprodukce. A to od chvíle, kdy se stane člověkem.

S ohledem na praxi v České republice už Listina základních práv a svobod slevuje z požadavků Úmluvy o právech dítěte, když v druhé větě citovaného článku tvrdí, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Tedy už to není právo na ochranu, jak požaduje Úmluva o právech dítěte, ale už je to pouze vhodnost. Zde je tedy v konfliktu právo státní s právem mezinárodním, ratifikovaným v České republice. Co je vhodné, je dobré udělat, ale není to povinnost. Zatímco právo je nutno dodržet. Zmíněná úmluva dává dítěti právo na ochranu před narozením, zatímco české právo dává pouze doporučení na ochranu - a to je zásadní rozdíl. Proto je zde konflikt práva mezinárodního a českého.

V bodech 2 a 3 článku 6 Listiny základních práv a svobod se píše, že nikdo nesmí být zbaven života. Trest smrti se nepřipouští. Článek 6 bod 4 Listiny základních práv a svobod nám dává zákonné právo na likvidaci embryí, protože je zmíněným ústavním zákonem definováno, že *za porušení tohoto práva* (práva na život a práva nebýt zabit) *se nepovažuje, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné*. Zde se tedy nabízí logická úvaha o legalitě likvidace „nadbytečných“ embryí. A budiž jasně řečeno, že tak zvaná redukce embryí není nikde vedena jako trestný čin, takže je naprosto legální. Tato odpověď, jakkoliv se může pro někoho zdát dobrá a pro jiného šokující, vychází z předpokladu státního práva *co není zakázáno, je dovoleno*, a navíc má legitimní oporu v Listině základních práv a svobod. Naštěstí redukce embryí se pomalu stává minulostí, protože v současnosti se implantuje většinou již jen jedno embryo.

Realitou dnešní společnosti jsou soudní spory téměř o cokoli. A mnohé soudní spory jsou vyhrané jen na základě nepřesného manuálu k obsluze a podobně. Přes všechny možnosti

dnešní doby a vysokou kvalitu reprodukční medicíny, kdy je potřeba přistupovat k umu lékařů s opravdovou úctou, vyvstal problém pronikání občanského práva do početí dítěte. Ale přes všechny kvality reprodukční medicíny neexistuje právní norma, která by dávala komukoliv a jakémukoliv páru právo mít děti. V manželství se to předpokládá z řádu přirozenosti, manželé mají přirozené právo plodit děti. Přirozené právo, ale ne povinnost. Na dítě není právní nárok. Dítě je vždy plod vztahu dvou osob a nikdy nebude předmětem vlastnictví. To už bychom se dotýkali práv dětí zmíněných v Úmluvě o právech dítěte. Znovu budiž jasně řečeno: Na dítě není právní nárok. Přes všechnu bolestivou touhu neplodných párů po vlastním dítěti a přes všechnu snahu a um lékařů v centrech asistované reprodukce – početí dítěte nelze právně vymáhat.

3.1.2.1. *Legalita asistované reprodukce*

Tuto problematiku upravuje zákonem o specifických zdravotních službách.¹²⁹ Tento zákon jasně stanovuje, že můžeme metody asistované reprodukce využít ve dvou případech:

- a) ze zdravotních důvodů při léčbě neplodnosti ženy nebo neplodnosti muže, jestliže
- 1) je málo pravděpodobné nebo zcela vyloučené, aby žena otěhotněla přirozeným způsobem nebo aby donosila životaschopný plod,
  - 2) jiné způsoby léčby její neplodnosti nebo neplodnosti muže nevedly nebo s vysokou mírou pravděpodobnosti nepovedou k jejímu otěhotnění, nebo

b) pokud jde o potřebu časného genetického vyšetření lidského embrya, je-li zdraví budoucího dítěte ohroženo z důvodu prokazatelného rizika přenosu geneticky podmíněných nemocí nebo vad, jejichž nositelem je tato žena nebo muž.

Asistovanou reprodukci lze využít pouze a jenom v těchto zákonem stanovených možnostech. V ostatních případech je nutné využít přirozenou cestu.

Doprecizování pojmu „neplodný pár“ je v tom, že asistovanou reprodukci může využít jen takový pár, který je podle právních předpisů spolu schopen uzavřít manželství.¹³⁰ Zákonnými překážkami k manželství se rozumí skutečnosti taxativně vyjmenované v Občanském zákoníku

¹²⁹ Zákon 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁰ Ibidem, § 6, odstavec 2.

v paragrafech 672 – 676.¹³¹ Překážky k uzavření sňatku, jak je vidět, nejsou plodem (mnohdy lidmi opovrhovaným) práva církevního. První právní systém, kde se manželské překážky objevily, bylo právo římské.

Mnoho lidí si myslí, že co je zahraniční, je lepší než naše. Zde opak je pravdou. I když máme právo (Smlouva o fungování Evropské unie a Směrnice evropského parlamentu o právech pacientů) využít zdravotnická zařízení v celé EU, není to zdaleka nejlepší řešení: 1) nehradí to zdravotní pojišťovna a 2) centra asistované reprodukce v České republice jsou na špičkové světové úrovni¹³², mnoho zahraničních párů jezdí za léčbou neplodnosti právě do českých center. Péče o zahraniční pacienty je v České republice v soukromých centrech na vysoké úrovni včetně jazykových asistentů.

3.1.2.1.1. Předimplantační období

Zmíněný zákon o specifických zdravotních službách¹³³ nám dává možnost v tomto období využít genetická a jiná vyšetření za účelem narození zdravého dítěte. Genetická vyšetření v oblasti zdravotnictví lze nabízet nebo provádět pouze pro účely

a) zdravotních služeb, a to

1. k preimplantační diagnostice v rámci asistované reprodukce,
2. k diagnostice geneticky podmíněných onemocnění, vrozených vad a získaných genetických změn,
3. ke stanovení míry predispozice ke vzniku onemocnění a vrozených vad,
4. ke stanovení bezpříznakového přenašečství variant lidského genomu způsobujícího onemocnění nebo vrozené vady,
5. k optimalizaci léčby a sledování její efektivity a

b) biomedicínského výzkumu spojeného se zdravím a jeho poruchami.

Vždy je třeba ovšem zachovat práva dítěte, a tedy musím využít tyto metody ke zlepšení zdraví plodu, a nikoliv jako podklad pro potrat.

---

¹³¹ Zákon 89/2012 Sb. Nový občanský zákoník.

¹³² Stav v roce 2019.

¹³³ § 28 odstavec 9 zákon 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Co se pohlavních buněk týče, primárně je třeba použít pohlavní buňky páru, který usiluje o potomka. Zákon dále připouští použití pohlavních buněk cizích, tedy od anonymního dárce. Je to zákonem daná možnost.¹³⁴ Zákon definuje dárce: žena ve věku 18 – 35 let, muž ve věku 18 – 40 let. Ale:

- a) jejíž svéprávnost je omezena tak, že není způsobilá posoudit poskytnutí zdravotních služeb, popřípadě důsledky jejich poskytnutí,
- b) jež je umístěna v policejní cele, ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence anebo v zařízení pro zajištění cizinců nebo v azylovém zařízení,
- c) jíž byla nařízena izolace, karanténní opatření nebo je ve výkonu lůžkového ochranného léčení, nebo
- d) jež je hospitalizovaná bez souhlasu.

Co se týká pohlavních buněk, je zakázána tvorba hybridů. Tedy spojení lidských a zvířecích pohlavních buněk. Je možné použít pouze lidské.

Mnoho párů touží nejen po dítěti, ale speciálně po holčičce nebo chlapci. Ne vše, co je technicky možné, je i prospěšné, proto nejen že nemáme právo na volbu pohlaví, ale dokonce bychom vysloveně překračovali touto činností zákon.¹³⁵ Zákon o specifických zdravotních službách tuto činnost výslovně zakazuje. Připouští jedinou výjimku – a to předejití vážným geneticky podmíněným nemocem s vazbou na pohlaví. Účelem všech diagnostických metod v asistované reprodukci je narození zdravého dítěte. Proto má zdravý potomek přednost před pohlavím.

3.1.2.1.2. Období implantace a po ní

Všechna embrya se vytváří za účelem asistované reprodukce. K ničemu jinému nesmí

---

¹³⁴ Ibidem, § 3, článek 4, písmeno a – c.

¹³⁵ Ibidem, § 5 odstavec 2.

vznikat. Takzvaná „nevyužitá“ embrya, tedy ta, která nakonec nebyla použita pro asistovanou reprodukci, se mohou použít k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách v souladu se Zákonem 227/2006 Sb. o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění platných předpisů. Druhou možností pro využití nadbytečných embryí je darování jinému anonymnímu neplodnému páru.

„Přebytečná“ embrya pro výzkum se získávají dvojím způsobem:

- 1) daruje je centrum asistované reprodukce
- 2) rodiče dají souhlas s využitím svých nadbytečných embryí.

Osoby udílející souhlas musí být řádně poučeny podle pravidel daných v zákoně. Projev souhlasu musí být písemný a opět v mezích zákona. Souhlas lze ve lhůtě 3 měsíců odvolat, pokud již embryo nebylo použito k výzkumu. Tento souhlas je nezbytně nutný. A to z Úmluvy o lidských právech a biomedicíně, kterou přijala Rada Evropy v roce 1997 a Česká republika ji ratifikovala v roce 2001. Tato úmluva jasně stanoví, že nikdo nemůže být léčen nebo využíván k výzkumu bez svého souhlasu.

Souhlas se poskytuje bezplatně, ze zákona nesmí být za něj dáвана odměna. To bychom se totiž opět dotýkali práv dítěte – bylo by předmětem obchodního vztahu, což je podle výše citované Úmluvy o právech dítěte nepřipustné. Dalším důvodem je zákon 285/2002 Sb. o darování, odběrech a transplantacích některých orgánů, ve znění pozdějších předpisů, který ve svém § 28 odst. 1 jasně zakazuje využívat lidské tělo nebo jeho části k finančnímu prospěchu či jiným výhodám.

Embryo může být použito k výzkumu pouze a jenom v zákonem stanovených případech:¹³⁶

- a) výzkum slouží k získávání zásadních vědeckých poznatků nebo k rozšíření lékařských poznatků při vývoji diagnostických, preventivních nebo terapeutických postupů, které lze aplikovat na člověka,
- b) podle současných poznatků vědy a techniky řeší výzkum otázky, které nelze řešit pouze na in vitro modelech se zvířecími buňkami nebo při pokusech na zvířatech,
- c) předpokládaného vědeckého přínosu nelze dosáhnout žádným jiným způsobem,
- d) je zaručena odborná úroveň výzkumu, zejména odbornou publikační činností, patenty nebo přihláškami patentů a výročními zprávami,

e) výzkumný projekt je eticky přijatelný a

f) jsou splněny ostatní podmínky uvedené v § 3 a 5.

Vzhledem ke stále se rozšiřujícím možnostem výzkumu embryonálních kmenových buněk se začíná více mluvit o klonování. Klonování, tedy vytvoření nového jedince manipulací s embryonálními lidskými buňkami není možné. Tuto činnost výslovně zakazuje Zákon o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů.¹³⁷ Činnost směřující k vytvoření nového jedince, jak zákon definuje klonování, je trestná. Trestní sazba v českém trestním řádu je odnětí svobody až na 3 roky nebo zákaz činnosti.¹³⁸

Vůbec celá otázka trestných činů souvisejících s tkáněmi, embryi, orgány a genomem je velmi zajímavá. Upravuje to trestní zákoník¹³⁹ v § 164 – 167.

Velmi diskutovaná v některých kruzích je otázka uchování embryí. Má mnoho odpůrců i zastánců. Právo ale mluví jasně: Je to zákonem (o specifických zdravotních službách) uznaná metoda uchování embryí do doby jejich použití nebo likvidace. Likvidace embryí je v etických kruzích hodně diskutované téma. Ale držme se práva. Likvidaci provádí centrum asistované reprodukce a souhlas může dát zásadně a pouze neplodný pár. Nikdo jiný. Výjimkou je situace, kdy embrya jsou uložena deset let a pár nereaguje na výzvy centra asistované reprodukce, aby se vyjádřil, jak chce naložit s konzervovanými embryi. V takové situaci po splnění zákonných podmínek rozhoduje o likvidaci centrum asistované reprodukce.

3.1.2.1.3. Náhradní mateřství

Náhradní, dnes často zvané surogátní, mateřství je lékařský postup pro ženu, která není schopna sama donosit plod a porodit dítě. Kliniky, které provádějí tuto službu, se opírají zejména o čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, dle kterého „Každý může činit, co není

---

¹³⁶ Ibidem, § 4, odstavec 2, písmeno a – f.

¹³⁷ § 3 odstavec 3 zákon 227/2006 Sb. o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁸ § 167, odstavec 2, písmeno c, trestní zákoník 40/2009 Sb. ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁹ Zákon 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“ A dále o soudní praxi, kdy soudy do dnešního dne¹⁴⁰ nevydaly žádný rozsudek, který by označil náhradní mateřství za protizákonné.

V České republice je zakázáno pouze pronajímání částí těla za účelem zisku.¹⁴¹ Z toho důvodu je u nás realizovatelné náhradní mateřství nekomerční. Komerční mateřství by mohlo být napadeno jednak jako trestný čin svěřením dítěte do moci jiného a jednak jako čin využití části těla k finančnímu obohacení. Náhradní matka má analogicky k § 920 – 923 občanského zákoníku na náhradu všech svých nákladů na těhotenství a porod nárok, nárok na náhradu ušlého zisku, ale není možný komerční pronájem dělohy na zisk. Odměna, kterou za to žena dostane, musí reflektovat právě tyto refundace, a v praxi je vyplácena měsíčně v poměrné částce jako klasické výživné. V současné praxi se výše kompenzací za náhradní mateřství pohybuje od 300 do 500 tisíc českých korun, výjimečně až 1 milion korun. Mnozí sice pochybují, jestli tak vysoké jsou pouze refundace. Taková je ale v tomto roce (2019) realita, o tolik si náhradní matky běžně říkají.

V obecné rovině není náhradní mateřství považováno za protiprávní.¹⁴² Avšak komerční náhradní mateřství, spočívající v tom, že je ujednána odměna náležející náhradní matce za donošení, porod a předání dítěte objednatelskému páru, naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu svěřením dítěte do moci jiného. Ustanovení § 169 odst. 1 Trestního zákoníku uvádí, že „kdo za odměnu svěří dítě¹⁴³ do moci jiného za účelem adopce nebo pro jiný obdobný účel, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti.“ Okolnost, že se toto jednání provádí za zpravidla finanční odměnu a předmětem je zde dítě, vedla zákonodárce k rozhodnutí zakotvit popsané neetické jednání jako trestněprávní. Sjednáním odměny (nikoliv náhrad) za náhradní mateřství by se náhradní matka a objednatelský pár vystavili riziku trestněprávní odpovědnosti a následkům s ní spojených, která je zde vázána na okamžik svěřením (tj. předání) dítěte s ochotou pomoci neplodnému páru. Institut náhradního mateřství by neměl sloužit náhradní matce k zajištění finančních prostředků. Pod pojem odměny, obsažený ve skutkové podstatě tohoto trestného činu, nelze zařadit úhradu nákladů vznikajících náhradní matce v důsledku těhotenství a porodu, jež jsou jejím zákonným nárokem.

¹⁴⁰ Ke dni psaní této práce, tedy konec roku 2019.

¹⁴¹ § 28 odst. 1 zákon 285/2002 Sb. o darování, odběrech a transplantaci tkání a orgánů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴² L. Sloupská, *Problematika náhradního mateřství se zaměřením na vztahy mezi náhradní matkou a objednatelským párem*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2018. s. 26.

¹⁴³ Žádný zákon v ČR neupravuje základní fakt: *od kdy je člověk člověkem*.

Lze se též setkat s konstatováním, že v případě nucení ženy k náhradnímu mateřství, by se mohlo jednat o trestný čin obchodování s lidmi dle ustanovení § 168 Trestního zákoníku.

V náhradním mateřství ovšem nastává kolize s Občanským zákoníkem, kde je v § 775 obsažena definice: matkou je žena, která dítě porodila. V praxi to chodí tak, že po porodu se náhradní matka dítěte před soudem zřekne a soud přiřkne formou osvojení toto dítě matce, která tuto službu využila. Dále to v praxi vypadá tak, že páry uzavírají s náhradní matkou smlouvu o nekomerčním náhradním mateřství. Vzhledem k dikci § 775 občanského zákoníku (matkou je žena, která dítě porodila) jsou tyto smlouvy pro centrum asistované reprodukce irelevantní, a proto jimi nelze při asistované reprodukci argumentovat.

Co se otce týče, tak pokud je náhradní matka vdaná, otcem je automaticky podle § 776 odst. 1 občanského zákoníku její manžel. Pokud ona vdaná není, může jako otce uvést do rodného listu muže z neplodného páru a žena z toho páru přijme dítě za své osvojením. V prvním případě se musí dítěte zříci jak náhradní matka, tak její manžel a dítě přijímá osvojením neplodný pár.

Kde jsou lidé, tam se vyskytují spory. Na toto již pamatovala důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, která ještě upřesňuje, že žalobě ženy, která byla dárkyní genetické látky, proti ženě, která dítě porodila, nelze vyhovět.¹⁴⁴ Jediné místo v českém právu, které je v českém právu zmíněno, je institut osvojení v občanském zákoníku. V § 804 občanského zákoníku se praví, že *Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.* Toto je jediný případ, kdy náš právní řád reflektoval pokrok ve vědě a přijal existenci náhradního mateřství.

3.1.2.2. Právní pohled na umělé ukončení těhotenství

Premisa: Státní právo ČR se drží termínu „přerušení těhotenství“. Proto v citacích právních norem se budu držet tohoto termínu. V ostatním textu se budu držet úvodní premisy práce: *adequatio rei cum idea sua*, a budu používat pravdivé označení „ukončení těhotenství“.

Jestli se otázka asistované reprodukce týká páru, tak problém ukončení těhotenství je výslovnou záležitostí ženy. Vůle muže je v tomto případě právně irelevantní. Ledaže by se jednalo o pachatele nebo spolupachatele trestného činu.

---

¹⁴⁴ K. Eliáš, *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Sagit, Ostrava 2012, s. 340.

Těhotenství je možné ukončit také na základě zdravotní indikace, kdy má přednost život matky před životem plodu v situacích, kdy nelze zachránit oba dva. Zdravotní důvody jsou obvykle nezávislé na vůli ženy. Zde se ale budeme bavit o právu ženy jako o jejím vlastním rozhodnutí.

Ženě dává pravomoc ukončit těhotenství Zákon o umělém přerušení těhotenství.¹⁴⁵ Je to poměrně volná úprava, která Českou republiku řadí mezi země s nejliberálnějším přístupem k ukončení těhotenství ve světovém měřítku.

Žena podává písemnou žádost přes svého gynekologa. Právu ženy podat tuto žádost odpovídá povinnost lékaře informovat ženu o všech rizicích spojených s ukončením těhotenství. Žena má také právo až do začátku lékařského výkonu vzít zpět svou žádost o interrupci. Žena nemá povinnost uvádět důvody, které ji k tomuto rozhodnutí vedou.

Žena má právo požádat o ukončení těhotenství „z vůle ženy“ do 12. týdne života plodu. Výkonu ovšem nesmí bránit zdravotní překážky na straně ženy, které podstatně zvyšují riziko provedení výkonu. Zákon tato zdravotní rizika vyjmenovává pouze demonstrativně:

- 1) zánětlivá onemocnění ženy
- 2) od poslední interrupce neuplynulo více jak 6 měsíců s výjimkou případů, kdy žena alespoň dvakrát rodila nebo žena dovršila 35 let věku nebo je důvodné podezření, že žena otěhotněla v důsledku trestné činnosti, která vůči ní byla spáchána.

Jak bylo řečeno, toto je výčet pouze demonstrativní a zákon nechává zvážení zdravotního stavu na lékařích. Ti mají rozhodnout, zda je možné ze zdravotního hlediska těhotenství ukončit.

Protože není práva bez odpovědnosti, je nutné zmínit českou trestněprávní úpravu, která na tuto problematiku navazuje. Trestní zákoník definuje trestný čin nedovoleného přerušení těhotenství, který je trestným činem proti klíčícímu životu. Ochrana je zde tedy poskytována jednak klíčícímu životu a také zdraví matky. Předmětem útoku tohoto trestného činu je lidský plod. Časovou hranicí je zde začátek porodu. Od tohoto okamžiku by již šlo o vraždu.

V zákoně¹⁴⁶ se rozlišuje několik možností trestných činů proti těhotenství:

- 1) nedovolené přerušení těhotenství bez souhlasu těhotné ženy,

---

¹⁴⁵ Zákon 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů, a prováděcí vyhláška 75/1986 Sb.

¹⁴⁶ §§ 159 – 163 zákona 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

- 2) nedovolené přerušení těhotenství se souhlasem těhotné ženy,
- 3) pomoc těhotné ženě k umělému přerušení těhotenství,
- 4) svádění těhotné ženy k umělému přerušení těhotenství.

Sama těhotná žena, která své těhotenství uměle přeruší nebo jiného o to požádá nebo mu to dovolí, se trestného činu nedopouští.

V době psaní této práce (2016 - 2019) nemá žena nárok na uhrazení potratu z vlastní vůle zdravotní pojišťovnou. Pojišťovna hradí pouze zdravotní úkon a nikoliv lidské vrtochy. Tento bude ženu stát 6 - 7 tisíc korun včetně DPH v cenách v roce 2019. Pokud se jedná ovšem o ukončení těhotenství ze zdravotních důvodů, tak ano. V tom případě tento výkon hradí zdravotní pojišťovna.

Žena může podle Smlouvy o fungování Evropské unie využít jakékoliv zdravotní centrum v zahraničí, ale nehradí to zdravotní pojišťovna (u zdravotních indikací). Stejně jako u asistované reprodukce jsou česká specializovaná centra na velmi vysoké úrovni, proto spíše cizinky jezdí za těmito výkony do České republiky, i když je v zákoně o interrupcích zakázáno provádět tyto výkony cizinkám bez trvalého pobytu na našem území. To se ovšem netýká obyvatelek Evropské Unie. Ty mohou svobodně cestovat i za zdravotní péčí po celé Evropské unii a využívat jakékoliv zdravotnické zařízení. Zejména jako samoplátci. Vychází to také z dikce vyhlášky 75/1986 Sb., kterou se provádí Zákon o umělém přerušení těhotenství. Tato vyhláška stanoví, že tento zákaz se netýká žen, které zde pobývají na základě mezinárodních dohod.¹⁴⁷ Takovouto dohodou je i Smlouva o fungování Evropské unie, která ve svém článku 21, odstavci 1 dává každému občanovi Evropské unie právo pobývat na území ČR. Takovýto výklad vyplývá i ze Směrnice evropského parlamentu a Rady Evropy o uplatňování práv pacientů.¹⁴⁸ Z tohoto důvodu vznikl onen nechvalně známý jev přezdívaný „potratová turistika“, kdy ženy z Polska jezdí za potraty do Čech, protože v Polsku je umělé ukončení těhotenství upraveno zákonem mnohem přísněji než v České republice.

V zákoně o specifických zdravotních službách se neobjevila jedna zákonná definice, která by mnohé ulehčila. Chybí tam odpověď na otázku: *Od kdy je člověk člověkem?* V meziresortním připomínkovém řízení ke zmíněnému zákonu o specifických zdravotních službách se tato otázka objevila jako zásadní připomínka ministerstva zemědělství a jako taková

---

¹⁴⁷ Vyhláška 75/1986 Sb. § 10.

¹⁴⁸ 2011/24/EU

byla pod jednacím číslem 81703/2011-MZE ze dne 6. 5. 2011 odeslána na ministerstvo zdravotnictví.

Naopak v některých dalších připomínkách se objevily žádosti o umožnění asistované reprodukce homosexuálním pářům nebo samostatně žijícím ženám.

Někteří státní právníci v České republice (například J. Kříž) zpochybňují, že by otázka od kdy je člověk člověkem, měla být upravena v zákoně o specifických zdravotních službách. Osobně se pevně stavím na odpor těmto civilním právníkům a tvrdím, že odpověď na tuto otázku musí být již v prvních paragrafech zákona, kde se vymezují pojmy. Usnadní to výklad celého zákona. Takto to má upraveno například Maďarsko (člověk je člověkem od stádia 2 buněk) nebo Kypr (člověk je člověkem od zygoty).¹⁴⁹

V současnosti jsou hojně rozšířené spory mezi zastánci potratů jako práva ženy a odpůrci umělého ukončení těhotenství, kteří potrat považují za vraždu. Nemáme právo bránit ženě v ukončení těhotenství. Právo na potrat „z vůle ženy“ dává zákon; stal se vlastně společensky přijatelnou normou řešení problémů.¹⁵⁰

V českém právním řádu, stejně jako jinde ve vyspělých zemích, existuje možnost pro lékaře odmítnutí provádět umělá ukončení těhotenství. Právní řád ČR lékaři poskytuje institut „výhrada svědomí“, kdy může odmítnout provést výkon, který by se přičil jeho svědomí. Obvykle sem spadá situace lékařů, jejichž náboženské vyznání umělé ukončení těhotenství nepřipouští. Tento lékař má ale povinnost nasměrovat ženu k lékaři nebo zdravotnickému pracovišti, kde tento výkon provedou.

Výhrada svědomí je způsob, jak vyřešit konflikt mezi právem a morálkou, nebo mezi právem civilním a náboženským.¹⁵¹ Druhou možností, jak tento konflikt vyřešit, je upozadění etické a náboženské normy proto, aby mohla být dodržena norma právní.

Lékaři dává toto právo Listina základních práv a svobod, kde je zaručena svoboda vyznání, dále Etický kodex České lékařské komory ve svém § 2 bodu 5: Lékař nemůže být donucen k takovému lékařskému výkonu nebo spoluúčasti na něm, který odporuje jeho svědomí. Všechno toto vychází ze zákona o zdravotních službách, kde je stanoveno: Zdravotnický pracovník může odmítnout poskytnutí zdravotních služeb pacientovi v případě, že by jejich

---

¹⁴⁹ J. Dostál, *Etické a právní aspekty asistované reprodukce*, Univerzita Palackého, Olomouc 2007, s. 97.

¹⁵⁰ В. Пенько, *Критика нечистого розуму*, in: Е. Щот., *Етичі та правові аспекти абортів и евтаназії*, ЕІКΩΝ, Ініціал, Луцк 2015, s. 46.

¹⁵¹ Por. Listina základních práv a svobod, článek 16, bod 1.

poskytnutí odporovalo jeho svědomí nebo náboženskému vyznání.¹⁵²

Klauzuli o neproveditelnosti ukončení těhotenství obsahovala i původní Hippokratova přísaha. Protože ale její znění odporuje novějšímu zákonu¹⁵³ (66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů), nelze se na tuto přísahu odvolávat při řešení sporů.

I zákonodárce ví, že je lepší nežádoucím těhotenstvím předcházet. Proto je to povinnost daná zákonem: Nežádoucím těhotenstvím se předchází především výchovou k plánovanému a odpovědnému rodičovství v rodině, ve škole a zdravotnických zařízeních, výchovným působením v oblasti sociální a kulturní a využíváním prostředků k zabránění těhotenství.¹⁵⁴

Mnohde v praxi probíhají vzájemně se vylučující demonstrace pro a proti potratům. Zastánci a odpůrci se setkávají v různých debatách a neúprosně do sebe pálí argumenty pro a proti ukončení těhotenství. Dlužno říci, že Hnutí pro život (Pro life activity) svou činností naplňuje § 2 zákona 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů, protože se věnuje výchovnému působení v oblasti sociální a kulturní přesně tak, jak to tento zákon vyžaduje. K tomu jako každé jiné sdružení má Listinou základních práv a svobod dáno právo slučovací a právo svobody projevu.

3.1.2.3. *Práva nenarozených dětí*

A co nenarozené děti, mají nějaká práva? První a zásadní právo je právo na život, které je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte a mělo by vycházet pak i z české Listiny základních práv a svobod (zmíněný rozdíl byl popsán výše). Toto právo je chráněno v Trestním zákoníku delikty proti těhotenství ženy (§159 – 163 Trestního zákoníku), trestného činu nedovoleného nakládání s lidským embryem a lidským genomem (§ 167 Trestního zákoníku) a také jako speciální případ trestného činu ublížení na zdraví spočívající ve vyvolání potratu nebo usmrcení plodu (§ 122 odst. 2 písm. g) Trestního zákoníku).

Plod je dále chráněn občanským zákoníkem, kde se stanoví v § 25: Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo. Platí zde vyvratitelná právní

¹⁵² § 50 odst. 2 zákon 372/2011 Sb. o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵³ Pozdější zákon ruší zákon dřívější.

¹⁵⁴ § 2 zákon 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství, ve znění pozdějších předpisů.

domněnka, že se dítě narodí živé.¹⁵⁵ Z této domněnky pramení právní status plodu – nasciturus. Tento status je velice důležitým v dědickém právu. Může dědit buď ze zákona, nebo na takovoto dítě může být napsána závěť s poznámkou „jestli se narodí živé“. Jestliže zemře zůstavitel před narozením svého dítěte, může se stát toto dítě jeho dědicem. Zemře-li dítě až po porodu, stává se samo zůstavitelem a jeho dědický podíl připadne jeho vlastním dědicům, kdežto narodí-li se mrtvé, má se za to, že se nikdy dědicem nestalo a na jeho místo nastupují ostatní dědicové.

3.1.2.4. *Těhotenství a pracovní právo*

Státní právo sice obsahuje ustanovení o práci těhotných žen, leč někteří zaměstnavatelé si s tím hlavu netrápí. Opět jsou i v této oblasti situace běžné a podchycené právem, ale i mimořádné, kdy člověku nezbude nic jiného, než se soudit, když se chce domoci spravedlnosti. Ale je třeba pamatovat na to, že soudní spor znamená stres, který byl v předchozích kapitolách popsán jako nebezpečný pro vývoj prenatálního dítěte.

Žádný zákon nepřikazuje ženám lhůtu, ve které mají zaměstnavatelé oznámit své těhotenství. Je na zvážení ženy, kdy to udělá, protože od té doby se na ni vztahují podmínky pro těhotné zaměstnankyně, což může být a měla by být výhoda, ale může být i nevýhoda v případě přeražení na méně honorovanou práci.

Zákoník práce¹⁵⁶ ve svých paragrafech 237 – 242 pojednává o podmínkách, které se vztahují na těhotné a kojící ženy. Vyhláška o zakázaných pracích a pracovištích¹⁵⁷ specifikuje blíže, že se vztahuje na ženy těhotné, kojící a ženy do 9. měsíce po porodu. Jako příklad si uvedme:

- práce s používáním izolačních dýchacích přístrojů,
- práce s tlakem na břicho,
- práce ve vnuceném tempu,
- porážení masa na jatkách,
- výroba a manipulace s výbušninami,
- těžba v podzemí,
- práce s ionizujícím zářením,

¹⁵⁵ K. Eliáš, *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Sagit, Ostrava 2012, s 79.

¹⁵⁶ Zákon 262/2006 Sb. zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁷ Vyhláška 180/2015 Sb. o zakázaných pracích a pracovištích.

- a mnoho dalších.

Toto je pouze demonstrativní výčet prací a pracovišť. Zmíněná vyhláška však podává taxativní výčet, který je třeba dodržovat. Pro ilustraci si jenom uveďme, že výroba a manipulace s výbušninami není zas až tak nereálná. Například ve známé české muniční továrně ve Vlašimi provádí závěrečnou kompletaci střeliva do krabic především ženy. Takže i když to zní exoticky – práce s výbušninami, přesto je to naprosto reálné i v prostředí České republiky. A to se nebavíme o výrobě trhavin, které se vyrábí v Pardubicích. Bavíme se „pouze“ o sportovním a loveckém střelivu.

Nejdůležitější úpravou je to, že zaměstnavatel musí přeložit těhotnou ženu na jiné pracoviště, pokud pracuje na místě, kde těhotné ženy pracovat nesmí. Pokud by tomuto přeložení bránily vážné provozní důvody, tak je musí zaměstnavatel doložit. Pokud z tohoto převedení vznikne platový rozdíl bez zavinění ženy, má žena nárok na vyrovnávací příspěvek z nemocenského pojištění. Tedy pokud je účastna tohoto pojištění. To znamená, že například lidé pracující na dohodu o provedení práce na toto nárok nemají. Další, kdo na to nárok nemají najdeme ve zmíněném zákonu a vyhlášce.

Asi nejznámější právní úpravou je stanovení hygienických limitů pro zvedání břemen. Takže těhotná žena nesmí vykonávat práci, kde občasné zvedání břemen přesahuje 10 kg, časté 5 kg a v sedě 2 kg. Kumulativní hmotnost za jednu 8 hodinovou směnu nesmí překročit 2 tuny. Schválně jsem napsal „zvedání břemen“, protože takto se to běžně mezi lidmi interpretuje. Ale to je špatně. Díkce zákona a vyhlášky stanoví „manipulace s břemeny“. Za manipulaci se považuje zvedání, přesouvání, pokládání, strkání i tahání. Do limitů a nařízení pak spadá i přenášení živého břemene, čili zvířat nebo lidí. Ani to přenášení lidí není tak nemyslitelné, jak by mohlo na první pohled vypadat. Například dětská sestra v nemocnici se může za službu nanosít malých dětí velmi mnoho.

Co se pracovních cest a práce přes čas týče, je právní díkce nesmlouvavá. Těhotné zaměstnankyně nemohou být nuceny k pracovní cestě mimo obec svého pracoviště nebo bydliště. Vyslat je lze pouze v jediném případě – že s cestou souhlasí. Pracovní přesčas je těhotným zaměstnankyním zakázán.

Asi nejpalčivějším problémem v pracovním právu spojeným s těhotenstvím je ukončení pracovního poměru. Zde může nastat veliké množství variant. Proto se zaměříme na základní principy:

- zákoník práce chrání pouze před výpovědí ze strany zaměstnavatele.
- výpověď ze strany zaměstnavatele těhotné ženě je neplatná samým právem.

- pokud podá výpověď těhotná žena, není chráněna žádným zákonem; výpověď je platná a výpovědní lhůta se neprodlužuje.
- pokud podala výpověď žena a později zjistila ve výpovědní lhůtě, že je těhotná, nemá právo vzít výpověď zpět bez souhlasu zaměstnavatele.
- po nahlášení těhotenství zaměstnavateli vás může zaměstnavatel propustit až po návratu z mateřské dovolené, tedy po 28. týdnu; po dvojčatech a v případě osamělých matek je to 37 týdnů. Po tomto období se jedná o rodičovskou dovolenou, která je placena státem a ne zaměstnavatelem.
- v případě výpovědi ze strany zaměstnavatele, kdy žena zjistí ve výpovědní lhůtě, že je těhotná, se po nahlášení zaměstnavateli výpovědní lhůta „zmrazí“ a pokračuje až po návratu z mateřské dovolené.
- zaměstnavatel může propustit těhotnou ženu pouze pokud je ve zkušební době, ale musí jí platit nemocenské dávky a následně podporu v mateřství.
- zaměstnavatel drží těhotné ženě její konkrétní pracovní místo pouze 28 týdnů, tedy po dobu mateřské dovolené, pak může nabídnout jakékoliv místo odpovídající kvalifikaci zaměstnankyně, případně ji může propustit pro nadbytečnost.

3.1.3. Exkurz

Nežijeme v naší zemi v izolaci. Také jiné země řeší problémy s ukončením těhotenství a také v jiných zemích dochází ke konfliktům mezi zastánci potratů jakožto práva ženy a odpůrci umělého ukončení těhotenství, kteří tento lékařský výkon považují za vraždu. Podívejme se tedy na současné (v roce 2019) dění v USA, na Slovensku a v Ruské federaci.

3.1.3.1. Současná situace v USA

Spojené státy americké se skládají více jak padesáti členských států, z nichž každý má svoje zákonodárství, které se může výrazně lišit. Vzhledem k tomu, že právní systém v USA přináleží k angloamerickému systému práva, tak hlavním pramenem práva je precedent. Tedy výrok soudu. Toto právo platí potud, dokud vyšší soud nerozhodne jinak, nebo přímo opačně.

V současné době se v jednotlivých státech stupňuje napětí mezi zastánci a odpůrci potratů. Je to dáno diskusí o zákoně o umělém ukončení těhotenství, které vyvrcholilo v některých státech jeho přijetím. Zastánci potratů si to nenechali líbit a celou věc soudní cestou dohnali až k Nejvyššímu soudu USA.¹⁵⁸ Například ve státě Kalifornie byl již v roce 2017 schválen zákon dávající povinnost lékařům ukázat před potratem ženě na ultrazvuku dítě a nechat jí poslechnout tlukot jeho srdce. Zastánci potratů (Americká skupina pro občanské svobody) to vidí jako nátlak na ženu, protože se bojí. Mají obavy z toho, že si potrat žena rozmyslí, když uvidí dítě a uslyší jeho srdce. Argumentují ohrožením dítěte ultrazvukem a nátlakem na ženu. Jenže i v předchozí zákonné úpravě byl vyžadován informovaný souhlas. A zde je kámen úrazu. Protože potratoví aktivisté upírají právo na úplné informace ženě před potratem, když nechtějí, aby dítě viděla a poslechla si jeho srdce. Odmítání informací o současné fázi těhotenství je strategií zastánců potratů proto, aby nemuseli čelit vědeckým poznatkům (například o neškodnosti ultrazvuku) a odpovídat na ně. Místo toho používají fráze a lživé výroky, kterých je cílem zakrýt pravdu o těhotenství. Typický lživý výrok je, že žena má právo rozhodovat o svém těle. Ale ve světle první kapitoly této práce vidíme, že dítě není tělo matky, ale svébytný organismus v těle matky.

Nejvyšší soud USA rozhodl 12.prosince 2019 o potvrzení nové právní úpravy, protože ta dává pravé informace o současné fázi těhotenství, a tak rozhodnutí ženy může být více svobodné. Následně pak v roce 2022 tento soud zrušil právo na potrat v celých Spojených státech a přenechal tuto problematiku zákonodárství jednotlivých států. Dlužno říci, že ne všechny státy USA se dnes staví vůči potratům liberálně. 26 států se staví k potratům přísně a další budou reagovat postupně na novou judikaturu Nejvyššího soudu USA.

3.1.3.2. *Současná snaha o novelizaci Zákona o zdravotnej starostlivosti na Slovensku*

Slovensko zdědilo stejně liberální právní úpravu ukončení těhotenství jako Česká republika. To je dáno tím, že vychází ze stejného zákona, který byl přijat ještě v době existence Československa (viz výše). V současné době se snaží konzervativnější kruhy slovenské

---

¹⁵⁸ Abortion Activists Hate Ultrasounds Because If Mothers See Their Baby, They'll Reject Abortion, dostupné dne: 13.12-2019, <https://www.lifenews.com/2019/12/10/abortion-activists-hate-ultrasounds->

politické scény i občanské iniciativy tuto situaci změnit. Jen v letošním roce Slovenská národní rada hlasovala o čtyřech novelách zákona o umělém přerušení těhotenství. Ani jedna nebyla přijata.

Nicméně v současnosti (prosinec 2019) proběhlo první čtení poslaneckého návrhu zákona o zdravotnej starostlivosti, který by upravoval informování těhotné ženy před provedením potratu. Slováci se zjevně inspirovali v USA. Zastánci tradičních hodnot rodiny i ti, kteří si uvědomují, že Slovensko má populační problémy jsou pro zavedení dvou zajímavých povinností do povinného informování těhotné ženy. V současné době platí stejná pravidla jako v České republice, že žena musí o potrat požádat a lékař ji musí informovat o rizicích spojených s výkonem. Zmíněný poslanecký návrh poslanců Slovenské národní rady spočívá v tom, že v rámci poučení ženy před provedením potratu by byl lékař povinen ze zákona ukázat ženě na ultrazvuku dítě, bezplatně vytisknout jeho fotku a musel by jí také nechat poslechnout tlukot jeho srdce.

Samozřejmě, že takovýto návrh zákona rozpoutal vášnivou debatu ve slovenské společnosti. Odpůrci argumentují například nepřiměřenou zátěží ženy, když musí podstoupit ultrazvukové vyšetření, i když o něj nežádá. Další argument velmi opatrně řečený na televizních obrazovkách v různých diskusních pořadech je ten, že ultrazvukové vyšetření Doplerovým ultrazvukem se nedoporučuje pro raná stádia těhotenství. Nikdo neargumentuje slovy „je to škodlivé“, ale pouze „nedoporučuje se“. Nikdo neřekne, že ultrazvuk je škodlivý, protože by sklídl veřejnou ostudu pro své neodborné názory. Proto manipulují s veřejným míněním slovy „nedoporučuje se“. Další argument odpůrců této novely je ten, že Světová gynekologická společnost nenařizuje takovéto úkony při informování těhotné ženy. Jenomže výroky této organizace jsou pouze doporučení, které nemají právní váhu. Navíc stanovují povinnost pouze pro lékaře a ne pro ženu. Stanovuje lékaři ukázat, ale nestanovuje povinnost ženě pozorovat. Stejně tak nařizuje tato novela lékařům dát poslechnout tlukot srdce, ale nenařizuje ženě poslouchat.

Nicméně mimo záběry kamer televizí se odpůrci vyjadřují bez obalů a tvrdí, že ultrazvuk dítěti škodí. A potrat je pro dítě neškodný nebo méně škodlivý než ultrazvuk? Do srozumitelného jazyka přeložena logika odpůrců novely zní takto: Nedělejte ultrazvuk, abyste dítě nepoškodili, ale jděte rovnou na potrat. Toto je zvrácená logika.

Naopak příznivci této úpravy vidí v této novele zákona naději. Doufají, že když ženy uvidí

svoje dítě a poslechnou si tlukot jeho srdce, že se najdou takové ženy, které od potratu upustí a dítě si nechají.

Velmi mnoho lidí se díky lepšímu poučení před potratem dozví, že dítě není jen jakýmsi shlukem buněk. Že dítěti bije srdce v době, kdy má být potracené. Že nenarozené dítě je stejným člověkem jako my, jen velmi maličkým a zranitelným. Některé rodiče může takováto zpráva rozrušit, jiné potěšit. Každopádně v obou případech je přínosné vidět a slyšet pravdu.¹⁵⁹

V současnosti byla tato novela zákona puštěna do druhého čtení.

V obou případech – jak v USA tak na Slovensku zastánci potratů neuvádějí přesnou argumentaci. V diskusích a televizních debatách zaměřují dvě zobrazovací metody: ultrazvuk a Dopplerův ultrazvuk. Dopplerův ultrazvuk, který při postupu *non lege artis* opravdu může poškodit dítě, se v prvním trimestru téměř vůbec nepoužívá. A za poškození dítěte postupem *non lege artis* hrozí lékařům trestní sankce, zatímco za zničení dítěte potratem sankce nehrozí. Metodika použití Dopplerova ultrazvuku *lege artis* je nastavena tak, že dítě poškodit nemůže. Takže poškodit dítě lze jen selháním lidského faktoru, a to si každý lékař dvakrát rozmyslí.

3.1.3.3. Situace v Ruské federaci

Ruská federace je stát se specifickým způsobem fungování. Je to prezidentská demokracie stejně jako Spojené státy americké, ale veliké slovo totiž má pravoslavná církev, která se snaží aktivně ovlivňovat zákony a zákonodárce v situacích, kdy se jí to týká. Proto také neváhá vystoupit na obranu nenarozeného života, a to i na poli Státní dumy, což je jedna komora parlamentu.

Dále je Ruská federace specifická v tom, že si politické vedení státu uvědomuje demografickou krizi. Tedy ví, že ji musí řešit. Je to spojeno s cílem obnovit a ozdravit populaci zničenou za II. světové války. V podstatě to znamená, že zastánci ochrany nenarozených dětí jsou církev a stát, proti nimž stojí nevládní organizace a aktivisté za práva žen. Přitom Svaz sovětských socialistických republik byl prvním státem na světě, který legalizoval potraty (v roce 1920).

---

¹⁵⁹ P. Daniška, *Poučenie pred potratom nie je dnes dostatočné. Návrh, ktorý je v parlamente, ho môže výrazne zlepšiť*, in: Konzervatívny denník Postoj, dostupné dne: 11.12.2019, <https://blog.postoj.sk/48673/uskvarit-srdce-dietata-a-ine-fake-news>

Velice zajímavý je výrok patriarchy moskevského a vší Rusi Kyrilla, který na půdě Státní dumy¹⁶⁰ prohlásil: *Pokud se nám podaří snížit potraty o 50%, budeme mít stabilní a silný růst populace.*¹⁶¹ Toto prohlásil v roce 2015. Jenže nezůstal jen u slov. Aktivně podporuje centra pomoci pro osamělé matky při porodnicích. To je opravdu chvályhodná věc, protože podle statistik se ročně v Ruské federaci provede 5 milionů potratů.¹⁶²

Dále patriarcha navrhl mnohé zákonné změny. Některé z nich už vešly v platnost, proti čemuž se bouří mnozí aktivisté včetně známé skupiny ruských aktivistek Pussy-Riot. Co patriarcha ale požaduje výslovně, je nařídit lékařům, aby potrat nenabízeli jako řešení problémů v těhotenství. Jak víme, tak i u nás si lékaři usnadňují mnohou problematickou situaci v těhotenství indikací potratu.

Dnes se v Ruské federaci znovu diskutuje o zpřísnění zákona o potratech, aby se ještě více odvrátila demografická krize. Po prvních změnách je již vidět změna v porodnosti ve prospěch nenarozených dětí. Proto se chce Rusko ubírat touto cestou, když vidí, že nese výsledky. Další zpřísnění zákona, o kterém se diskutuje, by znamenalo zákaz potratu u vdané ženy bez souhlasu manžela a v případě mladistvé bez souhlasu rodičů. To je výrazný posun, protože pro české státní právo je vůle muže právně irelevantní.

Dnes je situace taková, že změny byly odsouhlasené jen z části. Je uzákoněno, že po podání žádosti má mít žena týden na rozmyšlenou, jestli potrat opravdu chce (patriarcha požadoval 2 týdny). Diskuse se dále vede nad vyjmutím potratu z úkonů hrazených z veřejného pojištění a nad nutností poslechu tlukotu srdce a zobrazení dítěte na ultrazvuku podobně jako v USA a na Slovensku. Co ale v jiných státech nebylo na pořadu jednání, je psychologická konzultace. V tom je Ruská federace jediným státem, který tuto pomoc lidem chce nabídnout. Jak jsme viděli ve druhé kapitole, psychických důvodů k potratu je mnoho a psychoterapie by zde mohla pomoci dobře.

V Doněcké lidové republice, pro-ruské oblasti odtržené od Ukrajiny, je už potrat nelegální. Článek 3 nové ústavy, přijaté v květnu 2014, říká: "Lidská bytost, její práva a svobody jsou té největší hodnoty. Rozpoznávání, pozorování a jejich bránění je povinností republiky, jejich činitelů, úředníků."¹⁶³ Jakékoliv umělé přerušování těhotenství se rovná záměrné vraždě. Další zajímavost je to, že Doněcká lidová republika má v ústavě v článku 4 zakotvenou ochranu a

---

¹⁶⁰ Dolní komora ruského parlamentu.

¹⁶¹ Vystoupení moskevského patriarchy ve Státní Dumě, dostupné dne: 21.12.2019, <https://www.lifesitenews.com/news/in-first-ever-speech-to-duma-russian-patriarch-calls-for-total-abortion-ban>

¹⁶² Stav mezi lety 2015 – 2019.

¹⁶³ Článek 3 Ústavy Doněcké lidové republiky, dostupné dne: 21.12.2019, <https://dnrsovet.su/konstitutsiya/>

státní podporu rodinám, matkám, otcům i dětem. Tuto klauzuli o státní podpoře rodin ústava České republiky neobsahuje.

Odpovědí na takovouto podporu rodiny, porodnosti a nenarozených dětí, jsou výroky aktivistek ze skupiny Pussy-Riot: Až se mě zase bude někdo ptát proč jsem provedla punkovou modlitbu v ortodoxním kostele v roce 2012, řeknu mu: Nechci aby byly potraty kriminalizovány. Chci, abychom já a moje budoucí dcera, měly tu možnost používat své tělo dle uvážení. Chci také, aby se feministky v Rusku mohly jednoho dne přestat obávat o to, jak dlouho jim zůstane kontrola nad jejich vlastními biologickými funkcemi.¹⁶⁴ Zhodnocení argumentační logiky církve a státu na jedné straně a aktivistek na druhé straně, ať si provede každý sám.

3.2. Církevní právo

Právo Katolické církve se těší jedné veliké výhodě oproti státnímu systému práva: má jasně definováno, od kdy je člověk člověkem. Díky tomu se těší větší přehlednosti a není zahlceno spoustou hypotéz o tom, kdy je člověk člověkem, jak je tomu v právu státním. Pro právní systém katolické církve¹⁶⁵ platí to, že zygota, tedy jednobuněčné embryo, je člověk. Už svatý Jan Damašský¹⁶⁶ hlásal: Tělo i duše jsou stvořeny zároveň, a ne tak, jak špatně hovořil Origenes, že jedno dříve a druhé později.¹⁶⁷

Postoj Katolické církve k početí dítěte skrze asistovanou reprodukci je dobře známý, často přetřásaný. Podrobně se tím zabývají instrukce Kongregace pro nauku víry *Donum vitae* a *Dignitas personae*. Obě jsou dostupné i v českém jazyce. Tyto instrukce sice nejsou zákonem, ale zavazují katolické křesťany ve smyslu kán. 752 CIC (analogicky CCEO, can. 598 § 1) jakožto výraz autentického magisteria církve. Všeobecnými zákony jsou pouze apoštolské konstituce a *motu proprio*, podzákonnými právními normami jsou pak obecné prováděcí předpisy římských dikasterií podle kán. 31nn. Název instrukce je zde poněkud zavádějící - nejde o instrukce ve smyslu kán. 34 CIC, které zavazují jen ty, jimž je svěřeno provádění

---

¹⁶⁴ Por. *Rozhovor s Pussy-Riot*, dostupné dne: 21.12.2019, <https://www.vice.com/cs/article/wnqamn/nadezda-tolokonnikovova-potraty>

¹⁶⁵ Toto je platné pro všech 6 tradic katolické církve, nejen pro latinskou. Tradice církve jsou: arménská, antiošská, alexandrijská, chaldejská, byzantská a latinská.

¹⁶⁶ Působil na přelomu 7. a 8. století, zemřel kolem roku 750.

¹⁶⁷ Převzato z E. P. Владимирович, *Экстлакорпоральное оплодотворение с точки зрения христианской*

zákona (nikoli adresáty zákona samé).¹⁶⁸

Důležité je odpovědět na otázky svědomí lidí, které něco uvnitř trápí. Takoví rodiče právem zvoní na fary¹⁶⁹ a dožadují se odpovědí. Pokusím se na tyto otázky odpovědět, aby bylo jasné, co je hřích, co je zločin a kde je bezhříšnost.

3.2.1. Pojetí dobra potomstva

Jakkoli je dobro potomstva (*bonum prolis*) v manželství zcela zásadní a jako takové je předmětem manželského kanonického práva, tak toto označení pro jeden z podstatných prvků manželství explicitně neobsahuje žádný z kodexů kanonického práva.¹⁷⁰ Zákonodárce hovoří (kan. 1055 §1) o zaměření manželství na zplození a výchovu potomstva (*ad prolis generatioenem et educationem*). Prakticky stejnou formulaci obsahuje také Kodex kánonů východních církví. Nepatrný rozdíl je pouze v označení potomstva. Zatímco latinský kodex používá termín *prolis*, východní kodex užívá termín *filiorum*.¹⁷¹

Zaměření manželství ke zplození potomstva, to znamená k zachování lidského rodu, plyne zcela zřejmě ze samé podstaty manželství a má svůj základ již ve stvoření člověka jako muže a ženy (Gn 1,27).¹⁷² „Zaměření manželství k potomstvu plyne z přirozené duality, kterou Stvořitel od počátku obdařil lidskou bytostí. Mateřství nutně předpokládá otcovství a naopak otcovství nutně předpokládá mateřství.“¹⁷³

S tím souvisí druhý z podstatných prvků manželství, kterým je dobro manželů (*bonum coniugum*). Dobro manželů spočívá v nejvnitřnějším společenství celého života (*totius vitae consortium*) muže a ženy.¹⁷⁴ Z ustanovení o společenství celého života plyne, že dobro manželů nespočívá pouze v sexuálním životě, i když zaměřeným ke zplození potomstva, nýbrž ve všech ostatních oblastech života, to znamená například také v oblasti duchovního života.¹⁷⁵ Nejedná se proto pouze o *ius in corpus*. K tomuto teoretickému závěru docházelo v dějinách kanonistiky tehdy, pokud byl zdůrazňován pouze prokreativní cíl manželství (*bonum prolis*) na úkor

---

етики, DP, Саратовская православная духовная семинария, Саратов 2016, s. 33.

¹⁶⁸ Por. A. Hrdina, M. Szabo, *Teorie kanonického práva*, Karolinum, Praha 2018, s. 128 nn.

¹⁶⁹ Kán. 212 § 2 CIC.

¹⁷⁰ Por. L. Swito, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2003) /3-4, s. 53-105, s. 54.

¹⁷¹ CCEO kan. 776 §1.

¹⁷² viz. GS 48.

¹⁷³ Joannes Paulus II pp., *Litterae Familiis datae ipso volente sacro Familia anno MCMXCTV*, art. 7, AAS 86 (1994), s. 868-925, české vydání: *Dopis rodinám*, Sekretariát ČBK Praha 1994, s. 9.

¹⁷⁴ Kan. 1055 §1.

¹⁷⁵ viz. W. Góralski, *Malżeństwo*, in: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, Tom III/2, Pallotinum Poznań

personálního cíle (*bonum coniugum*). Díky tomu byl manželský souhlas, kterým vzniká manželství (viz kan. 1057 §1), prakticky ztotožněn s úkony plození, zatímco dobro manželů v celém jeho dalším rozsahu bylo zásadně opomíjeno.¹⁷⁶ Pojem *ius in corpus* obsahoval také Kodex kanonického práva z roku 1917 (kan. 1081 §2), avšak ve spojení s druhým cílem manželství, kterým byla vzájemná pomoc manželů a prostředek k ukojení žádostivosti (kan. 1013 §1). Vzájemná pomoc byla míněna v nejširším rozsahu v duchovní i hmotné oblasti života podle římské definice manželství *consortium omnis vitae*.¹⁷⁷ Manželé měli proto povinnost podporovat se v péči o domácnost, ve vzájemném posvěcení a zdokonalení a ve výchově potomstva. Tento druhý cíl náležel spolu s primárním cílem plození a výchovy potomstva k podstatě manželství.¹⁷⁸

Uvedené dva cíle manželství spolu zcela přirozeně úzce souvisí, a proto není možné je od sebe jakkoli oddělovat, aniž by tím nebyla dotčena podstata manželství. „Manželství jako instituce a manželská láska jsou určeny na plození a výchovu dětí a v tom je jejich naplnění.“¹⁷⁹ Je nutno zdůraznit, že dobro manželů fakticky předchází dobro potomstva, když začíná již ve chvíli vyslovení manželského souhlasu při svatebním obřadu (*matrimonium in fieri*) a teprve později již během manželského života (*matrimonium in facto esse*) dochází ke zplození a následné výchově potomstva. Již římské právo stanovilo zásadu, kterou užívají také církevní otcové, že manželství vzniká vzájemným souhlasem obou stran a nikoli jejich tělesným spojením (*Nuptias non concubitus sed consensus facit*).¹⁸⁰ Dobro obou manželů, které je zároveň dobrem každého z nich, se tak později stává také dobrem jejich dětí.¹⁸¹ Již svatý Augustin zcela jasně uvádí hned v první větě svého traktátu o dobru manželství, že prvním společenstvím je společenství muže a ženy (*prima societas viri et uxoris*).¹⁸²

2011.

¹⁷⁶ Por. J. Kašný, *Manželství v západní tradici*, soubor kanonických studií, Jihočeská univerzita České Budějovice 2006, s. 32.

¹⁷⁷ J. Pejška, *Církevní právo III, manželské právo kanonické*, Theologický ústav Obořiště 1934, s. 7.

¹⁷⁸ J. Martinů, *Manželské právo církve katolické*, vlastním nákladem Olomouc 1928, s. 26.

¹⁷⁹ Joannes Paulus II. pp., *Familiaris consortio*, art 14, AAS 74 (1982), s. 81- 191, české vydání: Zvon Praha 1992, s. 20.

¹⁸⁰ Por. G. Dzierżon, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego Warszawa 2002, s. 71.

¹⁸¹ viz. Jan Pavel II., *Litterae Familiis datae ipso volente sacro Familliae anno MCMXCTV*, art. 10, AAS 86 (1994), s. 868- 925, české vydání: *Dopis rodinám*, Sekretariát ČBK Praha 1994, s. 15.

¹⁸² Augustinus, *De bono conjugali*, Liber unus, I, 1, in: PL, Tom 40, s. 373.

3.2.1.1.

3.2.1.2. *Dobra manželství v nauce svatého Augustina*

Právě svatý Augustin je autorem nauky o dobrech manželství, která ve svém díle *De bono conjugali* předkládá jakožto dobro mnohonásobné (*bonum conjugii multiplex*). Zde mezi dobra manželství počítá také ukojení žádostivosti, ke kterému dochází v manželství legitimním způsobem.¹⁸³ Výslovné uvedení tří dober manželství, tak jak je zná kanonické právo do současnosti, nacházíme v jiných dílech tohoto církevního učitele, který shrnuje dobra manželství takto: „*Hoc autem tripartitum est: fides, proles, sacramentum.*“¹⁸⁴ Augustin považuje manželství za dobro samo o sobě, ze kterého vycházejí další dobra, které však nejsou s manželstvím spojena zevně, nýbrž jsou přímo v něm obsažena: „*Bonum ergo sunt nuptiae in omnibus quae sunt propria nuptiarum. Haec autem sunt tria, generandi ordinatio, fides pudicitiae, connubii sacramentum.*“¹⁸⁵

Svatý Augustin považuje manželství za dobré nejen kvůli plození potomstva, nýbrž „také kvůli samotnému, rovněž přirozenému, společenství mezi rozdílným pohlavím“.¹⁸⁶ Vzhledem k dalším úvahám o vztahu mezi dobry manželství je tato nauka důležitá, protože z uvedeného vyjádření je možno dojít k závěru, že již svatý Augustin klade dobro potomstva a dobro manželů na stejnou úroveň.

Jakkoli je nauka o manželství v díle svatého Augustina zpracována systematicky nejlépe ze všech církevní učitelů tehdejší doby, přesto také v této nauce nacházíme nepřesná tvrzení, která byla velice častá u některých autorů křesťanského starověku. Například Tertulián považuje tělesné spojení manželů za nutné po stvoření světa k zalidnění země, avšak v současnosti spatřuje význam manželství pouze v jeho uzpůsobení k ukojení žádostivosti.¹⁸⁷ Podobná negativní vyjádření nacházíme také u jiných církevní otců tohoto období jak na západě,¹⁸⁸ tak na východě.¹⁸⁹ Tehdejší církevní učitelé zdůrazňují vzhledem ke spojení manželů především žádostivost, a proto často manželské spojení odsuzují nebo degradují na pouhý prostředek k ukojení žádostivosti.

Co bylo uvedeno o různých učitelích církevního starověku, platí do určité míry také o

---

¹⁸³ Ibidem, s. 375-376.

¹⁸⁴ Augustinus, *De genesi ad litteram*, Lib. IX, cap. VII, n. 12, in: PL, Tom 34, s. 397.

¹⁸⁵ Augustinus, *De gratia Christi et de peccato originali*, Lib II, cap. XXXIV, 39, in: PL, Tom 44, s. 404

¹⁸⁶ Augustinus, *De bono conjugali*, Liber unus, III, 3, in: PL, Tom 40, s. 375.

¹⁸⁷ Tertulian, *Ad uxorem*, Lib. I, cap. II, in: PL, Tom 1, s. 1277.

¹⁸⁸ Por. Hieronimus, *Adversus Jovinianum*, Lib. I, 7, in: PL Tom 23, s. 218.

¹⁸⁹ Por. Gregorius de Nyssa, *De virginitate*, in: PG. Tom. 46, s. 325.

nauce svatého Augustina. V jeho pojetí je realizace základního antropologického určení člověka, totiž společenství přející dobro a pomáhající nejbližšímu člověku, transformováno téměř výhradně do duchovních vztahů. Důsledkem toho se stává téměř výhradním tématem manželství sexualita a plození.¹⁹⁰ Za ospravedlnitelný považuje Augustin manželský styk uskutečněný pouze za účelem plození potomstva.¹⁹¹ Význam sexuálního života pro rozvíjení vztahu muže a ženy silně podceňuje, neboť považuje manželský styk bez plození dětí za žádostivost a klasifikuje ho jako lehký hřích.¹⁹²

Toto podcenění tělesného rozměru hlubokého osobního vztahu v manželství plyne z Augustinovy novoplatónsky inspirované antropologie podceňující smyslovou a tělesnou dimenzi lidského života. „To, co se v Augustinově teorii poznání odráží ve zdůraznění rozumu a minimalizaci role smyslů, to se analogicky projevuje také v antropologii a etice podceněním významu těla pro mezilidské vztahy, z nichž manželství bezpochyby patří k nejvyšším.“¹⁹³

Dobro potomstva v nauce svatého Augustina spočívá v tom, že potomstvo bude s láskou přijato, dobře živeno a zbožně vychováno (*Amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur*).¹⁹⁴

V důsledku je ovšem dobro potomstva pro Augustina podobně jako u jiných autorů té doby prostředkem k ospravedlnění tělesného spojení mezi manžely vzhledem k žádostivosti, která je důsledkem dědičného hříchu.¹⁹⁵

V nauce o manželství nacházíme u svatého Augustina značný posun. Zatímco v raných spisech vidí například tělesné spojení Adama a Evy jako absolutně neslučitelné s duchovní povahou jejich těl (*De Genesi ad litteram III*), tak v pozdějších dílech již tělesné spojení v ráji nejen předpokládá, nýbrž schvaluje jako úctyhodné vzhledem k absenci jakékoli žádostivosti vzniklé až prvotním hříchem.¹⁹⁶ Augustin zakládá svoji nauku důsledně na exegezi biblických textů, především listů svatého apoštola Pavla, na základě kterých dochází postupně ke svým závěrům, které byly ve své době zásadně novým pohledem. Ve 4. století totiž hleděli na manželství negativně nejen manichejci, kteří manželství zcela odmítali, nýbrž také někteří křesťanští asketé, kteří považovali manželství za méněcenné nebo dokonce špatné a vhodné

---

¹⁹⁰ Por. T. Machula, *Výbrané podněty pro diskusi o cílech manželství*, in: *Studia theologica*, 7 (2005), 2, s. 29.

¹⁹¹ Augustinus, *De bono conjugali*, Liber unus, VI, 6, in: PL, Tom 40, s. 377.

¹⁹² Ibidem, X, 10, s. 380-381.

¹⁹³ T. Machula, *Výbrané podněty pro diskusi o cílech manželství*, in: *Studia theologica*, 7 (2005), 2, s. 30.

¹⁹⁴ Augustinus, *De genesi ad litteram*, Lib. IX, cap. VII, n. 12, in: PL, Tom 34, s. 397.

¹⁹⁵ Por. L. Šwito, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 56.

¹⁹⁶ Augustinus, *De civitate Dei*, XIV, 26, české vydání: Karolinum Praha 2007, s. 55-57.

pouze pro hříšníky.¹⁹⁷ Přes různá tvrzení, která sám postupně upravoval, považuje Augustin ve svém pozdním díle manželství za zdroj posvěcení a nikoli poskvrnění křesťanů. Augustin je přesvědčen, že manželství vede k dokonalosti a svatosti manželů a to nejen mezi dvěma křesťany. Na základě apoštolova tvrzení, že nevěřící manžel bývá posvěcen prostřednictvím své ženy a nevěřící žena bývá posvěcena prostřednictvím věřícího manžela (1 Kor 7,14), ukazuje, jak velice dobrá věc musí manželství být, když se stává posvěcením nejen pro křesťany, nýbrž také pro nevěřící.¹⁹⁸

Nauka svatého Augustina o manželství, jakkoli se jedná o nejlepší systematické zpracování tohoto tématu v období křesťanského starověku, nepřináší jednoznačný pohled na manželství z pohledu věroučného a stejně tak také ani z pohledu kanonického práva. Tato nauka je spíše dílem morálně-teologickým než právním, a proto je nelze interpretovat jako normativní v oblasti kanonického manželského práva.¹⁹⁹ Přesto však je nauka svatého Augustina o manželství zásadní v diskusi o manželství v období starověku, protože se svým jednoznačným závěrem, že manželství je dobro, stojí jako protiklad ke všem tehdejšími teoriím, které význam manželství zásadně snižovaly, popřípadě je považovaly za špatné.²⁰⁰ Svatý Augustin učí podobně jako svatý Ambrož, že manželství je dobré a manželské spojení svaté (*Bonum quidem conjugium, sancta copula*).²⁰¹

3.2.1.3. *Dobro potomstva v nauce období scholastiky*

Teorie svatého Augustina o dobrech manželství neovlivnila pouze období starověku, nýbrž sehrála významnou roli při vývoji nauky o manželství také v dalších obdobích. Na tuto teorii navazují především církevní učitelé období scholastiky. Ve svých dílech vycházejí z jednoznačného závěru svatého Augustina o tom, že dobra manželství jsou pozitivní skutečností a dále tyto teorie rozvíjejí.

Petr Lombardský ve své knize sentencí cituje doslovně svatého Augustina, když hovoří o

---

¹⁹⁷ Por. D. Vopřada, *Augustinova nauka o manželství*, in: *Communio* 14 (2010) 3-4, s. 90.

¹⁹⁸ Augustinus, *De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus Manicheorum*, Lib. I, cap 35, 79, in: PL, Tom 32, s. 1344.

¹⁹⁹ Por. G. Leszczyński, *Pojęcie "bonum coniugum" w prawie małżeńskim Kościoła*, in: *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 36 (2003) 1, s. 106.

²⁰⁰ Por. D. Vopřada, *Augustinova nauka o manželství*, in: *Communio* 14 (2010) 3-4, s. 91.

²⁰¹ viz. Ambrosius, *Apologia prophetae David*, I, cap. XI, 56, in: PL Tom 14, s. 873-874.

dobrech manželství,²⁰² a dále uvádí, že před prvotním hříchem bylo cílem manželství zalidnění světa, zatímco po prvotním hříchu je účelem manželství usměrnění žádostivosti. Po Kristově díle vykoupení, kdy už je svět zalidněn dostatečně, existuje manželství pouze jako léčivý prostředek a je dovoleno z důvodu lidské slabosti.²⁰³ Podobná vyjádření se nacházejí také v nauce dalších scholastických učitelů, například u Huga od svatého Viktora.²⁰⁴ Tato díla jsou tedy z velké části opakováním závěrů svatého Augustina.

Svatý Bonaventura rozvíjí teze Huga od svatého Viktora a uvádí, že k manželství, které bylo primárně ustanoveno především kvůli tělesnému spojení směřujícího k početí potomstva, náleží také další důvody jeho ustanovení, jako je věrnost, svátost a také vzájemné vychovávání (*mutua educatio*).²⁰⁵

Nejlépe propracovanou nauku o manželství v období scholastiky nacházíme u svatého Tomáše Akvinského, jehož nauka zásadně ovlivnila vývoj manželského kanonického práva v celém období před kodifikací.²⁰⁶

Svatý Tomáš také užívá termín dobra manželství, avšak dále tento termín upřesňuje. Poprvé zde zcela jasně zaznívá také pojem cíle manželství. Tomáš chápe dobra manželství jako hodnoty vlastní manželství, které jsou s manželstvím natolik spojeny, že stanoví jeho hodnotu.²⁰⁷ Manželství proto nepotřebuje žádné vnější prvky, žádná doplňující dobra, která by manželství ospravedlňovala, protože tato dobra náleží k podstatě manželství. Jsou to hodnoty vlastní manželství a samo manželství směřuje k jejich realizaci.²⁰⁸ Svátý Tomáš spojil dobra manželství především s konkrétními úkony v manželství (*usus matrimonii*) a potvrzuje, že prvním a hlavním cílem manželství je zrození a výchova potomstva.²⁰⁹ Tento cíl je prvořadý a hlavní, protože se vztahuje k obecnému dobru lidstva a slouží k jeho zachování a obecné dobro je nutno klást výše než dobro osobní. Svátý Tomáš tak přenesl důraz z dober manželství na cíle manželství a pojem *bonum prolis* spojil se zplozením a výchovou potomstva.²¹⁰ Ovšem potomstvo je nutno podle svatého Tomáše chápat ve dvojí souvislosti. První se týká samotného

---

²⁰² Petrus Lombardus, *Sententiae*, Lib IV, dist. 31: De tribus bonis coniugii, 1, in: PL Tom 192, s. 918.

²⁰³ Ibidem, 2-9, s. 918-922.

²⁰⁴ Hugo de s. Victore, *De sacramento coniungi*, cap. I, in: PL, Tom 176, s. 155.

²⁰⁵ Bonaventura, *Sententiae*, Lib. IV, dist. 31, art. 1, q. 3, in: S. Bonaventurae opera omnia, Tom VI, Ludovicus Vivès, Parisiis 1864, s. 274.

²⁰⁶ Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 57.

²⁰⁷ Thoma de Aquino, *Summa theologiae*, Supplementum, q. 49, art. 2, české vydání: Bohovědné učiliště řádu dominikánů Olomouc 1940, s. 277.

²⁰⁸ Ibidem.

²⁰⁹ Ibidem, q. 41, art. 1, s. 230.

²¹⁰ Thoma de Aquino, *Commentum in libro IV sententiarum*, Lib. IV, dist. 1, q. 1, art. 1, in: S. Thomae de Aquino opera omnia.

potomstva a to také s ohledem na manželské spojení, ze kterého je potomstvo počato. Druhá souvislost se týká úmyslu potomstvo přijmout. Na základě toho tak svatý Tomáš spojuje *bonum prolis* nikoli pouze s konkrétním již narozeným potomstvem, nýbrž s úmyslem potomstvo přijmout, protože bez tohoto úmyslu manželství nevznikne.²¹¹

Nauka svatého Tomáše o manželství znamená výrazný posun v chápání manželství jak po stránce věroučné, tak v důsledku také po stránce církevně právní. I když navazuje na nauku svatého Augustina a také Petra Lombardského, postupuje doctor angelicus ve své nauce dále. Přestože stále používá klasické rozdělení tří dober manželství, hovoří již nikoli pouze o dobrech, která předpokládá, nýbrž o cílech manželství. Toto označení *finis matrimonii* nacházíme v manželském kanonickém právu až do jeho první kodifikace v roce 1917.²¹²

Dalším velice významným posunem je skutečnost, že svatý Tomáš vidí v manželství nejen povinnost plození potomstva, nýbrž také prvek personalistický. Tento prvek bylo jistě možné nalézt také u dřívějších autorů, ovšem pouze v náznaku nebo zcela podružně. Svatý Tomáš naopak již zcela jasně vidí v manželství také druhý cíl, kterým je dobro manželů. Tento druhý cíl, či spíše druhotný je plně podřízen primárnímu cíli, kterým je dobro potomstva. Jakkoli tedy svatý Tomáš dobro manželů důsledně podřizuje dobru potomstva, což jej spojuje s dřívějšími autory, rozvíjí také dobro manželů jakožto nedílnou a jistě dobrou součást manželství. „V potomstvu se rozumí nejen plození potomstva, nýbrž také jeho výchova, k níž jakožto k cíli je řízeno sdílení prací mezi mužem a ženou spojenými manželstvím. A tak v potomstvu jakožto v hlavním cíli je uzavřen jiný jakožto druhotný.“²¹³

3.2.1.4. Dobro potomstva v období před první kodifikací

Nauka svatého Tomáše zásadně ovlivnila chápání manželství dalším obdobím. Především v období po Tridentském koncilu nacházíme jak ve věrouce tak také v kanonickém právu pojetí manželství nikoli již v kontextu ospravedlnění vzhledem k ukojení žádostivosti, nýbrž s ohledem na vlastní vnitřní hodnoty manželství. Manželství je již zcela jasně chápáno jako

---

²¹¹ Ibidem, dist. 31, q. 1, art. 3, resp.

²¹² viz. Can. 1013 §1 CIC 1917.

²¹³ Thoma de Aquino, *Summa theologiae*, Supplementum, q. 49, art. 2, české vydání: Bohovědné učiliště řádu dominikánů Olomouc 1940, s. 276.

dobré, když v sobě obsahuje manželská dobra.²¹⁴

V tomto období se začíná s rozvojem kanonického manželského práva více hledět na dobro potomstva jakožto součást manželského souhlasu, kterým manželství vzniká. Tím se také začínají rozvíjet právní aspekty v souvislosti s vyloučením dobra potomstva jakožto simulací manželského souhlasu. Další důležitou skutečností, která vystupuje v kanonistice i v jurisprudenci v tomto období do popředí, je otázka ohledně minima dobra potomstva. Co musí být zachováno, aby nedošlo k vyloučení dobra potomstva.²¹⁵

Postoje kanonistů se v této oblasti lišily a je možno je rozdělit do čtyřech skupin. První skupina chápala dobro potomstva jako právo a povinnost manželských úkonů. Druhá chápala dobro potomstva jako právo a povinnost manželských úkonů a zdržení se všech činností, které by tyto úkony vylučovaly. Třetí skupina kromě manželských úkonů předpokládala také fyzické dobro potomstva a čtvrtá skupina kromě všeho uvedeného považovala za nezbytné také duševní dobro potomstva.²¹⁶ Tyto diskuse nabíraly na intenzitě v období před kodexem z roku 1917 a především

v období jeho příprav. Závažnost i rozsah těchto diskusí dokresluje skutečnost, že schéma tohoto kodexu neobsahovalo rozdělení cílů manželství na prvotní a druhotný. Schéma z roku 1913 stanoví cíle manželství takto: *Matrimonii finis non modo est procreatio atque educatio prolis, sed mutuum quoque adiutorium et remedium concupiscentiae*.²¹⁷ Schéma tedy hovoří pouze o cílech manželství a prakticky je klade na stejnou úroveň, když mezi nimi nijak nerozděluje. Toto rozdělení bylo vloženo do textu až při závěrečné redakci kánonu kardinálem Pietro Gasparrim, který byl za redakci odpovědný.²¹⁸ Ve znění kánonu o cílech manželství se tak zpět objevila formulace v té době zcela běžná pocházející od svatého Tomáše Akvinského.

3.2.1.5. *Dobro potomstva v Kodexu kanonického práva z roku 1917*

První kodifikace kanonického práva výslovně pojem dobra potomstva neužívá podobně jako aktuálně platná kodifikace. Avšak podle všeobecného mínění byl tento pojem obsažen v

---

²¹⁴ Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 59.

²¹⁵ Ibidem.

²¹⁶ Por. R. Sobański, *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2 (1969), s. 37-38.

²¹⁷ Schema Codicis Iuris Canonici, Titulus VII. De Matrimonio, can. 291, Typis polyglottis Vaticanis Romae 1913, s. 123.

²¹⁸ viz. R. Barrett, *Riflessioni sul Bonum coniugum*, in: *Monitor Ecclesiasticus* 124 (1999), s. 537.

kánonu pojednávajícím o manželském souhlasu, to znamená v kánonu 1086 §2. *Bonum prolis* bylo tedy definováno nepřímou, to znamená, že se jedná o skutečnost, jejíž vyloučení má za následek neplatnost manželství.²¹⁹

Krátce po promulgaci Kodexu kanonického práva z roku 1917 vzniká díky situaci ve společnosti zásadní problém v souvislosti s dobrem potomstva, respektive s jeho vyloučením. Dosavadní chápání parciální simulace manželského souhlasu vzhledem k potomstvu spočívalo ve vyloučení manželského spojení. V praxi to znamenalo, že manželství je uzavřeno neplatně, pokud některá ze stran (popřípadě obě strany) vylučuje pozitivním úkonem vůle v okamžiku vzniku manželství tělesné soužití směřující ke zplození potomstva. V důsledku tedy bylo *bonum prolis* v pohledu kanonického práva totožné s *ius in corpus*.²²⁰ Kanonické právo včetně jurisprudence tak do té doby důsledně navazovalo na nauku církevních otců a teologii středověku, ve kterých *bonum prolis* znamenalo právo na manželské tělesné spojení za účelem zplození potomstva, zatímco význam pro dobro manželů byl snížen pouze na prostředek k ukojení žádostivosti. Nauku svatého Tomáše Akvinského, který předkládá dva cíle manželství a jejich hierarchii, kodex přejal, zatímco personalistické pojetí manželství, které svatý Tomáš také zdůrazňuje,²²¹ přejato nebylo.

V tomto období začínají někteří kanonisté poukazovat na to, že primárním cílem manželství je sice zplození, zrození a výchova potomstva, avšak tento primární cíl by neměl být zdůrazňován na úkor sekundárního cíle, kterým je dobro manželů. Tento druhý cíl by měl podle těchto autorů být více zdůrazňován, zvláště když primárnímu cíli manželství předchází.²²² Apoštolský stolec však tyto názory odsoudil. Kongregace Posvátného officia se zabývala otázkou závislosti mezi cíli manželství a vydala své prohlášení potvrzené papežem Piem XII. (1939-1958). Prohlášení dává jednoznačně negativní odpověď na otázku, zda jsou přijatelné pohledy autorů, kteří odmítají, že primárním cílem manželství je plození a výchova dětí, nebo tvrdí, že sekundární cíle nejsou podstatně podřízeny primárnímu cíli a jsou stejně důležité a nezávislé.²²³ Sám papež Pius XII. potvrdil toto stanovisko ve své alokuci z 29. října 1951.²²⁴

---

²¹⁹ Por. W. Goralski, *Kanoniczna zgoda małżeńska, (kanony 1095-1107),*), Wydawnictwo Wydawnictwo Prawnicze i Ekonomiczne "Lex" Gdańsk 1991.

²²⁰ H. Stawniak, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, in: PK 32 (1989) 3-4, s. 126.

²²¹ viz. Thoma de Aquino, *Summa theologica*, Supplementum, q. 49, art. 2, české vydání: Bohovědné učiliště řádu dominikánů Olomouc 1940, s. 276.

²²² Zob. J. Kašný, *Manželství v západní tradici, soubor kanonických studií*, Jihočeská univerzita České Budějovice 2006, s. 31.

²²³ Congregatio Sancti Officii, *Decretum de finibus matrimonii*, AAS 36 (1944), s. 103.

Období mezi promulgací kodexu v roce 1917 a Druhým vatikánským koncilem tak bylo obdobím postupných změn v chápání cílů manželství. Důvodem nebyly pouze snahy některých kanonistů a teologů o úpravu či zrušení hierarchie cílů manželství, nýbrž především situace ve společnosti, která se vzhledem k cílům manželství zásadně změnila s rozšířením užívání antikoncepčních prostředků a neblahou praxí potratů.

Dosavadní chápání vyloučení dobra potomstva obsahovalo pouze vyloučení práva na manželské úkony svojí podstatou určené ke zplození potomstva.²²⁵ Toto pojetí ovšem nezahrnovalo situaci, ve které se manželé sice nezříkají tělesného manželského soužití, avšak vylučují samo početí potomstva. Tato nová situace vznikla především na základě užívání antikoncepčních prostředků,²²⁶ což byla pro tehdejší kanonistiku zcela nová skutečnost, která do té doby nebyla nijak brána v úvahu. Podle tehdejší interpretace kánonu 1086 §2 zapříčinilo neplatnost manželství z důvodu vady souhlasu v souvislosti s dobrem potomstva pouze vyloučení tělesného spojení a nikoli zabránění početí. Úmyslné vyhnutí se početí potomstva bylo sice v rozporu s ustanovením o prvotním cíli manželství, který nebylo možno vyloučit,²²⁷ avšak tato norma neobsahovala ustanovení o neplatnosti manželství.²²⁸ Podobně také podmínka do budoucna při uzavírání manželství činila souhlas neplatným pouze tehdy, pokud byla v rozporu s podstatou manželství. Také tato norma se týkala pouze manželských aktů svojí přirozeností zaměřených ke zplození potomstva a nikoli samotného zplození.²²⁹ V takové situaci samo vyloučení početí nebylo chápáno jako vyloučení dobra potomstva. Nejednalo se ovšem pouze o zabránění početí, nýbrž také zabítí již počatého dítěte potratem. Ani tato závažná skutečnost nebyla příčinou vyloučení dobra potomstva, protože nevylučovala manželské spojení, když fakticky nastupuje až po početí.²³⁰

Potvrzení tohoto stanoviska nacházíme také v judikatuře Římské rotý tehdejšího období. Podle těchto rozsudků stanoví kánon 1086 §2 neplatnost manželství z důvodu vyloučení *bonum prolis* pouze tehdy, pokud pozitivním úkonem vůle došlo k vyloučení veškerého práva na manželské spojení (*omne ius ad coniugalem actum*). Zároveň je zdůrazněno, že podstata

---

²²⁴ Pius XII., *Allocutio*, 25.10. 1951, n. IV, in: AAS 43 (1951), s. 849.

²²⁵ viz. P. Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, Tom. I, Typis Polyglottis Vaticanis Città del Vaticano 1932, s. 18-19.

²²⁶ Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 63.

²²⁷ Por. J. Kašný, *Manželství v západní tradici, soubor kanonických studií*, Jihočeská univerzita České Budějovice 2006, s. 30.

²²⁸ viz. Kan. 1013 §1 CIC 1917.

²²⁹ viz. Kan 1092 2° CIC 1917.

²³⁰ viz. A. Stankiewicz, *De iurisprudencia recentiore circa simulationem totalem et partialem*, in: Monitor Ecclesiasticus 122 (1997), 3/4, s. 425-512.

manželství nespočívá v početí potomstva (*procreatio prolis*), nýbrž pouze v předání a přijetí práva na vzájemné spojení, neboli práva na úkony sami v sobě vhodné k početí potomstva (*traditio et acceptatio mutua iuris coniugalís, seu iuris ad actus per se aptos ad prolis generationem*). Z toho důvodu je nutno uznat manželství za platně uzavřené, pokud úmysl snoubenců při uzavírání manželství byl v rozporu pouze s vyloučením početí potomstva, když manželské spojení vyloučeno nebylo.²³¹

Na základě stále více se rozšiřujícího užívání antikoncepce a rostoucího počet potratů však bylo zřejmé, že tento výklad kánonu 1086 §2 není dostačující, protože zcela nereflexuje uvedené skutečnosti tehdy již ve společnosti časté.

Řešení nastalé situace, kdy se dosavadní interpretace kánonu 1086 §2 ukázala jako nedostačující, předkládají rozsudky Římské rotý takto. V rozsudku coram Canesti z roku 1941 se nachází prohlášení manželské nulity z důvodu vyloučení *bonum prolis*, ačkoli manželé nevyloučili pozitivním úkolem vůle manželské soužití. Zdůvodnění rozsudku uvádí, že se manželé rozhodli použitím antikoncepčních prostředků znemožnit naplnění manželských úkonů, když omezili účinek manželských úkonů přirozeně určených ke zplození, s čímž souvisí vyloučení narození potomstva i jeho výchovy. Neplatnost manželství byla zdůvodněna tím, že vyloučení efektu zplození při manželském spojení je vyloučením práva a povinnosti fyzické výchovy potomstva a péče o jeho rozvoj, který se začíná již v okamžiku zplození.²³²

Podobná zdůvodnění nacházíme v rozsudcích Římské rotý také v následujícím období. Podstatou těchto rozhodnutí je důraz na vyloučení celého manželství, jestliže došlo pozitivním úkonem vůle k vyloučení zplození potomstva, ačkoliv nebylo vyloučeno samotné *ius in corpus*.²³³ Zastánci tohoto nového pojetí vyloučení *bonum prolis* se odvolávali na nauku o manželství sahající prakticky až ke svatému Augustinu. Své pojetí odůvodňují tím, že manželství dané Bohem již od stvoření jakožto instituce určená k zachování lidského rodu má zplození, zrození a výchovu potomstva jako svůj vlastní cíl. Tato zdůvodnění se odvolávají také na nauku svatého Tomáše Akvinského, který zdůrazňuje, že potomstvo je podstatou manželství. Potomstvo však nutno chápat ve dvojím aspektu, první co do vlastní existence (*in se ipso*), to se týká fakticky narozeného potomstva. Druhý ve svém základu (*in suo principio*), což se vztahuje k úmyslu potomstvo přijmout. Bez tohoto úmyslu, jak učí svatý Tomáš, manželství

²³¹ viz. Dec. coram Pecorari, 10.4. 1940, in: RRDec. 32 (1940), s. 258, zob. dec. coram Wynen, 22.1. 1944, in: RRDec. 36 (1944), s. 66-67.

²³² viz. Dec. coram Canestri, 8.7. 1941, in: RRDec. 33 (1941), n. 6-7, s. 603-604.

²³³ viz. Dec. coram Bejan, 9.11. 1961, in: RRDec. 53 (1961), n. 4-6, s. 496-497.

nevznikne.²³⁴ Postupně tak nacházíme v judikatuře posun, který znamená, že vyloučení *bonum prolis* znamená vyloučení samého manželství.

3.2.1.6. *Bonum prolis v Kodexu kanonického práva z roku 1983*

Z uvedených skutečností je zcela jasné patrný posun v chápání nejen *bonum prolis* nýbrž manželství jako celku. Tento vývoj je možno označit za posun od *ius in corpus* k *sese mutuo tradunt et accipiunt*.²³⁵ K tomuto posunu zásadně přispěla encyklika papeže Pia XI. (1922-1939) *Casti connubii* z roku 1930.²³⁶ Papež staví svůj výklad na třech dobrech manželství, jak je předkládá svatý Augustin, a dobro potomstva staví na první místo, to znamená, že potvrzuje *bonum prolis* jakožto primární cíl manželství. Encyklika ovšem zdůrazňuje také dobro manželů. Papež zdůrazňuje, že dobro potomstva není možné oddělit od dobra stran, *bonum prolis* od *bonum fidei*, když všichni jakožto účastníci jednoho společného života tvoří skutečnost rodiny.²³⁷ V tomto ohledu přináší encyklika zásadně nový pohled na manželství, když potvrzuje, že vedle zrození a výchovy potomstva je vzájemná pomoc manželů nejdůležitějším prvkem a cílem manželství.²³⁸

Nauka encykliky *Casti connubii* byla do značné míry přelomovou skutečností, protože v době, kdy komentáře ke kodexu i judikatura důsledně zdůrazňují podřízení dobra manželů primárnímu cíli dobru potomstva,²³⁹ papež zdůrazňuje důležitost dobra manželů a klade je prakticky na stejnou úroveň s dobrem potomstva. *Bonum prolis* je v encyklice uvedeno jako primární cíl, zatímco dobro manželů je druhý cíl, ale s primárním významem. Tento způsob chápání manželství byl natolik přelomový, že jej některé překlady encykliky vynechávaly.²⁴⁰

---

²³⁴ viz. Thoma de Aquino, *Commentum in libro IV sententiarum*, Lib. IV, dist. 31, q. 1, art. 3, resp., in: S. Thomae de Aquino opera omnia, <https://www.corpusthomisticum.org/snp4027.html>, zob. coram Jorio 17.5. 1972, in: RRDec. 64 (1972), n. 3, s. 313.

²³⁵ viz. R. Wierzchanowski, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: Tarnowskie studia teologiczne 35 (2016) 2, s. 51.

²³⁶ Pius XI., encyklika *Casti connubii*, AAS 22 (1930), s. 539-592.

²³⁷ Ibidem, I, s. 553.

²³⁸ Ibidem, s. 549.

²³⁹ Por. P. Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, Typis Polyglottis Vaticanis, Tom. I, Città del Vaticano 1932, s. 18-19.

²⁴⁰ Por. H. Stawniak, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, in: PK 32 (1989) 3-4, s. 128-129.

Na tuto nauku navazuje Druhý vatikánský koncil, který již neklade důraz na to, který z cílů manželství je důležitější, nýbrž předkládá nauku o manželství jako celku a hovoří o vnitřním společenství života a manželské lásky.²⁴¹ Láska obsahuje aspekt tělesný, charakteristický pro *ius in corpus*, a zároveň také aspekt duchovní, to znamená vzájemný vztah manželů posvěcený ve svátosti manželství. Koncil nestaví *bonum prolis* jako primární cíl manželství, nýbrž deklaruje, že k tomuto cíli je manželství určené. Zároveň koncil zdůrazňuje, že jsou také jiné stejně důležité cíle manželství, které nelze zpochybňovat.²⁴²

Koncilní nauka se vyhýbá dvěma krajním situacím, kdy by *bonum prolis* bylo chápáno jako jediný cíl manželství, nebo naopak by nebylo dostatečně předkládáno jako cíl manželství. Koncil tedy nijak nezpochybňuje skutečnost *bonum prolis*, nýbrž je předkládá jako dobro základní, avšak nikoli jediné.²⁴³ To však zcela jasně znamená, že manželství musí být otevřené pro přijetí nového života. Bez této otevřenosti životu by manželská láska ztrácela smysl a stávala by se projevem egoismu. Za takových okolností by ztrácelo svoji hodnotu také samo manželství, které by se stalo pouhou legalizací sobeckého a nezodpovědného využití druhé osoby. Nový život je nejcennější dar, který rodičům přináší mnohá dobra.²⁴⁴ Papež svatý Jan Pavel II. shrnuje tuto nauku o vzájemném propojení cílů manželství, když zdůrazňuje, že „manželství a rodina jsou neoddělitelné, protože mužství i ženství manželů je ze své podstaty otevřené pro přijetí daru potomstva. Bez tohoto otevření novému životu by dobro manželů nebylo ani hodno svého jména.“²⁴⁵

Koncilní nauku o manželství, ve vztahu k *bonum prolis* především v konstituci *Gaudium et spes*, nacházíme již krátce po ukončení koncilu v odborné literatuře,²⁴⁶ v jurisprudenci Římské rotý²⁴⁷ a také ve schématech nového kodexu během jeho příprav. Konzultori požadovali již na svém prvním zasedání v roce 1966, aby byly upraveny především kánony týkající se manželského souhlasu, zvláště s ohledem na jeho předmět. Po dlouhých diskusích bylo nakonec *ius in corpus* upraveno na *ius ad vitae communionem*.²⁴⁸ Toto znění se nacházelo také ve

---

²⁴¹ viz. GS, 48.

²⁴² Ibidem.

²⁴³ Por. H. Stawniak, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, in: PK 32 (1989) 3-4, s. 132.

²⁴⁴ GS, 48.

²⁴⁵ Joannes Paulus II. pp., *Allocutio ad Romanae Rotae tribunal*, 1.2. 2001, n. 5, in: AAS 93 (2001), s. 361.

²⁴⁶ viz. R. Sobański, *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2 (1969), s. 31.

²⁴⁷ viz. Dec. coram Fagiolo, 30.10. 1970, in: RRDec. 62 (1970), s. 880.

²⁴⁸ viz. *Communicationes* 3 (1971), n. 1, s. 75, zob. R. Sobański, *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2 (1969), s. 31.

schématu nového manželského práva z roku 1975.²⁴⁹ Podle této úpravy tak bylo *bonum prolis* spojeno nikoli pouze s *ius ad coniugalem actum*, nýbrž také s *ius ad vitae communionem*.

Pojem *ius ad vitae communionem* byl ovšem podle mínění mnohých konzultorů příliš obecný, nejasný a dvojznačný. Proto na dalším zasedání byl tento pojem změněn na *ius ad ea que vitae communionem essentialiter constituunt*. Avšak ani tato formulace nebyla nakonec přijata, protože mnozí konzultori opět považovali text za nejasný.²⁵⁰ Z toho důvodu byla nakonec ve schématu z roku 1982 použita formulace, která je s drobnými úpravami obsažená v kánonu 1101 §2. Norma stanoví, že manželství je uzavřeno neplatně, pokud jedna nebo obě strany vylučují pozitivním úkonem vůle samo manželství nebo některý podstatný prvek manželství nebo některou podstatnou vlastnost.²⁵¹

Kodex kanonického práva z roku 1983 nijak nezměnil pojetí dobra potomstva, nýbrž zdůrazňuje jeho propojení s dobrem manželů. Již se tedy nejedná pouze o *ius in corpus*, nýbrž o vzájemné odevzdání se a přijetí manželů (*sese mutuo tradunt et accipiunt*)²⁵² ve všech oblastech: intelektuální, emocionální, duchovní i tělesné,²⁵³ a toto manželské soužití je otevřené pro přijetí nového života. Nejedná se o novou nauku, nýbrž o zdůraznění všech podstatných součástí manželství. Nauku obsaženou v současně platné právní úpravě totiž nacházíme již v nauce svatého Augustina²⁵⁴ a dalších církevních učitelů. Především svatý Tomáš Akvinský zdůrazňuje ve své nauce, že dobro potomstva je nerozdělitelně spojeno s dobrem manželů. V této nauce tak již nacházíme personalistický charakter manželství.²⁵⁵ Dobro potomstva tak předpokládá dobro manželů, protože dobro potomstva nespočívá pouze ve zplození a zrození potomstva, nýbrž také v jeho výchově. To zcela jasně předpokládá manželství jako nerozlučné spojení muže a ženy, které zaručuje dětem řádný rozvoj fyzický, citový i duchovní.²⁵⁶

---

²⁴⁹ Coetus de iure matrimoniali, Schema documenti pontificii quo disciplina canonica de sacramentis recognoscitur, in: Communicationes 9 (1977), n. 1, s. 124.

²⁵⁰ viz. Communicationes 13 (1981), n. 2, s. 263.

²⁵¹ viz. Codex Iuris Canonici, Schema novissimum, cap. IV, De consensu matrimoniali, can. 1101 §2, Typis Polyglottis Vaticanis 1982, s. 195.

²⁵² viz. Kan. 1057 §2. CIC 1983, CCEO 817 § 1.

²⁵³ R. Wierzchanowski, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: Tarnowskie studia teologiczne 35 (2016) 2, s. 65.

²⁵⁴ Augustinus, *De bono conjugali*, Liber unus, III, 3, in: PL, Tom 40, s. 375.

²⁵⁵ Thoma de Aquino, *Summa theologiae*, Supplementum, q. 49, art. 2, české vydání: Bohovědné učiliště řádu dominikánů Olomouc 1940, s. 276.

²⁵⁶ viz. Joannes Paulus II pp., apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 37, AAS AAS 74 (1982), s. 81- 191,

3.2.1.7. *Vyloučení bonum prolis*

Dobro potomstva v sobě obsahuje několik aspektů, z nichž každý je jeho podstatnou součástí. Na základě koncilních textů je *bonum prolis* chápáno jako existence tří prvků, které se vzájemně prolínají. Jedná se o lásku manželů, předání života a výchovu potomstva.²⁵⁷ Žádný z těchto prvků dobra potomstva nesmí být vyloučen pozitivním úkonem vůle při uzavírání sňatku. Toto vyloučení by znamenalo neplatnost manželství (viz kan. 1101 §2).

Vyloučení dobra potomstva se týká vzájemného souhlasu snoubenců, kterým se navzájem odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství (kan. 1057 §2). Skutečnost manželství ovšem není ponechána libovůli manželů, a to z ohledu na dobro manželů, potomstva i společnosti.²⁵⁸ Snoubenci si tedy nemohou obsah manželské smlouvy upravit podle vlastních názorů nebo sklonů, protože soubor práv a povinností obsažených v manželství je stanoven právem přirozeným a pozitivním. Proto snoubenci nejsou oprávněni podstatné prvky a vlastnosti manželství jakkoli měnit nebo vylučovat. Snoubenci si tak nestanovují rozsah vzájemné smlouvy, nýbrž tím, že uzavírají manželství, berou na sebe závazek společného života tak, jak je již daný co do nároků a závazků.²⁵⁹ S tím souvisí také skutečnost, že kodex již definuje manželství nikoli jako smlouvu (*contractum*), jak tomu bylo v dřívější právní úpravě,²⁶⁰ nýbrž jako svazek (*foedus*). Tím je zdůrazněno, že manželský svazek je daný co do práv a povinností. Snoubenci tedy nevytvářejí mezi sebou smlouvu, kterou by případně mohli také měnit či zrušit, nýbrž společně naplňují to, co je obsahem manželského svazku.²⁶¹ Manželství navíc není nikdy soukromou záležitostí manželů. Jedná se o svátost a všechny svátosti jsou úkony církve, proto jsou manželé vázáni také kanonickými předpisy, které je zavazují ve svědomí.²⁶²

Manželství vzniká zákonně projeveným souhlasem snoubenců. Norma týkající se manželského souhlasu obsahuje právní domněnku, podle které vnitřní souhlas odpovídá slovům

---

české vydání: Zvon Praha 1992, s. 44.

²⁵⁷ H. Stawniak, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, in: PK 32 (1989) 3-4, s. 133.

²⁵⁸ GS, 48.

²⁵⁹ J. Pejška, *Církevní právo III, manželské právo kanonické*, Theologický ústav Obořiště 1934, s. 6-7.

²⁶⁰ viz. kan 1012 §1 CIC 1917.

²⁶¹ viz. A. Pastwa, *Przymierze miłości małżeńskiej* Jana Pawła II. *idea małżeństwa kanonicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2009. s. 173.

²⁶² Congregatio pro doctrina fidei, *Epistula ad catholicam ecclesiam episcopos de receptio communis eucharistiae a fidelibus qui post divortium novas inierunt nuptias*, n, 8, AAS 86 (1994), s. 977.

popřípadě znamením,²⁶³ která se při uzavírání manželství používají (kan. 1101 §1). Vzhledem k tomu, že se manželství těší přízni práva (viz kan. 1060), předpokládá se shoda mezi úmyslem a slovy či znameními do té doby, dokud se neprokáže opak. Vyjádřením manželského souhlasu snoubenci projevují vůli vytvářet spolu nejvnitřnější společenství celého života se zaměřením na jejich dobroa zároveň na dobro potomstva. Snoubenci tedy mají svojí vůlí podstatný vliv na vznik manželství (viz kan. 1057 §1), avšak nikoli na jeho podstatu a cíle.²⁶⁴ S tím je spojena další právní domněnka. Ke vzniku manželského souhlasu je nutné, aby snoubenci věděli alespoň to, že manželství je trvalé společenství mezi mužem a ženou zaměřené k potomstvu, které vzniká na základě nějaké sexuální součinnosti. Znalost tohoto se po pubertě předpokládá.²⁶⁵

Vyloučení dobra potomstva, které je příčinou neplatnosti manželství, musí být vykonáno pozitivním úkonem vůle, to znamená vědomě a dobrovolně. Tento úkon vůle musí navíc existovat v okamžiku uzavírání manželství buď jako aktuální projev vůle vzbuzený v okamžiku uzavírání manželství, nebo jako virtuální úmysl, který byl vzbuzen sice dříve, avšak v okamžiku uzavírání manželství stále trvá.²⁶⁶ *Bonum prolis* může být vyloučeno několika způsoby. Jedná se vždy o vyloučení některé skutečnosti, která je pro dobro potomstva konstitutivní.

3.2.1.8. *Vyloučení práva na manželské spojení (ius ad coniugalem actum).*

Kánon 1055 §1 definuje manželství jako svazek, kterým muž a žena vytvářejí nejvnitřnější společenství života zaměřené na prospěch manželů a zrození potomstva (kan. 1055 §1). Pokud by ovšem jeden ze snoubenců (případně oba) vylučoval manželské spojení, vylučuje tím jak dobro manželů, tak také dobro potomstva, které nemůže vzniknout, jestliže manželé vylučují tělesné spojení určené k jeho zplození.²⁶⁷

²⁶³ kánon 1104 §2 stanoví, že snoubenci vyjadřují manželský souhlas slovy, pokud nemohou mluvit, rovnocennými znameními.

²⁶⁴ M. Bałdyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościoła Wschodnich*, in: *Kościoł i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 181.

²⁶⁵ Can. 1096 §§ 1a2.

²⁶⁶ R. Wierzchanowski, *Dobro potomstva w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: *Tarnowskie studia teologiczne* 35 (2016) 2, s. 70.

²⁶⁷ Por. M. Bałdyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościoła Wschodnich*, in: *Kościoł i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 186.

Dobro manželů neexistuje odděleně od dobra potomstva. Jedná se o dobra neoddělitelně spojená, takže realizace jednoho se zároveň projevuje v realizaci druhého.²⁶⁸ Vyloučení jakéhokoli prvku dobra manželů se nutně projevuje také v nedostatečném naplnění dobra potomstva a to buď celkově, pokud potomstvo nebylo zrozeno, nebo alespoň v některém v některém z jeho konstitutivních prvků.

Pokud manželé odmítají manželské spojení (*ius ad coniugalem actum*), které je součástí dobra manželů spočívajícího ve společenství celého života (*totius vitae consortium*), vylučují tím samým také potomstvo, k jehož zplození je manželské spojení určeno. Tento postoj manželů (jednoho nebo obou), pokud byl přítomen v okamžiku uzavírání manželství, má za následek neplatnost manželství z důvodu vady souhlasu na základě vyloučení podstatného prvku manželství (kan. 1101 §2).²⁶⁹

Je ovšem nutné odlišit vyloučení práva na manželské spojení (*exclusio ipsum iuris*) od nevyužívání tohoto práva (*usus iuris*). Vadu manželského souhlasu a tím také neplatnost manželství zapříčiňuje pouze vyloučení práva na manželské spojení. Již v Novém zákoně nacházíme zmínku o dočasném odloučení manželů. Apoštol Pavel však zdůrazňuje, že je to možné pouze po vzájemné dohodě manželů a na krátký čas (1 Kor 7,5). Toto dočasné nevyužívání práva na manželské spojení není příčinou neplatnosti manželství.²⁷⁰ Nedochází totiž pozitivním úkonem vůle k vyloučení manželského spojení, nýbrž pouze k jeho dočasnému nevyužívání, čímž nenastává vyloučení ani dobra manželů a tím také ani dobra potomstva.

O platnosti manželství v této souvislosti rozhoduje skutečnost, zda v okamžiku uzavírání manželství snoubenci vyloučili nebo nevyloučili samo právo na manželské spojení. Pokud tato vada souhlasu nenastala, není pozdější nevykonávání práva na manželské spojení příčinou neplatnosti manželství.²⁷¹ Avšak na základě *debitum matrimoniale* musí být dočasné nevyužívání práva na manželské spojení uskutečněno po vzájemné shodě manželů. V souladu s ustanovením kánonu 1135 má každý z obou manželů stejnou povinnost i právo na to, co patří ke společenství manželského života. Vzhledem k tomu, že k podstatě manželství náleží nejvnitřnější společenství celého života (*totius vitae consortium*), je v přímém rozporu s tímto

²⁶⁸ R. Wierchanowski, *Bonum coniugum i bonum prolis jako przedmiot symulacji zgody małżeńskich*, in: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013), s. 72.

²⁶⁹ Por. R. Wierchanowski, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: *Tarnowskie studia teologiczne* 35 (2016) 2, s. 66.

²⁷⁰ R. Wierchanowski, *Bonum coniugum i bonum prolis jako przedmiot symulacji zgody małżeńskich*, in: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013), s. 76.

²⁷¹ Por. W. Góralski, *Wykluczenie bonum prolis w najnowszym orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Biuletyn*

ustanovením, aby pouze jeden z manželů rozhodl o nevyužívání manželského spojení.²⁷² Příčinou dočasného nevyužívání manželského spojení mohou být důvody fyzické nebo duchovní. Mezi fyzické příčiny náleží především choroba, zranění, rekonvalescence nebo jakákoli jiná fyzická indispozice. Duchovní příčinou pak bude dočasné větší zaměření na modlitbu (viz 1 Kor 7,5), exercicie a podobně. Kterákoli z těchto příčin může být na straně obou manželů nebo pouze jednoho, avšak rozhodnutí o dočasném nevyužívání manželského spojení náleží vždy oběma manželům. Pouze tehdy, jsou-li důvody, především fyzické, objektivně natolik vážné, že by opak byl nerozumný a vzhledem k následkům nebezpečný, není zapotřebí souhlasu druhého partnera.²⁷³

3.2.1.9. *Vyloučení početí potomstva (ius ad prolem).*

Tento způsob vyloučení dobra potomstva nespočívá ve vyloučení manželského spojení, nýbrž v zabránění jeho plodivého účinku. Tím sice nedošlo k vyloučení manželského spojení jako takového, ale k vyloučení jeho plnosti. Dochází tak k porušení jednoho ze základních mravních principů manželského života stanoveného Bohem, který člověk nemůže z vlastního popudu rozbít, a tím je nerozlučné spojení spojivého a plodivého významu manželského spojení.²⁷⁴ Manželství tak není otevřené potomstvu, čímž dochází k vyloučení jednoho z podstatných prvků manželství (kan. 1055 §1).

Vyloučení zplození může nastat například užíváním antikoncepčních prostředků jakéhokoli druhu, přerušováním manželského spojení a jakýmikoli jinými způsoby užívanými před spojením nebo při něm, kterými by se manželé vyhýbali početí potomstva. Nenastává tak plná jednota manželů, jestliže jejich spojení, které je výrazem fyzické jednoty a jejich vzájemného a plného darování se jeden druhému, není otevřeno třetí osobě, dítěti.²⁷⁵ Dochází tak k degradaci manželského spojení, které má být jedním z projevů nejvnitřnějšího

---

Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, 32 (2022), nr. 35, s. 80.

²⁷² Por. R. Wierzchanowski, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: Tarnowskie studia teologiczne 35 (2016) 2, s. 66.

²⁷³ A. Beneš, *Morální teologie*, Krystal Praha 1994, s. 203.

²⁷⁴ Paulus pp. VI., encyklika *Humanae vitae*, art. 12, AAS 60 (1968), s. 488.

²⁷⁵ L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 86.

společenství celého života (kan. 1055 §1) na pouhý prostředek ukojení sexuálního pudu.²⁷⁶

Také vyloučení početí potomstva jakožto vada manželského souhlasu musí být učiněno pozitivním úkonem vůle a musí být přítomno v okamžiku uzavírání manželství (*matrimonium in fieri*). Pokud by však manželé po nějaké době již za trvání manželství (*matrimonium in facto esse*) odmítali zplození dalších dětí, toto jejich rozhodnutí nemá žádný právní význam vzhledem k manželskému souhlasu danému při uzavírání manželství.²⁷⁷

Pokud nastane situace, ve které manželé aktuálně z objektivních důvodů, nikoli pouze z důvodu sobectví, nemohou přijmout nový život, mohou využít období přirozené neplodnosti ženy

a manželské spojení tak mohou konat pouze v tomto neplodném období. Toto řešení neznamena vyloučení potomstva, protože odpovídá lidské přirozenosti a není v rozporu s podstatným prvkem manželství. V nauce magisteria nacházíme mnohá ustanovení schvalující tento přístup jakožto odpovědné rodičovství. Na toto téma vícekrát hovořil papež Jan Pavel II.²⁷⁸ Téma odpovědného rodičovství je také předmětem nauky papeže Pavla VI.,²⁷⁹ a Pia XII.²⁸⁰ Velice zajímavá je skutečnost, že magisterium vydalo rozhodnutí na toto téma již v roce 1880. Posvátná Paenitentiarie předkládá svoji odpověď na otázku, zda je dovoleno manželské spojení ve dnech přirozené neplodnosti. Takové jednání je považováno na rozdíl od jiných způsobů vyhnutí se početí za mravně přijatelné.²⁸¹ Ustanovení o odpovědném rodičovství nacházíme také v rozsudcích Římské rotý, které potvrzují, že v takovém případě vyloučení dobra potomstva nenastává.²⁸²

Zcela jiná situace vzhledem k *bonum prolis* nastává v případě neplodnosti. Manželé se nijak nevyhýbají početí potomstva, nenastalo tedy vyloučení *bonum prolis* pozitivním úkonem vůle, avšak k početí z objektivních příčin nezávislých na vůli manželů nemůže dojít. Neplodnost sama na rozdíl od impotence není příčinou neplatnosti manželství (kan. 1084 §3) a

²⁷⁶ Por. A. Gołębiowska, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 71.

²⁷⁷ R. Wierchanowski, *Exclusio boni prolis i jego przyczyny. Doktryna i orzecznictwo Sądu Diecezjalnego w Tarnowie*, in: *Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1983-2015*, red. Robert Kantor, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II Krakow 2016, s. 134.

²⁷⁸ Viz. W. Góralski, *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: *Ius Matrimoniale* 9 (2004), s. 128.

²⁷⁹ Paulus PP. VI., encyklika *Humanae vitae*, art. 10, AAS 60 (1968), s. 487.

²⁸⁰ Por. Pius PP. XII, *Allocutiones*, 26.11. 1951, AAS 43 (1951), s. 859.

²⁸¹ *Sacra Paenitentiaría*, Resp. 16.6. 1880, in: *Denzinger- Hünnermann, Enchiridion Symbolorum*, n. 3148, Herder Freiburg Basel Wien 2017, s. 790.

²⁸² viz. *coram Pinto*, 20.7. 1972, in: *RRDec.* 64 (1972), s. 482, *coram Davino*, 25.01.1990, *RRDec.* 82 (1990), s. 21.

manželství tím neztrácí svoji cenu.²⁸³ Neplodnost by mohla být nanejvýš příčinou vady souhlasu tehdy, pokud by v souvislosti s ní došlo k podvodu za účelem dosažení souhlasu druhé strany. Zákonodárce uvádí, že se podvod musí týkat vlastnosti, která ze své povahy může vážně narušit společenství manželského života.²⁸⁴ To se zcela samozřejmě vztahuje také na neplodnost, když je manželství ke zplození dětí ustanoveno (kan. 1055 §1).

Neplodnost sama nezneplatňuje manželství z toho důvodu, že dítě, nově počatý život, je a vždy zůstane darem Božím. Manželům proto nenáleží právo mít potomstvo (*ius ad prolem habendam*), nýbrž právo na manželské spojení, které je ze své podstaty zaměřené k početí potomstva.²⁸⁵ Důvodem této skutečnosti je spolupráce s Bohem na vzniku nového lidského života. V okamžiku početí tvoří Bůh z ničeho duši nového člověka. Manželé mají při předávání daru lidského života zvláštní účast na Boží lásce a současně na jeho moci jako Stvořitele a Otce.²⁸⁶ Z toho jasně plyne, že manželé pouze spolupracují s Bohem, který je Pán a Dárce života, a proto jim nový život nenáleží jako vlastnictví, nýbrž jako dar. Podstatným prvkem manželství je tedy zaměření k potomstvu (*ordinatio ad prolem*), to znamená ochota potomstvo přijmout (*proles in suis principiis*), nikoli však samotný efekt zplození (*proles in se ipsa*), který zůstává Božím darem.²⁸⁷

Toto rozdělení mezi úmyslem potomstvo přijmout a jeho faktickým přijetím pochází od svatého Tomáše Akvinského, který spojuje manželský souhlas, tedy uzavření manželství, nikoli s konkrétním narozeným potomstvem, nýbrž s ochotou potomstvo přijmout, protože bez tohoto úmyslu manželství nevznikne.²⁸⁸ Na tuto nauku svatého Tomáše se odvolávají také rozsudky Římské rot.²⁸⁹ Proto také nenastává vada manželského souhlasu u osob neplodných nebo starších, které nemohou zplodit potomstvo, pokud pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství nevylučovaly jakýkoli podstatný prvek manželství. Předpoklad, že v takovém manželství nedojde ke zplození potomstva, neruší manželský souhlas, protože neplodnost nevychází z vůle manželů, nýbrž pouze z objektivní přirozené situace na vůli

---

²⁸³ Joanne Paulus pp. II, apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 14, AAS AAS 74 (1982), s. 81- 191, české vydání: Zvon Praha 1992, s. 20.

²⁸⁴ viz. can. 1098. CIC 1983, CCEO can. 821.

²⁸⁵ L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 89.

²⁸⁶ Joannes Paulus pp. II, apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 29, AAS AAS 74 (1982), s. 81- 191, české vydání: Zvon Praha 1992, s. 34.

²⁸⁷ W. Góralski, *Wykluczenie bonum prolis w najnowszym orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich, 32 (2022), nr. 35, s. 75-76.

²⁸⁸ Thoma de Aquino, *Commentum in libro IV sententiarum*, Lib. IV, dist. 31, q. 1, art. 3, resp. in: S. Thomae de Aquino opera omnia, <https://www.corpusthomicum.org/snp4026.html>.

²⁸⁹ viz. Dec. coram Stankiewicz, 12.7. 1979, in: RRDec. 71 (1979), n. 7, s. 404.

manželů nezávislé.²⁹⁰

Specifickým způsobem vyloučení dobra potomstva (*bonum prolis*) je oplodnění *in vitro*. Zákonodárce stanoví, že platné a dokonané je manželství vzniká tehdy, pokud manželé spolu uskutečnili lidským způsobem (*humano modo*) soulož, která je sama o sobě vhodná ke zplození dítěte (kan. 1061). Při umělém oplodnění, ať bylo provedeno jakýmkoli způsobem, však dochází k početí potomstva způsobem technickým, nepřirozeným, a proto se nejedná o početí lidským způsobem (*humano modo*). Z tohoto důvodu jsou všechny prostředky umělého oplodnění, které nahrazují manželské spojení, nepřijatelné, protože neodpovídají důstojnosti lidské osoby, které bylo Bohem dáno vznešené povolání darovat lásku a život.²⁹¹

Je proto zcela jednoznačné, že z morálního hlediska je jakékoli umělé oplodnění nedovolené, protože způsobuje úplné oddělení plození od manželského spojení. Tyto způsoby oplodnění se dějí mimo těla manželů, a to za spoluúčasti jiných osob. Život a identita lidských embryí se tak vydávají do moci lékařů a biologů, a tak se nastoluje nadvláda techniky nad vznikem a osudem lidské osoby. Taková nadvláda již svojí povahou odporuje důstojnosti a rovnosti, které musí být společné rodičům a dětem.²⁹²

Z hlediska kanonického práva je důležité, zda tento způsob početí je nebo není vyloučením dobra potomstva. Poněkud zjednodušené je tvrzení, že umělé oplodnění je nedovolené pouze z důvodů morálních a nikoli kanonických.²⁹³ Užití metod umělého oplodnění v sobě obsahuje rozdělení mezi vůlí manžela (nebo obou) a skutečnou hodnotou manželství, což s sebou nutně nese nejen problém morální, nýbrž také právní.²⁹⁴

Umělé oplodnění je v rozporu se samou podstatou manželství, protože se přímo týká otcovství

a mateřství. Počaté dítě prostřednictvím umělého oplodnění není striktně vzato plodem manželství. Jakkoli je to dítě obou manželů (v případě homologního oplodnění), tak ve skutečnosti to není dítě jejich manželství, protože není počaté přirozeným způsobem. To je ovšem důvodem neplatnosti manželství, protože dochází k vyloučení přirozeného otcovství a

---

²⁹⁰ L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 90.

²⁹¹ Congregatio pro Doctrina Fidei, instructio *Dignitas personae*, n. 12, AAS 100 (2008), s. 858-887, české vydání: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2009, s. 17-18.

²⁹² Ibidem, n. 17, s. 22-23.

²⁹³ A. Gołębiowska, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 70.

²⁹⁴ Por. W. Góralski, *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: *Ius Matrimoniale* 15 (2004) 9, s. 131.

mateřství, přestože je manželství otevřené pro zrození potomstva jinými, to znamená nemanželskými prostředky.²⁹⁵ Dobro potomstva je spojeno se zplozením, které v sobě obsahuje nerozdělitelné pouto mezi plodivým a sjednocujícím prvkem manželského spojení, a tak v sobě obsahuje práva a povinnosti úkonů manželské lásky, které si musí zachovat otevřenost k předávání lidského života.²⁹⁶

Dítě, které je vždy darem, se nemůže stát právem manželů. A tak pokud je ochota přijmout potomstvo v rozporu s podstatou manželství tím, že připouští výhrady co do způsobu zrealizování početí, může tím být ovlivněn úmysl uzavřít manželství již v samém počátku. Při použití metod umělého oplodnění nedochází k výslovnému odevzdání se a přijetí mezi manžely vzhledem k dobru potomstva chápanému jako darování a přijetí manželské sexuality. Nepřirozené početí není dostačující pro integrální uskutečnění dobra potomstva, protože zbavuje partnera jeho vlastního práva na přirozené otcovství či mateřství, což je v rozporu dobrem potomstva.²⁹⁷

Je tedy zcela evidentní, že metody umělého oplodnění jsou nepřijatelné nejen z hlediska morální teologie, nýbrž také z hlediska kanonického práva. Samo umělé oplodnění vylučuje jednotici

a plodivý prvek manželského spojení, čímž dochází k vyloučení dobra potomstva. Pokud by snoubenci vstupovali do manželství s rozhodnutím, že potomstvo bude počato pouze některou z umělých metod, jednalo by se jistě o vadu manželského souhlasu. Vzhledem k využití genetického inženýrství nejen pro terapeutické účely není tato možnost ani zdaleka pouze na teoretické úrovni.²⁹⁸ Navíc takový přístup by zároveň obsahoval buď vyloučení manželského spojení, což je méně pravděpodobné, nebo užívání antikoncepčních prostředků, čím by došlo k vyloučení dobra potomstva jakožto podstatného prvku manželství.²⁹⁹

Pokud by však umělé oplodnění využili manželé, kteří neodmítají *ius ad coniugale actum*, ani žádným jiným způsobem nevylučují *bonum prolis*, avšak na základě neplodnosti nemohou počít potomstvo, pak se bude jistě jednat o mravně nepřijatelné jednání, které ovšem nemá vliv

---

²⁹⁵ R. Wierzchanowski, *Bonum coniugum i bonum prolis jako przedmiot symulacji zgody małżeńskich*, in: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013), s. 78.

²⁹⁶ viz. Dec. coram Stankiewicz, 22.2. 1996, n. 15, in: *RRDec.* 88 (1996), s. 124.

²⁹⁷ W. Góralski, *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: *Ius Matrimoniale* 15 (2004) 9, s. 130-131.

²⁹⁸ Zob. *Congregatio pro Doctrina Fidei, instructio Dignitas personae*, n. 27, AAS 100 (2008), s. 858-887, české vydání: Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2009, s. 33.

²⁹⁹ Por. A. Gołębiowska, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 71.

na manželský souhlas (*matrimonium in fieri*). Snoubenci nevyloučili pozitivním úkonem žádný podstatný prvek ani podstatnou vlastnost manželství, a proto bylo manželství uzavřeno platně. Chybné jednání během manželského života (*matrimonium in facto esse*) zpětně manželský souhlas neovlivňuje.³⁰⁰

Přímé vyloučení dobra potomstva tak v souvislosti s některou z metod umělého oplodnění nastane tehdy, pokud manželé při uzavírání manželství pozitivním úkonem vůle vylučují manželské spojení, a početí potomstva plánují pouze umělými metodami. Stejně tak v případě, ve kterém manželé pozitivním úkonem vůle vyloučili jednotící a plodivý prvek manželského soužití, které úmyslně zneplodňují a početí potomstva předpokládají pouze s využitím umělého oplodnění. Pokud snoubenci uzavřeli manželství platně, avšak použijí některou z umělých metod oplodnění, platnost jejich manželského souhlasu tím nijak dotčena není. Pouze v tomto případě tak platí, že umělé oplodnění je záležitostí morální teologie a nikoli kanonického práva. Avšak ani tato situace není zcela jednoznačná, protože využití umělého oplodnění jakožto hříšné jednání může být spojeno s vadou souhlasu například vzhledem k manželské nerozlučitelnosti. Snoubenci se mohou dohodnout, a s tímto úmyslem také uzavírat manželství, že se v případě neplodnosti rozejdou.³⁰¹ V souvislosti s umělým oplodněním, které odporuje přirozenému řádu, se tak může projevit úmysl odporující cílům manželství, které má právě v přirozeném řádu svůj základ.³⁰²

3.2.1.10. Dočasné vyloučení potomstva

Vyloučení dobra potomstva však nenastává pouze přímým způsobem, nýbrž také nepřímým. Snoubenci při uzavírání manželství nevylučují přímo právo na manželské spojení, zplození ani výchovu potomstva, avšak svůj manželský souhlas dávají s rozhodnutím, že početí potomstva odloží. Jurisprudence Římské rotý nazývá odložení početí potomstva na stanovené období *prolis ad tempus exclusio*.³⁰³ Manželé sice nevylučují výslovně samo právo, ale jeho využití odkládají na pozdější dobu. Stejná situace nastává také tehdy, pokud snoubenci

³⁰⁰ L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 90.

³⁰¹ Por. M. Bałdyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościoła Wschodnich*, in: *Kościół i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 188.

³⁰² Por. W. Góralski, *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: *Ius Matrimoniale* 15 (2004) 9, s. 131.

³⁰³ . M. Bałdyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów*

v okamžiku uzavírání manželství počítají pouze s omezeným počtem potomstva.³⁰⁴

Jak plyne z jurisprudence Římské roty, odložení početí na vhodnější čas *per se* nenarušuje manželský souhlas, pokud se jedná o nevyužívání práva a nikoli o jeho vyloučení.³⁰⁵ To znamená, že samo o sobě odložení zplození potomstva není příčinou neplatnosti manželství, avšak může nastat situace, ve které se bude jednat o vadu manželského souhlasu. Rozhodující je skutečnost, zda snoubenci s odložením početí na pozdější období nevyloučili také samo dobro potomstva.³⁰⁶ Totéž se týká také počtu potomstva. Pokud snoubenci uzavírají manželství s rozhodnutím o omezeném počtu dětí, může se jednat o vyloučení dobra potomstva. Zda k tomuto vyloučení skutečně došlo či nikoli, bude předmětem dokazování při posuzování nulity konkrétního manželství. Avšak z rozsudků Římské roty vyplývá, že rozhodnutí snoubenců mít pouze jedno dítě je příčinou vady manželského souhlasu z důvodu vyloučení dobra potomstva, a proto také příčinou neplatnosti manželství.³⁰⁷ Pokud je jisté, že snoubenci v okamžiku uzavírání manželství měli úmysl vyloučit potomstvo absolutně a navždy, došlo tím k vyloučení samého práva a nejednalo se pouze o nevyužívání práva. Manželství je v takovém případě uzavřeno neplatně z důvodu vady souhlasu. Pokud je zplození potomstva vyloučeno na určitý čas, může se jednat o zneužití práva, které však není příčinou vady souhlasu, a proto také takto uzavřené manželství bylo uzavřeno platně.³⁰⁸

Prolis ad tempus exclusio, pokud spočívá pouze v dočasném vyloučení či spíše odložení zplození potomstva, nemá vliv na platnost manželství. V praxi to bude znamenat, že manželé budou uskutečňovat manželské spojení (*ius ad coniugalem actum*), dočasně však pouze v období přirozené neplodnosti ženy, nebo se dočasně zřeknou využívání práva na manželské spojení. V těchto situacích nedochází k vyloučení dobra potomstva, protože úmysl přijmout potomstvo nebyl vyloučen, ačkoli jeho uskutečnění je odloženo na pozdější dobu.³⁰⁹

Jiná situace nastane, pokud snoubenci uzavírají manželství s úmyslem zcela vyloučit

---

Kościoł w Wschodnich, in: Kościół i prawo 7 (2018) n. 1, s. 189.

³⁰⁴ R. Wierzchanowski, *Exclusio boni prolis i jego przyczyny. Doktryna i orzecznictwo Sądu Diecezjalnego w Tarnowie*, in: *Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1983-2015*, red. Robert Kantor, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II Kraków 2016, s. 129.

³⁰⁵ viz. Dec. coram Stankiewicz, 24.7. 1997, in: RRDec. 89 (1997), s. 645.

³⁰⁶ W. Góralski, *Wykluczenie bonum prolis w opublikowanych wyrokach Roty Rzymskiej z 2002 r.*, in: *Ius Matrimoniale* 24 (2013) 18, s. 89.

³⁰⁷ Dec. coram Fiore, 15.10. 1986, n. 6, in: RRDec. 78 (1986), s. 530, dec coram Stankiewicz, 29.10. 1987, n. 6, in: RRDec. 79 (1987), s. 600.

³⁰⁸ Por. A. Gołębiowska, *Forma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius Matrimoniale* 17 (2012), s. 75-76.

³⁰⁹ W. Góralski, *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: *Ius Matrimoniale* 15 (2004) 9, s. 128.

početí potomstva na dobu nijak neohrazenou. Vyloučení *bonum prolis* na dobu neomezenou je chápáno jako vyloučení navždy. Tím ovšem vzniká vada souhlasu z důvodu vyloučení dobra potomstva a základě toho je manželství uzavřeno neplatně.³¹⁰

3.2.1.11. Podmínečné vyloučení potomstva

Nepřímým vyloučením *bonum prolis* je také podmíněčné vyloučení. Snoubenci (jedna strana nebo obě) při uzavírání manželství stanoví konkrétní podmínku, kterou podmiňují svůj manželský souhlas. Nejedná se tedy o přímé vyloučení dobra potomstva, avšak toto dobro je podmíněno skutečností, která doposud nenastala. Snoubenci tedy uzavírají manželství s výslovně stanovenou podmínkou do budoucna, na jejíž splnění váží svůj manželský souhlas.³¹¹ Zákonodárce výslovně stanoví, že nelze platně uzavřít manželství pod podmínkou do budoucna (kan. 1102 §1). Platnost manželství pod podmínkou do minulosti či přítomnosti závisí na tom, zda podmínka byla či nebyla splněna (kan. 1102 §2), avšak podmínka do budoucna doposud splněna nebyla, a proto manželský souhlas není dán bezvýhradně. Nedochozí k vytvoření nejvnitřnějšího společenství celého života (*totius vitae consortium*), protože jakákoli nesplněná skutečnost, kterou je manželství podmíněno, zneplatňuje manželský souhlas.³¹² Jakákoli nesplněná podmínka v manželském slibu vlastně zcela znehodnocuje slova slibu, která tak neodpovídají skutečnosti. Zatímco kontrahent říká: „Odevzdávám se ti a přijímám tě,“ tak ve skutečnosti myslí: „Odevzdávám se ti a přijímám tě, pokud nastane konkrétní skutečnost.“ Tím se vlastně v okamžiku vyslovení manželského souhlasu neodevzdává ani druhou stranu nepřijímá, a tak dochází zcela zřejmě k simulaci manželského souhlasu.

Vzniká otázka, zda by manželství uzavřené pod podmínkou nemohlo platit až od splnění této podmínky. Smluvní charakter manželství ovšem vyžaduje, aby vzniklo v okamžiku vyjádření manželského souhlasu.³¹³ Konsekvence spojené s touto teorií nelze ani domyslet.

³¹⁰ Por. A. Gołębiowska, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 76.

³¹¹ W. Góralski, *Małżeństwo*, in: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Tom. III/2, Pallottinum Poznań 2011, s. 304.

³¹² A. Gołębiowska, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 76.

³¹³ W. Góralski, *Małżeństwo*, in: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Tom. III/2, Pallottinum Poznań 2011, s. 304.

Snoubenci jsou od okamžiku vyjádření vzájemného souhlasu manželé se všemi právy a povinnostmi, které by jim ovšem v tomto případě nenáležely ihned, nýbrž až po splnění podmínky. Snoubenci by tak po vyjádření vzájemného souhlasu ve skutečnosti nebyli manželé. Manželský souhlas předpokládá vzájemné darování se a přijetí, které je bez výhrad. Proto je jakákoli podmínka do budoucna, byť by její splnění mělo nastat v blízké době, v rozporu s podstatou manželství, je příčinou vady manželského souhlasu a tím také neplatnosti manželství.³¹⁴

Z tohoto důvodu uzavírají neplatně manželství snoubenci, kteří odkládají zplození potomstva až po splnění podmínky v budoucnu. V souvislosti s vyloučením dobra potomstva se jedná o odložení početí potomstva v okamžiku uzavírání manželství až na dobu po splnění konkrétní podmínky. Touto podmínkou může být například dokončení studií, dostavění domu, získání zaměstnání a podobně. Tento úmysl, je v rozporu s podstatou manželství, a proto je vadou manželského souhlasu a manželství činí neplatným.³¹⁵ Nutno doplnit, že Kodex kánonů východních církví nepřipouští platné manželství uzavírané pod jakoukoli podmínkou, tedy také pod podmínkou do minulosti nebo do současnosti.³¹⁶

3.2.1.12. *Vyloučení narození potomstva*

K dobru potomstva náleží z povahy věci nejen jeho zplození, nýbrž také jeho narození. Příčina vady manželského souhlasu tak nespočívá ve vyloučení početí, manželé nevylučují ani své tělesné spojení, avšak nejsou ochotni potomstvo přijmout. V případě početí tak zcela samozřejmě počítají s potratem, popřípadě užívají abortivní antikoncepci, která způsobí smrt již počatého dítěte.³¹⁷ Zatímco právo na manželské spojení (*ius ad coniugale actum*) je možno dočasně nevykonávat a početí je možno odložit, tak usmrcení potomstva učiněné jakýmkoli způsobem je absolutně nepřijatelné. Pokud snoubenci mají tento úmysl v okamžiku uzavírání

---

³¹⁴ Por. M. Baldyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich*, in: *Kościół i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 189.

³¹⁵ W. Góralski, *Wykluczenie bonum prolis w najnowszym orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 32 (2022), nr. 35, s. 83.

³¹⁶ viz. kan. 826 CCEO.

³¹⁷ R. Wierzchanowski, *Bonum coniugum i bonum prolis jako przedmiot symulacji zgody małżeńskich*, in: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013), s. 78.

manželství, uzavírají je neplatně.³¹⁸ Neochota ochránit počatý život a rozhodnutí jej usmrtit je v přímém rozporu s podstatou manželství, ve kterém rodiče spolupracují s Bohem na vzniku nového života a tak mají zvláštní účast na Boží lásce a současně na jeho moci jako Stvořitele a Otce.³¹⁹ Právo na život je nedotknutelné³²⁰ a porušení této zásady je trestným činem, který je v případě dokonání potratu trestán exkomunikací *latae sententiae* (kan. 1397 §2). Na závažnosti tohoto trestného činu nic nemění ustanovení státních zákonů, které potrat dovolují. V kanonickém právu nijak nemění podstatu trestného činu skutečnost, že státní zákony trestný čin (potrat, euthanasie) povolují.³²¹

3.2.1.13. Vyloučení výchovy potomstva (*ius ad educationem*)

Nedílnou součástí dobra potomstva je kromě zplození a zrození také jeho výchova. Povinnost výchovy potomstva není jen pouhý dodatek k *bonum prolis*, nýbrž je jeho integrální součástí.³²² Již svatý Augustin zdůrazňuje vzhledem k potomstvu, že má být s láskou přijato, dobře živeno a zbožně vychováno (*Amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur*).³²³ Ovšem zaměření manželství ke zrození a zároveň také k výchově potomstva nacházíme již v římském právu, protože tato skutečnost neplyne z ustanovení lidského, jakkoli se lidské zákony také na manželství vztahují, nýbrž ze samé podstaty manželství. Povolání k manželství je obsažené v samé přirozenosti muže a ženy.³²⁴ Proto již v římském právu nacházíme ustanovení o trvalém spojení celého života mezi jedním mužem a jednou ženou zaměřeného ke zrození a výchově potomstva. Justinánské manželské právo zakazovalo uzavírat manželství osobám neschopným zplodit potomstvo (např. kastrátům).³²⁵ Ve svém základu tak

³¹⁸ Por. A. Gołębiowska, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012), s. 73.

³¹⁹ Joannes Paulus pp. II, apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 29, AAS AAS 74 (1982), s. 81- 191, české vydání: Zvon Praha 1992, s. 34.

³²⁰ viz. Joannes Paulus pp. II., encyklika *Evangelium vitae*, n. 2, AAS 87 (1995), s. 401-522, české vydání: Zvon Praha 1995, s. 7.

³²¹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne, część szczególna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego Warszawa 2003, s. 172.

³²² R. Wierzchanowski, *Dobro potomstva w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: *Tarnowskie studia teologiczne* 35 (2016) 2, s. 66.

³²³ Augustinus, *De genesi ad litteram*, Lib. IX, cap. VII, n. 12, in: PL, Tom 34, s. 397.

³²⁴ W. Góralski, *Małżeństwo*, in: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Tom. III/2, Pallottinum Poznań 2011, s. 250.

³²⁵ Por. R. Wierzchanowski, *Dobro potomstva w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: *Tarnowskie*

kanonické manželské právo, jakkoli má svůj hlavní pramen v Písmu svatém, navazuje na manželství v římském právu, které v obecných rysech odpovídá křesťanskému pojetí manželství.³²⁶

Výchova je úkol zcela logicky následující po zplození a zrození potomstva. Jedná se o nejzávažnější právo i povinnost rodičů (kan. 226 §2), protože nestačí potomstvo zrodit, ale třeba je také vychovat.³²⁷ Tato nutnost plyne ve svém nejhlubším základu ze stvoření člověka Bohem k věčnému cíli. Dítě samo nedokáže růst ani k obecné lidské zralosti, tím spíše nemůže samo růst ke zralosti duchovní. Výchova má za cíl, aby nově narozený člověk došel lidské dokonalosti. Proto je výchova povinností i právem rodičů, protože ti spolu uzavřeli nejvnitřnější společenství celého života (*totius vitae consortium*), což z povahy věci v sobě zcela samozřejmě obsahuje také výchovu narozeného potomstva (kan. 1055 §1). Trvalý a nerozlučný svazek manželů je ideální prostředí pro rozvoj dítěte. Rodina je proto pro výchovu potomstva vlastním místem.³²⁸ Výsledkem výchovy tak má být nejen růst užitečných členů lidské společnosti, nýbrž také počet Božích ctitelů na zemi i na věčnosti.³²⁹ Rodiče tedy nepřijímají děti pro sebe, nýbrž pro společnost i pro církev. Lidská osoba se nejen rodí v rodině a je výchovou uváděna do lidské společnosti, nýbrž znovuzrozením ve křtu a výchovou ve víře je také uváděna do rodiny Boží, do církve.³³⁰

Výchova potomstva je mnohostranná, a proto v sobě obsahuje více prvků. Jedná se o výchovu fyzickou, společenskou, kulturní, mravní a náboženskou (kan. 1136). Z hlediska kanonického práva je proto zásadní otázka, které z těchto prvků výchovy potomstva jsou konstitutivní pro dobro potomstva jakožto podstatný prvek manželství. To znamená, který prvek výchovy, pokud je vyloučen pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství, činí manželství neplatným.

Uvedené prvky výchovy se v kanonické tradici rozdělují na dvě části, fyzické dobro (*bonum physicum*) a dobro morálně náboženské (*bonum spirituale*). Dobro fyzické lze

---

studia teologiczne 35 (2016) 2, s. 52.

³²⁶ Por. G. Leszczyński, *Pojęcie "bonum coniugum" w prawie małżeńskim Kościoła*, in: Śląskie Studia Historyczno- Teologiczne 36 (2003) 1, s. 106.

³²⁷ W. Góralski, *Małżeństwo*, in: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, Tom. III/2, Pallottinum Poznań 2011, s. 340.

³²⁸ viz. Joannes Paulus pp. II, apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 29, AAS AAS 74 (1982), s. 81- 191, české vydání: Zvon Praha 1992, s. 34.

³²⁹ J. Martinů, *Manželské právo církve katolické*, vlastním nákladem Olomouc 1928, s. 26.

³³⁰ Joannes Paulus pp. II, apoštolská adhortace *Familiaris consortio*, n. 36, AAS adamowicz bonum prolis w małzenstwach 74 (1982), s. 81- 191, české vydání: Zvon Praha 1992, s. 43.

charakterizovat jako předání a zachování lidského života.³³¹ Dobro morálně náboženské v sobě obsahuje ostatní prvky, to znamená výchovu společenskou, kulturní, mravní a náboženskou. Jedná se utváření celé osoby se zaměřením na poslední cíl a zároveň na prospěch společnosti (kan. 795). Jakkoli je *bonum spirituale* nesmírně důležité pro rozvoj potomstva, není předmětem manželského souhlasu.³³² Podle kanonické tradice je součástí *bonum prolis* pouze fyzické dobro potomstva (*bonum physicum*). Z toho plyne zásadní skutečnost, že příčinou vady manželského souhlasu je pouze vyloučení zplození, narození a zajištění fyzického rozvoje dítěte, který začíná již v okamžiku početí.³³³

Bonum prolis jakožto právo na výchovu (*ius ad educationem*) se ve smyslu kánonu 1101 §2 týká pouze fyzického dobra potomstva. Pouze vyloučení tohoto dobra je příčinou neplatnosti manželství. *Bonum spirituale* je právem i povinností rodičů (kan. 1136), avšak není předmětem manželského souhlasu v okamžiku uzavírání manželství (*matrimonium in fieri*). Realizace tohoto práva nastává až během společného života v manželství (*matrimonium in facto esse*). Zanedbání či vyloučení výchovy v těchto aspektech je závažným porušením rodičovských povinností a jako takové je hříšným jednáním. Pokud rodiče nechají dítě pokřtít či vychovat v nekatolickém náboženství, jedná se již také o trestný čin (kan. 1367).³³⁴ Jakkoli je takové jednání opatřeno trestní sankcí, nemá vliv na vznik manželského souhlasu, a proto také není příčinou neplatnosti manželství. Vadu manželského souhlasu tak působí pouze vyloučení fyzického dobra potomstva.³³⁵

3.2.2. Zdroje církevních postojů a práva

Základním zdrojem je Písmo svaté se svým Starým i Novým zákonem. Zde i Kristus projevuje dětem úctu a bere je pod svou ochranu, když říká *Nechte děti a nebraňte jim, neboť*

³³¹ Por. L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 95.

³³² Por. M. Bałdyga, *Wykluczenie bonum prolis w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 roku i Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich*, in: *Kościół i prawo* 7 (2018) n. 1, s. 187.

³³³ Por. R. Sobański, *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2 (1969), s. 31.

³³⁴ Por. Wierzchanowski, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim. Próba syntezy*, in: *Tarnowskie studia teologiczne* 35 (2016) 2, s. 68.

³³⁵ Por. R. Szttychmiller, *Wykluczenie potomstwa w świetle najnowszej orzecznictwa Roty Rzymskiej*, in: *Ius Matrimoniale* 11 (2000) 5, s. 113.

*takovým patří nebeské království.*³³⁶ A to včetně toho, že kladl ruce dětem na hlavu a žehnal jim.

Dále kromě Písma svatého jsou to spisy církevních otců, učitelů a spisovatelů. A to jak na západě, tak na východě. Hned v nejstarším spise po Písmu svatém – v *Didache*³³⁷ se dočteme v článku 2, verši 2: „Nezabiješ narozené ani nenarozené dítě.“ Vzhledem k tomu, že vznik *Didache*³³⁸ je datován do období mezi roky 80 – 130, jde o velmi závažné svědectví o tom, že katolická církev se stále drží toho původního učení, které jí bylo svěřeno. V tomtéž spise, v 5. kapitole, 2. verši se dočteme „Varujte se těch, kdo zabíjejí děti, kdo ničí Boží zárodek.“ Úplně ve stejném duchu se nese List Barnabášův.

V Listu Diognetovi v 5. kapitole, 6. verši čteme o křesťanech: Žení se jako ostatní, rodí děti, avšak narozené děti neodhazují.³³⁹

Z řeckých apologetů v tématice života vynikají Atenagoras z Athén a Meliton se Sard, kteří označují ženu jdoucí na potrat za hrobku svých dětí.³⁴⁰

Z latinských apologetů v tomto vyniká Tertulián. Ve své polemice se stoiky říká: „Život každé bytosti počítáme od početí, protože od tohoto momentu se objevuje duše. Odkdy existuje duše, od tehdy existuje život. (O duši, 25)“ Dále v 9. apologii říká: „Plod v těle matky není dovoleno zahubit.“ Dále ve svém „Vybídnutí k čistotě“ považuje zabití nenarozeného za nespravedlivější vůči zabití narozeného dítěte. Dále se k tomuto problému vyjadřuje i v dalších spisech.³⁴¹

Velmi zajímavé je v textech Klementa Alexandrijského, že již tehdy (kolem roku 210) ve svém spise „*Paedagogus*“ odsuzuje potrat jako prostředek k zakrytí cizoložství.

Ve spise „*Elenchos*“ Hypolita římského vyniká obzvláště nepříjemná citace: „Proto zbožné ženy začaly používat prostředky proti početí a šněrovaly se, aby zničily to, co bylo počato, aby neměly dítě narozené z otroka nebo obyčejného muže kvůli svému vynikajícímu rodu nebo velkému bohatství. Podívej se tedy, čeho bezbožně dosáhla tato zlost: cizoložství a vražda v jednom.“

Svatý Ambrož ve svém spise „*Hexameron*“ popisuje velmi tvrdou praxi: „Naše ženy rychle přestávají kojit děti, které milují, a pro bohatší je tato povinnost nepříjemná. Chudší dokonce házejí děti pryč, opouštějí je a potírají nalezence. Bohatý, aby se majetek nerozdělil

---

³³⁶ Mt. 19,14.

³³⁷ *Didache*, český text in: *Druhá patristická čítanka*, J. Novák (ed.), Praha 1985, s. 9.

³³⁸ Učení Páně hlásané národům skrze 12 apoštolů. *Διδαχὴ τοῦ κυρίου διὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων τοῖς ἔθνεσιν*.

³³⁹ List Diognetovi, český text in: *Třetí patristická čítanka*, J. Novák (ed.) Praha 1985, s. 31.

³⁴⁰ M. Starowieyski, *Aborcja i zicie nienarodzonych w starożytności Chrześcijańskiej*, in: *Warszawskie studia teologiczne* XXII/1/2009, 117-147, s. 123 nn.

³⁴¹ Por. Tertullianus, *Ad uxorem*, Tom. 1, 1273 – 1304.

mezi mnoho potomků, zničil plod v jejich vlastním lůně a zabil je ve střevech škodlivými tekutinami. Předtím, než je plod porozen, ztratí svůj život. Kdo, ne-li člověk, se naučil vzdát se dětí? Kdo vymyslel takové kruté otcovské zákony?“

V díle svatého Efréma syrského již můžeme jasně pozorovat vztah příčiny a následku skutků: „Cizoložníkům, kteří zničili plod lůna, že neviděl denní světlo, jejich dítě zabrání v pohledu na nový svět. Nedala mu život a světlo tohoto světa, tak ji to odvede pryč ze života a světla druhého světa. Protože je zabila ve svém lůně, aby bylo pohřbeno v temnotě země, dítě zabije ji, aby se musela toulat po nejtemnější temnotě. Jedná se o odplatu pro cizoložníky a cizoložnice, kteří berou životy svých dětí.“

V dílech svatého Augustina vyniká úvaha ve spise „Contra Iulianum“, kde svatý Augustin vyvozuje z faktu nutnosti křtu dítěte skutečnost, že není součástí těla matky, která je již pokřtěná.

Další texty můžeme najít v křesťanských apokryfech, zejména v Apokalypse svatého Petra a Apokalypse svatého Pavla. Apokalypsa svatého Petra vznikla mezi lety 120 a 150 a byla hojně citována. Dokonce Klement Alexandrijský ji považuje za kanonický spis.³⁴² Díkce tohoto spisu je v pravdě apokalyptická: „Vedle tohoto místa jsem viděl další úzké místo, na které stékal trus a zápach potrestaných a vytvářely tam nějaké jezero. Až po krk byly do těch exkrementů ponořeny ženy a naproti nim seděly a plakaly děti. To byly ženy, které porodily děti bez manželství a absolvovaly potrat.“

Apokalypsa svatého Pavla vznikla mezi lety 240 a 250. Dochovala se řecky, syrsky, koptsky, etiopsky a latinsky. To svědčí o její vážnosti v prvotní církvi. Z hlediska nauky je tento spis důležitý pro svoje pojetí nauky o andělech a zejména o andělu strážném.³⁴³ K meritů věci Apokalypsa svatého Pavla uvádí: „Viděl jsem ženy v bílých róbách, slepé, stojící na ohnivých ostrích. Anděl je bil bez milosti a říkal: «Podívejte se, kde jste: znaly jste Písmo, ale neposlouchaly jste ho». Anděl mi řekl: „Tady jsou ti, kteří potratili a zabili své děti.“ Děti přišly a řekly: „Pomstěte nás na našich matkách!“ Anděl je vzal a odvedl je na velké místo, matky však do věčného ohně.

Je tedy vidět, že ve starověku a raném středověku měli lidé stejné starosti a námitky jako lidé ve 21. století. Ve světle těchto spisů bych ukončení těhotenství „z vůle ženy“ nerad obhajoval.

---

³⁴² J.V. Polc, *Patrologie*, Karolinum, Praha 1997, s. 263.

³⁴³ *Ibidem*, s. 264.

Z právních spisů té doby vynikají Kánony svatých apoštolů, čili Apoštolské konstituce. Jednoznačně definují potrat jako zločin. Zhruba ve stejné době se zločin potratu objevuje i v Římském právu. Dále se tímto tématem zabývaly v právním duchu synody: v Elvíře (kolem roku 300), Leridě (roku 546), Trulle (r. 682). Zejména synoda v Leridě je významná, protože uznává spolupráci na potratu, co je v kanonickém právu zahrnuto i dnes.³⁴⁴ Synoda v Leridě za jakoukoliv spolupráci na potratu požaduje pokání 7 let.³⁴⁵ Zločin potratu se objevuje také v penitenciálech již od 6. století a zejména pak v čase svatého Kolumbána a iro-skotské misie. V této době jsou také za potrat udělovány velmi přísné tresty. Například v penitenciálu svatého Kolumbána (+ 615) je pokání 3 roky o chlebu a vodě a více jak 3 roky půst od vína a masa. Toto pokání může mít různé varianty podle situace kajícnice a rozhodnutí soudce.³⁴⁶ Ve Finianinově penitenciálu přibližně z roku 580 se trestá žena, která prodělala potrat, postem půl roku o chlebu a vodě, dále k tomu 2 roky zdrženlivosti od vína a masa a dále k tomu 6 dob postních o chlebu a vodě. V penitenciálu svatého Bedy ctihodného z roku 735 se již zohledňuje motiv, ze kterého vzešel potrat. To je velký posun v chápání trestného činu a hříchu. Nicméně základním trestem za potrat je pokání jeden rok. Také Theodorský penitenciál z 8. století již rozlišuje v míře zavinění. Jako tresty uvádí 1 rok, nebo 3 doby postní, nebo 40 dní podle míry zavinění.

Zločin potratu je také zakotven v Gratiánově dekretu z roku 1140. Tato právnická sbírka definuje potrat jako zabití člověka. Tedy opět se můžeme přesvědčit, že současná nauka byla zastávána nejen v době prvotní církve, ale i ve vrcholném středověku. Tedy že ji církev vyznává bez přestání po celou dobu své existence.

Svatý Tomáš akvinský se k meritu věci hodně vyjadřuje, ale pouze z pohledu teologie a nikoliv z pohledu práva. Proto pouze odkazují na jeho teologický traktát *De homine* a díla *Summa contra Gentiles* a *Summa theologica* čtenáře, který by se problému chtěl věnovat z pohledu dogmatiky a morální teologie.

Tommas Sanchez (1550 – 1610) mluví o potratu jako o smrtelném hříchu proti přirozenosti. V tomto období se také objevuje u moralistů (nejen u Sancheze) klasifikace potratů podle úmyslu.³⁴⁷

Stejně tak svatý Alfons z Liguori (1696 – 1787) jako veliký moralista Katolické církve

---

³⁴⁴ CIC kánon 1398, CCEO 1450 §2.

³⁴⁵ Chodi M., *Il figlio come sé e come altro*, Glosa, Milano 2001, s. 61.

³⁴⁶, *Ibidem*, s. 59.

považuje potrat za těžký hřích.³⁴⁸

Tolik moralisté, ale zpět k právu.

Z právních textů této doby vyniká bula *Afraenatam* papeže Sixta V. z roku 1588³⁴⁹, která jasně definuje potrat v podstatě skutku (viz níže). Tedy nejen že stanovuje delikt, ale definuje povahu deliktního jednání.

II. vatikánský koncil byl koncilem pastoračním. Takže i když tam byla problematika manželství hojně a dobře prodiskutována, tak konstituce *Gaudium et spes* je konstitucí pouze pastorační. Nicméně v této konstituci je jasně definována důstojnost lidské osoby. Podle článku 12 zmíněné konstituce důstojnost člověka vyplývá z toho, že je stvořený Bohem jako jeho obraz. Podle článku 17 plyne důstojnost člověka také z jeho svobody. Samostatnou kapitolu věnuje konstituce *Gaudium et spes* manželství a rodině. Právě textu a dikce této konstituce vychází učení církve o hodnotě bezdětného manželství. Článek 50 jasně stanoví, že i když není možné zplodit děti, tak manželství trvá a uchovává si svou hodnotu a nerozlučitelnost.³⁵⁰ Právě z této konstituce pak vychází učení svatého papeže Jana Pavla II. o úkolech křesťanské rodiny v současném světě, které vydal ve své adhortaci *Familiaris consortio*.

Z papežských encyklik dnešní doby, které vychází z učení II. vatikánského koncilu, zní v *Humanae vitae* papeže Pavla VI. jasné slovo o tom, že potrat nelze pokládat za způsob regulace porodnosti.³⁵¹ Jeho nástupce, svatý Jan Pavel II., ve své encyklice *Evangelium vitae*, mnohé popisuje. Také popisuje důvod, proč Katolická církev vystupuje na obranu nenarozeného života: *Církev chce odvážně dát hlas tomu, kdo sám hlas nemá. Hlas Církve je vždy evangelijním voláním na obranu chudých světa, všech, co jsou ohroženi, kterými se pohrdá a kterým jsou upírána lidská práva. Dnes jsme svědky toho, jak se pošlapává základní právo na život velkého množství slabých a bezbranných lidských bytostí, jakými jsou zejména nenarozené děti.*³⁵² Lépe to říci nelze, proto zde uvádím doslovnou citaci.

Jasně tedy v tomto historickém průřezu vidíme, že Katolická církev neslevila z učení, které jí svěřil Ježíš Kristus, že toto učení věrně vyznává po celou dobu své existence a snaží se

---

³⁴⁷ Ibidem, s. 86.

³⁴⁸ Ibidem, s. 87.

³⁴⁹ P. Gaspari, *Codici iuris canonici fontes*, Typis polyglotis Vaticani, Roma 1947, s. 308.

³⁵⁰ *Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et spes*, 7 XII 1965, AAS 58 (1966) 1025-1115, český text: in *Dokumenty II.vatikánského koncilu*, Praha 1995, str. 171 – 256., s.226.

³⁵¹ Paulus PP. VI., *Litterae encyclicae Humanae vitae*, 25. 7. 1968, AAS 60 (1968) 487-488, český text: *Humanae vitae*, Skriptum, Praha 1991, s. 16.

³⁵² Joanes Paulus PP. II., *litterae encyclicae Evangelium vitae*, 25. 3. 1995, AAS 87 (1995), s. 401-522; slovenský text: *Evangelium vitae*, dostupné dne: 23.9.2019, <https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae>

poselství evangelia podávat světu v každé době v jeho aktuálních potřebách.

3.2.3. *Práva a povinnosti v kanonickém právu*

Manželství je svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejvnitřnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch obou manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost.³⁵³ Co se práv a povinností týče, jsou si manželé rovni.³⁵⁴

I když jeden z cílů manželství je dobro potomstva a i když přijetí a výchova dětí jsou podstatným prvkem manželství, dítě je vždy plod a Boží dar, na který není a nebude nikdy nárok. Dítě je nejcennější dar manželství.³⁵⁵ Dítě a jeho život jsou chráněny i trestním zákonem.

Díky postoji kanonického práva k asistované reprodukci, odpadá drtivá většina otázek a odpovědí, které musí dát právo státní. Je to dáno precizní definicí problému, od kdy je člověk člověkem. Díky tomu odpadá spousta sporných otázek.

3.2.3.1. *Předpis o umělých metodách oplodnění*

Metody, které napomáhají plození, se nemají odmítat jen proto, že jsou umělé.³⁵⁶ Je potřeba je hodnotit ve vztahu k důstojnosti lidské osoby, které bylo Bohem dáno vznešené povolání darovat lásku a život.

Na asistovanou reprodukci musíme nahlížet skrze 3 základní dobra:

- právo každého člověka na život a tělesnou integritu od početí do přirozené smrti,
- jednota manželství, která vyžaduje oboustranné respektování práva stát se otcem nebo matkou pouze společně se svým manželským protějškem,
- specifické hodnoty lidské sexuality, aby početí lidské osoby bylo plodem manželského úkonu, který je specifickým projevem vzájemné lásky mezi manžely.

---

³⁵³ CIC kánon 1055 §1, CCEO 776 §1

³⁵⁴ CIC kánon 1135, CCEO kánon 777.

³⁵⁵ Joannes Paulus PP. II., Adhortatio apostolica de Familliae christianae muneribus in mundo huius temporis

³⁵⁶ *Familiaris consortio*, 22. 11. 1981, AAS 74 (1982) 81-191, český text: *Familiaris consortio*, Zvon, Praha 1991, s. 20.

Congregatio pro Doctrina Fidei, Instructio de quibusdam scientiae bioethicae quaestionibus *Dignitas personae*,

Ve světle těchto předpokladů snad už je jasné, že pro právo Katolické církve je nepřipustné použití těch metod, které obcházejí nebo nahrazují manželský úkon, jak bylo řečeno výše. Velmi palčivá výhrada Katolické církve, pro kterou zastává takovouto pozici, je ničení embryí. Naopak všechny umělé metody, které napomáhají k uskutečnění manželského styku a jeho plodnosti,³⁵⁷ jsou přípustné.³⁵⁸

3.2.3.2. Legitimnost genetických vyšetření a prenatální diagnostiky

V kruzích věřících manželů je hojně diskutovaná prenatální diagnostika, genetické testy a podobné úkony. Někteří se jich obávají jako zásahu do Božího plánu, a tedy hříchu. Pro svědomí těchto lidí je tu odpověď Kongregace pro nauku víry, která ohledně těchto testů říká: Ano, jsou dovolené, ale jen tehdy, jestli respektují život a neporušitelnost embrya, nepřinášejí pro embryo nepřiměřená rizika, ale jsou zaměřeny na jeho uzdravení, zlepšení zdravotního stavu nebo na zachování života.³⁵⁹ Cílem všech těchto úkonů je narození zdravého dítěte. Využít tedy moderní diagnostické metody k indikaci potratu je nepřipustné.

Specifickým problémem je ale preimplantační diagnostika. Je to genetické vyšetření embrya před vložením do dělohy matky. Je zaměřená na to, aby bylo jisté, že se přenesou jen ta embrya, která nemají žádné defekty, nebo jsou jen určitého pohlaví, případně jde o embrya s požadovanými vlastnostmi. Toto vlastně znamená kvalitativní selekci, tedy potrat. Lidské embryo je degradováno na úroveň biologického materiálu. To znamená znehodnocení lidské důstojnosti a diskriminaci pro své vlastnosti.³⁶⁰ Nezapomínejme, že selekci lidí podle rasy, kvality a vlastností prováděl nacismus. Po válce bylo toto jednání kvalifikováno jako zločin.

---

8. 9. 2008, AAS 100 (2008) 858-887, český text: *Dignitas personae*, Hippokrates, Brno 2009, s. 15.

³⁵⁷ Rozdíl mezi léčbou neplodnosti a asistovanou reprodukcí popsán v první kapitole.

³⁵⁸ Congregatio pro Doctrina Fidei, Instructio de quibusdam scientiae bioethicae quaestionibus *Dignitas personae*, 8. 9. 2008, AAS 100 (2008) 858-887, český text: *Dignitas personae*, Hippokrates, Brno 2009, s. 15.

³⁵⁹ Congregatio pro Doctrina Fidei, Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda. Responsiones ad quasdam quaestiones nostris temporibus agitatas *Donum vitae*, 22. 2. 1987, AAS 80 (1988) 70 – 102, český text: *Donum vitae*, Hippokrates, Brno 2007, s. 19.

³⁶⁰ Joanes Paulus PP. II., literae encyklice *Evangelium vitae*, 25. 3. 1995, AAS 87 (1995), s. 401-522; slovenský text:

<https://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-papezov/c/evangelium-vitae>, 28. 9. 2019.

3.2.3.3. Specifické případy očkování

Očkování je jedno z témat, které je hojně diskutované mezi mladými lidmi. Cílem očkování je ochrana svého zdraví a zdraví svých dětí před nemocemi. Vlastně tak před šířením nákazy chráníme lidstvo. Proto s běžným očkováním nemá Katolická církev problém ani teologický, ani právní.

Výjimkou jsou ale specifické případy, kdy se jedná o použití vakcín, k jejichž výrobě bylo použito tkání z potracených plodů. K tomuto případu očkování vydala Papežská akademie pro život normy ve svém dokumentu *Riflesioni morali circa i vaccini preparati a partire da cellule provenienti da feti umani abortiti* ze dne 5. června 2005.³⁶¹ I když se tento dokument podle nadpisu tváří jako morální doporučení, obsahuje jasně definovanou odpovědnost a povinnosti.

Jako základní problém se jeví dilema mezi absolutním odmítáním potratů jakožto vraždou člověka, a naopak podpora potratů používáním těchto vakcín. Papežská akademie pro život v tomto vidí jasnou kontradikci. A nejen jako kontradikci. Zde se jeví potrat jako prospěšný a pramenem zisku. Potracený plod se tak dostává do pozice žádané suroviny, jejíž „produkci“ je potřeba navýšit, aby bylo dost materiálu na výrobu vakcín.

Zmíněná akademie jasně stanoví, že každý, kdo jakýmkoliv způsobem spolupracuje na potratu za účelem výroby těchto vakcín, dopouští se stejného zla jako ten, kdo potrat vykonal.³⁶² Co se týká výroby, distribuce a prodeje těchto vakcín, jde o nepřipustný skutek, protože to může jiné povzbudit k vykonání potratu.

Zcela jinak jsou na tom ti, kdo tyto vakcíny použijí ze zdravotních důvodů, i když vědí o jejich původu. Ti se dopouští (zejména lékaři a rodiče) velmi vzdálené a nepřímé materiální spolupráce na vykonání potratu. Proto tedy v případech, kdy existuje srovnatelná vakcína vyrobená bez tkání z potratů, je třeba použít ji i za cenu využití institutu výhrady svědomí. V případě, kdy srovnatelná vakcína není, nemáme právo tuto vakcínu použít v situacích, kdy nehrozí značné zdravotní riziko. Pokud by značné zdravotní riziko bez užití této vakcíny hrozilo, je možné ji použít, ale pouze v míře nezbytně nutné, tedy dočasně. Právo na život je víc.

Takto argumentuje i v dnešní době Kongregace pro nauku víry. Během psaní této práce totiž zmíněná kongregace vydala nótu k používání vakcín vyrobených na základě buněk a

---

³⁶¹ Pontificia academia per la vita, *Riflesioni morali circa i vaccini preparati a partire da cellule provenienti da feti umani abortiti*, Roma 2005, dostupné dne: , 21.11.2019, https://web.archive.org/web/20190225060236if_/https://www.academiavita.org/_pdf/documents/pav/vaccines_prepared_from_aborted_human_foetuses.pdf

buněčných linií vyrobených z potratů v rámci boje proti nemoci *Covid-19*. Nóta³⁶³ byla vydána 21.12.2020 a v rámci toho ČBK vydala svoje stanovisko o morální dovolenosti těchto vakcín.³⁶⁴

Dlužno ovšem říci, že podle apoštolské konstituce *Pastor bonus*, článek 18,³⁶⁵ nemá tato nóta Kongregace pro nauku víry sílu zákona. Podle zmíněného stanoviska ČBK je tato nóta v českém překladu uváděna jako „vysvětlující poznámka Kongregace pro nauku víry“.

Proto je nutné objasnit tento problém v širším ohledu z pohledu práva. Nezcizitelným právem člověka je právo na život. Toto je základní právo člověka dané početím. Tedy i potracené dítě mělo právo na život, byť to právo bylo porušeno potratem. Katechismus katolické církve říká v článku 2268, že potrat je závažné morální zlo, které volá do nebe o pomstu.³⁶⁶ V článku 2270 vidí tentýž katechismus, že lidský život musí být absolutně respektován již od početí. To plně koresponduje s apoštolským listem svatého papeže Jana Pavla II. *Christifideles laici*, kde v článku 38 podává jasný výklad práv: *Nedotknutelnost osoby, která je obrazem absolutní nedotknutelnosti samého Boha, se projevuje především a zásadně v nedotknutelnosti lidského života. Není-li co nejrozhodněji hájeno právo na život jako první a základní a jako podmínka všech ostatních práv, jsou klamné a iluzorní obecné i oprávněné odkazy na lidská práva – například právo na zdraví, na byt, na práci, na založení rodiny, na kulturu a podobně.*³⁶⁷ Lépe to vystihnout nelze, proto jsem sem umístil doslovnou citaci. Na základě tohoto použití vakcín vyrobených na základě buněk z potratů, třeba i laboratorně mnohokrát kultivovaných zcela a nade všechno odporuje právu na život, protože použití materiálu z potratů je v absolutním rozporu s „co nejrozhodnějším“ hájením práva na život jako prvního práva člověka. Na základě tohoto učení je právo na život nenarozeného dítěte víc, než naše právo na zdraví. Člověk, který přijímá takovouto vakcínu, profituje z největšího zločinu lidstva. Účel nesvětí prostředky. Proto použití buněk potratů (včetně laboratorně kultivovaných) je v přímém rozporu s Božím řádem. Boží řád je porušen skutkem potratu a obchodováním s vakcínami vyrobených z buněk potratů. Toto je v přímém rozporu s nejvyšším zákonem církve – spásou duší³⁶⁸. Vzhledem k tomu, že zmíněná nóta Kongregace pro nauku víry je

---

³⁶² Právní následky v kanonickém právu budou popsány v následující kapitole.

³⁶³ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Nota sulla moralità dell'uso di alcuni vaccini anti-Covid-19*, dostupné dne 2.2.2021, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/12/21/0681/01591.html#it>

³⁶⁴ Stanovisko ČBK k vakcínám proti nemoci *Covid-19*, dostupné dne: 2.2.2021,

<https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/201222stanovisko-ceske-biskupske-konference-k-ockovani-proti-covid-19>

³⁶⁵ Joanes Paulus PP. II., *Constitutio apostolica Pastor bonus*, AAS 80 (1988), s. 841-912, s. 864.

³⁶⁶ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, LEV 1997; český text: *Katechismus Katolické Církve*, Zvon, Praha 1995, s. 555.

³⁶⁷ Joanes Paulus PP. II., *Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo Christifideles laici*, AAS 81 (1989) s. 393 – 521, český text: *Christifideles laici*, Zvon, Praha 1990, s. 67.

³⁶⁸ CIC kánon 1752.

v přímém rozporu s apoštolskou adhortací *Christifideles laici* a encyklikou *Evangelium vitae*³⁶⁹, nelze jinak, než považovat tuto nótu za nezávaznou, protože odporuje dokumentům vyšší právní síly. Nejvyšším cílem katolické víry není ani život, ani zdraví, ale spása duší. Zdraví a podobně jsou kulty moderní doby, zatímco spása je věčná.

Někdo by mohl namítnout také jakoby z pohledu práva, že spása nemůže být nejvyšším zákonem církve, když Kodex kánonů východních církví (CCEO) se o ní nikde nezmiňuje. Ano, je pravdou, že explicitně, tak jako v latinském kodexu, není spása duší v Kodexu kánonů východních církví nikde zmiňována. Podle expertů na východní právo³⁷⁰ je *ekonomia* jako nevyslovený princip obsažena ve východním kodexu jako celku. Jen východní mentalita neměla zapotřebí tento princip explicitně kanonicky definovat. Co se východního práva týče, tak výslovně je spása duší jako nejvyšší zákon poprvé vyjádřena v motu proprio papeže Františka Mitis et misericors Jesus.³⁷¹

Lidé a lékaři mají povinnost přejít k alternativním vakcínám, pokud existují. Dále mají povinnost vytvářet tlak na zdravotnický systém, aby takovéto vakcíny existovaly a dostávaly přednost. Nakolik je možné v dnešním světě takový tlak uplatnit.

Zajímavé je, že obchodování s tělem nebo jeho částmi je zakázáno také ve státním právu České republiky³⁷²: *Lidské tělo a jeho části nesmějí být jako takové zdrojem finančního prospěchu nebo jiných výhod*. Ale v tomto případě to jaksi nikomu nevadí, i když se jedná o finanční prospěch výrobců vakcín.

3.2.3.4. Ukončení těhotenství a právo

Kodifikované právo Katolické církve mluví o potratu, ale nedefinuje ho. Mohli bychom říci, že se spoléhá na definici současné medicíny. Ale ta mluví o přerušení těhotenství, nikoliv o ukončení těhotenství. Proto musíme pojmosloví hledat jinde. První definici, která chrání nenarozený život v jeho celistvosti přinesl papež Sixtus V. v konstituci *Affraenatam* v roce 1588. Zde definuje potrat jako *fetus immaturi eiectio*, tedy vypuzení plodu předtím, než dozraje.

---

³⁶⁹ Viz poznámka 185.

³⁷⁰ Například Jiří Dvořáček.

³⁷¹ Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio quibus Canones Codicis canonum ecclesiarum orientalium de causis ad matrimonium nullitatem deklarandam reformatur *Mitis et misericors Jesus*, AAS 107 (2015) s. 946 - 957. s. 947.

³⁷² § 28 odst. 1 zákon 285/2002 Sb. o darování, odběrech a transplantaci tkání a orgánů a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Totéž potvrdila tehdejší Papežská komise pro výklad Kodexu kanonického práva ve své odpovědi ze dne 23. 5. 1988.³⁷³ Dokud se dítě nenarodí, jedná se o potrat. Vražda je až usmrcení po porodu.³⁷⁴

Katoličtí věřící nemají právo žádat o ukončení těhotenství „z vůle ženy“. Ukončení těhotenství Katolická církev považuje jednak za vážné narušení mravního řádu,³⁷⁵ jednak za hanebný zločin³⁷⁶ proti lidskému životu a přísně ho trestá. Církevní představitelé mají využít všech prostředků pastore, aby k potratům nedocházelo. Leč právo nastupuje tam, kde pastore selhala, a proto musí být lidský život chráněn i trestní sankcí.

V latinské církvi se s přihlédnutím k polehčujícím okolnostem trestá nápravným trestem exkomunikace³⁷⁷, a to exkomunikace *latae sententiae*, tedy trestem nastupujícím vykonáním skutku bez nutnosti čekat na rozsudek soudu. Ve východních církvích se umělé ukončení těhotenství trestá velkou exkomunikací,³⁷⁸ která ovšem nastupuje až po rozsudku soudu, protože Kodex kánonů východních církví nezná tresty *latae sententiae*. Naopak pro věřící východních obřadů je tento hřích (každý zločin je hřích, ale ne každý hřích je zločin) vyhrazeným hříchem, jehož rozhřešení je vyhrazeno eparchiálnímu biskupovi³⁷⁹ s přihlédnutím k partikulární úpravě. Například v Apoštolském exarchátu Praha má každý kněz právo rozhřešit jednoho kajícíka jednou z hříchů potratu. Pokud spáchá stejný hřích podruhé, už nemůže ke knězi, ale musí k biskupovi. Například v některých eparchiích metropole Lvov na Ukrajině, která náleží do Vyššího arcibiskupství Kyjevsko – haličského, je vždy několik kněží s fakultou rozhřešení potratu.³⁸⁰ Analogicky by se dali přirovnat ke kanovníkům penitenciářům v latinské církvi.

Nápravný trest exkomunikace (popřípadě velké exkomunikace v právu východních církví) se vztahuje na ženu a na všechny, kteří měli s potratem co do činění³⁸¹ – manžela, jestli ji

³⁷³ Leszczyński G., *Aborcja i jej aspekty karne*, in *Lodzkie studia teologiczne* 2001, Tom 10, s. 57 – 65, s. 58.

³⁷⁴ Pontificio consilio per i testi legislativi, *Responsiones ad proposita dubia*. AAS 80 (1988), s. 1818.

³⁷⁵ Consilium Pontificium Iustitia et Pax, *Compendio della dottrina sociale della Chiesa*, Città del Vaticano 2004, český text: *Kompendium sociální nauky církve*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2008, str.162.

³⁷⁶ SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio pastoralis de ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et Spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1120; český text: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002, s. 173-265, s. 226.

³⁷⁷ CIC kánon 1398, CCEO 1450 §2.

³⁷⁸ Ať již deklarace exkomunikace v západním právu, nebo potrestání velkou exkomunikací v právu východním se řídí přesnými pravidly, je třeba odmítat situace, kdy nějaká „autorita“ vyhlašuje exkomunikaci na základě Pisma svatého, například podle Gal. 1, 8.

³⁷⁹ CCEO kánon 728 §2.

³⁸⁰ Tuto informaci mi poskytli kněží byzantského obřadu z Ukrajiny.

³⁸¹ E. Щот., *Ставлення римо-католицької церкви до абортів. Захист права на життя*, in: Щот Е. (ed.),

k tomu donutil, lékaře i všechny asistující personál. Zde je podstatný rozdíl mezi státním právem České republiky a právem církevním, protože církevní právo zahrnuje i postoj muže. Jestliže ženu k ukončení těhotenství nabádal nebo nutil, je stejně vinen. Jestliže ji od toho zrazoval, nebo o tom nevěděl, je bez viny.

Věřící manželé ovšem mají právo ukončit těhotenství ze zdravotních důvodů jako každý jiný. Při posuzování takovýchto případů se musíme s pokorou sklonit před současnými možnostmi lékařské vědy. Jak matka, tak prenatální dítě mají právo na život. Jestli ale lékařská věda v současnosti neumí oba udržet při životě, tak přednost má život matky.

3.2.3.5. Práva nenarozených dětí

I v kanonickém právu má nenarozené dítě určitá práva. Kromě práva na život jsou ale zcela odlišná od práva státního. Je to tím, že právo na život není požadavek náboženský, není to výplod světového názoru, ale je nejzákladnějším právem každého počatého člověka.³⁸² Tato práva vychází z důstojnosti člověka jako lidské osoby a Božího obrazu, který tuto důstojnost získal faktem početí. Tedy *ipso facto*.

Práva nenarozeného dítěte:

- právo na život;
- právo být počato, nošeno v děloze, porozeno a vychováno svými rodiči³⁸³
- právo narodit se z milujícího objetí svých biologických rodičů, tedy narodit se z pohlavního styku rodičů
- právo narodit se být počato a porozeno v manželství a z manželství
- právo na respekt jako k člověku od první chvíle existence³⁸⁴
- právo na ochranu před diskriminací pro své pohlaví nebo vlastnosti³⁸⁵
- mrtvá embrya a plody mají právo na respekt jako jiné lidské bytosti
- právo na křest; právo na křest mají také plody z potratů, jestliže žijí a jestliže je to

---

Етичні та правові аспекти абортів у евангелі, ЕІКΩΝ, Инициал, Луцк 2015, s. 114.

³⁸² W. Wenz, *Ochrona życia dziecka poczętego w prawie kanonicznym*, in: Kosciol i prawo, 2016 | 5 (18) nr 2 | 127-165, s. 129.

³⁸³ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda. Responsiones ad quasdam quaestiones nostris temporibus agitatae Donum vitae*, 22. 2. 1987, AAS 80 (1988) 70 – 102, český text: *Donum vitae*, Hippokrates, Brno 2007, s. 28.

³⁸⁴ Ibidem, s. 35.

³⁸⁵ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de quibusdam scientiae bioethicae quaestionibus Dignitas personae*,

možné.³⁸⁶

Toto právo potraceného plodu je dáno tím, že byl počat a jako počatý získal práva náležící všem lidským stvořením bez ohledu na to, že z nějakého důvodu byl potracen.³⁸⁷ Z toho důvodu je nutné, aby na lékařských pracovištích byli lidé, kteří jsou ochotni a schopni v naléhavých potřebách křtít.

Katechismus Katolické církve k tomu uvádí: Nezcizitelné právo každého lidského jedince na život je konstitutivním prvkem občanské společnosti a jejího zákonodárství.³⁸⁸

3.2.3.6. Řešení situací *praeter legem*

Obtíže, které ovšem často nastávají, jsou problémy při změně vyznání, při prohlubování víry nebo jiných podobných situacích. Nevěřící manželský pár, který nic netuší o učení Katolické církve, využije metody asistované reprodukce, těší se z miminka a v rámci toho přijme katolickou víru. A najednou přemýšlí, jak vybruslit ze situace, protože mají v centru asistované reprodukce zamraženo ještě několik embryí.

S takovými problémy se lidé obracejí na své faráře, ale ti doposud nemají po ruce materiál, ze kterého by se mohli poučit. Proto se pokusím navrhnout řešení takovýchto situací na dobu, než učitelský úřad církve dá jasnou odpověď. Pak se podřídíme výroku magisteria. Doposud se Kongregace pro nauku víry vyjádřila pouze ve formě etických návrhů. S určitostí se vyjadřuje jen v otázce života embryí.

Základem všeho je nezabýjet „nadbytečná“ embrya. Je to člověk s právem na život, byť to právo je silně omezeno přebýváním v chladu dusíku.³⁸⁹ Porušením práva na život je i přenechání embryí k výzkumným účelům. Neupíráme nikomu právo na život.

Vždy musíme hledat cesty, jak embrya uchovat při životě, pokud je to jen trochu možné. Obvykle bude řešení záviset od možností páru.

Zásadním faktorem je to, jestli je pár schopen další děti přijmout a řádně vychovat. Dalším faktorem je životaschopnost embryí, která je velmi nízká, ale nejde to prozatím poznat jinak než

---

8. 9. 2008, AAS 100 (2008) 858-887, český text: *Dignitas personae*, Hippokrates, Brno 2009, s.23.

³⁸⁶ CIC kán. 871, CCEO kán. 680.

³⁸⁷ J Krziwda, *Chrzest*, in: Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego, Tom III/2, Pallottinum Poznań 2011, s. 58.

³⁸⁸ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Roma 1997; český text: Katechismus Katolické Církve, Zvon, Praha 1995, s.557.

³⁸⁹ Kryokonzervaci embryí tak i pohlavních buněk označuje Kongregace pro nauku víry jako neslučitelnou s úctou k lidským embryím.

implantováním.³⁹⁰

Prvním a základním řešením je děti přijmout, nechat si postupně ta embrya implantovat, děti donosit a porodit. To se sice hezky řekne, ale v případě třeba 5 embryí je to obtížně představitelný fakt. Rozhodující je tu situace páru, kolik dětí si troufne přijmout.

Zbývající embrya hlavně nezabíjet. To je první a zásadní postoj katolického věřícího.

Při řešení takového problému musíme vycházet z možností lékařské vědy. Jaké ona nabízí možnosti. Další možností je darování embryí neplodnému páru. Sice se zřeknete svého dítěte, ale necháte ho na živu a uděláte radost jinému páru. Je to dobré řešení, protože zachovává právo na život, i když nezachovává právo na své rodiče. Je to také situace přijatelná finančně.

Další finančně ale daleko náročnější řešení je využít služeb náhradní matky. Při zohlednění všeho, co bylo o tomto problému řečeno výše. Je to řešení dobré, protože zachovává život novému člověku, leč dostáváme se do kolize se zásadou *mater semper certa est*. Právo na život je ale víc. Nemáme právo jít do početí dítěte a předem rozhodnout, že využijeme náhradní mateřství, protože to odporuje důstojnosti plození lidské osoby, jednotě manželství a dítěti se porušuje právo na rodiče.³⁹¹ Ale, jak bylo řečeno, právo na život je víc. V kritické chvíli je lepší zvolit toto řešení, než embrya zabít. Ale pouze v kritické chvíli.

Obě možnosti řešení vidí Kongregace pro nauku víry jako neetické, ale dále se k nim nevyjadřuje. Řešení nedává. Proto říkám: Je to možná neetické, ale zachráníte dítěti život. Právo na život je víc.³⁹² V případě rozhodování mezi životem a smrtí má vždy přednost život.

Osobně jsem se setkal s kritickou situací, kdy bylo jasné, že embrya nepřežijí transfer. Ti rodiče šli za vysokoškolským pedagogem katolické dogmatiky, aby jim poradil. Správná volba. Kdo jiný by jim měl dát fundovanou odpověď? No, dočkali se zklamání, když jim dogmatik pověděl, že jim k tomu nemá co říci. Takže byli na toto rozhodnutí sami bez podpory církve. Přesně tak, jak si to nepřál sv. Jan Pavel II. ve své adhortaci *Familiaris consortio*, kde žádá, aby církev podávala konkrétní pomocnou ruku rodičům.³⁹³ Ex post jsem se k tomuto případu dostal a schválil jsem rozhodnutí rodičů – jestli má dítě umřít, tak aspoň u maminky. Ta matka si nechala embryo implantovat i s tím, že zahyne, ale aby aspoň zahynulo v láskyplném prostředí. Je to mnohokrát lepší než tak zvaná „etická likvidace“ v centrech asistované reprodukce, kdy

³⁹⁰ Možnosti reprodukční medicíny v roce 2019.

³⁹¹ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda. Responsiones ad quasdam quaestiones nostris temporibus agitas* *Donum vitae*, 22. 2. 1987, AAS 80 (1988) 70 – 102, český text: *Donum vitae*, Hippokrates, Brno 2007, s. 28.

³⁹² Viz následně princip menšího zla.

³⁹³ Joannes Paulus PP. II., *Adhortatio apostolica de Familia christiana muneribus in mundo huius temporis* *Familiaris consortio*, 22. 11. 1981, AAS 74 (1982) 81-191, český text: *Familiaris consortio*, Zvon, Praha 1991,

embrya vyjmou z dusíku, připraví je o životaschopnost, a pak se jich zbaví jako každého jiného biologického materiálu. Na vylití zbytků člověka do biologického odpadu není opravdu nic etického.

Vždy je třeba vycházet z toho, co nás učí katolická teologie a co je premisou kanonického práva, že embryo je člověk již od zygoty, a ne pouhý biologický materiál.

Diagnóza nemoci u embrya nebo plodu je vážná skutečnost. Bohužel si tuto situaci lékaři usnadňují indikací potratu.

S úctou k lidskému životu se musíme zeptat, jak je dítě nemocné. Jestli je to stav slučitelný s vaším zdravím a dítě je donositelné až do porodu, nezabíjejte jej, protože i ono má právo na život, i když je nemocné a jeho život bude krátký.

Všechny diagnostiky embrya a plodu mají být zaměřeny na jeho uzdravení ještě před porodem, aby se rodily zdravé děti. Proto prvním pohledem katolíka musí být v rámci lékařských možností zachovat dítě při životě a zlepšení jeho zdraví ještě před porodem. Nemocný člověk se také rodí buď z vůle nebo dopuštění Božího. Takový člověk je pozván naučit nás milosrdenství a soucitu a pozvednout lidstvo k lepšímu. K tomu mohou dát hodně štěstí, když vidí, že se jim dostává tepla a lásky a neodvracíme se od nich.³⁹⁴

Často si vzájemně odporují 2 touhy. Touha po dítěti, ale také touha po bezhříšnosti. Tak vzniká rozpor v duších lidí. Na to je jediná odpověď: Přání netvoří právo. S úctou k vaší touze porodit děti je jediné řešení v adopci či osvojení. Abychom i těm dětem, které nepoznaly svoje rodiče, dopřáli domov a lásku.

Vaše touha po vlastních dětech je přirozená a krásná, ale neexistuje ani v církevním právu právo na dítě. Dítě vždy zůstane dar Boží a plod manželské lásky.

Další podobné kritické a hraniční situace namíchá život. Fantazie jednoho člověka je krátká na všechny životní zápletky. Proto si nedělám nárok na výčet popsanych životních situací. Zcela zásadní pro hřích i pro zločin je volba menšího zla. Volba menšího zla je nejen mravně dobrá, ale navíc se jedná o polehčující okolnost, díky níž člověk nepodléhá žádnému trestu, pokud nebyl čin vnitřně špatný,³⁹⁵ nebo podléhá trestu mírnějšímu, pokud zvolil skutek vnitřně špatný.³⁹⁶

---

s. 42.

³⁹⁴ E.P. Владимирович, *Экстлакорпоральное оплодотворение с точки зрения христианской этики*, ДР, Саратовская православная духовная семинария, Саратов 2016, s. 40.

³⁹⁵ CIC kánon 1323 bod 4, CCEO kánon 1415.

³⁹⁶ CIC kánon 1324 bod 3.

Avšak nesmíme zapomínat, že manželský život neztrácí svou cenu ani tehdy, když není možné zplození nového života. Tělesná neplodnost může být manželům podnětem k jiným důležitým službám lidskému životu, jako je adopce, různé formy výchovné činnosti, pomoc jiným rodinám, chudým nebo tělesně či duševně postiženým dětem.³⁹⁷

3.2.4. Exkurz – nejnovější úprava partikulárního práva v Německu³⁹⁸

Problémy spojené s dobrem potomstva nejsou jen výsadou České republiky, ale potýká se s nimi celá euroamerická civilizace. Protože v české církevní provincii doposud nevyšel žádný dokument partikulárního práva, podívejme se k sousedů, kde je dokument naopak velmi aktuální.

Německá biskupská konference a Ústřední výbor německých katolíků spolu vydali 8.11.2019 dokument *Péče o děti a přání rodičů*. Jedná se o stěžejní dokument k aktuálním otázkám reprodukční medicíny. První, co dokument jasně stanoví, je hlavní kritérium současných postojů k reprodukční medicíně. Hlavním hlediskem je blaho dětí. Další podmínkou pro reprodukční medicínu je neoddělovat ji od lidské sexuality, protože lidská sexualita je prvním místem pro přenos lidského života v kontextu manželské lásky.

Dále zmíněný dokument dává reprodukční medicíně povinnost, aby při aplikaci moderních a nových technologií akceptovala nenarozené dítě v jeho extrémní křehkosti zranitelnosti.

Vědomí o svém biologickém původu se považuje za základní předpoklad pro vyzrání do fyzicky i psychicky zdravého dospělého jedince, a proto se tato vědomost o biologickém původu považuje v tomto dokumentu za právo dítěte.

Darování oocytů je zakázáno.

Dokument jasně stanovuje lidem, že musí přijmout odpovědnost za všechna embrya, která vytvořili. Biskupové zde varují před problémy selekce a selektivních potratů. Sice je zakázáno redukovat embrya, ale zde biskupové dávají konkrétní řešení na situaci, která není upravena Kongregací pro nauku víry – tedy co se zbylými embryi. Biskupové jasně stanovují to, co jsem

---

³⁹⁷ Joannes Paulus PP. II., *Adhortatio apostolica de Familiae christianae muneribus in mundo huius temporis Familiaris consortio*, 22. 11. 1981, AAS 74 (1982) 81-191, český text: *Familiaris consortio*, Zvon, Praha 1991, s.20.

³⁹⁸ Deutsche Bischofskonferenz und Zentralkomitee der deutschen Katholiken, *Kindeswohl und Elternwünsche, Eckpunkte zu aktuellen Fragen der Fortpflanzungsmedizin*, Bon 2019, dostupné dne: 11.12.2019, <https://www.zdk.de/veroeffentlichungen/presse-meldungen/detail/Kindeswohl-als-zentrales-Kriterium-1294R/>

popsal výše i já, že v kritické chvíli je lepší „adoptovat“ embrya, než je nechat zabít. Protože v Německu neexistuje pro toto právní rámec ve smyslu darování embryí v našem právním systému, vypomáhají si analogií a naše darování embryí jinému neplodnému páru nazývají adopcí embrya. Osvojení embryí je v Německu tolerováno. Němečtí biskupové volají po jeho právní úpravě, aby to přestala být situace *praeter legem*. Dále požadují, aby tato adopce embryí byla prováděna pouze se zřetelem na dítě, tedy v tomto případě na „nadbytečná“ embrya a nikoliv na bezdětné páry nebo páry usilující o adopci.

Preimplantační diagnostika se zakazuje z důvodu selekce embryí a zničení embryí poškozených či nemocných. Všechny prenatalní diagnostiky mají sloužit k prospěchu dítěte a ne k indikaci potratu. I nemocný život stojí za to žít. Vyřazování nemocných a postižených osob ze společnosti odporuje Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením, která byla v Německu ratifikována a která Německo zavazuje ke snižování negativních předsudků majoritní společnosti vůči lidem se zdravotním postižením, oceňování toho, co tito spoluobčané mají k obohacení druhých a jak přispívají k rozmanitosti společnosti a k posílení rozsáhlých participativních příležitostí jako rovnocenní členové společnosti.

Genetická chirurgie je nepřípustná a biskupové na ni žádají moratorium, jehož nedodržení by bylo možné sankcionovat.³⁹⁹ V tomto případě se biskupové odvolávají na státní zákon o ochraně embryí, kde je jasně definováno, že člověk se stává člověkem v okamžiku splynutí vajíčka a spermie. Od té doby má dítě právo na ochranu. Takováto definice v českém právním řádu dodnes chybí.

Šťěstí a poslední cíl člověka – spása, nezáleží na tom, jestli rodinu má nebo nemá. Rozhodnutí založit rodinu na cestě k adopci si zaslouží větší sociální uznání a přijetí vlastní bezdětnosti. Manželé, kterým Bůh nedopřál, aby měli děti, přesto mohou vést smysluplný manželský život po stránce lidské i křesťanské. Jejich manželství může vyzařovat plodnost lásky, vstřícnosti a oběti.⁴⁰⁰

---

³⁹⁹ Trestní zákon bez sankce je jako sýr bez aroma.

⁴⁰⁰ *Catechismus Catholicae Ecclesiae*, Roma 1997; český text: Katechismus Katolické Církve, Zvon, Praha 1995, s. 418.

3.3. Exkurz

Mnoho lidí vyčítá Katolické církvi její rigidnost a ačkoliv sami katolíci třeba ani nejsou, volají po změně postojů církve. Proč? Protože církev je hlasem svědomí. Podvědomě lidé chápou, že nedělají dobře, když jdou na potrat, a tak se snaží umlčet hlas, který jim to připomíná. Jenže takováto nauka není záležitostí jen Katolické církve. Formou krátkého exkurzu se podívejme, jak se k problémům asistované reprodukce a potratů staví jiná náboženství.

3.3.1. *Pohled Ruské pravoslavné církve*

Ve své praxi se setkávám s lidmi pravoslavného vyznání, ať již jsou jakékoliv národnosti, kteří chodí na katolické bohoslužby, protože jejich vlastní duchovní jsou nedostupní. Protože je pravoslavný svět rozdělen na mnoho autokefálních církví, vybral jsem právě Ruskou pravoslavnou církev, protože její vliv sahá až na naše území a silně ovlivňuje metropolitní Pravoslavnou církev v Českých zemích a na Slovensku, která je také autokefální a jejíž hlavou je v současnosti vladyka Rastislav, arcibiskup prešovský a metropolita. Ve své praxi a ve farnosti jsem se setkal s věřícími jak z Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku, tak i Ruské pravoslavné církve Moskevského patriarchátu. Migrace obyvatel probíhá v celé Evropě, tak je potřeba vědět, jakým právem jsou tyto lidé vázání, abychom po ten čas, který tu budou, než se vrátí domů, mohli učinit vše potřebné i pro jejich časné i věčné dobro.

Pro zmíněné pravoslavné věřící je člověk člověkem od zygoty (jednobuněčného embrya). Tehdy bezprostředně tvoří Bůh duši.

Ani pravoslavný člověk nemá právo na dítě. Ruská pravoslavná církev vysloveně zakazuje stavět svoje zájmy a touhy (i touhy po dítěti) nad zájmy budoucích dětí.⁴⁰¹

Co se volby pohlaví a vlastností dětí týče, je Ruská pravoslavná církev jasně vyhraněná. Považuje to za nemorální. Plození dětí je skutkem Boží prozřetelnosti a umělé oplodnění není nic jiného než hrubé vměšování se do tohoto božského procesu.⁴⁰²

---

⁴⁰¹ *Основы социальной концепции Русской Православной Церкви*, Русская православная церковь, Москва 2008, s. 135.

⁴⁰² *Симфония по творениям преподобных Оптинских старцев*, Белый город, Дарь, s. 194.

Touhou pravoslavné církve je výchova k odpovědnému otcovství a mateřství.⁴⁰³

Postoj Ruské pravoslavné církve k asistované reprodukci je zajímavý. Kromě jednoho jediného případu se staví absolutně proti a považuje to za vzpouru proti Bohu. Tím jediným případem je oplodnění manželky pohlavními buňkami manžela, protože toto nenarušuje manželský svazek.⁴⁰⁴ Otázkou je, jak to mají ti manželé provést, když církev kategoricky zakazuje redukci embryí, kterou považuje za potrat, a kryokonzervaci. Jedině cestou zásadně jednoho embrya a případným opakováním celého cyklu, ne pouze transferu embryí.

Anonymní dárčovství pohlavních buněk tato církev nedovoluje. Pravoslavná církev se tím snaží zabránit incestu v případě „aktivních dárců“.

Pravoslavní věřící mají ale více možností, kde se mohou poučit o právech a povinnostech v této oblasti. Jednak z Osnov sociální koncepce Ruské pravoslavné církve, které jsou v této oblasti stěžejním dokumentem vydaným vedením církve. Stěžejním a velmi dobře propracovaným s ohledem na pravoslavnou teologii, jednak u svých kněží, protože biskupové vydávají řádné učebnice, dokumenty a návody, jak v takovýchto situacích postupovat.⁴⁰⁵

Jaká řešení zbývají neplodnému páru, jestliže jim nepomůže ani asistovaná reprodukce (v povoleném případě)? Adopce nebo bezdětné manželství.

Právě pro tento přístup Ruské pravoslavné církve mnoho párů z Ruské federace přijíždí za asistovanou reprodukci do českých center asistované reprodukce.

Druhým důvodem pro zvolení českého centra je výrazně vyšší kvalita služeb v České republice než v Ruské federaci.⁴⁰⁶

Právo na ukončení těhotenství „z vůle ženy“ pravoslavný křesťan nemá. Církev toto považuje za zavržení hodný čin, vraždu, která je společným hříchem obou manželů.⁴⁰⁷ Zatímco pro státní právo ČR je vůle muže irelevantní, pro kanonické právo oddělená od vůle ženy (žena

---

⁴⁰³ Пор. Основы социальной концепции Русской Православной Церкви. Русская православная церковь, Москва 2008, s. 136.

⁴⁰⁴ Ibidem, s. 135.

⁴⁰⁵ Например: Вениамин (Милов), еп. Пастырское богословие с аскетикой, Московское Подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, Москва 2002, s. 179.

⁴⁰⁶ Tuto informaci mám z osobního rozhovoru s občany Ruské federace.

⁴⁰⁷ Vybráno ze zpovědního zrcadla pravoslavné církve, dostupné dne: 19.9.2019,

může mít hřích, ale muž nemusí, nebo naopak), pravoslavná teologie to udává za společný hřích.

Ukončení těhotenství ze zdravotních důvodů je naopak stejné jako v kanonickém právu.

3.3.2. *Pohled judaismu*

V judaismu jsou děti chápány jako Boží požehnání, což vychází z dikce Písma svatého, ze Starého Zákona. Neplodnost je ve Starém Zákoně chápána jako odepření Božího požehnání.

Judaismus se dělí v současnosti podle praxe na liberální a ortodoxní.

Pro liberální judaismus je asistovaná reprodukce přínosná, z pohledu státu žádaná, a proto jsou všechny cykly placené státem. Stát se takto snaží obnovit populaci zničenou za II.světové války.

Pro liberální judaismus je člověk člověkem od chvíle, kdy mu tluč srdce. Do té doby to není člověk, a proto není problém s redukcí embryí.⁴⁰⁸

Z tohoto důvodu stát Izrael umožňuje odebírat embryonální buňky z „nadbytečných“ embryí, ale zakazuje vytváření lidských embryí pro získání embryonálních buněk. Tedy vytváření nových jedinců za účelem jejich zničení v laboratoři.

Darování a příjem pohlavních buněk považuje judaismus za cizoložství. Tento argument stojí na faktu, že dítě bude vychovááno v jiné rodině než ve své biologické, což je stejná situace jako při „klasickém“ cizoložství.

Co se potratu týká, tak Židé jej považují za veliké zlo.⁴⁰⁹ I když se v poslední době objevují tendence liberálnějšího pohledu na ukončení těhotenství, které se opírají o 2. knihu Mojžíšovu (Ex. 21,22), kdy z faktu toho, že za zabití plodu je jako sankce ve Starém Zákoně jen náhrada škody, vyvozují, že právo ženy je víc než právo dítěte.⁴¹⁰

Poněkud jiný názor má ortodoxní židovství. Pro ortodoxního Žida je člověk člověkem od okamžiku početí. Proto jakákoliv manipulace s embryi je dovolena pouze v případě, že není ohroženo přežití embrya. Pro ortodoxního žida je umělé ukončení těhotenství velké zlo.

<http://www.pravoslavi.info/soubor/priprava-ke-svate-zpovedi-a4- pdf>.

⁴⁰⁸ O. Halabalová, *Etické aspekty umělých technik lidského rozmnožování*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2003, s. 71.

⁴⁰⁹ M. Janoušková, *Stíny a otazníky okolo asistované reprodukce*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2018, s. 15.

⁴¹⁰ D. Feldman, *Židovská stanoviska k potratu*. In: D. Pohunková, *Úcta k životu*, Zvon, Praha 1991, s. 111.

V případě, kdy neplodný židovský pár nechce absolvovat metody asistované reprodukce, zbývá mu adopce, protože bezdětné manželství v judaismu je znakem odepření Božího požehnání.

3.3.3. *Pohled protestantských církví*

Protestantský směr křesťanství vzniklý za reformace v 16. století je rozdělen na stovky církví, církvíček a svobodných sborů, které netrápí jednota v nauce. Jediné, v čem jsou ochotni se plně sjednotit, je odpor vůči Katolické církvi. Z tohoto důvodu zde nenajdeme jednoznačný názor na využití reprodukční medicíny. Najdeme zde pevné postoje a striktní názory – například u Adventistů sedmého dne a Bratrské jednoty baptistů, ale také proudy tak zvaného kulturního protestantismu, který vědu vítá a obdivuje, zatímco teologie přizpůsobuje svou reflexi víry nejnovějším vědeckým poznatkům.⁴¹¹

Dalo by se to shrnout do závěru: Protestantské církve až na výjimky přijímají techniky asistované reprodukce za předpokladu, že se jedná o pohlavní buňky toho páru, kterému bude embryo implantováno. Darování buněk se nepřipouští.

Drobt specifitější přístup má Anglikánská církev: Během reformace 1500 se anglická církev oddělila od římskokatolické církve. Anglická církev je státní náboženství Spojeného království. Když se britští kolonisté usadili v Severní a Jižní Americe, Africe a Asii, rozšířil se anglikanismus. Anglikáni se často považují za most mezi římskými katolíky a protestanty.

Technologie asistované reprodukce byla vyvinuta ve Velké Británii a Austrálii, kde převládá anglikánská církev. Anglikánská církev je liberálnější ohledně použití IVF / ET a umožňuje odběr spermatu masturbací pro umělé oplodnění manželem pro IVF, ale zakazuje použití gamet, spermatu a oocytů od třetí strany. Darování gamet a náhrada za ně jsou zakázány.⁴¹²

Z tohoto je vidět, jak je protestantský svět rozdělen nejen strukturálně, ale i názorově. Proto také zde nenajdeme jednotné stanovisko ani k problematice potratů. Navíc tento postoj se v průběhu let dost výrazně měnil, takže dnes je třeba se ptát, co o ukončení těhotenství hlásá ta

---

⁴¹¹ M. Vácha, R. Königová, M. Mauer, *Základy moderní lékařské etiky*, Portál, Praha 2012, s. 205 n.

⁴¹² Virtual university of reproductive medicine, dostupné dne: 12.12.2019, <https://ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf-global-perspective-religious/ivf-christianity.html>.

která církev, církvička nebo svobodný sbor.

3.3.4. *Nenarozený život a islám*

Vědecká práce v islámu je velmi ceněna a považována za výraz zbožštění.⁴¹³ Při nakládání s embryi je základním faktorem respekt k lidskému životu. Pro islámské věřící platí, že pouze Bůh dává život. Vzhledem k tomu že i islám je rozdělen na mnoho větví, tak nenajdeme jednotný přístup k otázce, od kdy je člověk člověkem. Jedna větev vyznává vznik života spojením pohlavních buněk, pro jinou je člověk člověkem až 40. den po oplození.

Protože život dává Bůh, tak všechny větve islámu zakazují potrat. Jedinou výjimkou je zdravotní indikace, kdy je ohrožen život matky.

Reprodukční klonování je přísně zakázáno, protože se to protiví Bohu. Terapeutické klonování může být někdy povoleno.

Islám jako takový uznává výhody asistované reprodukce, proto se jí nebrání včetně preimplantační diagnostiky. Protože islám důrazně zastává hodnoty rodiny, nepřipouští dárcovství pohlavních buněk třetí osobou. Protože je pro muslimský svět hodnota rodiny velmi veliká, důsledně tedy dbají na možnost určení otcovství k narozenému dítěti.⁴¹⁴ Asistovaná reprodukce je tedy možná, přípustná a vítaná pouze s použitím pohlavních buněk daného neplodného páru. Taktéž neumožňuje darování embryi jinému neplodnému páru. Embrya musí využít jejich biologičtí rodiče, nebo musí být použita na výzkum nebo zničena. Vzhledem k tomu, že většina muslimů vyznává hodnotu člověka až od 40.dne po početí, tak jim likvidace embryí nedělá potíže. Jediné, co islám zakazuje, je vytváření embryí speciálně pro výzkum, tedy za účelem jejich zničení.

Shrnutí

Doufám, že již každý z čtenářů našel orientaci v jinak složitých normách státního práva ČR i v právu Katolické církve. Pohled ostatních náboženství jsem zvolil proto, abych ukázal, že

---

⁴¹³ N. Thaliová, *Právní aspekty asistované reprodukce*, DP, Univerzita Karlova, Praha, 2016, s. 23.

⁴¹⁴ M. Munzarová, *Zdravotnická etika od A do Z*, Grada, Brno 2005, s. 137.

Katolická církev není ve své obhajobě nenarozeného života osamocena. Není to zkonstatělost, jak to dnešní svět často Katolické církvi předhazuje, je to úcta k životu jakožto vědomé spolupráce manželů se stvořitelskou činností Boha. Nakonec se ukazuje, že my, katolíci všech obřadů, máme názorově nejbližší k Ruské pravoslavné církvi, a že od názorového rozrůznění protestantského směru jsme dost vzdáleni, i když se nám mnohdy tvrdí opak. Přitom Pravoslavná církev je na území České republiky možná větším nositelem víry a tradice než církev protestantského směru. Pro mnohé to možná bude překvapením, ale na území České republiky je mnoho pravoslavných klášterů, které působí jako duchovní centra pro svoje okolí. Tedy je z nich tato nauka šířena dál. A to je dobře.

Mnohé normy se mohou zdát lidem tvrdé. Ale vždy je třeba ptát se na to, o co zákonodárci jde. Co tím zákonodárce sleduje. Zákonodárce musí mít nějaký konečný cíl, protože právo je pomocný nástroj k udržení veřejného pořádku (v případě státního práva) a k dosažení spásy (v případě práva kanonického). Bez konečného cíle skončíme v bezbřehém rozrůznění jako církev protestantského směru. Proto v případě Katolické církve a Ruské pravoslavné jde zákonodárci o totéž – o výchovu k zodpovědnému rodičovství.⁴¹⁵ O co jde církvím protestantského směru, se mi v té různorodosti názorů a postojů nepodařilo vypátrat. Státu Izrael jde o obnovu populace po II. světové válce. Leč je třeba mít na paměti to, že účel nesvětí prostředky. Obnova populace je dobrá a žádoucí snaha, o kterou se nesnaží jen stát Izrael, ale například i současné Rusko, které je si také vědomo populačních problémů vzniklých za II. světové války a doposud nenapravených. Tam se ale řídí tím, že ze špatného prostředku nemůže vzejít dobrý cíl, a proto se snaží stejně jako katolíci o zodpovědné rodičovství.

Odpovědné rodičovství je velmi vznešený cíl, pro který se vyplatí námaha včetně i nějakého odříkání. Vždyť tu jde o spolupráci s Bohem na jeho stvořitelském díle.⁴¹⁶ A to rozhodně není málo. Proto jsem vytýčil jako jednu z úvodních premis práce úsilí o vlastní ctnosti. Bez tohoto se totiž bude každá norma zdát tvrdá a její plnění se bude zdát obtížné až nesmyslné. Naopak ctnosti udrží pohled člověka na konečný cíl a na úmysl zákonodárce, takže normu bude brát jako prostředek k dosažení cíle a ne jako nástroj vlastního omezování někým druhým.

---

⁴¹⁵ Paulus PP. VI., *Litterae encyclicae Humanae vitae*, 25. 7. 1968, AAS 60 (1968) 487-488, český text: *Humanae vitae*, Skriptum, Praha 1991, s. 13.

⁴¹⁶ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda. Responsiones ad quasdam quaestiones nostris temporibus agitatas Donum vitae*, 22. 2. 1987, AAS 80 (1988) 70 – 102, český text: *Donum vitae*, Hippokrates, Brno 2007, s. 32.

4. Právní praxe

V jakékoliv společnosti více lidí se dříve nebo později objeví problémy. Proto vzniklo právo, aby uspořádalo chování lidí. Vynutitelnost plnění právní normy dala vzniknout soudním sporům. Vždy je lepší přecházet soudním sporům, tedy snažit se nedělat protiprávní jednání, nebo se pokusit o mimosoudní smír, ale lidská tvrdohlavost občas převáží nad chladným rozumovým uvažováním

Nyní nahlédneme do soudních sporů v oblasti nenarozeného života. A to opět jak v právu státním České republiky, tak i v právu církevním. Ať víme alespoň náznak toho, jak to v praxi může dopadnout. Život a jeho zápletky není možné nikdy postihnout v celku, proto poukázané případy jsou jen výsečí toho, co se může stát.

4.1. Státní právo České Republiky

Hned z počátku začneme Ústavním soudem, protože jeho nálezy mají velikou váhu v právním řádu České republiky. Ústavní soud není nejvyšší ve struktuře soudů, nerozhoduje tedy v meritu věci. Jeho úkolem je chránit ústavnost. V tomto smyslu také vydává své nálezy a rozhodnutí.

4.1.1. *Nálezy Ústavního soudu*

Ústavní soud rozhodl ve svém nálezu I. ÚS 1099/18⁴¹⁷ ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky H.P., zastoupené JUDr. Petrou Langerovou, Ph.D, Schweitzerova 116/28, 779 00 Olomouc, proti rozsudku Okresního soudu Plzeň – město ze dne 28. 11. 2016, č. j. 31 C 41/2015-74, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 5. 2017, č. j. 56 Co 84/2017 - 114, a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2018, č. j. 21 Cdo 4020/2017-134, a návrhu na zrušení §6 a § 8 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, za účasti vedlejší účastnice NATALART s. r. o., Parková 11a, Plzeň, takto: I. Ústavní stížnost se zamítá. II. Návrh

---

⁴¹⁷ Nález Ústavního soudu, dostupné dne: 1.10.2019,
https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/I_US_1099_18_rev.pdf

na zrušení § 6 a § 8 odst. 2 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách se odmítá.

Co je ovšem důležité, je zdůvodnění. Premisa: v průběhu procesu asistované reprodukce manžel zemřel a zůstaly po něm kryokonzervované spermie. V informovaném souhlasu s kryokonzervací spermií byla klauzule o jejich zničení v případě smrti manžela. Vdova se domáhala dokončení procesu asistované reprodukce i po manželově smrti. Centrum asistované reprodukce toto odmítlo, protože podle právní úpravy asistované reprodukce⁴¹⁸ již spolu netvoří pár, manžel není schopen dát informovaný souhlas a zákon neumožňuje asistovanou reprodukci samostatně žijící ženě.

Odůvodnění nižších soudů: V I. instanci padlo odůvodnění: nelze předjímat další vůli zemřelého manžela v průběhu léčebného procesu a nahrazovat ji soudním rozhodnutím. Podle soudu prvního stupně není v projednávané věci dán ani prostor pro aplikaci institutu dříve vysloveného přání.

Ve II. instanci soud rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, když dospěl k závěru, že skutková zjištění neumožňují soudu žalobě vyhovět.

Nejvyšší soud prohlásil, že asistovaná reprodukce je možná jen mezi živými lidmi. Dále zmiňuje, že smrtí manžela už netvoří „neplodný pár“, který je podle zákona o specifických zdravotních službách nutný k uskutečnění asistované reprodukce. Právo na respektování rodinného života tento soud odmítl s odůvodněním, že smrtí manžela rodina stěžovatelky zanikla. Nebylo dotčeno ani právo být matkou, protože toto rozhodnutí nijak neovlivňuje možnosti mateřství do budoucna.

Ústavní soud neshledal pochybení v odůvodnění nižších soudů. Naopak chválí Nejvyšší soud za preciznost jeho zdůvodnění. Z důvodů specifikovaných již Nejvyšším soudem a z důvodu klauzule o zničení pohlavních buněk v případě smrti vydal Ústavní soud ČR 8. 11. 2018 výše uvedené rozhodnutí.

I další nález Ústavního soudu ČR má dalekosáhlý význam. Tento soud ve svém rozhodnutí I.ÚS 3226/16⁴¹⁹ zamítl uznat rodičovství druhému člověku tvořícímu homosexuální pár, který přivedl na svět dítě cestou náhradního mateřství. Další závěry nejsou relevantní k tématu práce.

Odůvodnění: české právo neumožňuje rodičovství dvou osob stejného pohlaví.

---

⁴¹⁸ Viz 3. kapitola

Velice závažné je rozhodnutí v této věci Nejvyššího soudu, které Ústavní soud převzal a plně se s ním ztotožnil: uznání rodiny, v zahraničí legálně vzniklé za využití náhradního mateřství, se zjevně nepříčí českému veřejnému pořádku.

Zde se tedy uznává přijatelnost náhradního mateřství v České republice, což je velmi závažné, jelikož výroky Ústavního soudu ČR mají váhu pramene práva.

4.1.2. *Rozsudky ostatních soudů*

V poslední době se v právní praxi naší republiky objevují žaloby typu „wrongful birth“. Tento pojem není definován v žádném pramenu českého práva, nelze ho přesně a výstižně přeložit, a proto se používá po celém světě i v neanglických zemích. Základem těchto žalob je újma způsobená matce, případně rodičům, narozením zdravého dítěte, a to v důsledku porušení povinnosti lékaře. Jedná se tedy o žalobu o náhradu škody za narození neplánovaného, nebo nechtěného dítěte. Nejen v zahraničí, ale i v České republice se lze domáhat nároků z narozeného a nechtěného dítěte prostřednictvím žaloby na ochranu osobnosti, a to na základě porušení práva svobodně se rozhodnout o vlastním těhotenství, o založení vlastní rodiny.

Podstatou těchto žalob je nedbalostní čin lékaře, jehož důsledkem je zdravé, ale nechtěné dítě.

Protiprávní jednání lékaře lze rozdělit do dvou kategorií. Do první kategorie lze zařadit nesprávné nebo neúplné informování rodičů v souvislosti s těhotenstvím ženy, přičemž tato informace by byla zásadním faktorem pro jejich rozhodnutí, zda si dítě ponechat nebo zda uměle přerušit těhotenství. Může se jednat například o sdělení, že jejich plod je poškozen, nebo že jeden z rodičů je nositelem genetické nemoci, která může vést k tomu, že se narodí dítě s určitým postižením. Dále sem patří nesprávné poučení lékaře o užívání antikoncepce, nepravdivá informace o neplodnosti páru, nesprávné poučení pacienta, který podstoupil sterilizaci, o tom, že ani sterilizace provedená v souladu s postupem *lege artis* nemusí zabránit početí dítěte. Druhou kategorií rozumíme postup lékaře *non lege artis*, kterého se může dopustit tím, že nesprávně provede sterilizaci, umělé přerušení těhotenství, a v důsledku tohoto zákroku se narodí dítě, které nebylo plánováno. Tedy musí být příčinná shoda mezi nedbalostním

---

⁴¹⁹ Nález Ústavního soudu, dostupné dne: 2.10.2019, <https://nalus.usoud.cz/Search/Results.aspx>

jednáním a způsobenou škodou.⁴²⁰ Škoda je materiální – náklady spojené s těhotenstvím, porodem a péčí o dítě (výchova a výživa), nebo nemateriální – tedy zásah do osobnostních práv rodičů.

Vedou se spory, zda péče o zdravé dítě je materiální škoda. Většina soudů ve světě proto přiznává materiální náhrady pouze v případě narození postiženého dítěte.

Imateriální újmou je porušení zájem chráněný zákonem⁴²¹, do kterého bylo zasaženo porušením povinností lékaře. V důsledku tohoto jednání ztratili rodiče možnost svobodně rozhodnout o svém budoucím životě, o založení rodiny, o tom zda si chtějí nechat dítě zdravé nebo postižené, tudíž tím ztratili možnost plánovat si svou budoucnost.

Česká judikatura má zatím malou zkušenost s těmito žalobami.⁴²² U Vrchního soudu v Olomouci se projednával spor⁴²³ o nedbalost při provádění interrupce. Příčinou sporu bylo těhotenství s dvojčaty. Jedno interrupci přežilo a narodilo se zdravé. Vrchní soud potvrdil výrok nižšího soudu: *„při interrupci jde vždy o zásah do citlivých oblastí osobnosti ženy, vadně provedené umělé přerušování těhotenství bude zpravidla natolik závažným zásahem do osobnostních práv, že v úvahu přichází vedle morální satisfakce i relutární náhrada nemajetkové újmy“*. Do výše kompenzace bylo započítáno jednak to, že se žena nedostavila na kontrolu, která by živé dvojče odhalila a jednak absence používání antikoncepce v situaci, kdy oba nechtěli zplodit potomka.

Tento spor byl jeden z prvních v České republice a je natolik závažný, že je v dalších rozsudcích citován de facto jako precedens.

V druhém případě šlo o správně provedenou sterilizaci, avšak pacientka nebyla poučena o tom, že i po provedení sterilizace je možné otěhotnět a tudíž se nelze na tento provedený zákrok spoléhat se stoprocentní jistotou. Krajský soud v Praze žalobkyni z jí požadovaného odškodnění ve výši 500 000 Kč přiznal 30 000 Kč jako náhradu nemajetkové újmy, kterou pak Vrchní soud v Praze zamítl pro rozpor s dobrými mravy.⁴²⁴

Dále se vedou soudní spory o nechtěné těhotenství po absolvované sterilizaci. Sem právě spadá absence poučení o tom, že žádná sterilizace není stoprocentně účinná. Takovou zajímavou

---

⁴²⁰ Z. Lachvácová, *Náhrada újmy způsobené narozením dítěte*, Studie právnické fakulty UK, Univerzita Karlova, Praha 2014, s. 5.

⁴²¹ § 81 Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁴²² R. Němec, *Právo dětí žalovat své rodiče*, in Bulletin advokacie (on-line verze), Praha 2017, dostupné dne: 29.8.2019, <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravo-deti-zalovat-sve-rodice?browser=mobi>

⁴²³ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 7. 2009, 1 Co 192/2008.

⁴²⁴ Z. Lachvácová, *Náhrada újmy způsobené narozením dítěte*, Studie právnické fakulty UK, Univerzita Karlova,

žalobou na ochranu osobnosti je spor u Krajského soudu v Brně pod spisovou značkou 70 Co 113/2018. Předmětem sporu bylo odvolání od Okresního soudu Blansko v případě neoprávněně provedené sterilizace a následného otěhotnění. Krajský soud díky soudním znalcům dospěl k názoru, že sterilizace byla provedena. Provedení sterilizace bylo klasifikováno jako *non lege artis*, protože o tomto zákroku nebyla jediná zmínka ve zdravotnické dokumentaci a propouštěcí zprávě. Výkon prováděli lékaři bez atestace a bez dohledu staršího lékaře. Soudní znalci dokázali, že sterilizace proběhla, i když v operačním protokolu bylo napsáno, že provedena nebyla.

Důležité ale je, proč za 4 roky chtěla žalobkyně jít na opětovnou sterilizaci. Soud uznal za rozumné a logické, že žalobkyně má již jedno postižené dítě a že jsou předpoklady rozvinutí duševní poruchy u dalšího dítěte. Přítomnost postiženého dítěte a možnost druhého nemocného potomka soud označuje jako závažné argumenty navíc k právu svobodně rozhodovat o svém životě, počtu členů rodiny. Při stanovování výše újmy bylo přihlédnuto k ilegálně provedené operaci, absenci adekvátního poučení a postoji žalované k věci.

Zde tedy máme soudem schválený selektivní potrat.

Další specifickou oblastí soudních sporů jsou porodnické kauzy. Ty jsou v českém soudním prostředí už dostatečně známé.

Například⁴²⁵: Žena, 35 let, dvojčetné těhotenství po metodách asistované reprodukce. Těhotenství hodnoceno jako rizikové – vyšší věk, dvojčata, gravidita po metodách asistované reprodukce. Po špatně provedeném císařském řezu a špatné pooperační péči pacientka zemřela.

Prenatální péče byla zhodnocena jako *lege artis*. Pacientka byla v péči privátního gynekologa.

Po odtoku plodové vody v 38. týdnu hospitalizována a byl indikován císařský řez vzhledem k patologickému uložení plodů a předčasně odtékající plodové vodě. Příprava pacientky k císařskému řezu hodnocena soudním znalcem jako *lege artis*.

Císařský řez byl proveden podle tehdy platných postupů standardně až na následující:

- krvácení z levého okraje sutury
- krvácení na přední děložní stěně pod močovým měchýřem
- nepřiměřeně vysokou krevní ztrátu – 1800 ml
- krev v moči

Praha 2014, s. 17.

⁴²⁵ A. Roztočil, *Porodnické soudní kazuistiky*, Grada, Praha 2015, s. 124 n.

Operatér zastavil krvácení, ale neprovedl kontrolu močového měchýře, takže nepoznal jeho perforaci, projevující se hemoragickou močí a průnikem moči do peritoneální dutiny se vstřebáváním odpadních látek z moči zpět do oběhu. Vzhledem ke krvácení a nadměrné krevní ztrátě nebyl zaveden drén, který by umožnil pooperačně odhalit krvácení do dutiny břišní. Toto je hodnoceno soudním znalcem jako postup *non lege artis*.

Od prvních projevů hemoragického šoku až po resuscitaci na ARO uběhlo 5 hodin a 8 minut. Tato časová prodleva měla za následek nevratné změny v organismu pacientky, které následně vedly k jejímu úmrtí. Jednoznačně hodnoceno jako postup *non lege artis*.

Po pitvě na oddělení soudního lékařství byla jako příčina smrti stanovena komplikace při operačním porodu a nesprávný postup lékaře v pooperačním období (tržná rána v močovém měchýři v délce 2,5 cm a hemoragický šok). Závěr lékařů z oddělení soudního lékařství jasně stanoví, že mezi chybným postupem lékařů a úmrtím pacientky je příčinný vztah.

Druhým příkladem⁴²⁶ je kauza rizikového těhotenství 29leté ženy. Těhotenství bylo vyhodnoceno jako rizikové na základě osobní anamnézy. První dítě (před šesti lety od současného porodu) žena porodila přirozenou cestou. Dítě mělo hmotnost 4500 g. a délku 54 cm. V porodopisu není zmínka o komplikaci při porodu – dystokii ramének (zaseknutí ramének dítěte za stydkou kost), nicméně žena trvá na tom, že tato komplikace u prvního porodu nastala.

Při současném těhotenství se objevily nadměrné otoky nohou a nárůst hmotnosti do 39. týdne těhotenství o 26 kg. Při přijetí na gynekologicko-porodnické oddělení ve 41. týdnu + 1 den byla určena hmotnost dítěte 4150 gramů. Srdeční akce plodu pravidelná, malé množství až absence plodové vody. Absolvována všechna náležitá vyšetření a v 15,25 příjem na porodní sál. 20,52: spontánní porod chlapce – o hmotnosti 5350 gramů a 56 centimetrů délky. Po porodu hlavičky následovala dystokie ramen. Použit McRobertsův manévr a dál byl porod bez komplikací. Celková doba porodu byla 9 hodin a 5 minut. Tolik porodopis.

Soudní znalec hodnotí postup porodu jako *non lege artis*. Závažnou chybu vidí v nedbale vedené dokumentaci, ze které není možné vyčíst, který lékař dělal jaký výkon. Hlavní chyba lékařského týmu byla podle soudního znalce ve špatně stanovené váze plodu, a tudíž chybně naplánované strategii porodu. Z dokumentace nelze vyčíst, který lékař tuto váhu stanovil. Lékař provádějící ultrazvukové vyšetření se ke hmotnosti dítěte nevyjádřil. Ultrazvukové tabulky připouští odchylku 500 gramů, na konci těhotenství 800 g. Zde byla chybně stanovena váha plodu o 1200 g. Takové určení váhy je hodnoceno jako nedbalé. Pacientka sama upozorňovala

---

⁴²⁶ Ibidem, s. 244 n.

personál porodního sálu na možnost porodu velkého dítěte.

Celková anamnéza pacientky a velikost dítěte měly být jednoznačnou indikací k císařskému řezu. Soudní znalec vidí problém ve zcela jasném selhání pracovníků porodního sálu při stanovení váhy dítěte. Předejít poškození dítěte se dalo provedením císařského řezu, který je indikován u nediabetologických pacientek od odhadu hmotnosti plodu 4500 gramů.

Nemocnice se u soudu hájila tím, že plnila jen svou povinnost.⁴²⁷ „Nevím“, jestli zmatek v dokumentaci je plnění povinnosti. Ale rozhodně nebylo uděláno nic pro to, aby se poškození dítěte předešlo.

V procesu byly kromě jiného položeny soudnímu znalci tyto otázky: Je správná úvaha nemocnice, že když rodička již dříve porodila spontánně dítě o hmotnosti 4500 g, porodí i větší, respektive jak se připravila nemocnice na situaci, že dítě bude mnohem větší?

Odpověď soudního znalce: Je to špatná úvaha vzhledem k tomu, že hmotnost plodu 4500 g. je podle doporučených postupů indikací k provedení císařského řezu. Nemocnice se na porod velkého dítěte nepřipravila.

Jak hodnotíte postup nemocnice, když věděla o velkém plodu, velké nepřesnosti měření, a přesto se na toto měření spolehla a postavila na něm svůj závěr, že lze porodit spontánně?

Odpověď soudního znalce: Šlo o velmi závažné podcenění situace, která v důsledku vedla k poškození novorozence s trvalými následky.

Zabránilo by se zmíněnému poškození dítěte, kdyby se přistoupilo k císařskému řezu?

Odpověď soudního znalce: S téměř stoprocentní jistotou by se tomu zabránilo.

Je to velmi smutné až tragické, ale selhání lidského faktoru přivedlo na svět další postižené dítě.

4.2. Kasuistika v církevním právu

Z doby svého působení coby advokáta církevních soudů vím, že nové společenské jevy nastupují u církevních soudů v žalobách až se zpožděním. Proto v archivu Metropolitního církevního soudu Praha doposud není soudní kauza, která by obsahovala žalobní důvod jakkoliv spojený s asistovanou reprodukcí.

---

⁴²⁷ Tímto argumentem se hájili i nacisté u tribunálu v Norimberku po II.světové válce.

4.2.1. Kauzy z České církevní provincie

U Metropolitního církevního soudu Praha proběhla kauza⁴²⁸, kde žalobní důvody byly:

- 1) psychická nezpůsobilost odpůrkyně převzít a plnit podstatné manželské povinnosti;
- 2) vyloučení práva na zrození dětí odpůrkyně.

In factu:

V žalobě je uvedeno, že s odpůrkyní uzavřeli sňatek pod vlivem jejího těhotenství, i když odpůrkyně uvažovala o potratu. Pro navrhovatele to byla nepřijatelná věc z důvodu života z víry.

Během trvání sňatku odpůrkyně otěhotněla podruhé. Manžela postavila před hotovou věc, že jde na potrat. Prý je to její věc a její rozhodnutí a s dalším dítětem by měla „moc práce“.

Odpůrkyně se v manželství cítila dobře, protože byla materiálně zabezpečená.

Nakonec manželé nežili spolu, ale vedle sebe. Veškerý citový vztah zničil potrat.

Odpůrkyně na výzvy soudu nereagovala, proto byla dekretem soudu prohlášena za nepřítomnou v řízení.

První svědkyně popisuje odpůrkyni jako značně sebestřednou, hodně rozmazlenou. Navrhovatel podle této svědkyně podcenil fakt, že odpůrkyně nebyla vychovávána pro domácnost. Proto se odpůrkyně nedokázala vyrovnat s tím, že manžel bude dlouho v práci a ona proto bude doma sama s dítětem.

Dále popisuje, že odpůrkyně se chtěla vzdělávat, cestovat a chodit do společnosti, v čemž by jí další dítě bránilo. Od prodělaného potratu manželství fungovalo jen setrvačností.

Na radu tehdejšího svého faráře navrhovatel zažádal o sanaci manželství. Od tohoto nelogického kroku – žádat sanaci v hluboké manželské krizi – si sliboval nějaký zázrak, který zachrání jeho manželství. Navrhovatel o sanaci žádal také proto, aby mohl přistupovat ke svátostem.

Svědkyně dále konstatuje, že manželé byli dvě naprosto rozdílné povahy a nedokázali se s tím smířit. To také civilní soud konstatoval ve svém rozsudku.

Velký problém ve vztahu představovali rodiče odpůrkyně. Jednak na nich byla odpůrkyně nezdravě závislá a jednak neustále zasahovali do manželství.

Druhá svědkyně popisuje citový chlad odpůrkyně „studená jako psí čumák“. Její povahu charakterizuje tak, že se snažila z manželství vydolovat co nejvíce. Také je informována o provedeném potratu i přes nesouhlas navrhovatele, protože odpůrkyně nebyla ochotná s ním mít druhé dítě.

Soudní znalkyně v oboru forenzní psychiatrie konstatuje, že oba partneři měli zjevně jinou představu o životě. Za neutěšený stav manželství může podle znalkyně neoddělení se odpůrkyně od původní rodiny. Po prostudování všech dostupných akt soudní znalkyně dochází k závěru, že v době uzavření manželství pravděpodobně nebyla odpůrkyně schopna převzít podstatné manželské povinnosti.

V závěru soud tvrdí k prvnímu bodu žaloby, že podle výpovědi navrhovatele a svědků byla odpůrkyně v době uzavření manželství nezralá a nepřipravená, očekávala od života zábavu, toužila být středem pozornosti a praktické stránky manželského života a péče o dítě, které ani nechtěla přijmout, ji zaskočily. O nezralosti odpůrkyně svědčí i to, že po návratu z mateřské v žádném zaměstnání nevydržela dlouho, často měnila zaměstnání, protože chtěla být neustále uznávaná a připadala si nedoceněná a ublížená.

Velký vliv na odpůrkyni měla výchova z původní rodiny a zásahy rodičů do manželství. V mnoha ohledech vykazovala dětinské chování, které má daleko k osobní zralosti a způsobilosti převzít a plnit manželské povinnosti. Manželství není instituce na zaopatřování dospělých.

Proto Metropolitní církevní soud prohlásil toto manželství za neplatné od počátku z důvodu kánonu 1095 °3.

K druhému bodu žaloby se soud vyjádřil, že provedené důkazy vedou k nepochybnému závěru, že odpůrkyně v okamžiku uzavření manželství pozitivním aktem vůle vyloučila právo na zrození potomstva. A to tím, že už v případě prvního těhotenství ještě před svatbou odpůrkyně uvažovala o potratu a od svého záměru upustila až na naléhání navrhovatele. V případě druhého těhotenství, k němuž došlo v průběhu manželství, absolvovala potrat i přes zásadní nesouhlas manžela. Svědkové ve výpovědích uvedli, že další dítě by jí bránilo v realizaci jejích zájmů.

---

⁴²⁸ Č.j.: 60/19/I rozs.

Proto soud rozhodl a prohlašuje toto manželství za neplatné od počátku z důvodu kánonu 1101 §2.

Zajímavou závěrečnou perličkou je dodatek k rozsudku, kde soud tvrdí, že Nad rámec uvedeného soud konstatuje, že manželství by zřejmě bylo možné úspěšně napadnout i pro neplatnost duchovním správcem nezodpovědně vyžádaného sanačního reskriptu, když podle kánonu 1162 § 1 CIC nelze manželství zplatnit v základu, pokud u jedné nebo obou stran v době sanace absentoval manželský souhlas (*affectio materialis*), což se s ohledem na výsledky důkazního řízení jeví jako prokázané.

V další kauze⁴²⁹ se jedná o omyl ve vlastnostech žalovaného. Žalobkyně se bála pokračovat ve známosti s člověkem, který měl rozštěp patra. Obávala se o přenositelnost na děti. Byla ujištěna rodiči snoubence, že to není dědičné, že to bylo způsobeno rentgenovým zářením v době těhotenství. Žalobkyně toto vysvětlení přijala. 3 roky po svatbě otěhotněla a ukázalo se, že dítě má rozštěpovou vadu tak velkého rozsahu, že je jen obtížně slučitelná se životem. Lékaři doporučili potrat. Rodina žalovaného toto rozhodnutí podpořila. Po potratu si otec žalovaného vzpomněl, že v rodině vlastně jednu příbuznou s rozštěpem měli. Žalobkyně toto brala jako podraz. Jestli záměrný, to neví s jistotou. Rozhodně si není jistá, že by do manželství vstoupila, kdyby věděla, že se jedná o dědičnou záležitost.

Po dalších dvou letech opět otěhotněla. Dítě mělo opět rozštěpovou vadu, ale tentokrát malého rozsahu. Při dalším těhotenství se opět projevilo rozsáhlé poškození plodu, a tak žalobkyně s velkou bolestí opět podstoupila potrat. Podle genetické prognózy je pravděpodobnost další vady víc jak 50 %. Žalobkyně po třech traumatizujících zkušenostech nebyla psychicky i fyzicky schopna takové riziko unést.

Navrhla řešit situaci umělým oplodněním, což manžel nejprve nechtěl, ale nakonec souhlasil, ale proces byl neúspěšný. Vzhledem k dlouhému odloučení z pracovních důvodů (on v Brně, ona v Praze s dítětem) se cítila žalobkyně velmi osamělá a toužila po sdílení své bolesti s jiným člověkem. Proto již během manželství navázala novou známost a podala návrh na rozvod. Svou psychickou nezralost vidí v tom, že selhala při rozhodování o tak závažných věcech, jako je potrat těch dětiček. Strašné pro ni podle jejích slov bylo, že se musela rozhodnout, jestli děti budou žít.

---

⁴²⁹ Č. j.: 25/13/I rozs.

Svou známost se žalovaným přerušila z obavy o dědičnost jeho vady. Obnovila ji díky ujištění ze strany rodičů partnera. Vše rodiče zamlčovali až do prvního potratu. Žalobkyně se domnívá, že rodina jí toto riziko zamlčela, podle načasování, jak se o tom nakonec dozvěděla. Nikdo se o tom nechtěl před tím bavit – bylo to tabu. Žalobkyni na možnost dědičnosti upozorňovala její matka a před kamarádkou se vyjádřila v době těhotenství, že toto vědět, tak si žalovaného nikdy nevezme.

Žalovaný poslal soudu své vyjádření dopisem. Potvrzuje přerušení známosti pro vrozenou vadu, ale nakonec se brali za účelem vytvořit fungující rodinu s dětmi. Ztráta dvou dětí byla pro oba ranou, na kterou nebyli připraveni. K vyjádření rodičů o původu vady vypověděl, že věřil rodičům, že se to stalo rentgenovým zářením v těhotenství.

První svědkyně potvrdila výpověď žalobkyně. Vypovídá o tom, jak bylo těžké rozhodnutí o potratu a jak bylo silně doporučováno lékaři. Svou výpověď dosvědčuje i šok, v jakém byla žalobkyně, když se dozvěděla, že vada manžela je dědičná. Svědkyně neví, jestli neprozrazení rodové zátěže bylo záměrné. Žalobkyně se jich na to ptala, protože měla pochybnosti, oni ji uklidnili, že o nic nejde, a tím byla uvedena v omyl. Svědkyni se zdá divné, že rodiče i žalovaný jako vzdělaní lidé o tom nezkusili přemýšlet a víc po tom pátrat. Svědkyně nemá pochyb, že došlo k omylu. Není si jistá, zda by si žalobkyně žalovaného vzala, kdyby o zátěži věděla.

Spolupracující kněz byl celou dobu příkloněn k žalovanému. Podává své vlastní konstrukce a na fakt, že se žalobkyně cítí obelhána, uvedl, že to pro ni byla spíš dobrá výmluva pro další činy a pro ospravedlnění nevěry. Soudem byl kněz dopředu varován, aby zachoval zpovědní tajemství. Na to odpověděl, že to dokáže odlišit.

Výpověď kněze nelze přijmout, protože se jednalo o zpovědníka stran, který *ipso iure* neměl být k výpovědi připuštěn; navíc ve výpovědi uvedl věci ze svátostného vyznání, čímž porušil zpovědní tajemství.⁴³⁰

Otázkou zůstává, proč tato výpověď je citována v rozsudku, když se jedná o nulitní akt.

Druhá svědkyně potvrzuje vše, co bylo řečeno výše, ovšem s tím, že i ona sama se ptala rodičů žalovaného na původ té vady. I jí bylo sděleno, že se jedná o následky rentgenového záření. Rovněž konstatuje, že žalobkyně byla postojem rodičů žalovaného uvedena v omyl, a

---

⁴³⁰ Toto doplnila jako připomínku žalující strana po zveřejnění akt procesu.

kdyby o dědičnosti té vady věděla, tak by si žalovaného nevzala.

Soud v odůvodnění uvádí, že přerušení známosti z důvodu vady znamená, že žalované na této věci záleželo. Po opětovném navázání vztahu se jí dostalo ujištění od rodičů žalovaného, že to bylo způsobeno v těhotenství. Žalobkyně se cítí podvedena, když až po potratu se dozvěděla pravdu od rodiny žalovaného. Nikdo ze stran nebo svědků neuvádí, že tato vada byla zatajena se zlým úmyslem, což by byl podvod. V tomto případě se jedná o omyl v podstatné vlastnosti, které byla nade všechnu pochybnost věnována pozornost již před svatbou.

Proto soud prohlásil toto manželství za kanonicky neplatné, protože byl prokázán omyl žalobkyně ve vlastnosti osob žalovaného ve smyslu kánonu 1097 § 2.

V další kauze⁴³¹ není ukončení těhotenství meritem věci nebo příčinou rozpadu vztahu, ale důsledkem vztahu. Mladá žena z tradiční moravské rodiny pracovala v Abcházii a Gruzii, kde se seznámila se svým budoucím manželem gruzínské národnosti. Po svatbě bydleli v Gruzii, kde navrhovatelka pracovala. Odpůrce od ní ovšem očekával podřízení se tradičním gruzínským hodnotám. Měla být součástí širokého rodinného klanu, a nikoliv jeho životní partnerkou, zatímco navrhovatelka chtěla životního partnera, se kterým by žili spolu s vlastními dětmi. To jsou zcela odlišné představy o fungování rodiny. Sjednocení nepomohlo ani těhotenství. Nakonec odpůrcova rodina rozhodla, že se musí rozvést a dítě po porodu má navrhovatelka svěřit široké rodině odpůrce, která se o něj postará. Když navrhovatelka odpověděla, že rozvod akceptuje, ale ať jí s dítětem nechá v klidu žít, tak na ni odpůrce křičel, že je blázen a dítě, že je jeho. Pod tíhou těchto okolností zvolila navrhovatelka jako řešení potrat.

Odpůrce se soudem komunikoval pouze elektronicky. S rozvodem souhlasil, procesu se neúčastnil (vydán dekret o neúčasti strany), ale nesouhlasil s tím, jak záležitost popisuje navrhovatelka.

Protože nenarozený život nebyl meritem věci, nebudeme kauzu dále rozebírat z důvodu ochrany soudního tajemství.

Velkým problémem je prostředí, ze kterého člověk pochází a jeho kompatibilita s životním partnerem či partnerkou. U soudu v Praze⁴³² proto probíhala kauza, která přesahovala hranice

---

⁴³¹ Č.j.: 29/18/I rozs.

⁴³² Č.j.: 42/10/Irzs

státu a zasahovala až do drogové sféry v Holandsku a Belgii. Zajímavé v této kauze bylo, že sňatek vymlouvala nevěstě sama matka ženicha, která už tehdy viděla, že se nezmění. Dále vztah rozmlouvala i policie díky zbraním a drogám.

Kromě dalších kánonů⁴³³ byl dekretem stanoven předmět sporu – odmítání výchovy dětí. Proti plození nežalující strana (manžel) nic neměla, ale zatvrzele je odmítala vychovávat. Tato kauza je tedy zajímavá v tom, že defektní byla pouze jedna část dobra potomstva – munus educandi, a nikoliv celé dobro potomstva.

Se soudem komunikovala pouze písemně, kdy požádala o komunikaci pouze v holandštině, a dodala své důvody pro rozpad manželství. Taktéž se partner snažit zabránit procesu tím, že se odvolával na neproběhnuvší civilní rozvod. Tedy ten, který proběhl v Čechách a dle jeho tvrzení nebyl uznán Nizozemskými úřady. Z listinných důkazů se potvrdila nepravdivost tohoto tvrzení a v procesu se pokračovalo.

Odmítání výchovy dětí se projevovalo naprostým nezájmem o potomka, kterému díky ovlivnění drogami šlo i o život.

Svědci potvrdili skutečnosti uvedené v žalobě i ve výpovědi strany žalující. Soudní znalkyně ve své relaci definuje nezájem o dítě.

V této kauze figuroval také jako listinný důkaz rozvodový rozsudek civilního soudu, který obsahoval důkladné zdůvodnění, o které bylo možné se opřít.

Na základě těchto důkazů prohlásil církevní soud ve všech bodech dekretu o předmětu sporu manželství za neplatné od počátku.

Tolik 4 kauzy od nynějšího Metropolitního soudu v Praze. Popsal jsem je stručně. Více ale je nelze rozepisovat, abychom neporušili procesní tajemství a nenarušili soukromí procesních stran.

U diecézního soudu v Hradci Králové byla kauza,⁴³⁴ kde jedním ze žalobních důvodů stanovených dekretem o předmětu sporu byla simulace manželství.⁴³⁵ Jednalo se o klasické manželství studentů, protože délka studia na hudební konzervatoři přesahuje běžný rámec střední školy. Ve čtvrtém ročníku studenti obvykle maturují, ale absolvují celé studium až v šestém ročníku. Tedy jsou již během studia vyzrálější a mají větší chuť se ženit a vdávat. Oba

---

⁴³³ Nebudu je uvádět z důvodu ochrany procesního tajemství.

⁴³⁴ Čj.: 1/2010.

⁴³⁵ Ostatní důvody pomineme z důvodu ochrany procesního tajemství.

kontrahenti vstupovali do svazku se vzájemnou dohodou o tom, že dokud budou studovat, nebudou mít děti. Zde se tedy jedná o dočasné vyloučení dobra potomstva. Jenže během trvání této podmínky (dočasného vyloučení přijetí potomstva) se manželství rozpadlo. Takže i když bylo vyloučení dočasné, přesto trvalo po celou dobu trvání sňatku. Tehdy putativního, dnes již neplatného. Zajímavé na této kauze je postoj některých pedagogů konzervatoře, kteří snoubencům doporučovali po dobu studia nemít děti. Naštěstí byli ochotni svědčit, což bylo jedinečné. Častým problémem u českých církevních soudů je totiž důkazní nouze. O svědky v této kauze nouze nebyla, protože svědčili pedagogové i spolužáci.

Zde v této kauze byl problém procesní, kdy kromě jiného tehdejší soudní vikář zaslal stranám a jejich zástupcům pouze oznámení o výroku soudu, ale nezaslal rozsudek. Na námitky advokáta žalující strany, který se proti tomuto přístupu ozval, odpověděl tehdejší oficiál, že se snaží zmenšit spotřebu papíru na soudu.

Na těchto kauzách z českého prostředí je jasně vidět, jak důležitý je pozitivní úkon vůle k deklaraci neplatnosti manželství od počátku. Je třeba nejenom pozitivní úkon vůle, ale i jeho dokazatelnost. Obojí je třeba v přípravě žaloby objevit. Nevymyslet, ale objevit. To je úkol pro advokáta stran. Pomoc dobrého církevního advokáta doporučuji každému, kdo se ocitne v podobné životní situaci.

4.2.2. *Kauzy Římské roty*

Jurisprudence Římské Roty je důležitá, protože představuje modelové případy pro soudy nižších instancí, aby tyto soudy se modly snáze orientovat ve složitých případech. De facto jsou rozsudky zmíněného soudu jakoby precedenty, na něž je možné se ve zdůvodnění rozsudku odvolávat. Jediné, co bych viděl jako nepříjemné v publikovaných *Decisiones*, je úroveň latiny⁴³⁶. Tak je tak vysoká a tak specifická, že člověku pro běžné použití se vyplatí si raději překlad zaplatit, než aby se s tím překládal sám. Latina tohoto soudu se opravdu vymyká běžné znalosti latiny.

---

⁴³⁶ *Decisiones Romanae Rotae* jsou pro celou církev publikovány v latině.

4.2.2.1. Význam Římské roty

Římská rota je tribunál Apoštolského stolce ustanovený papežem jakožto odvolací soud. Z titulu svého ustanovení řeší soud Římské roty ve druhé a vyšší instanci kauzy, které od soudů nižší instance byly *per appellationem* předloženy Apoštolskému stolci.⁴³⁷ V první instanci přísluší Římské rotě soudit biskupy ve sporných věcech, opaty primase nebo opaty představené mnišských kongregací a nejvyšší řeholní představené řeholních společností papežského práva. Dále tomuto soudu náleží soudit diecéze nebo jiné církevní osoby, ať fyzické nebo právnické, které po papeži nemají nižšího představeného.⁴³⁸

Význam soudu Římské roty však svojí šíří přesahuje samotnou činnost soudní. Jak uvádí konstituce *Pastor bonus*, tento tribunál přispívá k jednotě právní vědy a vlastními rozsudky pomáhá soudům nižší instance.⁴³⁹ Soud Římské roty svými rozsudky a jejich odůvodněním plní zcela zásadní úlohu v oblasti interpretace právních norem. Jurisprudence je nejen jedním ze způsobů interpretace aktuálních norem, nýbrž ve výjimečných případech může také být pomocným pramenem práva. Rozsudek samozřejmě není pramenem práva ve vlastním slova smyslu, avšak větší množství shodných rozsudků Římské roty tvoří soudní obyčej, který je nejlepší interpretací právní normy.⁴⁴⁰ Nutnost interpretace právních norem vzniká na základě skutečnosti, že některá právní věc není výslovně upravena obecným zákonem.⁴⁴¹ Výklad zákonů soudním rozhodnutím v jednotlivé věci sice není zákonem a zavazuje pouze ty osoby a týká se pouze těch věcí, pro něž byl vydán,⁴⁴² avšak rozsudky Římské roty, když aplikující právo na konkrétní případ, podávají přesnější výklad dané normy. Praxe Římské kurie, k níž náleží také tento tribunál, je jedním z kritérií při rozhodování záležitostí, které nejsou výslovně upraveny zákonem. Kodex kanonického práva stanoví, že tyto záležitosti je nutno rozhodnout pomocí zákonů upravujících podobné záležitosti, dále s použitím obecných právních zásad při uplatnění kanonické umírněnosti, dále pomocí právního pojetí a praxe římské kurie a společného a ustáleného názoru odborníků (kan. 19). Ovšem mezi těmito způsoby řešení není v kodexu stanovena hierarchie, to znamená, že není určeno, které z těchto řešení má přednost v případě kolizí.⁴⁴³ Avšak papež svatý Jan Pavel II. stanovil, že jurisprudenci Římské roty nutno

⁴³⁷ viz. kan. 1443 a 1444 CIC, 1063 - 1066 CCEO.

⁴³⁸ Kan. 1405 §3 CIC, 1060 § 1 CCEO.

⁴³⁹ Joannes Paulus PP II., *Constitutio apostolica Pastor bonus*, art 126, AAS 80 (1988), s. 892.

⁴⁴⁰ G Dzieżron, *Troska Roty Rzymskiej o jedność jurisprudencej w Kościele*, in: PK 42 (1999) 1-2, s. 198.

⁴⁴¹ viz. kan. 19 CIC, 1501 CCEO.

⁴⁴² viz. kan 16 §3 CIC, 1498 §3 CCEO.

⁴⁴³ Por. G Dzieżron, *Troska Roty Rzymskiej o jedność jurisprudencej w Kościele*, in: PK 42 (1999) 1-2, s. 201.

chápat jako první kritérium interpretace práva.⁴⁴⁴

Jakkoli je příslušnost soudu Římské rotý velmi široká, největší část projednávaných kauz tvoří odvolání od soudů nižší instance v řízení o neplatnost manželství.⁴⁴⁵ Jurisprudence Římské rotý je také v těchto kauzách zásadním kritériem interpretace a aplikace práva ve všech jeho oblastech. Nutnost preciznější interpretace se v oblasti manželského práva týká především ustanovení o psychických příčinách neplatnosti manželství (kan. 1095) a také ustanovení neplatnosti manželství z důvodu podvodu (kan. 1098). Především v těchto oblastech si mají soudcové nižších tribunálů při rozhodování pomáhat jurisprudencí Římské rotý.⁴⁴⁶

Jak bude pojednáno v následující části této kapitoly, nejasnost zákonů, nutnost jejich interpretace, vývoj normy a stejně tak nová normotvorba se týkají také ustanovení o dobru potomstva. Proto také v této oblasti je jurisprudence Římské rotý zcela zásadní.

4.2.2.2. *Vývoj jurisprudence v oblasti bonum prolis ve 20. století*

Vývoj jurisprudence Římské rotý má mnoho příčin. Zcela zásadní příčinou je změna konkrétní normy či norma nová. Během dvacátého století bylo kanonické právo dvakrát kodifikováno, s čímž zcela samozřejmě souvisí derogace některých norem nebo jejich částí, změna stávajících norem a také stanovení norem zcela nových.⁴⁴⁷ Vývoj jurisprudence plyne však také z vnějších příčin, mezi které náleží různé (spíše negativní) změny ve společnosti, a také rozvoj humanistických věd v oblastech související s životem církve a její právní úpravou.⁴⁴⁸ Tato skutečnost se týká také manželského práva, ve kterém došlo během dvacátého století k prohloubení a upřesnění chápání podstatných prvků a vlastností manželství. V tomto vývoji měla jurisprudence Římské rotý zcela zásadní význam, jak výslovně uvádí papež svatý Jan Pavel II., který také zdůrazňuje významný přínos rotální jurisprudence v přípravě nové kodifikace.⁴⁴⁹

---

⁴⁴⁴ viz. Joannes Paulus II. PP, *Allocutio ad Romanae Rotae iudices coram admissos*, 23.1. 1992, n. 4, AAS 85 (1993), s. 142.

⁴⁴⁵ viz. J. Krajczyński, *Rota Rzymska a rzeczywistość małżeństwa*, in: *Ius Matrimoniale* 14 (2003) 8, s. 119.

⁴⁴⁶ viz. Joannes Paulus II. PP, *Allocutio ad Prelatos, Auditores Sacrae Romanae Rotae coram admissos*, 26.1. 1984, n. 7, AAS 76 (1984), s. 648.

⁴⁴⁷ Por. G Dzierżon, *Troska Roty Rzymskiej o jedność jurysprudencji w Kościele*, in: *PK* 42 (1999) 1-2, s. 199.

⁴⁴⁸ Por. St. Kosowicz, *Ewolucja pojęcia celu małżeństwa*, in: *PK* 31 (1988) 3-4, s. 134.

⁴⁴⁹ viz Joannes Paulus II. PP, *Allocutio ad Sacrae Romanae Rotae Prelatos, Auditores, Officialeset Advocatos*

4.2.2.3. *Jurisprudence Římské roty v období před II. vatikánský koncil*

Kodex kanonického práva z roku 1917 neobsahoval pojem dobro potomstva výslovně, avšak podle všeobecného mínění byl tento pojem obsažen v kánonu 1086 §2 pojednávajícím o manželském souhlasu.⁴⁵⁰ Vada souhlasu nastala vzhledem k dobru potomstva pouze tehdy, pokud jedna strana (nebo obě) v okamžiku uzavírání manželství vyloučila nebo omezila právo na manželské spojení (*ius in corpus*). V důsledku toho pak bylo *bonum prolis* ztotožněno s *ius in corpus*.⁴⁵¹ Kodex kanonického práva z roku 1917 jasně rozlišoval mezi cíli manželství. Primárním cílem bylo plození a výchova potomstva, druhořadým cílem pak vzájemná pomoc mezi manžely a prostředek k ukojení žádostivosti (kan. 1013 §1). Toto ustanovení nacházíme také ve výrocích Římské roty. Jurisprudence tehdy v souladu s právním pojetím připouštěla, že druhotný cíl manželství může být pominut, aniž by to mělo vliv na vadu manželského souhlasu.⁴⁵² Toto stanovisko pochází ve svém základu z nauky svatého Tomáše Akvinského, která ovlivnila kanonické pojetí manželství v celém následujícím období až ke kodifikaci církevního práva v roce 1917. Přestože se v době první kodifikace objevovaly tendence opustit dosavadní systém hierarchie cílů manželství, nakonec bylo toto rozdělení do Kodexu kanonického práva včleněno.

Zásadní vliv na zachování stávajícího pojetí manželství měl kardinál Pietro Gassparri, který byl odpovědný za závěrečnou redakci první kodifikace.⁴⁵³ Autorita tohoto významného kanonisty byla tak výrazná, že rozsudky Římské roty citovaly ve svém zdůvodnění jeho díla,⁴⁵⁴ především Traktát o manželství, který zcela jasně zachovával stávající právní pojetí.⁴⁵⁵

Z jurisprudence tohoto období tak plyne potvrzení dosavadní praxe, podle které je nutno uznat manželství za platně uzavřené tehdy, pokud snoubenci při uzavírání manželství vyloučili pozitivním úkonem vůle početí dítěte, nikoli však manželské spojení.⁴⁵⁶

---

coram admissos, 26.2. 1983, n. 4, AAS 75 (1983), s. 558.

⁴⁵⁰ L. Świto, *Istota bonum prolis*, in: PK 45 (2002) 3-4, s. 60.

⁴⁵¹ H. Stawniak, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, in: PK 32 (1989) 3-4, s. 126.

⁴⁵² viz. Dec. coram Wynen, 22.1. 1944, in: AAS 36 (1944), n. 24, s. 189.

⁴⁵³ viz R. Barrett, *Riflessioni sul Bonum coniugum*, in: Monitor Ecclesiasticus 124 (1999), s. 537.

⁴⁵⁴ Dec. coram Wynen, 22.1. 1944, in: AAS 36 (1944), n. 24, s. 189.

⁴⁵⁵ P. Gasparri, *Tractatus canonicus de matrimonio*, Tom. I, Typis Polyglottis Vaticanis Città del Vaticano 1932, s. 18-19.

⁴⁵⁶ Dec. coram Pecorari, 10.4. 1940, in: RRDec. 32 (1940), n. 2, s. 258.

Jurisprudence se tedy držela dosavadního pojetí *bonum prolis*, avšak v té době již probíhala akademická diskuse nad pojetím manželství vzhledem k jeho cílům. Tyto diskuse ovšem často vedly k nepřijatelným závěrům, které nebyly v souladu nejen s tehdejší právním pojetím,⁴⁵⁷ když odmítaly hierarchii cílů manželství, nýbrž také se samou podstatou manželství, když potomstvo nepovažovaly za cíl manželství.⁴⁵⁸ Z tohoto důvodu neměly tyto teorie vliv na právní pojetí a církevní magisterium jasně stanovilo, že tyto teorie není možné přijmout.⁴⁵⁹

Příčinou změny právního pojetí a následně také jurisprudence v oblasti *bonum prolis* byla změněná situace ve společnosti v souvislosti s rozšířením užívání antikoncepčních prostředků a také s praxí potratů. Na základě toho vznikla doposud právem nereflektovaná situace, ve které snoubenci sice nevyloučili manželské spojení (*ius in corpus*), avšak vyloučili zplazení či zrození potomstva.

V jurisprudence Římské rotý se proto v tomto období začínají objevovat rozsudky, které přinášejí řešení nastalé situace. Dochází k rozšíření pojmu *bonum prolis*, které tak již neobsahuje pouze právo na manželské spojení, nýbrž také zplazení, zrození a výchovu potomstva. Podle těchto rozsudků je v rozporu s podstatou manželství, pokud si kontrahenti sice vzájemně předají *ius in corpus*, zároveň však vyloučí zplazení potomstva, například přerušováním manželského spojení.⁴⁶⁰ Jurisprudence Římské rotý stanoví, že *bonum prolis* obsahuje nejen *ius in corpus*, nýbrž také primární cíl manželství, kterým zrození a výchova potomstva. Neplatnost manželství z důvodu vyloučení dobra potomstva nastává odmítnutím práva na fyzickou výchovu potomstva, když byl vyloučen jeho rozvoj začínající v okamžiku početí. Toto právo je součástí práva na manželské spojení, které je přirozeně určené k početí potomstva.⁴⁶¹ Neplatnost manželství byla v těchto kauzách stanovena v souladu s kánonem 1013 §2, který sice neobsahuje přímo zneplatňující ustanovení, avšak vyloučením zrození potomstva došlo k vyloučení účelu manželství, čímž nastala vada souhlasu ve smyslu kánonu 1086 §2.⁴⁶²

Toto zdůvodnění, které stanoví neplatnost manželství na základě vyloučení primárního cíle manželství, nacházíme také v dalších rozsudcích Římské rotý v období před II. vatikánským koncilem a v době jeho průběhu.⁴⁶³

⁴⁵⁷ viz H. Doms, *Sinn und Zweck der Ehe*, Müller Breslau 1935, s. 100.

⁴⁵⁸ N. Rocholl, *Die Ehe als geweihtes Leben*, Verlag Laumann Dülmen in Westfalen 1937, s. 82.

⁴⁵⁹ viz Congregatio Sancti Officii, *Decretum de finibus matrimonii*, AAS 36 (1944), s. 103.

⁴⁶⁰ Dec. coram Wynen, 6.5. 1941, in: RRDec. 33 (1940), n. 2, s. 355-356.

⁴⁶¹ Dec. coram Canestri, 26.1. 1950, in: RRDec. 42 (1950), n. 3, s. 46.

⁴⁶² Dec. coram Bejan, 9.11. 1961, in: RRDec. 53 (1961), n. 4-6, s. 496-497.

⁴⁶³ Dec. coram Jorio, 18.12. 1963, in: RRDec. 55 (1963), n. 2-3, s. 911, dec. coram Bejan 18.5. 1964, in: RRDec.

V té době již započala svoji činnost Papežská komise pro revizi Kodexu kanonického práva,⁴⁶⁴ která ve své činnosti hojně využívala jurisprudence Římské roty z tohoto období. Rozsudky tohoto tribunálu se také staly základem pro manželské právo v nové kodifikaci.⁴⁶⁵

4.2.2.4. *Jurisprudence Římské roty v období po II. vatikánském koncilu*

Konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, když hovoří o manželství a rodině, již nestanoví hierarchii cílů manželství, nýbrž je chápe jako jeden celek s ohledem na dobro manželů a zároveň na dobro potomstva.⁴⁶⁶ V nauce církve a následně také v jurisprudenci Římské roty tak nacházíme manželství v jeho personalistickém rozměru, jak odpovídalo nauce obsažené v konstituci *Gaudium et spes*. Tento rozměr manželství je také zakotven v nové kodifikaci, která manželství představuje jako nejvnitřnější společenství celého života zaměřeným svojí přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu potomstva.⁴⁶⁷

Dobro manželů a dobro potomstva od sebe nelze oddělit, protože tato dobra jsou vzájemně propojena. Podle jurisprudence Římské roty se dobro potomstva zakládá na vzájemném obdarování se manželů.⁴⁶⁸ Nejvnitřnější společenství života vyžaduje schopnost vytvoření vnitřního, mezosobního pouta schopného k plodnosti a vzájemné pomoci.⁴⁶⁹ Personalistický pohled na manželství (*totius vitae consortium*) předpokládá kromě dobra potomstva také dobro manželů, ze kterého plyne přirozené nasměrování manželství ke zrození potomstva.⁴⁷⁰

4.2.2.5. *Hlavní zásady jurisprudence Římské roty týkající se dobra potomstva*

I. Součástí *bonum prolis* je právo na manželské spojení, přirozeně zaměřené ke zplození

---

56 (1964), n. 1-17, s. 383-391.

⁴⁶⁴ Tato komise byla ustanovena 28.3. 1963.

⁴⁶⁵ Por. G Dzierżon, *Troska Roty Rzymskiej o jedność jurysprudencji w Kościele*, in: PK 42 (1999) 1-2, s. 199.

⁴⁶⁶ viz GS 48.

⁴⁶⁷ viz kan. 1055 §1.

⁴⁶⁸ Dec. coram Pompea, 11.4. 1988, in: RRDec. 80 (1988), s. 202.

⁴⁶⁹ Dec. coram Ruiz, 18.11. 1977, in: RRDec. 69 (1977), s. 458-464.

potomstva. Vyloučení tohoto práva je příčinou neplatnosti manželství.⁴⁷¹

II. Je nutno rozlišit samo právo a jeho využívání. Pokud manželé dočasně nevyužívají toto své právo, není to příčinou neplatnosti manželství.⁴⁷²

III. Nutno rozlišit úmysl přijmout potomstvo (*intentio prolis*) a samo početí potomstva. Neplatnost manželství plyne pouze z vady souhlasu zapříčiněné úmyslem nepřijmout potomstvo.⁴⁷³

IV. Vyloučením zplození dochází k vyloučení práva potomstva, ačkoli nebylo vyloučeno právo na manželské spojení.⁴⁷⁴

V. Vyloučení početí *ad tempus* samo o sobě není vyloučením potomstva. Manželé mohou odložit početí na pozdější čas, čímž není nijak ovlivněn jejich manželský souhlas.⁴⁷⁵

VI. Omezení počtu dětí nemusí být nutně vyloučením dobra potomstva, avšak rozhodnutím mít maximálně jedno dítě již nastává vyloučení dobra potomstva⁴⁷⁶

VII. Vyloučení dobra potomstva v souvislosti s výchovou nastává pouze na základě vyloučení fyzického dobra. Vyloučení duševního a duchovního dobra není příčinou neplatnosti manželství.⁴⁷⁷

VIII. Neplatnost manželství plyne z vyloučení dobra potomstva uskutečněného pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství.⁴⁷⁸

4.2.2.6. *Vybrané kauzy Římské roty týkající se dobra potomstva*

Jurisprudence Římské Roty je důležitá, protože představuje modelové případy pro soudy nižších instancí, aby tyto soudy se modly snáze orientovat ve složitých případech. De facto jsou rozsudky zmíněného soudu jakoby precedenty, na něž je možné se ve zdůvodnění rozsudku odvolávat. Jediné, co bych viděl jako nepříjemné v publikovaných Decisiones, je úroveň latiny⁴⁷⁹. Tak je tak vysoká a tak specifická, že člověku pro běžné použití se vyplatí si raději

---

⁴⁷⁰ Dec. coram Pinto, 27.5. 1983, in: Monitor Ecclesiasticus 36 (1985), s. 329-330.

⁴⁷¹ Dec. coram Jarawan, 10.3. 1989, in: RRDec. 81 (1989), s. 194-195.

⁴⁷² Dec. coram Huber, 6.5. 1997, in: RRDec. 89 (1997), s. 375.

⁴⁷³ Dec. coram Stankiewicz, 29.7. 1980, in: RRDec. 72 (1980).

⁴⁷⁴ Dec. coram Burke, 1.3. 1990, in: RRDec. 82 (1990), s. 181.

⁴⁷⁵ Dec. coram Stankiewicz, 28.2. 1989, in: RRdec. 81 (1989), s. 165.

⁴⁷⁶ Dec. coram Fiore, 15.10. 1986, n. 6, in: RRDec. 78 (1986), s. 530.

⁴⁷⁷ Dec. coram Stankiewicz, 29.5. 1988, in: RRDec. 80 (1988), s. 186.

⁴⁷⁸ Dec. coram Cedillo, 20.3.2013, in: RRDec 104 (2013), s. 93.

⁴⁷⁹ Decisiones Romanae Rotae jsou pro celou církev publikovány v latině.

překlad zaplatit, než aby se s tím překládal sám. Latina tohoto soudu se opravdu vymyká běžné znalosti latiny.

4.2.3. *Rozsudek coram Funghini, 15.4. 1997*

Tribunál Římské roty projednával ve třetí instanci kauzu neplatnosti manželství z důvodu vyloučení dobra potomstva ze strany muže, čímž podle žaloby došlo u ženy k omylu co do vlastnosti osoby.⁴⁸⁰

In facto

Ada a Valerian se poznali v roce 1963. Po pětileté známosti uzavřeli sňatek 20.10. 1968. V té době bylo ženě 25 let a muži 30 let. Společný život zprvu probíhal dobře, ale po několika letech se soužití stávalo obtížnějším, a to především kvůli vytrvalému odmítání souhlasu se zplozením potomka ze strany muže. To vedlo ke konečnému odloučení manželů, ke kterému došlo 17 let po uzavření manželství 27.11. 1985. Muž začal žít s jinou ženou, žena navázala vztah s jiným mužem, se kterým touží uzavřít církevní sňatek.

Žena podala 8.1. 1991 žalobu na neplatnost svého manželství u soudu prvního stupně na základě těchto důvodů: 1) vyloučení dobra potomstva ze strany muže, 2) omyl z její strany v osobě partnera; 3) omyl z její strany co do přímo a hlavně vyžadované vlastnosti partnera. Rozsudek vydaný 30.4. 1992 potvrdil neplatnost manželství z důvodu omylu vzhledem k osobě partnera, na ostatní otázky odpověděl *negative*.

V Souladu s ustanovením kánonu 1682 §1 byla kauza předaná odvolacímu soudu.⁴⁸¹ Soud druhého stupně přijal záležitost k řádnému řízení a po provedeném důkazním řízení vydal 7.9. 1994 rozsudek *affirmative* vzhledem k vyloučení dobra potomstva mužem a na další dva body žaloby odpověděl *negative*.

Strana žalující podala odvolání k tribunálu Římské roty, který projednával neplatnost manželství na základě omylu strany žalující v osobě partnera a z důvodu vyloučení dobra

---

⁴⁸⁰ Dec. coram Funghini 15.4. 1997, in: RRDec. 89 (1997), s. 279-302.

⁴⁸¹ Rozsudek 1. instance byl vydán v roce 1992, kdy bylo v platnosti ustanovení kánonu 1682 §1 o nutnosti dvojího shodného rozsudku v kauzách manželské nulity. Toto ustanovení zrušil papež František v roce 2015 v motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus*, art. 4, can. 1682 §1, AAS 107 (2015), s. 964. Tato situace se týká všech předložených kauz.

potomstva mužem. Projednávány byly pouze tyto dvě otázky, protože ve třetím bodu již byly vyneseny dva shodné rozsudky *negative*. Po provedeném řízení prohlásil tento tribunál manželství za neplatné vzhledem k vyloučení dobra potomstva, na otázku ohledně omylu v osobě partnera pak odpověděl *negative*. Neplatnost manželství byla tedy potvrzena pouze z důvodu vyloučení potomstva stranou nežalující.

Strana žalující, vždy stálá ve svých tvrzeních, prohlašuje, že úmysl partnera zcela vylučovat potomstvo poznala až po svatbě. Tento postoj manžela trval po celou dobu trvání manželství

a mnohokrát opakovanému naléhání ženy vzhledem k přijetí potomstva muž vždy tvrdě odporoval. Strana žalující výslovně uvedla, že její postoj byl před sňatkem i po něm vždy otevřen potomstvu. Tuto skutečnost potvrzuje také strana nežalující, když uvádí, že své rozhodnutí odmítnout potomstvo skrývala před druhou stranou, protože bylo zcela zřejmé, že vzhledem k této okolnosti by žena sňatek odmítla.

Strana nežalující potvrzuje, že vylučovala potomstvo absolutně, a tuto skutečnost shodně potvrzují také svědkové. Podle nich by žena ukončila známost, kdyby se během ní dověděla o úmyslu partnera vyloučit potomstvo. Toto potvrzuje také skutečnost, že zjištění odmítnutí potomstva a nemožnost změny postoje strany nežalující vyvolalo u ženy závažné zdravotní problémy.

Také svědkové potvrzují absolutní vyloučení potomstva ze strany muže. Podle některých svědectví by pro muže byly děti překážkou v životě. Podle svědectví bylo příčinou rozpadu manželství zklamání strany žalující s ohledem na početí potomstva, které muž zcela odmítal. Svědkové uvádějí, že muž odmítal převzít zodpovědnost otce. Někteří ze svědků také uvádějí, že se jim muž o svém rozhodnutí odmítat potomstvo zmínil již před svatbou.

Jako příčinu trvalého a absolutního odmítání potomstva u muže svědkové uvádí smutnou zkušenost jeho dětství. Muž vyrůstal prakticky bez rodičů a tak vlastně nikdy neměl domov, což se podle svědků výrazně projevovalo v jeho psychickém nastavení. Matka žalující strany uvádí, že muž v dětství hodně trpěl, a proto nechtěl děti, aby netrpěl někdo další.

Bratr strany žalující uvádí, že mu muž řekl: „Nezbláznil jsem se, abych měl děti jako ty.“ Podle tohoto svědka byl muž kvůli strádání v dětství zahořklý. Jeho rozhodnutí odmítnout děti bylo také podloženo pracovní situací, díky které by nedokázal dětem zařídit vhodné vzdělání.

Další svědek uvedl, že podle strany nežalující tvoří rodinu pouze manželský pár. Svědek se marně snažil muže přesvědčit, aby změnil tento názor. Řekl mu také, že by měl tuto skutečnost oznámit partnerce ještě před svatbou, ale toto muž odmítl, protože byl přesvědčen,

že v takovém případě by snoubenka vztah ukončila. Ovšem ani svědek sám se neodvážil ženu na tuto skutečnost upozornit. Také strýc žalující strany, který hovořil s mužem o vyloučení potomstva před svatbou, jej vybízel, aby své úmysly dal partnerce najevo, a také poukazoval na to, že nemůže být tak sobecký Ale muž byl k této výzvě lhostejný. Bohužel ani tento svědek o svém zjištění stranu žalující neinformoval.

Rozsudek považuje všechna svědectví podaná také u soudů nižší instance za důvěryhodná. Na základě toho rozsudek uvádí, že pozitivní úkon vůle strany nežalující vyloučit potomstvo byl prokázán. Stejně tak byla prokázána příčina simulace manželského souhlasu, kterou je špatné dětství strany nežalující, která kvůli obtížím v dětství sama děti odmítala. Strana nežalující prožila dětství u prarodičů, protože otec byl hospitalizován v psychiatrické léčebně. Druhým důvodem byla pracovní vytíženost této strany, která tak nebyla často doma. Všechna tato svědectví strana nežalující podporuje svojí výpovědí. Vyloučení potomstva stranou nežalující nijak neodporuje skutečnost, brzy po rozchodu zplodila dítě s jinou ženou, protože k tomu došlo až 26 let po svatbě.

Simulaci manželského souhlasu potvrzují okolnosti také z období po uzavření manželství. Muž vždy přerušoval manželské spojení, aby se vyhnul početí. Toto jednání vážně ovlivnilo zdraví ženy, která potřebovala mnoho let psychiatrickou péči. Trvalé vyloučení potomstva vedlo také k tomu, že manželé žili několik let jako bratr a sestra, a nakonec také k vzájemnému odcizení, které bylo příčinou rozpadu manželství. Na základě této shody stran i všech svědectví tribunál Římské rotý prohlásil vyloučení potomstva stranou za prokázané.

In iure – error in persona

Rozsudek cituje svatého Tomáše a poukazuje na to, že úkon je neplatný, pokud byl vykonán

z neznalosti nebo omylu, jestliže je tím dotčena podstata úkonu, nebo se omyl týká podmínky *sine qua non*. Manželský souhlas je úkonem vůle, kterým se muž a žena vzájemně odevzdávají a přijímají v nezrušitelném spojení. Kánon 1097 uvádí dva druhy omylu, které mohou způsobit neplatnost manželství, podle toho, zda jedná o osobu nebo o její vlastnost, která je přímo a hlavně vyžadovaná. Omyl co do osoby se týká podstatného předmětu manželství a nejenže ruší souhlas, nýbrž přímo odporuje souhlasu, který tak ani nevznikne. Toto potvrzuje také kanonická tradice. Jedná se o záměnu osoby, čímž dochází k tomu, že souhlas je vysloven jiné osobě, a proto ve skutečnosti není dán.

V této věci rozsudek uvádí stanovisko některých autorů, kteří vysvětlují pojem „osoba“

v širokém smyslu a tvrdí, že omyl v osobě, který manželství zneplatňuje, nemůže být omezen na omyl o fyzické identitě druhé strany, nýbrž musí být rozšířen na omyl v podstatných vlastnostech, které identifikují osobu partnera. Osoba musí být chápána jako předmět souhlasu tak, že omyl o této osobě není omezen pouze na omyl o jejím těle, nýbrž zahrnuje omyl o podstatných vlastnostech osoby v její duchovní, morální, sociální dimenzi.⁴⁸² Také podle mnoha dalších autorů v sobě pojem osoba zahrnuje prvek fyzický, biologický, psychický a duchovní. Tito autoři spatřují omyl v osobě podle kánonu 1097 § 1 nikoliv pouze s neomezením na fyzickou individualitu druhé strany, nýbrž rozšiřují jej na všechny vlastnosti, které mají zásadní a rozhodující vliv na její osobnost.

Někteří autoři rozlišují mezi ustanovením nového a starého kodexu a. tvrdí, že osobní vyjádření nového kodexu (*in persona*) lze brát jako označující „uvnitř člověka“, a tedy včetně jeho podstatných mravních, psychických, duchovních vlastností, zatímco výraz *circa personam* předchozího kodexu by se dal vyložit v nejpřísnějším způsobem. Rozsudek však uvádí, že obě vyjádření mají stejný význam.

Rozsudek Římské rotý předkládá vzhledem k omylu v osobě tyto zásady. Kánon 1097 předkládá dvojici omylů. Oba představují odlišný a zcela autonomní příčinu neplatnosti manželství. V současném kodexu, stejně tak jako v kodexu předchozím, pojem „osoba“ je chápán jako subjekt práv a povinností ve své individualitě a identitě. První paragraf kánonu 1097 se vztahuje na osobu v její identitě. Proto poznání osoby partnera náleží k podstatě manželství. Kánon 1097 §1 se tedy týká pouze osoby, bez ohledu na její vlastnosti. Teprve paragraf druhý a kánon 1098 hovoří o vlastnostech osoby. Rozsudek se kromě jiných autorů odvolává na promluvu papeže Jana Pavla II. k Římské rotě, ve které papež výslovně a formálně potvrzuje rozdělení obou paragrafů, a dodává, že není přípustné vykládat zákon nad rámec pojmů používaných zákonodárcem, přisuzovat mu jiný význam nebo význam cizí kanonické tradici.⁴⁸³

Rozsudek Římské rotý zdůrazňuje, že soud první instance se řídil širším výkladem kánonu 1097 §1, zatímco odvolací soud se držel výkladu odpovídajícího kanonické tradici, která rozlišuje omyl v osobě partnera a omyl v jeho vlastnostech. Na základě toho tak odvolací soud stejně jako tribunál Římské rotý odmítl omyl co do osoby partnera. K tomu je nutno doplnit, že manželský život byl po dobu nejméně dvou let spokojený a klidný. I když později

---

⁴⁸² G. Ricciardi, *Errore sulla persona e sulla qualità della persona intesa direttamente e principalmente nel matrimonio canonico*, in: La nuova legislazione matrimoniale canonica, Studi giuridici 10, Città del Vaticano 1986, s. 71.

nastaly velké obtíže, přesto manželství trvalo 17 let. Partneři se znali pět let před svatbou. Z toho všeho plyne, že omyl co do osoby není prokázán.

In iure – vyloučení potomstva

Rozsudek předkládá ve svém zdůvodnění zásady v judikatuře Římské roty, o kterých panuje jednomyslná shoda. Cituje kánony 1055 §1 a 1061, § 1 CIC a kánon 776 § 1 CCEO, stejně tak kánon 1013 kodexu minulého a konstituci *Gaudium et spes* n. 48, kde je zcela jasně uvedeno, že zplození potomstva náleží k manželství na základě přirozeného práva, a proto je zaměřen

k potomstvu podstatným prvkem manželství. Rozsudek také cituje Katechismus katolické církve o podstatě manželství a jeho zaměření k potomstvu a uvádí, že jednota, nerozlučitelnost a otevřenost k plodnosti jsou pro manželství podstatné.⁴⁸⁴

Vyloučení potomstva musí nastat pozitivním úkonem vůle, který omezuje souhlas vzhledem

k potomstvu, přičemž v souladu s ustanovením kánonu 1101 §2 je takto omezený souhlas příčinou neplatnosti manželství. Tento úkon vůle nemusí být nutně explicitní. Příčinou neplatnosti manželství je také implicitní úkon vůle.⁴⁸⁵

K dokázání vady souhlasu nestačí samotná absence potomstva, ani neexistence těhotenství či vykonaný potrat. V souladu s jurisprudencí Římské roty je nutné, aby k těmto skutečnostem přistoupily také důkazy potvrzující jasný záměr jedné strany (případně obou stran) vyloučit potomstvo již před svatbou, a toto rozhodnutí musí také trvat po celou dobu manželství. K těmto důkazům náleží například vyjádření před příbuznými či přáteli, že mít děti je nepohodlné, obtěžuje to, brání svobodě partnerů a je to překážkou v profesním životě. Naopak potíže s otěhotněním nepředstavují vadu souhlasu.

Rozsudek také uvádí v jurisprudenci běžné rozlišení mezi právem a výkonem práva. S tím souvisí také rozlišení mezi trvalým vyloučením potomstva a vyloučením dočasným (*exclusio temporanea*). Dočasné vyloučení je spojeno s domněnkou, že se jedná pouze o nevyužívání práva, což není příčinou neplatnosti manželství. Avšak pokud by také dočasné vyloučení potomstva bylo spojeno s vyloučením práva a nikoli pouze jeho výkonu, bylo by také příčinou neplatnosti manželství. Právo na početí potomstva totiž musí být nejen vzájemné, nýbrž musí

---

⁴⁸³ Joannes Paulus II. PP, *Allocutio Ad Romae Rotae auditores coram admissos*, AAS 85 (1993), n. 7, s. 1259.

⁴⁸⁴ KKC 1664.

⁴⁸⁵ viz Dec. Coram Staffa, 31.5. 1955, in RRDec. 47 (1955), n. 2, s. 367.

být také předáno i přijato trvale. Pokud kontrahent odmítá pozitivním úkonem vůle přirozené právo vzhledem k manželství, činí ze sebe jediný pramen práva, protože toto právo je podřízeno jeho vlastní vůli. Tím pak může být podstata manželského souhlasu narušena. Jurisprudence uvádí, že za určitých okolností může být také dočasné vyloučení potomstva příčinou vady manželského souhlasu. „Úmysl vyloučit potomstvo může být příčinou neplatnosti manželství pouze tehdy, pokud kontrahent zamýšlí trvale nebo na určený či neurčený čas, hypoteticky nebo podmíněně zcela vyloučit manželské spojení vykonané *humano modo*, a to tím, že vylučuje právo na tyto úkony, nebo je odmítá vykonat, nebo maří jejich přirozený řád. Tím podřizuje právo svému vlastnímu rozhodnutí.“⁴⁸⁶

Vzhledem k podmíněnému vyloučení potomstva rozsudek uvádí, že manželství nevznikne, pokud, kromě případů, kdy je již společný život v manželství osvědčený, se jedna strana rozhodne podmínit právo na manželské spojení určené k plození potomstva skutečností, která doposud nebyla naplněna. Taková podmínka musí být odvolána, jinak manželství nemůže být uzavřeno. Manželství uzavírané s podmínkou do budoucna nevznikne.

Rozsudek se odvolává na shodu v judikatuře, která považuje důkaz simulace manželského souhlasu, lhotejno zda jde částečnou či celkovou simulaci, za velmi obtížný. Tento důkaz je však možný, pokud se simulující strana přiznává, a pokud existuje závažná a úměrná příčina simulace, která je v rozporu s podstatou manželství. Dále jsou důležité různé okolnosti, které sami nečiní simulaci prokázanou, nýbrž pravděpodobnou. Pozornost musí být věnována také mimosoudním důkazům. Jedná se například o různá vyjádření, ve kterých strana prozrazuje svůj úmysl. Tím je možné zjistit, z čeho vyloučení potomstva vyplývá, a také zda se jedná pouze o nevykonávání práva nebo skutečně o jeho vyloučení. Na základě těchto důkazů je možno také rozlišit, zda se jedná o zneužití či vyloučení práva. Důležité je poroto také prokázat stav před uzavřením manželství.

Aby bylo možné odlišit nepravou příčinu simulace od skutečné, je nezbytné pečlivě posoudit závažnost této příčiny a její spojení s výsledným efektem v manželství, a to vše s přihlédnutím k příčině uzavření manželství. Závažnost případu musí být posouzena nikoli abstraktně

a obecně, nýbrž v konkrétní realitě. To znamená s přihlédnutím ke způsobu simulace, k chování strany před svatbou i po ní, k místu, kde strana žije, k věku, zdravotnímu stavu a tak podobně. Nutno mít na zřeteli, že může existovat vážný a přiměřený důvod simulace, aniž by to nutně

---

⁴⁸⁶ Dec. Coram Palestro, 29.1. 1986, in: RRDec.78 (1986), n. 7, s. 78, dec. Coram Funghini, 28.4. 1993, in:

znamenal, že lidé jednají z vlastní svobodné vůle. A také naopak, ačkoli na základě různých důvodů strana tvrdí, že předstírala manželský souhlas, není to samo o sobě důkazem, pokud chybí svědkové, kteří toto tvrzení potvrdí, a další okolnosti, ze kterých simulace souhlasu vyplývá.

Rozsudek pečlivě rozlišuje mezi omylem v osobě a omylem ve vlastnosti osoby. Soud první instance se řídil širším výkladem omylu v osobě, a proto uznal manželství za neplatné také

z tohoto důvodu. Tribunál Římské rotý stejně jako soud druhé instance uvádí, že omyl co do vlastností osoby není totéž jako omyl v osobě. Oba tyto soudy upřednostnily užší výklad pojmu osoba, což jistě odpovídá úmyslu zákonodárce, protože v opačném případě by ustanovení o vlastnostech osoby v kánonech 1097 §2 a 1098 byly nadbytečné. Omyl ve vlastnostech osoby vylučuje v této kauze dlouhá známost partnerů a několik let trvající spokojené manželství. Zcela jiná je situace vzhledem k vyloučení dobra potomstva nežalující stranou. Vyloučení potomstva je dostatečně prokázané stejně tak také jeho příčina.

Manželství bylo uzavřeno v roce 1968, to znamená za platnosti Kodexu kanonického práva

z roku 1917. Rozsudek uvádí, že obsah ustanovení nového i starého kodexu je v praxi shodný vzhledem k omylu co do osoby a jejích vlastností. Z toho důvodu odpovídá rozsudek Římské rotý *negative* na otázku neplatnosti vzhledem k omylu v osobě i v jejích vlastnostech, protože nebylo prokázáno, že by se u strany žalující tento omyl ve vlastnosti stal omylem v osobě ve smyslu ustanovení kánonu 1083 §2 1° CIC 1917. S tímto tvrzením sice někteří autoři polemizují,⁴⁸⁷ nicméně jejich důvody nemohou obstát před precizní argumentací rozsudku, která se opírá o dřívější rozsudky⁴⁸⁸ a velké množství literatury na toto téma.⁴⁸⁹

Naopak vyloučení potomstva, které bylo uvedeno jako příčina omylu v osobě a její vlastnosti, bylo prokázáno, ačkoli dřívější kodex tuto simulaci neznal. Potvrzení neplatnosti nastalo na základě nového pohledu na manželství, který předkládá II. vatikánský koncil,⁴⁹⁰ a kterému odpovídá také judikatura Římské rotý již z období před tímto koncilem.⁴⁹¹ Proto také

RRdec. 85 (1993), n. 3, s. 426.

⁴⁸⁷ viz Bonel Alcón, *Comentario a la sentencia de Raphaele Funghini*, in: Anuario Argentino de Derecho Canónico, 6 (1999), s. 240-241.

⁴⁸⁸ viz Dec. coram Stankiewicz, 22.7. 1993, in: RRDec. 85 (1993), n. 592.

⁴⁸⁹ viz S. Gherro, *Diritto matrimoniale canonico*, Cedam Padova 1985, s. 157.

⁴⁹⁰ GS., 48-50.

⁴⁹¹ viz Dec. coram Bejan, 9.11. 1961, in: RRDec. 53 (1961), n. 4-6, s. 496-497.

komentáře nijak s tímto rozhodnutím nepolemizují.⁴⁹² Rozsudek také zdůrazňuje, že podstata manželství je neměnná, a proto ani nový pohled na manželství nemůže přinést jeho podstatnou změnu. Změna nastala v chápání vyloučení dobra potomstva jakožto podstatného prvku manželství. Jakkoli ustanovení starého kodexu dobro potomstva neuvádí jako podstatný prvek manželství, přesto jasně stanoví, že cílem (primárním) manželství je potomstvo. Proto judikatura začala ve 20. století chápat odmítnutí potomstva s užitím některé z antikoncepčních metod jako odmítnutí manželství jako takového, když byl vyloučen jeho primární cíl.⁴⁹³

4.2.4. Rozsudek coram Sciacca, 27.5. 2007

Tribunál Římské roty soudil ve třetí instanci kauzu *nulitatis matrimonii* z důvodu vyloučení potomstva ze strany manžela.⁴⁹⁴

In facto

Sabino poznal jakožto student ve svých 27. letech Serafinu díky společným přátelům. S touto o rok mladší přítelkyní žil společně patnáct let a po celou tuto dobu spolu žili také intimně. Manželství uzavřeli kanonickou formou 28.2. 1968. Společný život manželů trval několik let a manželství zůstalo bezdětné.

Manžel podal v roce 2003 žalobu na neplatnost tohoto manželství z důvodu vyloučení potomstva, které vylučoval on sám. Soud první instance vynesl v roce 2004 negativní rozsudek, prohlásil tedy manželství za platně uzavřené. Odvolací soud naopak vynesl po doplnění důkazů rozsudek *affirmative*, a prohlásil tak manželství za uzavřené neplatně na základě uvedeného důvodu. Kauza byla proto předána soudu Římské roty, který 27. dubna 2007 vynesl také rozsudek *affirmative*, čímž prohlásil manželství za nulitní.

Manžel (strana žalující) uvedl, že příčinou jeho rozhodnutí vyloučit potomstvo bylo trauma, které prožil ve svých patnácti letech po smrti své matky. Tato událost v něm zanechala pocit trvalého smutku a lítosti. Na základě toho pak přistupoval k životu negativně a s

---

⁴⁹² viz J. Bonel Alcón, *Comentario a la sentencia de Raphaelae Funghini*, in: Anuario Argentino de Derecho Canónico, 6 (1999), s. 240.

⁴⁹³ viz Dec. coram Bejan, 9.11. 1961, in: RRDec. 53 (1961), n. 4-6, s. 496-497.

⁴⁹⁴ Dec. coram Sciacca, 27.5. 2007, in: RRDec. 99 (2007), s. 416-429.

pesimismem. Podle něj děti nemají být přivedeny na svět, aby tak došlo k umenšení utrpení na světě. Proto vstupoval do manželství s rozhodnutím nepřijmout potomstvo, o čemž partnerka věděla. Z tohoto důvodu manželé po celou dobu manželství a také v době, kdy spolu žili před svatbou, úmyslně činili neplodným každé manželské spojení používáním antikoncepčních prostředků a přerušováním manželského spojení.

Svědkové potvrzují, že rozhodnutí strany žalující vyloučit potomstvo nastalo již před uzavřením sňatku a nikdy nebylo odvoláno. Svědkové také potvrdili, že partnerka věděla o tomto mužově rozhodnutí a souhlasila s ním.

V této kauze došlo k pochybení ze strany soudu první instance, který označil výpověď strany žalující, ve které přiznává trvalé odmítání potomstva, za pochybné, obecné a postrádající opodstatnění. Toto zhodnocení výpovědi strany žalující shledává soud Římské rotý za procesní pochybení.

Soud druhé instance doplnil důkazní materiál o další výpověď strany žalující a dvou svědků, kterým soud první instance neumožnil svědčit. Z těchto výpovědí nabyt odvolací soud morální jistotu o skutečnosti vyloučení potomstva a manželství prohlásil za neplatné od počátku. Tribunál Římské rotý jakožto soud třetí instance potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu, které označil za dostatečně odůvodněné. Jako příčina simulace byl potvrzen pesimistický pohled strany žalující na svět z důvodu osíření v mladistvém věku. Tato okolnost dovedla stranu žalující k jednoznačnému rozhodnutí, že v případě uzavření manželství, nechce přijmout potomstvo.

Uvedené skutečnosti zcela jasně dokazují vyloučení potomstva stranou žalující. Na základě předložených důkazů prohlásil tribunál Římské rotý toto manželství za neplatné od počátku, čímž potvrdil rozsudek odvolacího soudu. K rozsudku byla připojena záповěď straně žalující uzavřít nové kanonické manželství, dokud nepředloží místnímu ordináři záruky, že v souvislosti s dobrem potomstva bude uzavírat manželství v souladu s přirozeným i církevním právem.

In iure

Rozsudek uvádí, že nauka i jurisprudencí týkající se simulace manželského souhlasu je dostatečně známá. Proto tribunál nevidí nutnost opakovat to, co již byla mnohokrát zdůrazněno. Jako dostačující považuje předložení pouze hlavních zásad, které se týkají tohoto předmětu sporu.

Kánon 1101 §2 týkající se simulace manželského souhlasu plně odpovídá ustanovení

kánonu 1086 Kodexu kanonického práva z roku 1917, který byl v platnosti v době uzavírání tohoto manželství. Rozsudek uvádí, že souhlas je jedinou příčinou vzniku manželství. Souhlas je osobní úkon vůle a tímto úkonem se strany navzájem odevzdávají a přijímají, a to celkově a nenávratně s cílem vytvořit společenství života a lásky. Toto společenství celého života je ze své přirozenosti zaměřené na dobro manželů a zároveň na zrození a výchovu potomstva (kan. 1055 §1). Pokud však strana připojí k tomuto souhlasu podmínku nebo vyloučí samo manželství či některý jeho podstatný prvek, je souhlas předstíraný, tedy nepravdivý, což nutně znamená, že takový souhlas nemá hodnotu. Pokud slova neodpovídala vnitřnímu postoji, pak vyslovený souhlas, nezbytný k uzavření manželství, chybí. Předpokládá se, že slova souhlasu odpovídají vůli slibujícího (kan. 1101 §1). Je proto nutné předložit dostatečné zdůvodnění, ze kterého bude jisté, že vnitřní postoj neodpovídal slovům manželského slibu. Osoba, která vstupuje do manželství a vylučuje dobro potomstva, uzavírá manželství neplatně, protože manželství je k přijetí a výchově potomstva přirozeně zaměřeno.

Za důležité v této kauze považuje ponens odlišení vyloučení samotného práva a využití práva. Pokud došlo pouze k nevyužití práva a nikoli k jeho vyloučení, manželství bylo uzavřeno platně. Rozsudek se odvolává na nauku svatého Tomáše Akvinského, který učí, že existence věci nezávisí na jejím užívání. Papež Benedikt XIV. uvádí, že nevyužívání manželství není zásadní vzhledem k podstatě manželství, zásadní je pouze neschopnost užívání manželství.

Rozsudek také zdůrazňuje, že přiznání toho, kdo simuloval manželský souhlas, je přijímáno jako důkaz, ale nikdy není tak jasný, aby mohl být jediným důkazem. Raději má být hledána příčina simulace manželského souhlasu. Úmysl vyloučit potomstvo musí být jednoznačný. Rozsudek považuje pesimistické založení strany žalující za zásadní důvod, který byl dostatečně prokázán. Negativistický pohled na svět a na život způsobený osobním traumatem s trvalými následky, a neochota do negativně vnímaného světa zrodit potomstvo byly bezprostřední příčinou vyloučení potomstva a tím také příčinou neplatnosti tohoto manželství.

V této kauze bylo *bonum prolis* vyloučeno stranou žalující na základě vyloučení práva potomstva (*ius ad prolem*). Manželé nevyloučili své manželské spojení, avšak za trvalého používání antikoncepčních prostředků vyloučili plodivý účinek manželského spojení, což je v rozporu s přirozeným zaměřením manželství skrze toto spojení ke zplození potomstva. Neplatnost manželství byla zkoumána pouze u strany žalující, protože její rozhodnutí vyloučit potomstvo bylo primární. Avšak na základě toho, že strana nežalující o tomto rozhodnutí svého partnera věděla a souhlasila s ním, také ona vyloučila v okamžiku uzavírání manželství pozitivním úkonem vůle dobro potomstva.

4.2.5. Rozsudek coram Sable, 10.7. 2008

V roce 2008 soudil tribunál Římské roty ve třetí instanci kauzu *nulitatis matrimonii* z důvodu vyloučení potomstva stranou žalující.⁴⁹⁵

In facto

Strana žalující prodělala ve věku 23 let během svého dřívějšího vztahu potrat, ke kterému však byla donucena. Tato skutečnost byla pro ni šokem, po kterém se rozvinula posttraumatická stresová porucha. Ačkoli vstoupila do manželství, v důsledku traumatu způsobeného vynuceným potratem zásadně odmítala přijmout potomstvo. Důležitá pro vývoj vzájemného vztahu včetně samotného manželství byla skutečnost, že strana žalující o prodělaném potratu a všem, co s touto zásadní událostí souviselo, formovala manžela až po návratu ze svatební cesty.

Soud první instance zcela neopodstatněně nepřikládal žádnou váhu výpovědi strany žalující, ve které hovořila o donucení k potratu a následném traumatu, které mělo na jednání strany žalující vzhledem k uzavření manželství bezprostřední a zásadní význam. Tribunál Římské roty se ve svém rozsudku pozastavuje nad tím, jak mohl soud první instance nebrat na tuto tak závažnou výpověď zřetel. Strana žalující výslovně uvedla: „Kvůli tomuto traumatu z donucení k potratu, které jsem zažila během mého předchozího vztahu několik roků před uzavřením manželství, jsem byla zcela vzdálena jakékoli myšlenky na přijetí potomstva.“ Podle soudu Římské roty je z celé výpovědi žalující strany zcela jasně patrné, že se jeví sama sobě jako nehodná mít nadále děti a velmi touží nalézt pokoj a zapomenout na minulé bolesti s podporou nového muže.

Po celou dobu trvání manželství docházelo stranou žalující k odmítání pohlavního styku, což svojí výpovědí potvrdil také manžel. Dle této jeho výpovědi bylo odmítání manželského spojení trvalé. Tuto zcela zásadní skutečnost manžel uvedl také ve svých výpovědích před tribunály obou nižších instancí.

Stejně konzistentní jsou ve svých výpovědích také svědci, přesto však soud první instance k tato závažným tvrzením nijak nepřihlédl. Nebyl brán zřetel například na zásadní výpověď svědkyně, která uvedla: „Zcela jasně mi sdělila, že v manželství absolutně nechce děti, aby

---

⁴⁹⁵ Dec. coram Sable, 10.7. 2008, in: RRDec. 108 (2016), vol. C, s. 216 – 225.

vyloučila možnost, že se bude nacházet ve stejné situaci, ve které se před mnoha lety ocitla se svým bývalým přítelem, když zůstala bez morální a bezpečné podpory od tohoto muže a byla donucena k potratu.“

Závažná je v této kauze také výpověď kněze, který se vyjádřil nejprve písemně a následně pak vypověděl také ústně, že strana žalující ihned po svatbě prohlásila, že nechce přijmout děti a to bez jakéhokoli časového omezení.

In iure

Po prostudování akt byl zahájen proces o neplatnost manželství na základě vady manželského souhlasu z důvodu vyloučení dobra potomstva.⁴⁹⁶ Obhájce svazku se vyjádřil, že nepopírá zranění zaviněné potratem, avšak prozatím nevidí pozitivní úkon vůle k dalšímu vylučování potomstva. Uvádí, že se jedná o vyloučení způsobené traumatem strany žalující a nikoliv jejím egoismem. Nutno dodat, že z dalšího dokazování byl pozitivní úkon vůle strany žalující vyloučit potomstvo zcela jednoznačně prokázán.

Je jistě možné souhlasit s obhájcem manželského svazku, který poukazuje na skutečnost, že potomstvo bylo vyloučeno nikoli z egoismu, nýbrž na základě posttraumatického stavu zapříčiněného potratem. Přestože se jedná o tuto příčinu, která byla zaviněna cizí osobou, nic to nemění na skutečnosti, že strana žalující v okamžiku uzavírání manželství vyloučila přijetí potomstva pozitivním úkonem vůle.

Na základě těchto zjištění soud Římské rotý potvrdil rozsudek odvolacího soudu a prohlásil manželství za neplatné z důvodu vady souhlasu na základě vyloučení potomstva stranou žalující. K rozsudku byla připojena záповěď pro stranu žalující uzavřít jiné manželství, pokud před ordinářem nebo jím pověřenou osobou nepřislíbí, že bude manželství uzavírat řádně, to znamená také s přijetím potomstva.

V tomto případě tak došlo k vyloučení dobra potomstva na základě vyloučení *ius ad coniugalem actum*. Potomstvo bylo stranou žalující vyloučeno *in suis principiis*, protože tato strana při uzavírání manželství absolutně odmítala početí a zrození potomstva.

4.2.6. Rozsudek coram Monier, 13.5. 2011

Tribunál Římské rotý projednával ve třetí instanci kauzu *nulitatis matrimonii* z důvodu

---

⁴⁹⁶ Doslova v originále *causa simulationis*.

omylu co do vlastnosti osoby (kan. 1097 §2) a vyloučení potomstva (kan. 1101 §2).⁴⁹⁷

In facto

Snoubenci Daniel a Patricie uzavřeli manželství, avšak ani po uplynutí jednoho roku nedošlo k otěhotnění. Manžel naléhavě prosil, aby manželka podstoupila lékařské vyšetření. Ta souhlasila, avšak vyšetření nepřinesla žádný jednoznačný výsledek.⁴⁹⁸ Žena užívala bez vědomí manžela po celou dobu manželství antikoncepční prostředky. Nátlak manžela na manželské spojení se postupně stal pro ženu nesnesitelný a na základě častých rozporů nakonec opustila domov.

Manžel následně podal v roce 2005 žalobu na neplatnost tohoto manželství z důvodu omylu co do vlastnosti strany nežalující (kan. 1097 §2) a to na základě zatajované sterility manželky. Po řádně provedeném dokazování vynesl soud první instance v roce 2007 rozsudek, kterým prohlásil toto manželství za neplatné od počátku na základě uvedení ustanovení kánonu 1097 §2.

V souladu s ustanovením kánonu 1682 §1 byl rozsudek s ostatními akty řízení zaslán odvolacímu soudu. Z výpovědí svědků bylo prokázáno, že strana nežalující odmítala po celou dobu trvání manželství počít se svým mužem potomstvo, protože považovala za nepřijatelný jeho nátlak na sexuální soužití. Manžel ovšem toužil po potomstvu. Byl již ve věku 43. let, postavil dům, chtěl založit rodinu, a proto ve své manželce viděl především matku svých dětí. Tuto zcela přirozenou touhu manžela strana nežalující odmítala. Podle jejího vyjádření v ní manžel neviděl ženu, nýbrž pouze matku „klisnu.“ Soud druhé instance rozšířil předmět sporu o vyloučení dobra potomstva stranou nežalující ve smyslu kánonu 1101 §2. Manželství bylo v roce 2008 prohlášeno za neplatné od počátku na základě obou uvedených kánonů.

Protože však v souvislosti s vyloučením dobra potomstva byl vynesен pouze jeden rozsudek, byla tato kauza předána tribunálu Římské rotý. Vzhledem k vyloučení dobra potomstva Patricie vypověděla, že vyloučila početí potomstva na neurčitý čas, a proto po celou dobu trvání manželství užívala antikoncepční prostředky. Tyto skutečnosti potvrdil také svědek.

Tribunál Římské rotý prohlásil v roce 2011 manželství za neplatné od počátku na základě obou uvedených kánonů, čímž také vzhledem k vyloučení dobra potomstva byl vynesен druhý, shodný rozsudek.

---

⁴⁹⁷ Tento rozsudek prot. N. 82/2011 nebyl publikován. K publikování v časopisu *Ius Matrimoniale* 26 (2015) n. 4, s. 109-116, poskytl rozsudek přímo tehdejší děkan Římské rotý Mons. Pio Vito Pinto.

⁴⁹⁸ Zde se v praxi ukazuje skutečnost popsaná teoreticky v první kapitole této práce: za neplodnost je považována

In iure – omyl co do vlastnosti

Ponens uvádí, že při výběru partnera je brán ohled nikoli pouze a jenom na vnější vzhled, nýbrž také na vlastnosti a dispozice psychické, morální, duchovní, náboženské, které odlišují partnera od jiných osob. K těmto dispozicím náleží také schopnost zplodit potomstvo. Zaměření ke konkrétní vlastnosti partnera musí být pozitivním úkonem vůle. V žádném případě není dostačující úmysl pouze interpretativní, protože v takové situaci není daná vlastnost předmětem manželského souhlasu.

Omyl co do vlastnosti osoby, kterému podléhá druhá strana, musí existovat v okamžiku uzavírání manželství. Pokud by se jednalo pouze o pochybnosti o dané vlastnosti, není možné hovořit o omylu. Jako omyl také nelze klasifikovat situaci, ve které v době uzavírání manželství strana získala ať přímo či nepřímo informace o konkrétní vlastnosti či její absenci u budoucího partnera, avšak v této věci nepodnikla žádné šetření, které by zcela jasně prokázalo skutečný stav věci.

Vzhledem k prokázání omylu je nutno vzít v úvahu duševní stav partnera, který byl uveden v omyl, stejně tak okolnosti a podmínky, ve kterých se nacházel. Jedná se o okolnosti kulturní, společenské, ekonomické a jiné spojené s místem a kulturou, ze které partner pochází. Strana žalující, uvádí ponens, v tomto případě skutečně vyžadovala od partnerky schopnost počít a zrodit potomstvo, avšak ta naopak početí potomstva zcela odmítala.

In iure – bonum prolis

Zdůvodnění rozsudku předkládá zásady jurisprudence Římské rotý týkající se vyloučení početí potomstva ve smyslu kánonu 1055 §1 a 1101 §2. Strana nežalující již v okamžiku uzavírání manželství vyloučila početí potomstva na neurčitý čas. Vyloučení potomstva na určitý čas nemusí nutně znamenat vadu manželského souhlasu v souladu s naukou o odpovědném rodičovství. V takové situaci se jedná pouze o vyloučení užívání práva a nikoli o vyloučení práva samotného. Avšak v tomto konkrétním případě nastalo vyloučení dobra potomstva na základě trvalého vyloučení zplodění, kterému strana nežalující bránila užíváním antikoncepčních prostředků. Tím došlo k vyloučení *ius ad actus per se aptos ad prolis generationem*, protože toto právo nebylo předáno plně a navždy.

---

neschopnost otěhotnět déle než rok. viz. pozn. 24.

Důvodem simulace manželského souhlasu bylo v tomto případě rozhodnutí strany nežalující, která důsledně odmítala počít potomstvo se svým manželem. Prokázání této skutečnosti však bylo obtížné především u soudů nižší instance, protože strana žalující nevěděla, zda partnerka potomstvo vylučuje nebo je nemůže počít z důvodu neplodnosti. Tím, že bylo stranou nežalující bráněno početí, aniž by o této skutečnosti strana žalující věděla, byla tato strana uvedena v omyl ohledně plodnosti partnerky, což byla vlastnost, která byla přímo a hlavně vyžadována (kan. 1097 §2).

Skutečnost simulace manželského souhlasu stranou nežalující byla potvrzena během dokazování před soudem Římské roty. Ve své výpovědi strana nežalující přiznala, že odmítala potomstvo na dobu nijak neohrazenou. Příčinou simulace manželského souhlasu bylo chování partnera, přístup jeho rodičů a pochybnosti vzhledem k budoucnosti manželství. Další příčinou problémů v manželství byla obtížná situace manžela, který po smrti svého bratra očekával od partnerky pochopení a útěchu.

Ačkoli jsou oba důvody neplatnosti této kauzy zcela odlišné povahy, přesto nastalo jejich úzké spojení, protože vyloučení početí potomstva nežalující stranou (kan. 1101 §2) bylo zároveň příčinou omylu co do vlastnosti osoby (kan. 1097 §2).

Vyloučení *bonum prolis* nastalo v této kauze vyloučením práva potomstva (*ius ad prolem*) na základě skutečnosti, že strana nežalující odmítala početí potomstva se svým partnerem. Jedná se tedy o relativní vyloučení potomstva. Strana nežalující nevyloučila potomstvo obecně, nýbrž pouze jeho zplození se svým partnerem vzhledem k jeho nátlaku na manželské spojení. Tato skutečnost však nijak nemění fakt, že strana nežalující v okamžiku uzavírání manželství vyloučila zplození potomstva pozitivním úkonem vůle.

4.2.7. 4.4.5. *Dec. coram Cedilo, 20.3. 2013*

Tribunál Římské roty projednával v roce 2013 ve třetí instanci kauzu manželské nulity. Toto projednávání se konalo na základě odvolání podaného stranou žalující proti rozsudku předchozího tribunálu Římské roty vydaného v roce 2008.⁴⁹⁹

In facto

---

⁴⁹⁹ Dec. Coram Cedillo, 20.3. 2013, in: RRDec. 105 (2013), s. 92-106.

Arnald narozený v roce 1949 uzavřel 7. září 1979 manželství s Aurorou, narozenou v roce 1954. Oba dva snoubenci byli pokřtěni katoličtí křesťané. Snoubenci se poznali v roce 1971 v Modeně, kde oba žili. Jejich známost před manželstvím trvala sedm a půl roku.

Manželské soužití trvající 23 let bylo bezdětné, protože se muž stavěl proti potomstvu. Na začátku roku 1995 se ukázalo, že žena je těhotná, a po společném rozhodnutí ihned podstoupila potrat. V následném období začaly v manželství problémy, protože se povahy manželů ukazovaly jako odlišné a vznikly spory ohledně způsobu vzájemného jednání stran. V roce 2002 žena opustila společný domov, protože manželské soužití již bylo nemožné.

Dne 2. 13. února 2004 podal muž žalobu na neplatnost svého manželství u soudu první instance

z důvodu vyloučení potomstva oběma stranami. Soud po vyslechnutí obou stran a svědků, kteří byli navrženi oběma stranami, prohlásil 9. února 2005 manželství z uvedených za neplatné. Strana nežalující podala odvolání k Římské rotě. Dne 22. 7. 2005 turnus coram Verginelli odpověděl na předložené otázky *negative* a prohlásil, že rozsudek *affirmative* soudu první instance nelze potvrdit, avšak kauza má být přijata k řádnému řízení. Předmětem sporu bylo opět stanovení vyloučení dobra potomstva oběma stranami.

V rámci dokazování byla znovu vyslechnuta strana nežalující a tři svědkové. Ke spisu byly také připojeny dokumenty, které tato strana předložila. Dne 11. 7. 2008 byl vydán rozsudek *negative* a neplatnost manželství tak nebyla potvrzena. Strana žalující podala proti tomuto rozsudku odvolání. Nový tribunál Římské rotě doplnil důkazy o výsledcích stran a lékařskou zprávu z kliniky, kde byl potrat vykonán. Na základě uvedených skutečností rozhodl soud *negative* vzhledem k vyloučení potomstva stranou nežalující a *affirmative* k vyloučení potomstva stranou žalující. K rozsudku byla připojena záповeď straně žalující uzavřít nové manželství bez souhlasu místního ordináře.

I: Vyloučení dobra potomstva stranou žalující

Obě strany, podporovány svými svědky, předkládaly zcela odlišná tvrzení. Strana žalující tvrdila, že manželství bylo neplatné pro vyloučení dobra potomstva oběma stranami, zatímco strana nežalující tuto skutečnost popírala. Soudci prvního tribunálu Římské rotě se přiklonili ke tvrzením strany nežalující, když explicitně upřednostnili její důvěryhodnost před Arnaldem. Proto také prohlásili vzhledem k uvedeným důvodům manželství za platně uzavřené.

Arnald podle svého vyjádření nechtěl potomstvo kvůli nejistotě vztahu s Aurorou. Vzájemný vztah považoval za povrchní a ke sňatku svolil pouze na naléhání Aurory s

poukazem na to, že „v určitém okamžiku se musíte oženit a obecně jsem to cítil jako povinnost.“ Arnald dále uvádí, že komunikace během známosti byla z jeho strany problémová díky nedostatku projevů lásky od Aurory. Podle něj nebyli dobře fungující pár, našli sice způsob, jak spolu žít, ale on očekával, že svazek bude problematický a krátkodobý. Strana žalující opakuje v žalobě i ve svých výpovědích pochybnosti o šťastné budoucnosti manželství a k vyloučení potomstva uvádí, že tomu tak bylo na základě společné dohody již před svatbou. Toto vyloučení potomstva bylo trvalé. Arnald uvádí, že nepovažoval vzájemné pouto za dostatečně silné, a byl přesvědčen, že Aurora by vzhledem ke své povaze nebyla dobrou matkou. Tyto skutečnosti uvádí jako příčinu vyloučení potomstva s tím, nechtěl mít děti v rodině, ve které by bylo napětí a potíže. Strana žalující tedy deklaruje vyloučení potomstva ze své strany na dobu neurčitou. Tato intence trvala také v době uzavírání manželství spolu s rozhodnutím manželství opustit v případě problémů.

Strana žalující uvádí, že manželské spojení bylo vždy s vyloučením početí. Již od zasnub užívali partneři antikoncepční prostředky. Ze všech vyjádření strany žalující plyne, že důsledně vyloučila potomstvo na období neurčité.

Také strana nežalující potvrzuje vyloučení dětí z důvodu ekonomických a pracovních, avšak již v první výpovědi odmítá pravdivost výpovědi protistrany o trvalém vyloučení plození potomstva. O úmyslu odmítnout děti ze strany muže uvádí, že byli ochotni mít děti, ovšem ne hned, protože nejprve chtěli upravit své životní poměry. O touze mít děti hovořili se všemi, s příbuznými a přáteli. Strana nežalující také popírá dohodu z období před manželstvím o vyloučení potomstva a uvádí, že oba přijímali křesťanskou manželskou morálku. O sexuálním soužití před svatbou i po ní strana uvádí, že intimní spojení bylo po vzájemné dohodě chráněné. Tím se sice vyvrací tvrzení o přijetí manželské morálky, avšak je tím potvrzeno vyloučení potomstva.

Nicméně je třeba, jak uvádí rozsudek, hledat důvod, proč po letech manželství nebylo dítě počato navzdory zdravotnímu stavu ženy, která uvádí, že chodila pravidelně na gynekologické kontroly, aby zjistila, zda je vše v pořádku a že je zdravá. Dispozice proti přijetí potomstva u strany žalující (alespoň během manželství se stranou nežalující) je podepřena rozhodnutím pro potrat. Nelze opomenout, že v období po sňatku Aurora otěhotněla, avšak Arnald hned doporučoval potrat, s čímž žena plně souhlasila. Toto jasně potvrzuje i strana nežalující. Aurora vypověděla u soudu první instance: „V roce 1995 jsem zjistila, že čekám dítě. Byla jsem šťastná a manžel zprvu také. Potom začal přemýšlet o pravděpodobných rizicích mateřství v tak pokročilém věku a přemluvil mě k potratu. Když jsem si uvědomila, že se a partnerův postoj

postupně mění, měla jsem pochybnosti vzhledem ke svému věku, protože mi bylo 41 let a bylo mi řečeno, že první těhotenství v tomto věku by bylo rizikové pro nenarozené dítě. Tím mě přesvědčil k ukončení těhotenství, potrat byl vykonán v jedné místní nemocnici v únoru 1995.“

Strana nežalující sama přiznává vůli ukončit těhotenství. Uvádí, že prvním důvodem bylo fyzické zdraví podle rady muže. Ať je to jakkoli, uvádí rozsudek, je jisté, že potrat byl vykonán a to z vůle manžela, což odporuje přijetí potomstva. Klinická zpráva hovořící o vykonaném potratu potvrzuje, že se strany rozhodly pro potrat krátce po zjištění nechtěného těhotenství. A tak vyjádření ženy, pokud je komplexně posouzeno, není v rozporu s vyjádřením manžela. Ačkoliv žena výslovně nepotvrzuje skutečné vyloučení dětí ze strany muže, existují alespoň nepřímé prvky, které jsou plně v souladu s výpovědí protistrany ohledně vyloučení potomstva a vykonání potratu. Tím je předložen rozhodující argument., protože vše hovoří ve prospěch tvrzení žalující strany o vyloučení potomstva.

Svědkové žalující strany také potvrzují její tvrzení ohledně vyloučení potomstva, jakkoli uvádějí, že vyloučení bylo oboustranné. Podle nich byl pro Arnalda důvodem strach, že Aurora není vhodná a spolehlivá jako matka, pro Auroru místo strach ze smrti při prvním porodu. Z těchto vyjádření jasně plyne vyloučení potomstva ze strany muže před svatbou i v průběhu manželství.

Svědék strany nežalující naopak zcela vylučuje, že by Arnold byl proti potomstvu. Svědkyně uvádí, že neví jak Arnald, ale Aurora jistě děti mít chtěla. Toto potvrzují ostatní svědkové strany nežalující.

Kromě přímých důkazů existují také důkazy nepřímé hovořící o vyloučení potomstva stranou žalující. Arnald uvádí, že měl slabou povahu a děti nechtěl kvůli nejistotě budoucnosti vzájemného vztahu. Příčina simulace je závažná a přiměřená. Není pochyb o tom, že muž si vztahem s partnerkou nebyl jistý kvůli její obtížné povaze a to již před uzavřením manželství. Jako příčinu sňatku uvádí společenskou nutnost oženit se a splnit tak očekávání rodiny.

O posouzení těchto skutečností rozsudek uvádí, že okolnosti nebo fakta jsou silnější než slova

a úmysl je vyjádřen více fakty než slovy. Strana žalující ihned po uzavření manželství začala uskutečňovat úmysl vyloučit potomstvo. Vyloučení potomstva vychází přímo z úmyslu a ten je bez pochyby prokázán užíváním antikoncepčních prostředků před svatbou i po ní, stejně tak také vykonáním potratu. Tento delikt inicioval muž a žena s tím souhlasila. Mnozí svědkové dosvědčují, že k tomuto rozhodnutí žena došla pouze na manželovo naléhání. Tím svědkové výslovně a shodně potvrzují vyloučení potomstva u Arnalda.

Vzhledem k potratu svědkové potvrzují, že podle Arnalda byl potrat pro ženu nutný. Právě manžel se obával rizik těhotenství, a proto zařídil potrat. Arlando jako lékař nedoporučil ženě zachovat těhotenství s ohledem na její pokročilý věk.

Přes zásadní rozpory, s nimiž strany hájí svá stanoviska, jsou zde jasné důkazy, přímé i nepřímé, které jednoznačně prokazují vyloučení dětí ze strany muže. Je jisté, že si strana žalující přinejmenším svým jednostranným rozhodnutím vyhradila právo nepočít potomstvo.

II Vyloučení potomstva ze strany ženy

Muž tvrdí, že vyloučení bylo také ze strany ženy údajně kvůli strachu z porodu. Podle jeho vyjádření žena odmítala děti, protože se bála povinností, které dítě s sebou nese. Avšak argumenty strany žalující se jeví slabé a nijak potvrzují její domněnky. Svědkové o tom nic nevědí, a někteří toto tvrzení přímo popírají. Absolutní a trvalá vůle ženy vyloučit potomstvo nebyla prokázána. Ona sama to výslovně popírá a uvádí, že vždy byla otevřená k životu s dětmi a mluvila o tom se svými rodiči. Podle ní manželé chtěli děti, pouze ne hned, protože si chtěli urovnat životní poměry. Početí odkládali kvůli pracovním záležitostem. S dětmi tedy vždy ve svém životě počítali. Strana přiznává, že manželé děti chtěli až později, což podle jurisprudence znamená, že se jedná o zneužití práva, nikoliv o jeho vyloučení. Žena tedy tvrdí, že si před svatbou přála dítě v manželství zplodit. Po uzavření manželství muž s plozením dětí na nějakou dobu váhal, a proto zplazení dětí bylo odloženo.

Svědkové potvrzují rozhodnutí odložit početí. Svědkové strany nežalující neví nic o jejím vyloučení potomstva a svědkové strany žalující o tom neříkají nic přímého. Z akt tedy není možné dokázat vyloučení potomstva stranou nežalující.

In iure

Kdykoli se jedná o nulitu manželství, které bylo uzavřeno za platnosti předchozího kodexu, je nutno věnovat pozornost principům obsaženým jak ve starém tak také v novém kodexu (kan. 1013, 1081 §2, 1086 §2 CIC 1917 a 1055 §1, 1056, 1061 §1, 1101 §2 CIC 1983). Vyloučení *boni prolis* činí manželství neplatným silou samotného přirozeného práva. Pokud byl tento podstatný prvek manželství vyloučen pozitivním úkonem vůle, nemůže být manželský souhlas platný.

Otevření manželství pro přijetí potomstva je podstatným prvkem manželství a vyloučení zplazení odděluje manželský život od jeho nejvzácnějšího daru (GS 50). Vyloučení *iuris ad coniugalem actum seu exclusio boni prolis*, což jsou podstatné prvky manželství, omezuje

manželský souhlas, a pokud byly tyto prvky vyloučeny pozitivním úkonem vůle, je manželství uzavřeno neplatně.

Již podle římského práva vzniká manželství souhlasem stran (dig. 35, 1, 15), jak také stanoví kánon 1057 §1. Podle učení církve (GS 48 a kan. 1055 §1) je manželství ze své vlastní povahy zaměřeno k dobru manželů a k potomstvu, a proto plození a výchova potomstva patří k podstatným prvkům manželství. *Bonum prolis* jakožto podstatný prvek manželství nelze v žádném případě vyloučit z manželského souhlasu. Pokud v manželství jedna strana (nebo obě) vyloučí *ius ad procreativitatem* pozitivním úkonem vůle, manželství je uzavřeno neplatně, protože v tomto případě není odevzdání se partnerovi plné a opravdové.

Manželský souhlas naopak nečiní chybným sama absence potomstva, nýbrž vyloučení práva na manželské spojení určené k početí potomstva. Jurisprudence připomíná, že je nezbytné rozlišit mezi vyloučením a zneužitím práva popřípadě neplněním závazku. V prvním případě, vyloučení práva, dochází k vadě manželského souhlasu. Ostatní případy souhlas neovlivňují a nečiní proto manželství neplatným. V soudní praxi je největší obtíží dokazování vady úmyslu. V této kauze se rozlišuje absolutní odmítnutí manželských úkonů určených k početí na vždy a odložení početí na později. Toto odložení početí je v současnosti často praktikováno především s ohledem na změnu ekonomických podmínek. V tomto případě se jedná o časové vyloučení, přičemž úmysl přijmout potomstvo stále trvá, a proto časové vyloučení potomstva s sebou nenese vyloučení potomstva. Vyloučení potomstva je vadou úmyslu tehdy, pokud snoubenci vylučují početí na dobu neurčitou. Toto vyloučení se považuje za stejné jako vyloučení natrvalo, protože je zcela nejisté, zda a kdy bude potomstvo přijato. V takovém případě kontrahent nepřijímá přirozené určení manželského spojení k početí potomstva, čímž dochází k omezení sebedarování. Časové vyloučení potomstva je vadou souhlasu pouze tehdy, pokud je toto vyloučení spojeno s nějakou podmínkou do budoucna. V jurisprudenci Římské rotý časové vyloučení učiněné na základě společné dohody nebo také bez souhlasu stran nečiní souhlas vadným. Jedná se například o odložení časové spojení s dokončením studia, s věkem, kterého strany dosáhnou, nebo se získáním peněz na výbavu pro děti. Odložení početí tímto způsobem není vyloučením práva, zatímco vyloučení podmíněčné nebo časově neohraničené je v rozporu s podstatou manželství.

Na základě existujícího vnitřního spojení mezi úmyslem přijmout potomstvo a právem na manželské spojení určené ke zplození nemůže nikdo platně omezit svým rozhodnutím *ius ad coniugale actum* výhradně na období přirozené neplodnosti nebo na úkony uměle neplodné, aby

tak zabránil početí potomstva.⁵⁰⁰ Manželé tedy musí zachovat dispozici k přijetí nového života také při spojení v neplodném období, jak to odpovídá celé tradici manželského práva.

S morální jistotou lze považovat za uskutečnění vyloučení *ius ad prolem*, pokud z akt plyne:

a/ zplození bylo absolutně závislé na nějaké skutečnosti v budoucnu, například průběh manželství nebo změna charakteru manžela;

b/ strana simulující manželský souhlas užívala po celou dobu manželství, minimálně v období několika let, antikoncepční prostředky;

c/ jedna strana odmítala potomstvo, když druhá strana potomstvo výslovně chtěla, nebo když simulující strana v případě nečekaného otěhotnění projevila odmítavou reakci a buď vykonala potrat, nebo k němu vybízela.⁵⁰¹

Úkon vůle, má-li být pozitivním, musí být reálně vykonaný a skutečně lidský, neboli pocházející z dialogu mezi rozumem a vůlí. Proto podle církevního zákona nestačí k tomu, aby se jednalo o vyloučení pozitivním úkonem vůle, „*nolle*“, nýbrž „*velle non*“. Vyloučení dobra potomstva činí manželský souhlas vadným pouze tehdy, pokud bylo učiněno pozitivním úkonem vůle explicitně nebo implicitně, aktuálním nebo alespoň virtuálním a tento úmysl musí být přítomen v okamžiku uzavírání manželství.

Důkaz manželské nulity z důvodu vyloučení dobra potomstva je obtížný, protože úmysl je vnitřní skutečností, a proti jeho simulaci stojí dvě presumpce: zvýhodnění, které v právu manželství náleží podle kánonu 1060 a předpoklad, že vnitřní souhlas odpovídá slovům nebo znamením, která se používají při uzavření manželství (kan. 1101 §1). Nicméně podle jurisprudence se potvrzení nachází především ve výpovědi strany, které se simulace týká. Toto svědectví může být soudní i mimosoudní. Dalším pramenem poznání vady úmyslu je shodné svědectví důvěryhodných svědků, kteří spolehlivě vědí o simulaci manželského souhlasu.

Příčina vyloučení je spíše zřejmá z připojených okolností než ze slov stran a svědků. Fakta jsou totiž průkaznější než slova především v kauze, ve které již uplynula dlouhá doba. V takovém případě povstávají spory mezi stranami, a proto slova ve výpovědi již nemusí být zcela adekvátní, a z tohoto pohledu je pak nutno tato vyjádření interpretovat. Vytrvalé odmítání manželského spojení, užívání antikoncepčních metod, společný život bez potomstva, vykonaný potrat to vše jsou zásadní argumenty, které zřetelně ukazují na vyloučení práva potomstva.

---

⁵⁰⁰ Dec. coram Stankiewicz, 29.7. 1980 in: RRDec. 72 (1980) s. 561, n. 3.

⁵⁰¹ Dec. coram Bruno, 1.2. 1991, RRDec. 83 (1991), n. 5, s. 68-69.

Pokud však tento důkaz byl samotný, vyloučení práva tím není dokázáno. Jestliže manželé vykonají potrat, zcela jistě je tímto způsobem potvrzen úmysl odporující přijetí potomstva. Jurisprudence uvádí, že vykonání potratu jakožto prostředku, kterým se vyloučí přirozený účel manželské lásky, má mnohem škodlivější účinky než vyhýbání se početí. Je zcela logické a zřejmé rozlišení na jedné straně mezi vyhýbáním se početí, čímž se manželské spojení ochuzuje o jeho přirozený plod, a na straně druhé zabitím tohoto plodu, který již byl počat. V obou případech se jedná o skutečnosti proti životu a lásce, v případě potratu však mnohem závažnějším způsobem.

Uvedený rozsudek velmi podrobně předkládá zásady jurisprudence Římské roty vzhledem k vyloučení *bonum prolis*. Na konkrétních okolnostech tohoto případu jsou představeny obtíže dokazování vady úmyslu a také nutnost nalezení příčiny simulace. Pokud byl žalobní důvod vyloučení potomstva oběma stranami, nutno nalézt příčinu simulace u každé z nich. Obě strany souhlasili s bráněním početí i s vykonáním potratu, avšak u muže se jednalo o vyloučení *bonum prolis*, protože byla prokázána intence odmítnout potomstvo. Naopak u ženy nešlo o vyloučení, nýbrž o zneužití práva, protože bylo prokázáno vyhýbání se početí avšak až po uzavření manželství. Toto zneužití nepůsobí vadu souhlasu, a proto není příčinou neplatnosti manželství. Vzhledem k potratu také není možné tuto skutečnost klasifikovat jako vyloučení potomstva, protože žena byla k potratu přemluvena mužem.

4.2.8. Rozsudek coram Monier, 6.3. 2015

Tribunál Římské roty soudil kauzu *nulitatis matrimonii* z důvodu vyloučení nerozlučitelnosti manželství a vyloučení dobra potomstva.⁵⁰²

In facto

Snoubenci Albert a Anežka uzavřeli manželství v roce 1998 po šestileté známosti. Intimně spolu žili již ke konci období známosti. Anežka ovšem odmítala přijmout potomstvo, po kterém její muž naopak velice toužil. Rok po uzavření manželství oznámila Anežka manželovi, že nikdy nepovažovala katolickou víru za svoji víru a nepřijala manželské závazky, konkrétně nerozlučitelnost manželství a přijetí potomstva. Albert naopak předpokládal, že snoubenka

---

⁵⁰² Dec. coram Monier, 6.3. 2015, in: Quaderni dello Studio Rotale 23 (2016), s. 133-154.

přijímá církevní nauku o manželství, protože se tak projevovala, což ovšem bylo pouze předstírané, jak ukázalo pozdější dokazování. V roce 2002 opustila Anežka společný domov.

V roce 2007 Albert podal žalobu na neplatnost svého manželství u soudu první instance. Předmětem sporu bylo stanovení vyloučení *bonum sacramenti* a *bonum prolis* stranou nežalující podle ustanovení kánonu 1101 §2. Po výpovědi strany žalující a čtyř svědků (strana nežalující se procesu neúčastnila) prohlásil soud první instance v roce 2008 manželství za platně uzavřené. Albert podal odvolání k soudu druhé instance, který po doplnění důkazů prohlásil manželství za neplatné z obou uvedených důvodů. Kauza byla proto ve třetí instanci předána tribunálu Římské rotý, který v roce 2012 vydal rozsudek *negative* a prohlásil tak manželství za platně uzavřené.

Albert s tímto rozsudkem nesouhlasil a žádal o nové projednání celého případu. Tato možnost plyne ze skutečnosti, že záležitosti kanonického stavu osob se nikdy nestávají pravomocnými (kan. 1643).⁵⁰³ Pro další projednávání kauzy, ve které byl vynesен rozsudek, který je vykonatelný, musí být závažný důvod, který bude mít v rámci již předloženého důkazního materiálu zásadní význam. Tím byla v této kauze ochota strany nežalující vypovídat. Na základě přijetí této žádosti projednával v roce 2014 tento případ opět soud Římské rotý v jiném složení. Řízení o neplatnost manželství, ve kterém již byl vynesен rozsudek, nesmí znovu projednávat tentýž soud ani jiný soud stejné instance.⁵⁰⁴ Soud Římské rotý je ovšem nejvyšším soudem v manželských procesech, a proto nové projednávání téhož manželství se stejným předmětem sporu musí projednávat tento soud ovšem v jiném složení.⁵⁰⁵ Při doplnění důkazů byla vyslechnuta kromě dvou svědků také strana nežalující, jejíž výpověď měla pro další vývoj soudního řízení zásadní význam. Tribunál římské rotý na základě těchto nových důkazů prohlásil manželství za neplatné od počátku z obou uvedených důvodů.

In iure

Rozsudek uvádí ve svém zdůvodnění, že manželský souhlas, má-li být skutečný, musí být spojen s přijetím instituce manželství se všemi jeho podstatnými vlastnostmi a prvky. Snoubenci nemusí mít při uzavírání manželství výslovně na mysli všechny vlastnosti a prvky manželství, stačí, pokud je přijímají úkonem vůle. Vada souhlasu spočívá v tom, že strana (nebo obě) má

⁵⁰³ Kromě řízení o neplatnost manželství se toto ustanovení vztahuje také na řízení týkající se odloučení manželů, inkonzumace manželství, prohlášení manžela za mrtvého, platnosti svátosti svcení a řeholních slibů.

⁵⁰⁴ viz Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio Dignitas connubii*, art. 289 §2, LEV 2005, polský text in: Kodeks Prawa Kanonicznego, Komentarz, red. P. Majer, Wolter Kluwer Polska Kraków 2011, s. 1589.

vůli uzavřít nějaký druh manželského soužití, které je ovšem odlišné od skutečného manželství. Manželství, jak uvádí sama strana nežalující i svědkové, bylo pro tuto stranu jakýmsi běžným experimentem.

Vzhledem k nerozlučitelnosti manželství ponens uvádí, že může být vyloučena nikoli pouze přímo, nýbrž také hypoteticky, to znamená na základě nějaké podmínky do budoucna. To se v tomto případě projevilo tím, že strana nežalující vstupovala do manželství s rozhodnutím, že nebude-li manželství řádně fungovat, tak je opustí.

Vzhledem k vyloučení dobra potomstva rozsudek uvádí, že manželství je uzavřeno neplatně, pokud kontrahent odmítá manželské spojení zaměřené k početí potomstva. Pokud by bylo potomstvo vyloučeno na neurčitý čas, je to hodnoceno jako vyloučení navždy, protože není jisté, zda a kdy bude potomstvo přijato. V takovém případě kontrahent vystupuje jako pramen práva, když se rozhodnutí o přijetí potomstva přizpůsobuje pouze jeho přesvědčení a rozhodnutí.

Ponens dále uvádí, že vyloučení potomstva je s vyloučením nerozlučnosti manželství spojeno velmi často. Důvodem je skutečnost, že ten, kdo počítá s rozvodem, nechce mít z manželství žádné závazky, které by mu následně činily jakékoli obtíže.

Vyloučení některého prvku či vlastnosti manželství musí být učiněno pozitivním úkonem vůle, který je vědomý a dobrovolný a zároveň neodvolaný, explicitní nebo implicitní, aktuální nebo alespoň virtuální. Tímto úkonem vůle kontrahent eliminuje nerozlučitelnost manželství a přijetí potomstva z předmětu svého souhlasu. Tento úkon vůle strany nežalující byl během řízení dostatečně prokázán.

Ponens se ve svém *relatio* odvolává na vyjádření papeže Františka v promluvě k členům Římské rotý ze dne 23. ledna 2015.⁵⁰⁶ V této promluvě hovoří papež o skutečnosti, že mnozí věřící jsou vzdáleni zásadám týkajících se instituce manželství. Papež uvádí, že tato neznalost ve víře může zapříčinit omyl determinující vůli ve smyslu kánonu 1099.⁵⁰⁷ Tato skutečnost již není tak výjimečná, jak tomu bylo v minulosti. Tento omyl se kromě podstatných vlastností a prvků manželství vztahuje také na zaměření manželství k dobru druhého, tedy ke vzájemnému darování se a přijetí za účelem vytvoření společenství celého života.

Strana nežalující ve své výpovědi uvedla, že v okamžiku uzavírání manželství předstírala respektování instituce manželství, jak ji chápe katolická církev, avšak ve skutečnosti ji odmítala.

---

⁵⁰⁵ viz ibidem, §3.

⁵⁰⁶ viz Franciscus PP, *Allocutio Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae*, AAS 107 (2015), s. 182-185.

⁵⁰⁷ Kan. 1099: Omyl co do jednoty, nerozlučitelnosti a svátostné důstojnosti manželství činí manželský souhlas

Tento postoj měla již před uzavřením manželství a nikdy jej neodvolala. Partner předpokládal respektování nauky o manželství u své snoubenky, a proto se rozhodl pro manželství. Strana nežalující odkryla svůj skutečný postoj až rok po svatbě s tím, že doposud hrála roli, kterou již dál hrát odmítá. Také projevila svůj údiv, že partner nikdy neodhalil toto její jednání, které už nyní nehodlá skrývat. V této souvislosti předkládá ponens otázku, zda se také nejednalo o omyl co do vlastnosti, která byla přímo a hlavně vyžadována.⁵⁰⁸ Partner totiž chtěl uzavřít manželství pouze tehdy, pokud bude snoubenka akceptovat hodnoty víry, které jsou pro jeho život zcela zásadní. Strana nežalující však nikdy tyto zásady a hodnoty nerespektovala a svým předstíráním uvedla partnera v omyl. Jakkoli je tato otázka zcela opodstatněná, rozsudek na ní nedává žádnou odpověď.

Svědkové potvrzují postoj strany nežalující a dodávají, že se mezi partnery jednalo pouze o vnější soužití, podle některých svědectví dokonce pouze formální, a nikoli o skutečné manželství. Strana nežalující uzavírala pouze smlouvu bez jakékoli svátostné hodnoty s tou podmínkou, že nebude-li se soužití vyvíjet dobře, tak tuto smlouvu vypoví. V této souvislosti také vylučovala pozitivním úkonem vůle potomstvo, které by byla ochotna přijmout pouze a teprve tehdy, pokud bude jisté, že vztah s Albertem opravdu funguje. Tento postoj Anežka zaujala kromě jiného také proto, že si sama nebyla jistá kvalitou vztahu s Albertem.

Ponens uvádí, že postoj strany nežalující je zcela v rozporu s naukou církve. Podle jejího vyjádření je na světě tolik nebezpečí, protože je příliš mnoho lidí a pro všechny není živobyť. Proto nesouhlasí s postojem církve vzhledem k plození potomstva a sama nebude plozením dětí přispívat ke zhoršení situace ve světě. Ovšem dalším důvodem pro vyloučení potomstva byla také obava strany nežalující, že těhotenství změní její vnější vzhled, na kterém si velice zakládala. Z toho důvodu vždy užívala antikoncepční prostředky, aby se početí vyhnula. Když jednou manžel chtěl uskutečnit manželské spojení nechráněné před početím, strana nežalující se velmi rozhněvala a prohlásila manželovi, že ji urazil jako osobu i jako ženu.

Na základě těchto skutečností bylo zcela zřejmé, že strana nežalující vylučovala dobro potomstva. Toto vyloučení bylo absolutní (*explicite*), protože jak úmyslem tak také činností vylučovala přirozené zaměření manželského spojení na zplození potomstva. Naopak vyloučení nerozlučitelnosti manželství nastalo podle rozsudku *implicite*, protože bylo podmíněno průběhem manželství. Rozsudek uvádí, že v obojím případě existoval úmysl strany žalující již před uzavřením manželství a nikdy nebyl odvolán.

---

vadným jen v případě, pokud determinuje vůli k uzavření manželství.
⁵⁰⁸ viz kan. 1097 §2.

Nový tribunál Římské roty shrnuje jurisprudenci, ze které plyne, že vyloučení potomstva na neohrazené období znamená vyloučení navždy. V tomto ohledu je významné zhodnocení této situace, když rozsudek uvádí, že v takovém případě se strana staví do role pramene práva, protože uskutečnění práva (*ius ad prolem*) podmiňuje svým vlastním rozhodnutím.

Na základě doplnění důkazů, především s ohledem na výpověď strany nežalující, prohlásil nový tribunál Římské roty jakožto soud čtvrté instance neplatnost manželství z obou důvodů. Vzhledem k postoji strany nežalující k manželství a k životu, byla k rozsudku také připojena záповěď pro tuto stranu uzavřít nové kanonické manželství, pokud nepředloží místnímu ordináři záruky, že manželství bude uzavírat řádným způsobem.

4.2.9. Dekret coram Serrano, 21.6. 1985

Římská rota jakožto tribunál Apoštolského stolce je ustanovena jako odvolací soud. Předmětem odvolání však nejsou pouze kauzy projednávané soudy nižší instance, nýbrž také odvolání proti dekretům vydaným těmito soudy. V souvislosti s vyloučením dobra potomstva projednával tribunál Římské roty odvolání proti zamítnutí žaloby na neplatnost manželství soudem první instance ve Vídni.⁵⁰⁹

In facto

Strana žalující podala 28.8. 1984 žalobu na neplatnost svého manželství uzavřeného v roce 1979. Jako důvod neplatnosti předkládá žaloba vyloučení potomstva. Strana žalující uvedla, že po vzájemné shodě se snoubencem vstupovali do manželství s tím, že na základě doporučení lékaře absolutně vyloučí početí potomstva po dobu čtyř let. Žaloba byla podložena množstvím důkazů včetně prohlášení obou stran o vyloučení potomstva. Přesto však soud první instance 10.9. 1984 rozhodl, že žalobu je nutno odmítnout, protože nemá opodstatnění a není naděje, že by se při dokazování během řádného procesního řízení opodstatnění žaloby prokázalo.

Soud podložil své rozhodnutí množstvím argumentů, které je ovšem nutno charakterizovat jako velmi pochybné. S odvoláním na tvrzení K. Lüdigeho dekret uvádí, že ustanovení kánonu 1061 o zaměření manželství k potomstvu nemá charakter definující, nýbrž pouze opisný.⁵¹⁰

---

⁵⁰⁹ Dekret coram Serrano, 21.6.1985, in: *Il Diritto Ecclesiastico* 96 (1985), s. 390-391.

⁵¹⁰ viz K. Lüdicke, *Familienplanung und Ehewille*, in: *Münsterische Beiträge zur Theologie* 50 (1983), s. 912-

Dekret uvádí, že z hlediska kanonického práva je možné schválit, že se strany společně před uzavřením manželství dohodnou a stanoví si pravidla svého odpovědného rodičovství a vyberou tomu odpovídající metody. Dekret dále uvádí, že otázka otevření manželského spojení ke zplození potomstva je otázkou morální teologie a nikoli kanonického práva. Z pohledu kanonického práva je podle tohoto dekretu zásadní pouze právo na manželské spojení, což znamená povinnost umožnit druhému partnerovi toto právo využívat. Pokud jedna strana toto právo nevyžaduje, nemá druhá strana v tomto ohledu žádný právní závazek. Dekret dále vyjadřuje pochybnost o tom, proč by se obě strany měly v manželství řídit naukou církve, když jedna strana je evangelického vyznání. Od této strany není, podle tohoto dekretu, možno vyžadovat podřízení se nauce katolické církve.

Na základě těchto odůvodnění dává dekret zapravdu P. Wirthovi, na jehož názory⁵¹¹ se také odvolává, a uvádí, že s novým manželským právem došlo k omezení možností prohlásit manželskou nulitu z důvodu vyloučení potomstva. Je jisté, že při takovéto argumentaci skutečně soud první instance neviděl naději na prokázání neplatnosti manželství. Žalující strana s tímto rozhodnutím nesouhlasila a podala odvolání k tribunálu Římské rotý. Tento tribunál nařídil dekret soudu první instance zrušit, protože již ze samotného znění žaloby je zcela zřejmé, že měla být bez dalšího přijata k soudnímu řízení.

In iure – de procesionibus

Podle dekretu Římské rotý je nutné uvážit také tehdy, pokud by měla být žaloba odmítnuta, zda tímto odmítnutím nebude porušeno právo na spravedlivý proces. Toto přirozené právo každého člověka nemůže být omezeno právem pozitivním ani rozhodnutím soudce. Při řešení jednotlivých záležitostí musí být dbáno o to, aby nebylo nijak omezeno právo druhé strany nebo obecné dobro, stejně tak aby u církevních soudů nenastalo porušení zásad spravedlnosti.

Soud první instance odmítl přijmout žalobu na základě ustanovení kánonu 1505 §2, který taxativně stanoví důvody, na základě kterých je možno žalobu odmítnout. Avšak ve svém zdůvodnění již dekret neobsahuje upřesnění, o který bod tohoto ustanovení se jedná. Podle tohoto ustanovení je možno žalobu odmítnout, pokud:

1/ soudce nebo soud je nepřislušný,

938.

⁵¹¹ viz P. Wirth, *Eherechtliche Fragen zur Familienplanung*, in: Österreichisches Archiv für Kirchenrecht 32 (1981), s. 227-247.

2/ žalobce není způsobilý k právnímu jednání,

3/ žaloba nemá patřičné náležitost,

4/ ze samé žaloby je jisté, že žalobní požadavek nemá žádný podklad a že jej není možné řízením získat.

Žaloba, která byla zamítnuta, ovšem žádný z bodů uvedených v tomto kánonu nesplňuje. Jako možný důvod odmítnutí se jeví, ovšem pouze teoreticky, ustanovení bodu 4, protože rozhodnutí obsažené v dekretu se mu svojí dikcí podobá. Ovšem dostatečný podklad pro žalobní důvod bylo vyjádření obou stran o vyloučení potomstva, a proto nutně měla být žaloba přijata. Soud první instance se ve svém zdůvodnění odvolával na nové pojetí vyloučení dobra potomstva, čímž došel k závěru, že žalobní požadavek nemá opodstatnění, což samo o sobě vzhledem k souhlasnému vyjádření stran bylo procesním pochybením. V této souvislosti soud také zcela pominul možnost získání tohoto opodstatnění během procesního řízení. Navíc sami soudci přiznávají, že ve svém rozhodnutí nebyli jednomyslní. Již z toho důvodu, jak uvádí dekret Římské rotý, měla být žaloba přijata a nikoli odmítnuta pro absenci právního podkladu. Stejně tak měla být žaloba přijata proto, že manželé před svatbou uzavřeli dohodu o vyloučení početí potomstva.

In iure – bonum prolis

Dekret Římské rotý uvádí, že ne všechny argumenty soudu první instance jsou mylné. Například tvrzení, že neexistuje právo na potomstvo, nýbrž na manželské spojení ve své podstatě zaměřené ke zrození potomstva. Dobro potomstva ani dobro manželů však nesmí být vyloučeno ani jakkoli omezeno, protože tím by byl vyloučen smysl manželství. Dekret soudu první instance naopak obsahuje tvrzení, že vyloučení dobra potomstva není příčinou neplatnosti manželství, což dekret vyvozuje z tvrzení několika vybraných německých autorů.

Dekret soudu první instance se ani jednou ve svém zdůvodnění neodvolává na jurisprudenci Římské rotý nebo na rozsudky jiných soudů týkajících se té samé materie. Navíc dekret jurisprudenci přímo ignoruje, když uvádí, že před vyhlášením nového kodexu neexistovala

a ani po jeho vyhlášení neexistuje shoda co do pojetí dobra potomstva. Toto tvrzení je zcela v rozporu se skutečností a je tím jen potvrzeno ignorování jurisprudence Římské rotý, která jasně stanoví pojetí dobra potomstva i podmínky jeho vyloučení. Jurisprudence se vyjadřuje

shodně jak před vydáním nového kodexu,⁵¹² tak také po jeho vejí v platnost.⁵¹³

Dekret se mnohokrát odvolává na tvrzení některých německých kanonistů, jejichž vyjádření však nejsou vždy v souladu s naukou církve. Velmi zavádějící je například odkaz na tvrzení

K. Lüdickeho, že ustanovení kánonu 1061 §1 o zaměření manželství k potomstvu má pouze opisný a nikoli konstitutivní charakter.⁵¹⁴ Toto tvrzení obsahuje komentář ke kánonu 1061 také v novém vydání Münsterského komentáře, ostatní mylné názory již tento nový komentář neobsahuje.

Tribunál Římské rotý jasně uvádí, že manželství je práva přirozeného, a proto není možné, aby v manželském právu nastaly změny týkající se podstaty manželství. Navíc nové právo musí být interpretováno v souladu s kanonickou tradicí (kan. 6 §2). Opuštění této tradice může být příčinou bludných závěrů, které budou ke škodě věřících. Samotný dekret soudu první instance je toho důkazem.

Pokud nový kodex stanoví, že manželství je svojí podstatou zaměřené na prospěch manželů

a dobro potomstva (kan. 1055 §1), tak na této skutečnosti nic nemění to, že kánon 1101 §2 dobro potomstva výslovně neuvádí, když hovoří obecně o podstatných prvcích a vlastnostech manželství. Ustanovení tohoto kánonu žádný podstatný prvek nevynechává, když hovoří o jejich vyloučení (*matrimonii essentielle aliquod elementum*), a proto vada manželského souhlasu nastává pokaždé, když je jakýkoli podstatný prvek manželství vyloučen pozitivním úkonem vůle v okamžiku uzavírání manželství (*matrimonium in fieri*). Soud první instance hovoří pouze o vyloučení manželského spojení. V pojmu *bonum prolis*, jak uvádí dekret Římské rotý, je zcela jistě obsaženo také toto právo, avšak zároveň s ním také dobro potomstva spočívající v otevřenosti manželského spojení k přijetí potomstva. Neplatnost manželství je nutno uznat za prokázanou, pokud je z důkazů zřejmé, že alespoň jeden ze snoubenců v okamžiku uzavírání manželství vyloučil právo na potomstvo (*ius ad prolem*), a to také v případě, když toto vyloučení bylo pouze na určité období.

Po prozkoumání důkazů tribunál Římské rotý stanovil, že odmítnutá žaloba má být přijata k řádnému procesnímu řízení před soudem první instance. Tento dekret Římské rotý je konkrétním příkladem kontrolní funkce tohoto nejvyššího tribunálu v záležitostech manželství.

---

⁵¹² viz coram Stankiewicz, 29.7. 1980, in: RRDec. 72 (1980), n. 3, s. 561.

⁵¹³ viz coram Di Felice, 15.11. 1986, in RRDec. 78 (1986), n. 3, s. 635.

⁵¹⁴ viz K. Lüdicke, *Heiligungsamt, Ehe*, in: Münsterischer Kommentar zum CIC, Essen 1985, 1061, 3-b, stav

Dekret poukazuje na obsah dobra potomstva a zároveň předkládá procesní zásady v řízení o prohlášení manželské nulity tak, aby celé řízení již od hodnocení žaloby bylo v souladu s právem a spravedlností.

Shrnutí

Kdyby se dodržování právní normy nemohlo vymáhat, byla by celá právní norma k ničemu. Rovnála by se pouhému morálnímu doporučení. Proto jednou ze základních vlastností právní normy je vymahatelnost. Ta dala vznik soudním sporům, které se bohužel nevyhnuly ani nenarozenému životu. I když je třeba soudním sporům předcházet smírem nebo kompromisem, ne vždy to jde uplatnit v kauzách rozpadu manželství. Za dobu, kdy jsem působil jako advokát u českých církevních soudů, nesetkal jsem se s jedinou dvojicí, která by se chtěla usmířit při rozpadu manželství. Soudce má také povinnost použít všech pastoračních prostředků, aby přivedl manžele k obnově manželského společenství.⁵¹⁵ I dlouholetí církevní soudci mají spolu se mnou stejné zkušenosti, co se obnovy manželského života a smíru v případě rozvodu týká. Bohužel. Jediný soudce, z těch, které jsem v životě potkal, mi řekl, že se mu za celou dobu, kdy pracoval u církevních soudů (šlo o desítky let, protože mi to vyprávěl cca půl roku před smrtí stářím), podařilo jeden pár usmířit. Ten smír vydržel 14 dní – do první další hádky.

Výčet kauz, jak ze státního práva, tak z práva kanonického, je pouze demonstrativní, protože život je tak bohatý na dramatické zvraty, že není možné v rámci jedné práce postihnout všechny kauzy. Život míchá takové situace, které bychom si představili snad jen v té nejbujnější fantazii. Ale doufám, že se mi podařilo dát takový přehled kauz, abyste měli povědomí o tom, že životní problémy jde řešit jak na fóru práva státního tak práva kanonického. Účelem procesu o neplatnost manželství v kanonickém právu není porazit protistranu, ale najít pravdu o daném manželství. Zda je platné, či nikoliv. Je to tedy žaloba určovací, kdy se domáháme cestou spravedlnosti pravdy o uzavření manželství. Z cesty milosti se života týká záležitost manželství platného, ale nedokonaného,⁵¹⁶ v případě, že manželé spolu lidským způsobem po svatbě neuskutečnili soulož. Co bylo před svatbou, není právně relevantní. Leč toto se týká

---

z března 1987.

⁵¹⁵ Kán. 1676 CIC, analogicky kán. 1362 CCEO.

⁵¹⁶ *Ratum et non consummatum*.

nepočatého, tedy hypotetického života a to je námět na jinou práci.

Z pohledu kanonického práva se jeví jako velmi zajímavý problém platnosti a ukončitelnosti⁵¹⁷ manželství situace, kdy manželé mají spolu i více dětí, ale všechny přivedené na svět pomocí asistované reprodukce, protože spolu by nesouložili. To není zas až tak nereálné. Na to stačí jeden úraz pohlavních orgánů třeba při dopravní nehodě nebo při pracovním úrazu. Pokud by pohlavní orgány muže fungovaly natolik, že by dávaly spermie, ale muž by nebyl z důvodu úrazu schopen soulože, bylo by možné využít cestu asistované reprodukce. Přesně v dikci státního práva – pro neplodný pár, který není schopen počít dítě přirozenou cestou.⁵¹⁸ Stejně tak by šly použít kryokonzervované pohlavní buňky z dřívějšího. Současná věda toto umožňuje. Je to ale námět na samostatný článek do odborného časopisu.

Závěr

Téma ochrany nenarozeného života je interdisciplinární téma. Je to téma pro současnost a budoucnost, protože bez potomstva lidská rasa zanikne. Proto je nutné, abychom problému porozuměli ze všech stran – lékařské, psychologické a právní. Proto má tato práce přesně takovou strukturu, abychom nyní, na závěr, měli dostatečný přehled o tom, co obnáší ochrana nenarozeného života. Abychom věděli, že v nenarozeném životě je krása. Krása, když můžeme pozorovat díky současné lékařské vědě, jak se plod vyvíjí tělesně i duševně. Jak reaguje na impulzy zvenčí, tedy jak s námi takto komunikuje. To jsou krásné možnosti, které současná lékařská věda přináší. Je dobré, že dělá takovéto pokroky, protože jen díky tomuto vývoji dnes víme již víc o vývoji psychiky embrya a plodu. Samozřejmě, že musíme vidět i rizika, která pokrok přináší. Přesně v intencích jedné z prvních vět práce: *Není v lidském dosahu myšlenky nebo věci, kterou by člověk nedokázal zneužít*. Nesmíme ve jménu pokroku zavírat oči před negativními jevy. Nesmíme ve jménu pokroku ničit život. *Když se kácí les, tak létají třísky*. Takto uklidňovali komunisté svá svědomí v 50. letech 20. století, když věznili, mučili a

---

⁵¹⁷ Dispens ve věci platného a nedokonaného manželství ukončuje manželství *ex nunc*.

⁵¹⁸ Viz 3. kapitola.

popravovali nepřátele komunistického režimu. Také ve jménu pokroku. Ne, je třeba se chovat v intencích premisy této práce – ontologické pravdy: *adequatio rei cum idea sua*. Tedy je třeba se chovat jako to, co jsme, tedy člověk rozumný, *homo sapiens*. Tedy rozumně zvažovat rizika a přínos. Zda očekávaný přínos za to riziko stojí.

Ochrana nenarozeného života je i celospolečensky přínosná. Příklad: dnes se uvažuje opět o zvednutí věku pro odchod do důchodu, protože na důchody pro seniory nejsou finance ve státním rozpočtu. Před několika lety nastoupila do pracovního procesu generace narozená kolem roku 1988, kdy se razantně projevil nový zákon o umělém přerušení těhotenství. A v ten okamžik byl jeden potrat na 1,2 porodu. Takže dnes pracuje na důchody pro seniory téměř o polovinu méně lidí, než by jich bylo, kdybychom ty děti nenechali zabít. To znamená, že ochrana nenarozeného života má nejen rozměry sociální, ale i národohospodářské – bylo by na důchody.

Nepohrdejme proto Katolickou církví a dalšími církvemi, zejména pravoslavnými, které si života váží a za nenarozené děti bojují. Ano, je to boj. Zejména na poli osvěty mezi mladými, kterých se to nejvíce týká. Moudře je třeba povzbuzovat starší generaci, aby mladším pomáhala a nenutila je k potratu, jak se to dodnes velmi často děje. A mladí, když nevidí nikde oporu, tak prostě podlehnou.

Tato mezigenerační pomoc a její absence je také cestou k asistované reprodukci. Proč? Protože s věkem klesá možnost otěhotnět. Největší pravděpodobnost otěhotnění je mezi 20. a 25. rokem života. Ale v této době se málokterý pár obejde bez podpory rodičů. Ať z důvodu bydlení nebo finančních prostředků, nebo nedostatku času, když se mladí lidé chtějí prosadit v práci, vybudovat si tam nějakou pozici, aby pak mohli rodinu snáze uživit. Zde je na místě opravdové povzbuzování rodinných vazeb, aby si generace vzájemně pomáhaly.

Abychom nepropadli zaslepení z úspěchů a z velikosti pokroku, je tu třeba nějaký hlas, který by nás vracel do rovnováhy mezi pokrokem a rizikem, který přináší. Je to hlas magisteria Katolické církve. Je to hlas dobrý a jasně udává cestu. I když jsem s ním v této práci polemizoval, tak to bylo pouze v situacích *praeter legem*. Jinak jako kněz katolické církve si magisteria vážím a ctím ho. Když totiž člověk nemusí hledat cestu, zbude mu více síly na samotné jít po cestě. Proto jsem za magisterium církve rád.

A vám všem z celého svého srdce přeji, abyste zakusili tu krásu, kterou dává život podle Evangelia. Abyste zakusili tu svobodu, kterou to přináší. Protože dodržování veřejného pořádku je cílem státního práva. Ale svoboda ke konání a nakonec osobní spása je dána právě právem kanonickým, které vymezuje, kudy mohu svobodně jít.

Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!

Až na věky věků. Amen!

Abstrakt

Téma této práce – Ochrana nenarozeného života jako element dobra potomstva v katolickém manželském právu – je interdisciplinární téma. Dotýká se nejen kanonického práva, ale i medicíny, psychologie a práva státního, v tomto případě státního práva České republiky.

V situacích, které nejsou definitivně rozhodnuté, se tato práce nebrání polemice například i s Kongregací pro nauku víry. Cílem není podkopat důvěryhodnost této kongregace, ale dát praktické odpovědi na otázky, které trápí současné mladé páry, ale tyto odpovědi ještě nejsou zmíněnou kongregací vydané. Proto platnost závěrů této práce, jakkoliv jsou závažné, je pouze dočasná. Dočasná do té doby, než přijde Kongregace pro nauku víry s definitivními odpověďmi. A to může trvat ještě hodně dlouho. Toto není neúcta ke Kongregaci pro nauku víry, ale

historická zkušenost.

Proto tato práce ve čtyřech kapitolách podává ucelený přehled o nenarozeném životě, aby bylo jasné, z čeho pramení to nové, co tato práce přináší do kanonického práva.

V první kapitole se dozvídáme o námitkách proti embryu jako lidské osobě a práce polemizuje s těmito námitkami. Dále tato kapitola objasňuje problematiku těhotenství a jeho ukončení ať již porodem, či potratem jak samovolným, tak umělým.

Druhá kapitola nás informuje o tom samém z pohledu psychiatrie a psychologie. Zde se postupně pojednává o problémech duševního zdraví od neplodnosti přes psychickou zátěž z asistované reprodukce až po postabortivní syndrom. A to jak u ženy tak u muže. Specifikum je nová oblast, kde se v posledních letech začala zkoumat psychika, a to je vývoj psychiky plodu.

Třetí kapitola nás uvádí do právní problematiky věcí. Podává přehled současné právní úpravy (platné v roce 2019) České republiky. Do kanonického práva přináší nové směry. Práce tu není od toho, aby rušila staré a zaváděla nové, ale aby vyřešila situace *praeter legem*, na které doposud nikdo neodpověděl, ale na které se věřící ptají. Závěry této práce, jakkoliv jsou právní, mají tedy pomoci věřícím v lepší orientaci v životě.

Čtvrtá kapitola uvádí příklady soudních případů ohledně nenarozeného života. A to opět jak z práva státního, tak i církevního.

Klíčová slova: dobro potomstva, embryo, kanonické právo, interrupce, asistovaná reprodukce.

Abstract

The topic of the thesis - Protection of unborn life as element of well-being of descendants in the catholic marriage law – is an interdisciplinary topic. Not only it touches the canon law, but also medicine, psychology and a civil law (Czech law in this case).

In the situations, which are not ultimately determined, is the author open to polemics with even the Congregation for the Doctrine of the Faith. The goal is not to undermine trustworthiness of this congregation, but to give answers to practical questions, which young couples may have, but which have not been yet issued by the mentioned congregation.

Therefore, validity of conclusions of this thesis, however topical may they be, are temporary only. The temporary frame is determined by the moment when the Congregation comes up with final replies, which can take quite some time. This statement shall not be considered a lack of respect to the Congregation of the Doctrine of the Faith, but the historic experience.

The thesis is offering in four chapters complete and complex overview of unborn life, which enlightens the contribution of the thesis to the canon law.

In the first chapter, the thesis is presenting objections/doubts to concept of embryo being a human being and polemics with those objections. Furthermore, this chapter is putting light on the process of pregnancy and its termination either by birth or abortion by both spontaneous and artificial.

The second chapter provides insights to the same topic from the viewpoint of psychiatry and psychology. It gradually treats the mental health aspects, starting from infertility, over the psychical burden connected with assisted reproduction up to the post-abortus syndrome, both for women and men. Rather specific is new area, being recently subject to research, which is psychics of the foetus.

The third chapter offers introduction to the legal aspects of the matter. It provides overview of the current legal framework (valid in 2019) of the Czech republic. It introduces some new directions to the canon law. The goal of the thesis is not overrule the old findings, but to address situations *praeter legem*, i.e. the situations, not having been replied so far, which are however subject to questions of the faithful. The conclusions of the thesis, however legal, are primarily intended to offer to the faithful better orientation in life.

The fourths chapter is mentioning examples of court cases regarding unborn life, again, both from civil law and the ecclesiastical one.

Keywords: well-being of descendants, embryo, canon law, interruption, assisted reproduction.

Streszczenie

Temat tej pracy- Ochrona nienarodzonego życia jako element dobra potomstwa w katolickim małżeńskim prawie- jest to interdyscyplinarny temat. Chodzi nie tylko o prawo

kanoniczne, ale również mam na myśli medycynę, psychologię i prawo państwowe, w tym przypadku chodzi o prawo państwowe Czeskiej Republiki.

W sytuacjach, które nie są definitywnie pewne, ta praca nie boi się polemiki również z Kongregacją Nauki Wiary.

Celem nie jest podkopać wiarygodność tej Kongregacji, ale celem jest dawać praktyczne odpowiedzi na pytania, które stawiają młode małżeństwa, a które to odpowiedzi jeszcze nie są przez Kongregację Nauki Wiary wydane. Dlatego ważność końca tej pracy i choć jest istotna, jest również chwilowa. Chwilowa do czasu, aż przyjdzie Kongregacja Nauki Wiary z definitywnymi odpowiedziami. To nie jest brak szacunku do Kongregacji Nauki Wiary, ale historyczne doświadczenie.

Dlatego ta praca w czterech rozdziałach ukazuje celowy przekaz o nienarodzonym życiu, aby było jasne, z czego wychodzi to nowe życie, co ta praca wnosi do kanonicznego prawa.

W pierwszej kapitule dowiadujemy się o propozycjach przeciwko embrionu jako ludzkiej osobie, a praca polemizuje z tymi propozycjami. Dalej ta część wyjaśnia problem ciąży i jego ukończenia przed porodem lub po poronieniu samowolnym lub sztucznym.

Druga rozdział nas informuje o tym samym z punktu widzenia psychiatrii i psychologii. Tutaj w częściach się mówi o problemach duchowego zdrowia, niepłodności, poprzez psychiczne problemy z asystowaną reprodukcją aż do zespołu poporodowego u kobiet i jak również u mężczyzn. Specyfikacją jest nowa dziedzina, którą w ostatnich latach zaczęła badać psychika, a to jest rozwój psychiki płodu.

Trzecia rozdział nas wprowadza do prawnej problematyki rzeczy. Ukazuje przegląd obecnego prawa (obowiązujące w 2019 r.) Czeskiej Republiki. Do prawa kanonicznego wnosi nowe kierunki. Praca nie jest od tego, aby niszczyła stare a ukazała nowe, ale aby rozwiązać sytuację „*praeter legem*”, na którą do tej pory nikt nieodpowiedział, ale na którą się ludzie wierzący pytają. Choć zakończenie pracy jest napisane prawniczym językiem ma pomóc ludziom wierzącym w lepszej orientacji w życiu.

Czwarta rozdział ukazuje rozprawy sądowe sytuacji dotyczących nienarodzonego życia.

Znowu ze strony prawa państwowego i kościelnego.

Kluczowe słowa: dobro potomstwa, zarodek-embryon, kanoniczne prawo, aborcja, techniki wspomaganego rozrodu w leczeniu niepłodności-asystowana reprodukcja.

Bibliografie:

1. Prameny:

1.1. Prameny práva

Starý Zákon v českém ekumenickém překladu, Česká biblická společnost, Praha 1991.

Nový Zákon v překladu z původních jazyků Dr. Bogner a kolektiv, Česká liturgická komise, Praha 1989.

Catechismus Catholicae Ecclesiae, Roma 1997; český text: Katechismus Katolické Církve, Zvon, Praha 1995.

Codex Iuris Canonici auctoritatae Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25 I 1983, AAS 75 (1983) pars II, 1-317, český text: *Kodex kanonického práva*, Praha 1994.

Codex canorum ecclesiarum orientalium auctoritatae Ioannis Pauli PP. II. promulgatus, 28.10.1990, A.A.S., vol. LXXXII (1990), n. 11, pp. 1260-1353, slovenský text: *Kódex kánonov východných cirkví*, Prešov 2012.

Schema Codicis Iuris Canonici, Titulus VII. De Matrimonio, can. 291, Typis polyglottis Vaticanis Romae 1913.

Codex Iuris Canonici, Schema novissimum, cap. IV, De consensu matrimoniali, can. 1101 §2, Typis Polyglottis Vaticanis 1982.

1.2. Dokumenty koncilů

SACROSANCTUM CONCILIUM OECUMENICUM VATICANUM II, *Constitutio pastoralis de ecclesia in mundo huius temporis Gaudium et Spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-1120; český text: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002.

1.3. Motu proprio

Franciscus PP., Litterae apostolicae motu proprio quibus Canones Codicis canonum ecclesiarum orientalium de causis ad matrimonium nullitatem declarandam reformantur *Mitis et misericors Jesus*, AAS 107 (2015).

1.4. Encykliky a konstituce:

Pius PP. XI., Litterae encyklice *Casti connubii*, 31.12.1930, AAS 22 (1930).

Paulus PP. VI., Litterae encyklicae *Humanae vitae*, 25.7.1968, AAS 60 (1968), český text: *Humanae vitae*, Scriptum, Praha 1991.

Joannes Paulus PP. II., Constitutio apostolica *Pastor bonus*, art 126, AAS 80 (1988).

Joannes Paulus PP. II., litterae encyklice *Evangelium vitae*, 25.3.1995, AAS 87 (1995)

1.5. Adhortace:

Joannes Paulus PP. II., Adhortatio apostolica post-synodalis de vocatione et missione Laicorum in Ecclesia et in mundo *Christifideles laici*, AAS 81 (1989) s. 393 – 521, český text: *Christifideles laici*, Zvon, Praha 1990.

Joannes Paulus PP. II., Adhortatio apostolica de Familiae christianae muneribus in mundo huius temporis *Familiaris consortio*, 22.11.1981, AAS 74 (1982) 81-191, český text: *Familiaris consortio*, Zvon, Praha 1991.

1.6. Ostatní papežské texty

Joannes Paulus II. PP, *Allocutio ad Romanae Rotae iudices coram admissos*, 23.1. 1992, n. 4, AAS 85 (1993).

Joannes Paulus II. PP, *Allocutio Ad Romae Rotae auditores coram admissos*, AAS 85 (1993).

Joannes Paulus PP. II, *Litterae Familiis datae ipso volvente sacro Familiae anno MCMXCTV*, art. 7, AAS 86 (1994), s. 868-925, české vydání: *Dopis rodinám*, Sekretariát

ČBK Praha 1994.

Joannes Paulus PP. II., *Allocutio ad Romanae Rotae tribunal*, 1.2. 2001, n. 5, in: AAS 93 (2001).

Joannes Paulus II. PP, *Allocutio ad Prelatos, Auditores Sacrae Romanae Rotae coram admissos*, 26.1. 1984, n. 7, AAS 76 (1984),

Pius PP. XII., *Allocutio*, 25.10. 1951, n. IV, in: AAS 43 (1951).

Pius PP. XII, *Allocutiones*, 26.11 1951, AAS 43 (1951).

Franciscus PP, *Allocutio Ad sodales Tribunalis Romanae Rotae*, AAS 107 (2015).

1.7. Dokumenty Římské kurie:

Congregatio Sancti Officii, *Decretum de finibus matrimonii*, AAS 36 (1944).

Congregatio pro doctrina fidei, Istruzione sul rispetto della vita umana nascente e la dignità della procreazione *Donum vitae (Instructio de observantia erga vitam humanam nascentem deque procreationis dignitate tuenda. Responsiones ad quasdam quaestiones nostris temporibus agitatae)*, 22 febbraio 1987, AAS 80 (1988) 70-102; český text: *Donum vitae*, Hippokrates, Brno 2007.

Congregatio pro doctrina fidei, *Instructio de quibusdam scientiae bioethicae quaestionibus Dignitas personae*, 8.9.2008, AAS 100 (2008) 858-887, český text: *Dignitas personae*, Hippokrates, Brno 2009.

Congregatio pro Doctrina Fidei, *Nota sulla moralità dell'uso di alcuni vaccini anti-Covid-19*, dostupné dne 2.2.2021.

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/12/21/0681/01591.html>

Congregatio pro doctrina fidei, *Epistula ad catholicae ecclesiae episcopos de receptio communionis eucharisticae a fidelibus qui post divortivum novas inierunt nuptias*, n. 8, AAS 86 (1994).

Consilium Pontificium Iustitia et Pax, *Compendio della dottrina sociale della Chiesa*, Città del Vaticano 2004, český text: *Kompendium sociální nauky církve*, Kostelní Vydří 2008.

Pontificia accademia per la vita, *Identity and Statute of Human Embryo*, ed. J. De Dios Vial Correa, E. Sgreccia, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 1998.

Pontificia accademia per la vita, *Riflessioni morali circa i vaccini preparati a partire da cellule provenienti da feti umani abortiti*, Roma 2005.

Pontificia accademia per la vita, *L'embrione umano nella fase del preimpianto. Atti della dodicesima Assemblea Generale della*, ed. E. Sgreccia, J. Laffitte, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano 2007.

Sacra Paenitentiarum, Resp. 16.6. 1880, in: Denzinger- Hünnemann, *Enchiridion Symbolorum*, n. 3148, Herder Freiburg Basel Wien 2017.

Pontificium Consilium de Legum Textibus, *Instructio Dignitas connubii*, art. 289 §2, LEV 2005, polský text in: *Kodeks Prawa Kanonicznego, Komentarz*, red. P. Majer, Wolter Kluwer Polska Kraków 2011.

1.8. Konečné rozsudky Římské roty:

Decisio. coram Bejan, 9.11. 1961, in: RRDec. 53 (1961), n. 4-6.

Decisio coram Bruno, 1.2. 1991, RRDec. 83 (1991), n. 5.

Decisio coram Burke, 1.3. 1990, in: RRDec. 82 (1990).

Decisio coram Canestri, 26.1. 1950, in: RRDec. 42 (1950), n. 3.

Decisio coram Cedillo, 20.3. 2013, in: RRDec. 105 (2013).

Decisio coram Fagiolo, 30.10. 1970, in: RRDec. 62 (1970).

Decisio coram Di Felice, 15.11. 1986, in RRDec. 78 (1986), n. 3.

Decisio coram Fiore, 15.10. 1986, n. 6, in: RRDec. 78 (1986).

Decisio coram Funghini 15.4. 1997, in: RRDec. 89 (1997).

Decisio coram Huber, 6.5. 1997, in: RRDec. 89 (1997).

Decisio coram Jarawan, 10.3. 1989, in: RRDec. 81 (1989).

Decisio coram Jorio, 18.12. 1963, in: RRDec. 55 (1963), n. 2-3.

Decisio coram Monier 13.5.2011, in: IM 26 (2015) n.4.

Decisio coram Monier, 6.3. 2015, in: Quaderni dello Studio Rotale 23 (2016).

Decisio coram Monier 6.3.2015, in: IM 28 (2017) n. 3.

Decisio coram Palestro, 29.1. 1986, in: RRDec.78 (1986), n. 7.

Decisio coram Pecorari, 10.4. 1940, in: RRDec. 32 (1940).

Decisio coram Pinto, 20.7. 1972, in: RRDec. 64 (1972).

Decisio coram Pompeda, 11.4. 1988, in: RRDec. 80 (1988), s. 202.

Decisio coram Ruiz, 18.11. 1977, in: RRDec. 69 (1977).
 Decisio coram Sable ze dne 10.7.2008, in RRDec. 48 (2016).
 Decisio coram Sciacca, 27.5. 2007, in: RRDec. 99 (2007).
 Dekret coram Serrano, 21.6.1985, in: Il Diritto Ecclesiastico 96 (1985).
 Decisio coram Staffa, 31.5. 1955, in RRDec. 47 (1955), n. 2.
 Decisio coram Stankiewicz, 12.7. 1979, in: RRDec. 71 (1979).
 Decisio coram Stankiewicz, 29.7. 1980, in: RRDec. 72 (1980).
 Decisio coram Stankiewicz, 29.5. 1988, in: RRDec. 80 (1988).
 Decisio coram Stankiewicz, 28.2. 1989, in: RRdec. 81 (1989).
 Decisio coram Stankiewicz, 22.7. 1993, in: RRDec. 85 (1993), n. 592.
 Decisio coram Wynen, 6.5. 1941, in: RRDec. 33 (1940), n. 2.

1.9. Texty křesťanských spisovatelů:

Učení dvanácti apoštolů/Didaché, v: *Spisy apoštolských otců*, (ed.) Ladislav Varcl, Dan Drápal, Jan Sokol, Kalich, Praha 2004.

List Diognetovi, český text in: *Třetí patristická čítanka*, Josef NOVÁK (ed.), Česká katolická charita, Praha 1985.

ABELARDUS Petrus, *Andreae Quercetani notae*, in: PL, Tom 178, s. 146.

AMBROSIUS, *Apologia prophetae David*, I, cap. XI, 56, in: PL Tom 14.

AUGUSTINUS, *De bono conjugali*, in: PL, tom 40,375-376.

AUGUSTINUS, *De bono conjugali*, Liber unus, I, 1, in: PL, Tom 40.

AUGUSTINUS, *De civitate Dei*, XIV, 26, české vydání: Karolinum Praha 2007.

AUGUSTINUS, *De genesi ad litteram*, Lib. IX, cap. VII, n. 12, in: PL, Tom 34.

AUGUSTINUS, *De gratia Christi et de peccato originali*, Lib II, cap. XXXIV, 39, in: PL, Tom 44.

AUGUSTINUS, *De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus Manicheorum*, Lib. I, cap 35, 79, in: PL, Tom 32.

BONAVENTURA, *Sententiae*, Lib. IV, dist. 31, art. 1, q. 3, in: S. Bonaventurae opera omnia, Tom VI, Ludovicus Vivès Parisiis 1864.

GREGORIUS de Nyssa, *De virginitate*, in: PG. Tom. 46.

HUGO de S. Victore, *De sacramento coniungi*, in: PL, Tom 177.

HIERONIMUS, *Adversus Jovinianum*, Lib. I, 7, in: PL Tom 23.

PETRUS Lombardus, *Sententiae*, Lib IV, dist. 31: De tribus bonis coniugii, 1, in: PL Tom 192.

TERTULLIANUS, *Ad uxorem*, in: PL, Tom. 1, 1273 – 1304.

TOMÁŠ Akvinský, *Commentum in libro IV sententiarum*, Lib. IV, dist. 1, q. 1, art. 1, in: S. Thomae de Aquino opera omnia.

TOMÁŠ Akvinský, *Teologická summa*, Doplněk, otázka XLIX, článek 1 – 6, Bohovědné učiliště, Olomouc 1938.

1.10. Partikulární právo:

Deutsche Bischofskonferenz und Zentralkomitee der deutschen Katholiken, *Kindeswohl und Elternwünsche, Eckpunkte zu aktuellen Fragen der Fortpflanzungsmedizin*, ZDK, Bon 2019.

Основы социальной концепции Русской Православной Церкви, Русская православная церковь, Москва 2008.

Симфония по творениям преподобных Оптинских старцев, православная церковь, Москва 2009.

1.11. Státní zákony a vyhlášky České republiky:

Zákon 66/1986 Sb. o umělém přerušení těhotenství.

prováděcí vyhláška 75/1986 Sb.

Zákon č. 372/2011 Sb. o zdravotních službách.

Zákon č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách.

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon 89/2012 Sb. Nový občanský zákoník.

Zákon 227/2006 Sb. o výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách

a souvisejících činnostech a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon 40/2009 Sb. trestní zákoník.

Zákon 262/2006 Sb. zákoník práce.

Zákon 285/2002 Sb. o darování, odběrech a transplantací tkání a orgánů a změně některých zákonů.

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách.

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. listina základních práv a svobod.

Vyhláška 364/2015 Sb., Vyhláška, kterou se mění vyhláška č. 297/2012 Sb., o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky (vyhláška o Listu o prohlídce zemřelého).

Vyhláška č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci, ve znění vyhlášky č. 236/2013 Sb.

Vyhláška č. 297/2012 Sb. o náležitostech Listu o prohlídce zemřelého, způsobu jeho vyplňování a předávání místům určení, a o náležitostech hlášení ukončení těhotenství porodem mrtvého dítěte, o úmrtí dítěte a hlášení o úmrtí matky – Pokyny ke způsobu vyplnění Listu o prohlídce zemřelého.

Vyhláška 180/2015 o zakázaných pracích a pracovištích.

1.12. Předpisy Evropské Unie:

Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie (Úřední věstník EU, C 83/47, 30. 3. 2010).

Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007 (Úřední věstník EU C 306, 17. 12. 2007).

Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropy o uplatňování práv pacientů (Úřední věstník EU L 88/45, 4.4.2011).

Sdělení ministerstva zahraničí č. 96/2001 Sb. mezinárodních o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně

1.13. Ministerstvo zdravotnictví ČR:

Potraty 2016, ÚZIS, Praha 2018.

II. Literatura:

ADAMCOVÁ Karolína, *Kouření v těhotenství – vliv na matku a dítě, možnosti léčby závislosti na tabáku*, in: Časopis Lékařů českých 159, Praha 2017.

BALDYGA Marcin, *Wykluczenie bonum prolis w kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku i kodeksie kánonow kosciolow wschodnich*, in: Kosciol i prawo, 7 (20) 2018 1.

BARRETT Robert, *Riflessioni sul Bonum coniugum*, in: Monitor Ecclesiasticus 124 (1999).

BEHINOVÁ Markéta, KAISEROVÁ Klára, *Velká kniha o mateřství*. Mladá Fronta, Praha 2006.

BEJSTOVÁ Lucie, DORT Jiří a kol., *Význam kontinuity v péči o nedonošené a rizikové novorozence*, in: Pediatrická praxe 16, Praha 2015.

BENEŠ Albert, *Morální teologie*, Krystal Praha 1994.

BERGEROVÁ Martina, *Psychické prožívání neplodnosti páry a její vliv na kvalitu partnerského vztahu*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2014.

BONEL Alcón, *Comentario a la sentencia de Raphaele Funghini*, in: Anuario Argentino de Derecho Canónico, 6 (1999).

BOTEK Lubomír, *Psychické příčiny jako důvod neplatnosti manželství u církevního soudu v Olomouci v letech 1983–2013*, in: Studia Theologica 18 (2016) 1.

BURDOVÁ Eva, *Komentář k Zákonu o sociálně-právní ochraně dětí*, Anag, Praha 2016.

CARBONE Giuseppe, *Lémbione umano: qualcosa o qualcuno?* Bologna 2005, český text: *Lidské embryo: někdo nebo něco?*, in: *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*, ČERNÝ David (ed.), Cevro institut, Praha 2011.

CASPAR Philippe, *La saisie du zygote humain par l'esprit*, Culture et vrit, Paris 1987.

CCNE, *Recherche biomédicale et respect de la personne humaine*, zpravodaj Séve L., Paris 1988.

ČECH Evžen, *Porodnictví*, Grada, Praha 2006.

ČERNÝ David, *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*, Cevro institut, Praha 2011.

DEANSOVÁ Anne, *Knih o mateřství*. Fortuna print, Praha 2004.

- DOKOUPILOVÁ Milena, FIŠÁRKOVÁ Barbora, NOVOTNÁ Lenka, *Narodilo se předčasně. Průvodce péčí o nedonošené děti*, Portál, Praha 2009.
- DOSTÁL Jiří, *Etické aspekty asistované reprodukce*, Univerzita Palackého, Olomouc 2007.
- DOMS Hans, *Sinn und Zweck der Ehe*, Müller Breslau 1935.
- DZIERŻON Gregor, *Niezdolność do zawarcia małżeństwa jako kategoria kanoniczna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego Warszawa 2002.
- DZIEŻRON Gregor, *Troska Roty Rzymskiej o jedność jurysprudencji w Kościele*, in: PK 42 (1999) 1-2.
- ELIÁŠ Karel, *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, Sagit, Ostrava 2012.
- FELDMAN, Deborah., *Židovská stanoviska k potratu*. In POHUNKOVÁ, Dagmar, *Úcta k životu*, Zvon, Praha 1991.
- GAC Jean-Michele, *L'homme, un embryon permanent*, Madec, Paris 1995.
- GASPARI Pietro, *Codici iuris canonici fontes*, Typis polyglotis Vaticani, Roma 1947.
- GASPARI Pietro, *Tractatus canonicus de matrimonio*, Tom. I, Typis Polyglottis Vaticanis Città del Vaticano 1932.
- GHERRO Sandro, *Diritto matrimoniale canonico*, Cedam Padova 1985.
- GOŁĘBIEWSKA Anna, *Froma wykluczenia bonum prolis w doktrynie i orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Ius matrimoniale* 17 (2012).
- GORALSKI Wojciech, *Kanoniczna zgoda małżeńska, (kanony 1095-1107)*, Wydawnictwo Wydawnictwo Prawnicze i Ekonomiczne "Lex" Gdańsk 1991.
- GORALSKI Wojciech, *Małżeństwo*, in: *Komentarz do kodeksu prawa kanonicznego*, Tom III/2, Pallottinum Poznań 2011.
- GORALSKI Wojciech, *Poszanowanie godności osoby ludzkiej w kanonicznym prawie małżeńskim*, in: PK 40 (1997) 1-2.
- GORALSKI Wojciech, *Wykluczenie bonum prolis w najnowszym orzecznictwie Roty Rzymskiej*, in: *Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich*, 32 (2022), nr. 35.
- GORALSKI Wojciech, *Wykluczenie dobra potomstwa w nowszym orzecznictwie rotalnym*, in: *Ius Matrimoniale* 9 (2004).
- HAASOVÁ Ilona, *Prožívání a vnímání spontánního potratu v prvním trimestru těhotenství*, DP, PVŠPS, Praha 2014.
- HALABALOVÁ Olga, *Etické aspekty umělých technik lidského rozmnožování*, DP,

- Univerzita Palackého, Olomouc 2003.
- HELLER Lurence, LAPIERRE Aline, *Uzdravení vývojového traumatu*, Fontána, Olomouc 2016.
- HERVADA Javier, *De matrimonio*, in: Kodeks prawa kanonicznego komentarz, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2011.
- HRDINA Antonín Ignác, SZABO Miloš, *Teorie kanonického práva*, Karolinum, Praha 2018.
- HRODEK Otto, VAVŘINEC Jan, *Pediatric*, Galén, Praha 2002.
- CHAMBERLAIN David, *Windows to the Womb*, Berkeley 2013, český text: *Pohled do mateřského lůna*, Kořeny, Praha 2014.
- CHERVENAK Frank, MCCULLOUGH Laurence a kol., *Ethical Considerations in Newer Reproductive Technologies*. in: Seminars in Perinatology 27, Amsterdam 2003.
- CHODI Maurizio, *Il figlio come sé e come altro*, Glosa, Milano 2001.
- CHVÁLA Vladislav, TRAPKOVÁ Ludmila, *Rodinná terapie psychosomatických poruch*, Portál, Praha 2009.
- CHVÍLOVÁ WEBEROVÁ Magdalena, *Synaktivní teorie vývoje*, *The 28th Annual Gravens Conference on the physical and developmental environment of the high risk infant Tampa, Florida*, in: Neonatologické listy 21, Praha 2015.
- IDE Pascal, *Le zygote est-il une personne humaine?*, Paris 2004, český text: *Je zygota lidskou osobou?*, Triton, Praha 2012.
- JANOŮŠKOVÁ Martina, *Stíny a otazníky okolo asistované reprodukce*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2018.
- JANSKÁ Elisabeta, *Postabortivní syndrom*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2016.
- KRAJCZYŃSKI Jan, *Rota Rzymska a rzeczywistość małżeństwa*, in: *Ius Matrimoniale* 14 (2003) 8
- KASTOVÁ Verena, *Krize a tvořivý přístup k ní*, Portál, Praha 2000.
- KANTOR Lumír, *Etika a neonatologie*. In FENDRYCHOVÁ Jaroslava, BOREK Ivo, *Intenzivní péče o novorozence*. Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských oborů, Brno 2007.
- KAŠNÝ Jiří, *Manželství v západní tradici, soubor kanonických studií*, Jihočeská univerzita České Budějovice 2006.
- KELNAROVÁ Jarmila, *Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty*, Grada, Praha 2009.
- KOHNEROVÁ Nancy, HENLEYOVÁ Alix., *Když dítě zemře*, Triton, Praha 2013.

- KONEČNÁ Hana, *Na cestě za dítětem*, Galén, Praha 2009.
- KOSOWICZ Stanislaw, *Ewolucja pojęcia celu małżeństwa*, in: PK 31 (1988) 3-4, s. 134.
- KRZIWDA Józef, *Chrzest*, in: Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego, Tom III/2, Pallottinum Poznań, 2011.
- KULHANOVÁ Vendula, *Interupce a její dopad na psychiku muže*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2016.
- KÜNG Hans, *Dobrá smrt*, Vyšehrad, Praha 2015.
- KÜBLER-ROSS Elisabeth., *Odpovědi na otázky o smrti a umírání*. EM Reflex, Praha 1995.
- LACHVÁČOVÁ Zuzana, *Náhrada újmy způsobené narozením dítěte*, Studie právnické fakulty UK, Univerzita Karlova, Praha 2014.
- LANGMEIER Josef, MATĚJČEK Zdeněk, *Psychická deprivace v dětství*. Karolinum, Praha 2014.
- LANGMEIER Josef, *Vývojová psychologie 2*, Grada, Praha 2006.
- LARSEN William, *Human Embryology*, Churchil livingstone, Philadelphia 2001.
- LESZCZYŃSKY Grzegorz, *Aborcja i jej aspekty karne*, in Lodzskie studia teologiczne 2001, Tom 10.
- LESZCZYŃSKI Grzegorz, *Pojęcie "bonum coniugum" w prawie małżeńskim Kościoła*, in: Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 36 (2003) 1
- LÜDICKE Klaus, *Eherecht*, in: Münstericher Kommentar zum Codex iuris canonici, Essen seit 1984.
- LÜDICKE Klaus, *Familienplanung und Ehewille*, in: Münsterische Beiträge zur Theologie 50 (1983).
- LÜDICKE Klaus, *Heiligungsamt, Ehe*, in: Münsterischer Kommentar zum CIC, Essen 1985, 1061.
- MACHULA Tomáš, *Vybrané podněty pro diskusi o cílech manželství*, in: Studia theologica, 7 (2005), 2.
- MARDEŠIĆ Tonko, *Diagnostika a léčba poruch plodnosti*, Grada, Praha 2013.
- MAREK Vlastimil, *Nová doba porodní; život před životem*, Eminent, Praha 2002.
- MARKOVÁ Daniela a kol., *Péče o předčasně narozené dítě: Kdy začíná a kdy končí?*, in: Československá pediatrie 69, Praha 2014.
- MARTINŮ Jan, *Manželské právo církve katolické*, vlastním nákladem Olomouc 1928.
- MATĚJČEK Zdeněk, *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*, SPN, Praha 1992.

- MATĚJČEK Zdeněk, *Psychologie nemocných a zdravotně postižených dětí*, H+H, Jinočany 2001.
- MATĚJČEK Zdeněk, LANGMEIER Josef, *Počátky našeho duševního života*, Panorama, Praha 1986.
- MATOUŠEK Oldřich, PAZLAROVÁ Hana, *Podpora rodiny pro pomáhající profese*, Praha 2014.
- MIKOVÁ Radka, *Psychologické aspekty rizikového těhotenství*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2012.
- MOUREK Jaroslav, *Epigenom*, in: Neonatologické listy 20, Praha 2014.
- MUNZAROVÁ Marta, *Zdravotnická etika od A do Z*, Grada, Brno 2005.
- Münstericher Kommentar zum Codex iuris canonici, Essen seit 1984.
- NORTHRUP Christiane, *Woman's bodies, woman's wisdom*, New York 1998, český text: *Zdravá žena, od narození k prvnímu početí*, Columbus, Praha 2008.
- NOVOTNÁ Věra, *Komentář k Zákonu o sociálně-právní ochraně dětí*, Linde, Praha 2007.
- PASTWA Andrzej, *Przymierze miłości małżeńskiej Jana Pawła II. idea małżeństwa kanonicznego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego Katowice 2009.
- PEJŠKA Josef, *Církevní právo III, manželské právo kanonické*, Theologický ústav Obořiště 1934.
- ПЕНЬКО Виктор, *Критика нечистого розуму*, in: ЩОТ Елжбета (ed.), *Етичні та правові аспекти абортів у евтаназії*, ЕІКΩN, Инициал, Луцк 2015
- POHUNKOVÁ Dagmar, *Úcta k životu*, Zvon, Praha 1991.
- POLC Jaroslav Václav, *Patrologie*, Karolinum, Praha 1997.
- PRAŠKO Ján, VYSKOČILOVÁ Jana, *Vnucujú se vám vzpomínky na děsivou událost? Jak překonat posttraumatickou stresovou poruchu - Příručka pro klienty a blízké*, Maxdorf, Praha 2012.
- RATISLAVOVÁ Kateřina, *Aplikovaná psychologie porodnictví*, Area, Praha 2008.
- RATISLAVOVÁ Kateřina, *Perinatální paliativní péče*, Grada, Praha 2016.
- RATISLAVOVÁ Kateřina, *Psychosomatický doprovod při léčbě sterility v centrech asistované reprodukce*, in: Zdravotnícke štúdie, Ružomberok 2009.
- RICCIARDI Giuseppe, *Errore sulla persona e sulla qualità della persona intesa direttamente e principalmente nel matrimonio canonico*, in: La nuova legislazione matrimoniale canonica, Studi qiuridici 10, Città del Vaticano 1986.
- ROCHOLL Norbert, *Die Ehe als geweihtes Leben*, Verlad Laumann Dülmen in Westfalen

1937.

ROZTOČIL Aleš, *Moderní porodnictví*, Grada, Praha 2008.

ROZTOČIL Aleš, *Porodnické soudní kazuistiky*, Grada, Praha 2015.

ROZTOČIL Aleš, *Porodnictví*, Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, Brno 2001.

ŘEŽÁBEK Karel, *Asistovaná reprodukce*, Maxdorf, Praha 2014.

SALACHAS Dimitrios, *Il sacramento del matrimonio nel nuovo Diritto Canonico delle Chiese Orientali*, Edizioni Dehoniane, Bologna 2003.

SEBOTT Reinhold, *Das neue kirchliche Eherecht*, Krecht, Freiburg 2005.

SITARZ Miroslav, *Leksykon prawa kanonicznego*, Wydawnictwo diecezjalne Sandomierz, Lublin, 2019.

SLÍPKA Jaroslav, *Základy embryologie*, Karolinum, Praha 2015.

SLOUPSKÁ Lucie, *Problematika náhradního mateřství se zaměřením na vztahy mezi náhradní matkou a objednatelským párem*, DP, Univerzita Palackého, Olomouc 2018.

SOBAŃSKI Robert, *Symulacja częściowa w ujęciu k. 1086 § 2 a nauka o małżeństwie konstytucji Gaudium et spes*, Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 2 (1969).

SOBOTKOVÁ Irena, *Psychologie rodiny*, Portál, Praha 2001.

STANKIEWICZ Adam, *De iurisprudencia recentiore circa simulationem totalem et partialem*, in: *Monitor Ecclesiasticus* 122 (1997), ¾.

STAROWIEYSKI Marek, *Aborcja i życie nienarodzonych w starożytności Chrześcijańskiej*, in: *Warszawskie studia teologiczne* XXII/1/2009, 117-147.

STAWNIAK Henryk, *Uprawnienie-obowiązek zrodzenia i wychowania potomstwa w świetle kanonicznego prawa małżeńskiego*, in: *PK* 32 (1989) 3-4

SWITO Lucjan, *Istota bonum prolis*, in: *PK* 45/3-4, s. 53-105.

SYRYJCZYK Jerzy, *Kanoniczne prawo karne, część szczególna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego Warszawa 2003.

SZTYCHMILER Ryszard, *Wykluczenie potomstwa w świetle najnowszego orzecznictwa Roty Rzymskiej*, in: *Ius Matrimoniale* 11 (2000) 5.

ЩОТ Елжбета, *Ставлення римо-католицької церкви до абортів. Захист права на життя*, in: ЩОТ Елжбета. (ed.), *Етичні та правові аспекти абортів і евтаназії*, ЕІКΩΝ, Ініціал, Луцьк 2015.

ŠPAŇHELOVÁ Ilena, *Prázdná kolébka. Jak překonat ztrátu dítěte před porodem nebo těsně po něm*, Portál, Praha 2015.

- ŠPAŇHELOVÁ Ilona, *Rodina po ztrátě dítěte*, Dlouhá cesta, Praha, 2012.
- ŠTEMBERA Zdeněk, *Rodička včera, dnes a zítra*, Maxdorf, Praha 2016.
- TAKÁCS Lea, *Psychologie v perinatální péči*, Grada, Praha 2015.
- TAKÁCS Lea, *Psychosociální aspekty v současném českém porodnictví*, Univerzita Karlova, Praha 2012.
- THOROVÁ Kateřina, *Vývojová psychologie*, Portál, Praha 2015.
- THALIOVÁ Nicol, *Právní aspekty asistované reprodukce*, DP, Univerzita Karlova, Praha, 2016.
- VACEK Zdeněk, *Embryologie pro pediatrii*, Karolinum, Praha 1992.
- VÁGNEROVÁ Marie, STRNADOVÁ Iva, KREJČOVÁ Lenka, *Náročné mateřství. Být matkou postiženého dítěte*, Karolinum, Praha 2009.
- VÁGNEROVÁ Marie, *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál, Praha 2004.
- VÁGNEROVÁ Marie, *Vývojová psychologie*, Portál, Praha 2000.
- VÁCHA Marek, KÖNIGOVÁ Radana, MAUER Miloš, *Základy moderní lékařské etiky*, Portál, Praha 2012.
- VACHEK Jan, TESAŘ Vladimír, *Farmakoterapie v těhotenství a při kojení*, Maxdorf, Praha, 2013.
- VAVŘINKOVÁ Blanka, *Návykové látky v těhotenství*, Triton, Praha 2006.
- VINTEROVÁ Lucie, *Psychické prožívání neplodnosti a asistované reprodukce z pohledu neplodného jedince*, DP, Univerzita Karlova, Praha 2015.
- ВЕНИАМИН (Милов), еп. *Пастырское богословие с аскетикой*, Московское подворье Свято-Троицкой Сергиевой Лавры, Москва 2002.
- ВЛАДИМИРОВИЧ Е.Р., *Экстлакорпоральное оплодотворение с точки зрения христианской этики*, DP, Саратовская православная духовная семинария, Саратов 2016.
- VLČKOVÁ Karolína, *Strach z porodu – příčiny a strategie zvládnutí*, DP, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2014.
- VOPŘADA David, *Augustinova nauka o manželství*, in: *Communio* 14 (2010) 3-4.
- VYMĚTAL Jan, *Lékařská psychologie*, Portál, Praha 2003.
- WENZ Wieslaw, *Potomstvo*, in *Leksykon prawa kanonicznego*, M. Sitarz (ed.), Wydawnictwo diecezjalne Sandomierz, Lublin 2019.
- WIEZCHANOWSKI Rafal, *Bonum coniungum i bonum proles jako przedmiot symulacji zgody małżeńskich*, in: *Teologiczne Studia Siedleckie* 10 (2013).
- WIEZCHANOWSKI Rafal, *Dobro potomstwa w kanonicznym prawie małżeńskim*, in:

Tarnowskie studia teologiczne, Tom 35, Nr 2 (2016).

WIEZCHANOWSKI Rafal, *Exclusio boni prolis i jego przyczyny. Doktryna i orzecznictwo Sądu Diecezjalnego w Tarnowie*, in: Struktura i działalność Sądu Diecezjalnego w Tarnowie w latach 1983-2015, red. Robert Kantor, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II Krakow 2016.

WIRTH Paul, *Eherechtliche Fragen zur Familienplanung*, in: Österreichisches Archiv für Kirchenrecht 32,(1981).

ZACHAROVÁ Eva, HERMANOVÁ Miroslava, ŠRÁMKOVÁ Jaroslava, *Zdravotnická psychologie. Teorie a praktická cvičení*, Grada, Praha 2007.

ZÁČEKOVÁ Mária, *Štandardy v porodnej asistencii*, Osveta, Martin 2006.

ZLATOHLÁVKOVÁ Blanka, *Viabilita plodu a novorozence*, in: Aktuální gynekologie a porodnictví 3, Praha 2011.

Internetové odkazy:

CONGREGATIO PRO DOCTRINA FIDEI, *Nota sulla moralità dell'uso di alcuni vaccini anti-Covid-19*, dostupné dne 2.2.2021,

<https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2020/12/21/0681/01591.html#it>

ČESKÁ NEONATOLOGICKÁ SPOLEČNOST ČESKÉ LÉKAŘSKÉ SPOLEČNOSTI J.E.PURKYNĚ, *Doporučené postupy v neonatologii doporučené postupy, Postup péče o novorozence HBsAg pozitivních a anti-HCV, pozitivních matek*, dostupné dne: 1.12.2019.

<https://www.infekce.cz/Standardy/NovorVHBDP.pdf>, úč. od 2007

ČESKÁ BISKUPSKÁ KONFERENCE, *Stanovisko k očkování proti Covid-19*, dostupné dne: 2.2.2021, <https://www.cirkev.cz/cs/aktuality/201222stanovisko-ceske-biskupske-konference-k-ockovani-proti-covid-19>

DOPORUČENÉ POSTUPY PRO RESUSCITACI ERC 2015, dostupné dne: 2. 12.2019.

https://cprguidelines.eu/sites/files/doporuc_ene__postupy_pro_resuscitaci-RC2015_Souhrn_Doporuc_Eni__CZE.pdf, s. 47 nn.,

Praktická doporučení pro organizaci paliativní péče na novorozeneckých odděleních.

<https://detska.paliativnimedicina.cz/wp->

content/uploads/2019/07/neonatologicka_doporuceni_final.pdf

NÁLEZY ÚSTAVNÍHO SOUDU ČR, dostupný dne: 1.10.2019.

https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/I._US_1099_18_rev.pdf

<https://nalus.usoud.cz/Search/Results.aspx> OFICIÁLNÍ WEBOVÉ STRÁNKY PERINATÁLNÍHO HOSPICE, dostupné dne 4.9.2019.

<http://www.ditevsrdci.cz/onas/>

OFICIÁLNÍ WEBOVÁ STRANA KLUBU BEZDĚTNÝCH V ČR, dostupné dne 4. 9. 2019.

<http://www.nokiddingcz.com/>

PONTIFICIA ACADEMIA PE LA VITA, *Riflessioni morali circa i vaccini preparati a partire da cellule provenienti da feti umani abortiti*, Roma 2005, dostupné dne: 21.11.2019.

https://web.archive.org/web/20190225060236if_/https://www.academiavita.org/_pdf/documents/pav/vaccines_prepared_from_aborted_human_foetuses.pdf

Projev patriarchy moskevského a vši Rusi ve Státní Dumě, dostupné dne: 21.12.2019.

<https://www.lifesitenews.com/news/in-first-ever-speech-to-duma-russian-patriarch-calls-for-total-abortion-ban>

Rozhovor s Pussy-Riot, dostupné dne: 21.12.2019.

<https://www.vice.com/cs/article/wnqamn/nadezda-tolokonnikovova-potrasy>

ZPOVĚDNÍ ZRCADLO PRAVOSLAVNÉ CÍRKVE V ČR, dostupné dne: 18.9.2019.

<http://www.pravoslavi.info/soubor/priprava-ke-svate-zpovedi-a4-pdf/>

CATOZZELLA Francesco, *L'exclusione del bonum prolis nella recente giurisprudenza rotale*, dostupné dne 23.3.2021,

https://www.statoechiese.it/images/uploads/articoli_pdf/Catozzella.M_Lesclusione.pdf?pdf=lesclusione-del-bonum-prolis-nella-recente-giurisprudenza-rotale

DANIŠKA Patrik, *Poučenie pred potratom nie je dnes dostatočné. Návrh, ktorý je v parlamente, ho môže výrazne zlepšiť*, in: Konzervatívny denník Postoj, dostupné dne: 11.12.2019.

<https://blog.postoj.sk/48673/uskvarit-srdce-dietata-a-ine-fake-news>

GERYCHOVÁ Romana, *Farmakoterapie v graviditě a její rizika*, dostupné dne: 1.12.2019.

https://www.fnbrno.cz/data/files/NK/2010/Gerychova_farmakoterapie%20v%20graviditě.pdf

HACH Petr, *Počátek života s hlediska přírodovědce*, dostupné dne: 2.12.2019.

<https://www.i17-11.cz/petr-hach>

HÖSCHL Cyril, *Tabuizované téma smrti*, dostupné dne: 2.12.2019.

http://www.hoschl.cz/files/421_cz_Tabuizovane%20tema%20smrti.pdf

CHVÍLOVÁ WEBEROVÁ Magdalena, *Od narození s problémy*, přednáška pro nemocniční kaplany, dostupné dne: 5.12.2019.

www.kaplan-nemocnice.cz/wp-content/uploads/2014/03/Od-narození-s-problémy.pdf

CHVÍLOVÁ WEBEROVÁ Magdalena, *Nedonošenost, péče o matku a dítě*, přednáška na husitské teologické fakultě, Praha 2015, dostupné dne: 12.12.2019.

https://htf.cuni.cz/HTF-524-version1-chvilova___weberova_htf_praha2.pdf

MOJŽÍŠOVÁ Mahulena, *Stav dětské paliativní péče v české republice v roce 2017*, dostupné dne: 5.12.2019.

<https://detska.paliativnimedicina.cz/wp-content/uploads/2018/11/zprava-o-stavu-dpp-2017.pdf>

NĚMEC Ronald, *Právo dětí žalovat své rodiče*, in Bulletin advokacie (on-line verze), Praha 2017, dostupné dne: 29.8.2019.

<http://www.bulletin-advokacie.cz/pravo-deti-zalovat-sve-rodice?browser=mobi>,

ŠÍPEK Antonín a kol., *Vrozené vývojové vady - Fetální alkoholový syndrom*, dostupné dne: 1.12.2019.

http://www.vrozene-vady.cz/vrozene-vady/index.php?co=fetalni_alkoholovy_syndrom,

VIRTUAL UNIVERSITY OF REPRODUCTIVE MEDICINE, dostupné dne: 12.12.2019.

<https://ivf-worldwide.com/education/introduction/ivf-global-perspective-religious/ivf-christianity.html>

Ústava Doněcké lidové republiky, dostupné dne: 21.12.2019.

<https://dnrsovet.su/konstitutsiya/>